

ศึกษาหลักธรรมและคติความเชื่อในพิธี โจ้แงแหนะ ของชุมชนชาวมอญ
วัดบางกระเดี่ กรุงเทพมหานคร

A STUDY OF DHAMMA PRINCIPLE AND BELIEFS JONGNEA
RITUAL OF MON COMMUNITY AT WAT BANGKRADEE BANGKOK.

พระครูโสภณธนสาร (สมบัตร์ อุชฺจาโร)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

ศึกษาหลักธรรมและคติความเชื่อในพิธี ไฉ้แหนะ ของชุมชนชาวมอญ
วัดบางกระดี กรุงเทพมหานคร

พระครูโสภณธนสาร (สมบัตร์ อุชจาโร)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

A Study of Dhamma Principle and Boliefs in Jongnea Ritual
of Mon Community at Wat Bangkradee, Bangkok.

Phrakhru sophonthanasan (Sombut Ujucaro)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

C.E. 2017

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นักศึกษานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาหลักธรรมและคติความเชื่อในพิธี ไฉ้แห่งของชุมชนชาวมอญ วัดบางกระดี กรุงเทพมหานคร” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระเทพสุวรรณเมธี, ดร.)

กรรมการ

(พระมหาบุญไทย ปุณณมโน, ดร.)

กรรมการ

(รศ.ดร.สุวิญ รักษัตย์)

กรรมการ

(รศ.ดร.เวย์ บรรณกรกุล)

กรรมการ

(พระครูพิพิธธรรมาภิบาล, ดร.)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

รศ.ดร.เวย์ บรรณกรกุล

ประธานกรรมการ

พระครูพิพิธธรรมาภิบาล, ดร.

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระครูโสภณธรรมา)

ชื่อวิทยานิพนธ์	: ศึกษาหลักธรรมและคติความเชื่อในพิธี ไฉ้แห่งะ ของชุมชนชาวมอญ วัดบางกระดี่ กรุงเทพมหานคร
ผู้วิจัย	: พระครูโสภณธนสาร [สมบัตร อุชจาโร (เตียเป็น)]
ปริญญา	: พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์	: รศ.ดร.เวทย์ บรรณกรกุล, ป.ธ.๙, พธ.บ. (ปรัชญา), ศษ.ม. (ประชากรศึกษา), พธ.ด. (บาลีพุทธศาสตร์) : พระครูพิพิธวรกิจจานุการ, ดร., ศน.บ. (ศาสนาและปรัชญา), M.A. (Pali & Buddhist Studies), Ph.D. (Pali & Buddhist Studies)
วันสำเร็จการศึกษา	: ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๑

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) ศึกษาความเป็นมาและประวัติของ “ไฉ้แห่งะ” ๒) ศึกษาหลักธรรมและคติความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับ “ไฉ้แห่งะ” ๓) ศึกษาการจัดการพิธีกรรม “ไฉ้แห่งะ” ตามคติความเชื่อชุมชนวัดบางกระดี่ โดยการศึกษาทบทวนคัมภีร์หนังสือตำราที่เกี่ยวข้อง เสนออาจารย์ที่ปรึกษา ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ เรียบเรียงบรรยายเชิงพรรณนา จากการศึกษาพบว่าในปัจจุบันการศึกษาจากเอกสารต่างๆ จึงพบว่า

“ไฉ้แห่งะ” เป็นการจำลอง ภาพภูมิ ดังที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก กิติ ในคัมภีร์ต่างๆ ก็พบว่า “ไฉ้แห่งะ” เป็นการจำลองเอาภาพภูมิต่างๆ มาสร้างให้เป็นรูปธรรม จากเดิมที่เป็นนามธรรม เพื่อที่จะได้ถ่ายทอดการที่จะอธิบาย ให้ผู้ที่เขาสนใจได้เข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธเจ้า เป็นแนวทางที่จะศึกษา และปฏิบัติตามในหลักธรรมคำสอน เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง แก่ส่วนรวมเมื่อตนได้ทำความดี ก็จะมีความสุขสงบร่มเย็น และจะส่งผลดีแก่คนรอบข้างให้ได้รับความร่มเย็นในคุณธรรมที่ได้ประพฤติปฏิบัติต่อไป

“ไฉ้แห่งะ” ใช้ในการอธิบายให้เห็นฐานต่างๆ ของจักรวาล ขาดิภาพ ภาพภูมิทั้งสาม นอกจากการเวียนว่ายตายเกิดที่เป็นอยู่ในภาพภูมิทั้งสามแล้ว ยังเน้นเป้าหมายสูงสุดของการเวียนว่ายตายเกิด คือ “นิพพาน” ความดับสนิทแห่งกองกิเลสและกองทุกข์ มีหนทางไปถึงได้ด้วยการทำความดีตามหลักธรรมคำสอนของศาสนา อันได้แก่การรู้ถึงอริยสัจ ๔ ความจริงอันประเสริฐ และมรรค ๘ สิ่ง ที่ควรประพฤติเพื่อความรู้อย่างแท้จริง

ความตายเป็นสิ่งที่เราทุกคนหลีกเลี่ยงไม่ได้พันทุกคนก็ต้องประสบพบความตายไม่ว่าจะเป็น การเสียชีวิตของญาติพี่น้องเพื่อนฝูงคนที่เรารู้จักและทางศาสนาหรือชาติพันธุ์ต่างๆก็มีวิธี การจัดการ เกี่ยวกับความตายตามประเพณีและวัฒนธรรมของตนเองชนชาติมอญก็เช่นกันก็มีวิธีการจัดการศพ การทำศพที่ตายดีหรือตายด้วยเหตุธรรมดานั้นเก็บไว้ที่บ้านได้และนิยมเอาศพไว้บนเตียงชนิดหนึ่งที่ทำ ขึ้นเฉพาะศพนั้นๆเรียกโง้งแทนะแปลตามคำว่าเตียงชนะคือให้ผู้ตายเอาชนะต่อภูมิทั้ง ๔ ได้แก่ อบายภูมิ ๔ สุกตภูมิ ๗ รูปภูมิ ๑๖ อรูปภูมิ ๔ เป็นต้น

Thesis Title : A Study of Dhamma Principle and Beliefs in Jongnea Ritual of mon Community at Wat Bangkradee, Bangkok.

Researcher : Phrakhrusoponthanasan (Sombut Ujucaro)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Dissertation Supervisory Committee

: Assoc. Prof. Dr. Wate Bunnakornkul, Pali IX,
B.A. (Philosophy), M.A. Ed (Population Education),
Ph.D. (Pali Buddhist Studies)

: Phrakhru Pipithvarakijjanukarn, Dr., B.A. (Religion and Philosophy),
M.A. (Pali & Buddhist Studies), Ph.D. (Pali & Buddhist Studies)

Date of Graduation : March 13, 2018

ABSTRACT

There were 3 purposes of this thesis to 1) study the history of Jong Nae ceremony, 2) study the virtues and beliefs regarding to 'Jong Nae', and 3) study on ritual arrangement of 'Jong Nae' according to tradition of Wat Bangkadi community. It was a documentary research done by reviewing the scriptures, books, related texts proposed to advisor, corrected by his advices and finally written in descriptive type. The study was found that;

'Jong Nae' is a simulation of the planes (Bhūmi) appeared in Tipitaka or any scriptures, 'Jong Nae' idealized to imitate the abstract planes into concrete form to be easy for explaining to those who are interested in understanding the teachings of the Buddha. Therefore, it is a way to study and follow the doctrines to gain the great benefits for themselves as well as for public. When people behave morally and rightly, they will gain the peace, and in turn it will create the wholesome environment for those who live nearby with his virtue and deeds.

'Jong Nae' ceremony represents the different forms of the universe, the world, birth, and the three planes bond by circle of death and rebirth within itself. In addition, it emphasized on the end of this circle of death and rebirth or

Nibbana which is the cessation of all heaps of defilements and suffering which can be attained only following the doctrines of the Buddha rightly, they are the Four Noble Truth and the Noble Eightfold Path Noble which are in need to practice for the enlightenment.

Death is unavoidable, everyone must be in front of the death surely, whoever are our relatives, friends, and acquaintances with whatever their beliefs. Dealing with this situation, various religion or ethnic groups like Mon people have traditional and cultural arrangement regarding to the death ritual. In the case of natural dead body, Mon people will keep the dead body inside the house and usually taken on a bed which made only for such dead body called a 'Jong Nae', which is translated as 'the wining bed' which signifies that the dead must be victory over 4 planes, namely the Four Lower Worlds, Seven Happy States, Sixteen Fine-Material Sphere and the Four Formless Sphere.

กิตติกรรมประกาศ

เกล้าฯ ขอประทานโอกาสกราบขอบพระคุณ พระเดชพระคุณเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (อุปสมมหาเถร) เจ้าคณะใหญ่หนกลาง กรรมการมหาเถรสมาคม ประธานกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม เป็นอย่างยิ่ง ที่พระเดชพระคุณฯ ได้เมตตาเปิดการเรียนการสอนหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนานี้ขึ้น เพื่อให้โอกาสในการศึกษาอันส่งผลให้เกล้าฯ ได้เข้ามาศึกษาเป็นรุ่นที่ ๒

ขอกราบขอบพระคุณพระมหาโกมล กมล รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์บาฬีศึกษาพุทธโฆส มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม

ขอกราบขอบพระคุณพระเทพสุวรรณเมธี (สุชาติ กิตติปัญญา) รักษาการผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงเรียบร้อยได้ด้วยดีนั้น ผู้ศึกษาวิจัยขอเจริญพรขอบคุณ รศ.ดร. เวทย์ บรรณกรกุล ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เป็นอย่างยิ่ง ที่กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ และแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มาโดยตลอด รวมทั้งขอกราบขอบพระคุณ พระครูพิพิธวรกิจจานุการ, ดร. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้เมตตาอนุเคราะห์ กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำเพิ่มเติม เพื่อความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นของวิทยานิพนธ์ นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณพระเถรานุเถระผู้ทรงคุณวุฒิทุกรูป และขอเจริญพรขอบคุณคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ที่ได้กรุณาประสาทความรู้ในด้านต่าง ๆ อันเป็นพื้นฐานสำคัญของวิทยานิพนธ์

ขอขอบคุณคณะกรรมการ เจ้าหน้าที่หลักสูตรบัณฑิตศึกษา และเจ้าหน้าที่ทุกฝ่าย โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ห้องสมุดทุกท่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม ที่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดำเนินการต่าง ๆ และกัลยาณมิตรปณิญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา รุ่น ๒ ทุกท่าน ที่ช่วยเป็นกำลังใจให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วง ตลอดจนเอื้อเฟื้อข้อมูลในการทำวิจัย ตลอดถึงผู้เป็นเจ้าของผลงานทางวิชาการอันทรงคุณค่าทุกท่าน ที่ผู้วิจัยนำมาอ้างอิงประกอบในการทำวิจัยเรื่องนี้

คุณงามความดีในการศึกษาค้นคว้าและการจัดทำวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอน้อมนำมาบูชาสักการะแด่พระรัตนตรัย และบูชาคุณบุพการี บิดา มารดา ครูบาอาจารย์ ตลอดทั้งครูอาจารย์และท่านผู้เป็นเจ้าของตำรา ที่ได้กรุณาประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ยังผลให้ผู้วิจัยได้ประสบความสำเร็จในการศึกษาด้วยดี

พระครูโสภณธนสาร [สมบัตร อุชฺจาโร (เตยเป็น)]

๑๓ มีนาคม ๒๕๖๑

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ซ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๔ ขอบเขตงานวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๗ วิธีการดำเนินการวิจัย	๙
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๙
บทที่ ๒ ประวัติความเป็นมาของ “โจ้งแหนะ”	๑๐
๒.๑ เทภูมิกถา หรือไตรภูมิพระร่วง	๑๐
๒.๒ คัมภีร์กาละกาลี	๕๐
๒.๓ คนมอญชุมชนวัดบางกระดี่	๕๗
๒.๔ บทสรุป	๖๐
บทที่ ๓ หลักธรรมและคติความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับ “โจ้งแหนะ”	๖๑
๓.๑ ความเชื่อเรื่อง โจ้งแหนะ ของคนมอญวัดบางกระดี่	๖๑
๓.๒ ความเชื่อในทักษิณานุปทานมีผล	๗๕
๓.๓ ความเชื่อในคัมภีร์โลกสมมติ	๘๔
๓.๔ ความเชื่อในคัมภีร์โลกนิติ	๙๖
๓.๕ บทสรุป	๑๐๑

บทที่ ๔ การจัดการพิธีกรรม “โจ้งแหนะ” ตามคติความเชื่อชุมชนวัดบางกระดี่	๑๐๒
๔.๑ การจัดทำโจ้งแหนะ	๑๐๒
๔.๒ การบำเพ็ญกุศลศพคนมอญ	๑๐๕
๔.๓ บทสรุป	๑๐๙
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	๑๑๑
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๑๑
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๑๓
บรรณานุกรม	๑๑๕
ภาคผนวก	๑๑๘
ภาคผนวก ก ตำราโลกสิทธิ ภาษามอญ	๑๒๑
ภาคผนวก ข รูปภาพ โจ้งแหนะ และพิธีกรรม	๑๓๕
ประวัติผู้วิจัย	๑๔๒

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อชื่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ การอ้างอิงใช้ระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ ตัวอย่างเช่น ม.ม. (ไทย) ๔/๑๕๒/๑๕๑ หมายถึง วินัยปิฎก มหาวรรค ภาษาไทย เล่ม ๔ ข้อ ๑๕๒ หน้า ๑๕๑ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระสุตตันตปิฎก

เล่ม	คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
๑๒	ม.ม.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก์	(ภาษาไทย)
๑๕	ส.ส.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
๒๓	อง.อภุจก.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อัฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
๒๕	ข.ข.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
	ข.อุ.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อุทาน	(ภาษาไทย)
๒๖	ข.อิติ.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ	(ภาษาไทย)
๓๑	ข.ป.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความตายเป็นสิ่งที่น่ากลัวในสายตาของคนทั่วไป ความตายหากวัดที่การหมดลมหรือหัวใจหยุดเต้น ใช้เวลาไม่นานก็เสร็จสิ้นสมบูรณ์ แต่ความกลัวตายนั้นสามารถหลอกหลอนคุกคามผู้นั้นนานนับปีหรือยิ่งกว่านั้น ความกลัวเกิดขึ้นเมื่อไร ก็เป็นทุกข์เมื่อนั้น จึงมีภาษิตว่า “คนกลัวตายครั้งเดียว แต่คนพลาดตายหลายครั้ง” ความกลัวตายยังน่ากลัวตรงที่เป็นแรงผลักดันให้เราพยายามหลีกเลี่ยงความตายออกไปให้ไกลที่สุด จนแม้แต่จะคิดถึง เรียนรู้ หรือทำความรู้จักกับมัน ก็ยังไม่กล้าทำ เพราะเห็นความทุกข์เป็นศัตรู ยิ่งเมื่อความตายมาอยู่ต่อหน้า แทนที่จะยอมรับ กลับปฏิเสธผลักไสสุดแรง แต่เมื่อไม่สมหวังก็ยังทุกข์ ยิ่งทุกข์ก็ยิ่งผลักไส ยิ่งผลักไสก็ยิ่งผิดหวัง ผลคือความทุกข์เพิ่มพูนเป็นทวีตริคูณ หากไม่รู้ไม่ว่าหากยอมรับความตาย ความทุกข์ก็จะน้อยลงไปมาก การทำใจพร้อมรับความตายโดยคุณิ ไม่คิดต่อสู้ขัดขืน ปล่อยวางทุกอย่าง กลับพบว่าจิตใจนิ่งสงบอย่างยิ่ง^๑

พิธีกรรมของความตายของกลุ่มชนชาติพันธุ์มอญ คนมอญมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัดควบคู่ไปกับการนับถือผีบรรพบุรุษ พิธีกรรมและการปฏิบัติตนตั้งแต่เกิดจนตายจะเกี่ยวข้องกับผีและพระพุทธศาสนา งานบุญงานกุศลต่าง ๆ เด็ก และผู้ใหญ่ไม่ละเลยในการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา อาทิ การจับจองเป็นเจ้าของงานบุญเทศกาล กลืน ผ้าป่า ความเลื่อมใสในพุทธศาสนาและอิทธิพลความเชื่อเรื่องบาปบุญ ทำให้โยงไปสู่การอธิบายและตีความของการประพฤติปฏิบัติด้วยพุทธประวัติ ความยึดมั่นในศรัทธานี้เป็นฐานให้เกิดขนบธรรมเนียมที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา และขนบธรรมเนียมก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมแน่นแฟ้นตามความเชื่อของชาวมอญเชื่อว่าเมื่อตายแล้วจะไปเกิดใหม่ ตามผลบุญที่ทำไว้

ธรรมเนียมปฏิบัติเกี่ยวกับการตายของชาวมอญ คนมอญมีพิธีกรรมที่สำคัญอยู่ ๒ ประเภทคือ พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและพิธีกรรมทางพุทธ ศาสนา ชาวมอญให้ความสำคัญกับช่วงของการเปลี่ยนผ่านชีวิตเป็นอย่างมากตั้งแต่ประเพณีการโกนจุก บวชนาค แต่งงาน และงานศพก็เป็นพิธีกรรมที่ชาวมอญให้ความสำคัญและเคร่งครัดในการปฏิบัติกับผู้ตายเป็นอย่างมาก เพราะเชื่อว่าถ้าปฏิบัติไม่ถูกต้องจะนำความวิบัติมาให้ลูกหลานคนที่ยังอยู่ ระเบียบพิธี ปฏิบัติเกี่ยวกับงานศพของ

^๑ พระไพศาล วิสาโล, *ระลึกถึงความตายสบายนัก*, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: แคนนากราฟฟิค, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐-๑๒.

ชาวมอญจะยึดตาม คัมภีร์ “โลกสมมติ” เป็นข้อปฏิบัติ คัมภีร์เล่มนี้ได้มาจาก เมืองหงสาวดีเนื้อหาใน คัมภีร์ว่าด้วยเรื่องความรู้ทั่วไป เช่น การปลูกต้นไม้ การตัดไม้ การปลูกบ้าน การ ทำนายฝน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีเรื่องของการปฏิบัติพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการตาย ซึ่งได้กล่าวไว้อย่างละเอียด คัมภีร์ “โลกสมมติ”^๒ นี้ พระสงฆ์รูปหนึ่งเป็นผู้สร้างไว้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับวิธีการจัดการศพที่ตายใน ลักษณะต่าง ๆ ว่าด้วยของการปฏิบัติเมื่อสตรีมีครรภ์เสียชีวิตเด็กเสียชีวิต แบบทำโลงบรรจุศพ และจะใช้ความรู้ในการจัดการคนตายโดยยึดตามคัมภีร์โลกสมมติ การทำศพมอญจะทำกันหลายรูปแบบและเงื่อนไขอยู่ที่ว่าผู้เสียชีวิตเป็นใครและเสียชีวิตอย่างไรผู้เสียชีวิตแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มคือพระสงฆ์ และฆราวาสซึ่งจะประกอบพิธีต่างกันชาวมอญยึดถือตำรามอญโลกสมมติที่กำหนดวิธีการจัดการศพอย่างเคร่งครัด ศพของผู้ที่เสียชีวิตด้วยอุบัติเหตุ เช่นจมน้ำ ตกต้นไม้ รถชน ถูกทำร้ายหรือฆ่าตัวตาย เป็นต้น ถือว่าตายไม่ดี ส่วนผู้สูงอายุที่มีอายุชัวยพอสมควรล้มป่วยด้วยโรคชราลูกหลานมีโอกาส ประณินบิณฑูแลและที่สำคัญมีโอกาสทำใจล่วงหน้าการเสียชีวิตของผู้สูงอายุดังกล่าวเรียกว่าตายดี ในรายที่ตายไม่ดีชาวมอญจะไม่จัดให้มีการทำบุญสวดมนต์ใด ๆ ทั้งสิ้นจะนำศพไปเก็บหรือฝังไว้ที่ป่าช้าประมาณ ๑ ปี จากนั้นจึงจะขุดศพขึ้นมาทำพิธี การทำพิธีหลังจากเก็บไว้แล้วก็จะไม่ทำพิธีเกี่ยวกับศพแต่อย่างใด ทั้งสิ้นแต่เจ้าภาพมักจะเลี้ยงโดยขอเป็นเจ้าภาพทอดกฐินและถือโอกาสเผาศพไปด้วยการตั้งศพนั้นให้ถือว่าเป็นการตั้งองค์กฐินการฉลองกฐินก็ถือเป็นโอกาสทำบุญให้ผู้เสียชีวิตไปในตัวหรือเลี้ยงด้วยการยกศพให้วัดเป็นเจ้าภาพ(แต่ในนาม)หลังทำบุญเรียบร้อยแล้วจึงจะเผาศพโดยที่งานศพจะไม่มีพิธีกรรมซับซ้อนมีเพียงพระสวดบังสุกุลแล้วเผาเลยอันเป็นไปตามตำรามอญโบราณอย่างเคร่งครัด

ในแบบที่เรียกว่าตายดีจะมีขั้นตอนพิธีที่เป็นแบบแผนอย่างหนึ่งและยังต้องแยกแยะว่าเสียชีวิตในบ้านหรือเสียชีวิตนอกบ้านถ้าผู้เสียชีวิตเป็นผู้มีอายุเจ็บป่วยด้วยโรคชราส่งสัญญาณแสดงให้เห็นว่าเหมาะสมแก่อายุชัวยเมื่อเสียชีวิตในบ้านขั้นตอนการทำพิธีศพจะต้องพิธีพิถันเป็นอย่างยิ่ง หากในกรณีที่เสียชีวิตนอกบ้านจะนำศพไปไว้ที่วัดและจัดพิธีทุกขั้นตอนที่วัดโดยหามนำศพเข้าบ้านทุกกรณีในกรณีที่ผู้เสียชีวิตในบ้านและเป็นการตายดีญาติจะต้องทำเตียงขึ้นมาเป็นการเฉพาะเรียกว่า “โຈ้จ้งหนะ” แปลว่าเตียงชนะ มีลักษณะเป็นแคร่ยาวทำด้วยไม้ไผ่สำหรับนอนได้พอดีมีเสา ๖ ต้นมีเพดานด้านบนคลุมด้วยผ้าขาวห้อยช่อดอกไม้โดยรอบเพดานสิ่งของต่าง ๆ ที่นำมาประกอบเป็นเตียงนั้นล้วนแต่เป็นปริศนาธรรมทั้งสิ้น เป็นภูมิปัญญาของชาวมอญในอดีตที่ดึงเอาธรรมะของพระพุทธเจ้าออกมาให้ปุณชนได้เห็นเป็นรูปธรรมความหมายของเตียงชนะหมายถึงธรรมะของพระพุทธเจ้า ธรรมะข้อสำคัญได้แก่อริยสัจ ๔ ผู้ที่บรรลุอริยสัจ ๔ จึงจะเป็นผู้ชนะ นอกจากนี้ยังสื่อแสดงให้เห็นผู้ที่มางานศพได้คิดอีกว่าถึงแม้จะศพที่นอนอยู่บนเตียงซึ่งถือว่าเป็นเตียงชนะหรือเตียงวิเศษแต่ก็ได้เพียงแต่นอนเท่านั้นมิใช่เป็นผู้ชนะอย่างแท้จริง งานศพชาวมอญจึงเป็นภูมิปัญญาที่ชาวมอญได้ประดิษฐ์ขึ้นมาอย่าง

^๒ จวน เครือวิชฌาจารย์, วิถีชีวิตชาวมอญ, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๑๖๖-๒๐๓.

นาศึกษาเริ่มตั้งแต่มีให้น้ำโองศพขึ้นบ้านซึ่งเป็นความคิดที่นักปราชญ์ที่เคร่งครัดในศาสนาโบราณ ไม่ต้องการให้ปกปิดศพ หากศพอยู่ในโลงผู้ที่มาร่วมงานจะไม่เห็นสภาพความเป็นจริงของศพ ไม่เห็น สัจธรรมที่แท้จริงว่าชีวิตเป็นอย่างนี้ ในชั้นหลังได้มีผู้สันนิษฐานว่าบ้านเรือนสมัยก่อสร้างด้วยไม้มีขนาดเล็กไม่แข็งแรงหากตั้งศพบนบ้านเลยจะรับน้ำหนักของผู้มาร่วมงานมากมายไม่ไหวจึงไม่ให้น้ำโองศขึ้น บ้านและถ้าหากเป็นการตายดีตายในบ้านต้องตั้งศพในบ้านแต่ก็มีข้อกำหนดเพิ่มเติมว่าต้องหาเสาไม้ ท่อนหนึ่งค้ำยันไว้ได้ถุนตรงตำแหน่งที่วางศพสมมติเป็นบ้านอีกหลังหนึ่งเชื่อว่าเป็นการแยกส่วน ระหว่างโลกกับผู้อยู่อาศัยและโลกของผู้ตายแต่ศพนั้นต้องตั้งไว้เฉย ๆ ไม่มีอะไรคลุมมีแต่เพียงเตียง ชนะเป็นปริศนาทำให้คนมองเห็นสภาพความเป็นจริงของชีวิต ดังนั้นเมื่อขามอญไปงานศพ จะไม่พูด ว่าไปบ้านศพหรือไปเยี่ยมศพแต่จะบอกว่าไปเยี่ยมกรรมฐานหรือไปบ้านกรรมฐาน เหตุผลก็เพื่อ ต้องการให้ศพนั้นเป็นครู และให้เป็นบุญกุศลแก่คนที่ตายแล้ว ด้วยการให้คนมีชีวิตไปศึกษา ได้บุญทั้ง ผู้มีชีวิตและผู้ล่วงลับไปแล้ว การที่ขามอญนำศพผู้เสียชีวิตเป็นครูให้แก่ชาวบ้านที่มาร่วมงานศพได้ เห็นว่าสภาพศพวันแรกเป็นอย่างไรชีวิตทุกชีวิตต้องนอนนิ่งอย่างนี้ในวันใดวันหนึ่งหลังจากนั้นก็เนา เหม็นนี่คือชีวิตที่แท้จริงการที่ขามอญห้ามไม่ให้ปกปิดศพ เพราะต้องการให้เห็นสภาพแท้จริงของชีวิต ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ต้องการให้คิดหาหนทางรอดพ้นจากสภาพเนาเหม็นเพราะไม่มีทางหลีกเลี่ยงพ้น อย่างไรก็ดีตามทุกคนก็ต้องเป็นเจ้าของเตียงชนะ นั้นให้ได้เตียงชนะนี้รองรับซากอสุภเพื่อให้คนได้ เห็นว่าการจะหนีจากสภาพความเนาเหม็นและเวียนว่ายตายเกิดนี้ได้ต้องเอาธรรมะของพระพุทธเจ้า เป็นประมวลมาอยู่ในความหมายของเตียงชนะไปใช้ ขามอญจึงเรียกเตียงนี้ว่า เตียงชนะ เตียงนี้จึง สอนคนที่ยังมีลมหายใจอยู่ว่าถึงแม้เราเสียชีวิตไปแล้วและได้นอนอยู่บนเตียงนี้ก็ได้เป็นเจ้าของ ธรรมะเหล่านี้ต้องทำต้องนำธรรมะเหล่านี้มาปฏิบัติและขณะที่ยังมีชีวิตอยู่เพราะเมื่อเสียชีวิต และถูก หามมานอนบนเตียงนี้ก็ไม่สามารถที่จะรับรู้ธรรมะของพระพุทธเจ้าที่นำมาประดิษฐ์เป็นเตียงรองรับ ตัวเราได้ซึ่งเป็นปริศนาธรรมที่ให้ลูกหลาน ญาติพี่น้องต้องพิจารณา ตามหลักธรรมที่สอดคล้องกับ พระพุทธศาสนา^๓

ดังนั้นแล้ว การศึกษาเรื่องการเรื่องการทำ“โจ้งแหนะ” ครั้งนี้จะได้ทราบรายละเอียด ของ“โจ้งแหนะ” ตามความเชื่อของคนมอญที่น่าสนใจ และค้นคว้าถึงที่มาของ“โจ้งแหนะ” ว่าการที่ จะประกอบ “โจ้งแหนะ” มาใช้ในงานครั้งหนึ่งนั้นจะต้องทำอย่างไรมีการปฏิบัติอย่างไร และ “โจ้งแหนะ” นี้จะบอกสิ่งใดบ้างแก่ผู้ที่อยู่เบื้องหลังของผู้วายชนม์ และองค์ความรู้นี้จะช่วยรักษา วัฒนธรรมของการใช้“โจ้งแหนะ” มีการสืบทอด และนำมาประยุกต์ใช้ต่อไปได้ในปัจจุบันและอนาคต ต่อไป

^๓ พิศาล บุญผดุง, ประเพณีการทำศพมอญ, จดหมายเหตุชาวไทยเชื้อสายมอญ บำเพ็ญกุศลถวาย สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ตามลัทธิธรรมเนียมมอญ, พิมพ์ ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลาคม, ๒๕๕๑), หน้า ๕๙.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ ศึกษาความเป็นมาและประวัติของ “โจ้งแหนะ”
- ๑.๒.๒ ศึกษาหลักธรรมและคติความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับ “โจ้งแหนะ”
- ๑.๒.๓ ศึกษาการจัดการพิธีกรรม “โจ้งแหนะ” ตามคติความเชื่อชุมชนวัดบางกระดี่

ในปัจจุบัน

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ ความเป็นมาและประวัติของ “โจ้งแหนะ” ว่ามีความเป็นมาอย่างไร
- ๑.๓.๒ หลักธรรมและคติความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับ “โจ้งแหนะ” มีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยหรือไม่
- ๑.๓.๓ การจัดการพิธีกรรม “โจ้งแหนะ” ตามคติความเชื่อชุมชนวัดบางกระดี่ในปัจจุบัน ว่าเหมือนหรือต่างจากอดีตอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

- ๑.๔.๑ แหล่งปฐมภูมิ (Primary Source) ศึกษาจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพุทธศักราช ๒๕๓๙
- ๑.๔.๒ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร จากคัมภีร์โลกสิทธิ โลกสมมติ และเอกสารโบราณภาษามอญ และหนังสือ เอกสาร ตำราและงานวิจัยต่าง ๆ
- ๑.๔.๓ การวิจัยครั้งนี้จะทำการค้นคว้าเฉพาะในพื้นที่ชุมชนวัดบางกระดี่ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานครเท่านั้น โดยจะมีการนำ เอาคัมภีร์โลกสมมติ โลกสิทธิ และประเพณีสงกรานต์ของท้องถิ่นใกล้เคียงมาเป็นตัวเปรียบเทียบ

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

- ๑.๕.๑ “โจ้งแหนะ” หมายถึง แคร่ที่วางศพของคนมอญจะทำขึ้นมาใช้ในกรณีที่ตายเรียกว่าตายดี และตั้งศพที่บ้านเท่านั้น
- ๑.๕.๒ ชาวมอญ หมายถึง บุคคลที่ใช้ภาษามอญ ในการ พูด อ่าน เขียนภาษามอญ มีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีแบบมอญ มีความเชื่อว่าสืบเชื้อสายจากบรรพบุรุษที่เป็นมอญในที่นี้คือคนมอญชุมชนวัดบางกระดี่
- ๑.๕.๓ ชุมชนวัดบางกระดี่ หมายถึง เขตพื้นที่ชุมชนชาวมอญในพื้นที่วัดบางกระดี่ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องคติการตั้งศพที่ใช้ “โจ้งแหนะ” ของคนมอญชุมชนวัดบางกระดี่ เขต บางขุนเทียน ในปัจจุบันยังไม่มีผู้ใดทำการศึกษาโดยตรง แต่พบว่ามีเอกสารที่เกี่ยวข้องดังนี้

๑.๖.๑ **เกตุอัมพร ชื่นอินทร์งาม** ได้กล่าวถึงพิธีกรรมเกี่ยวกับการตายของชาวมอญเกาะเกร็ด เป็นพิธีกรรมที่อธิบายคติความเชื่อของชาวมอญตามหลักพุทธศาสนาที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมา แต่โบราณ ซึ่งลักษณะการตายของคนปกติ คือ การที่คนเกิดการเจ็บไข้ได้ป่วย ตายด้วยโรคชรา ตายตามอายุขัย ศพคนตายประเภทนี้ ถือว่าตายแบบสามัญ พิธีกรรมเกี่ยวกับความตายผู้ที่มีชีวิตอยู่ ต้องปฏิบัติและจัดการเกี่ยวกับศพตามประเพณีของชาวมอญ ปกติชาวมอญอยู่กันเป็นกลุ่ม เวลามีนงานศพในแต่ละครั้งก็ต้องมีการบอกกล่าวกัน ตลอดจนมาร่วมกันช่วยงานด้วยความยินดี เต็มใจช่วยเหลือ เกื้อกูลกันนั้น ประเพณีการทำศพของคนมอญบนเกาะเกร็ดหลังจากมัตตราสังเรียบร้อยแล้วจึงจะนำศพนั้นมาวางบน “โจ้งแหนะ” แทนการใส่โลงของคนมอญ^๔

๑.๖.๒ **พิศาล บุญผูก** ได้กล่าวถึง การตายหรือการเสียชีวิตของชาวมอญในกรณี ที่เรียกว่า “ตายดี” คือการตายด้วยโรคชรา หรือป่วยตายโดยมีโอกาสดำใจล่วงหน้า และเสียชีวิตที่บ้าน ลูกหลานมีความต้องการบำเพ็ญกุศลศพที่บ้าน จึงจะต้องมีการทำเตียงที่วางศพที่เรียกว่า “โจ้งแหนะ” เพราะไม่ต้องการนำโลงศพขึ้นไปบนบ้าน งานศพของชาวมอญ จึงเป็นภูมิปัญญาที่ชาวมอญได้คิด ประดิษฐ์อย่างน่าศึกษา เริ่มตั้งแต่ไม่ให้นำโลงศพขึ้นบ้าน ซึ่งเป็นความคิดของปราชญ์ที่เคร่งครัดใน ศาสนาโบราณที่ไม่ต้องการให้ปกปิดศพ เพราะหากศพอยู่ในโลง ผู้ที่มานงานศพจะไม่เห็นสภาพความ เป็นจริงของศพไม่เห็นสัจธรรมที่ว่า แท้จริงแล้วชีวิตเป็นอย่างไร^๕

๑.๖.๓ **พระมหาจรัญ ญาณจารี (แปล)** ดุกรรมหาบพิตร เราจะต้องชี้แจงทำให้ปรากฏ ขึ้นในโลก เพื่อให้สำเร็จประโยชน์แก่สัตว์โลกทั้งพระสงฆ์พราหมณ์และหญิงชายทั้งหลายให้ เขาเหล่านั้นได้ยินได้ฟังได้เห็นได้ประจักษ์จะได้เกิดความสังเวชใจ จะได้กำจัด โลภะ โทสะ และโมหะ เสีย ให้ตั้งความปรารถนาทั้งในโลกนี้และโลกหน้า จะได้เรียนได้รู้แล้วนำมาพิจารณาธรรม ๓ ประการ นี้แล้วจะได้บรรลุผลตามความต้องการของตนข้าแต่พระกาลเถระ ที่ต้องวางลงบนแท่นวางศพนี้ จะชี้แจงประการใดเล่าพระมหาเถระถวายพระพรว่า ชั้นของแท่นวางศพ ๔ ชั้น ได้แก่ ภูมิ ๔ คือ อบายภูมิ ๑ สุกตติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๑๕ และอรุณภูมิ ๑๔ ให้พิจารณาจะได้พ้นจากทุกข์ในวัฏสงสารให้มุ่ง

^๔ เกตุอัมพร ชื่นอินทร์งาม, “การศึกษาพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายของชาวมอญเกาะเกร็ด”, สารนิพนธ์ กศม. (ภาษาไทย), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๐), หน้า ๔๗.

^๕ พิศาล บุญผูก, ประเพณีการทำศพมอญ, จดหมายเหตุชาวไทยเชื้อสายมอญ บำเพ็ญกุศลถวาย สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ตามลัทธิธรรมเนียมมอญ, พิมพ์ ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลาคม, ๒๕๕๑), หน้า ๕๙.

ถึงนิพพานอันเป็นที่พักของ โบราณบัณฑิตไม่ต้องกลับมาเห็นความทุกข์ทั้ง ๒ วาระนั้น จึงต้องวางไว้บนแท่นวางศพอย่างนี้แล^๖

๑.๖.๔ พระมหาช่วงโชติปาโล ได้กล่าวว่า การทำศพที่ตายดี หรือตายด้วยเหตุธรรมดา นั้น เก็บศพไว้ที่บ้านได้ และนิยมเอาศพวางบนเตียงไม้ไผ่ชนิดหนึ่งที่ทำขึ้นเฉพาะศพนั้น ๆ เรียกว่า “โจ้งแหนะ” ความหมายของ “โจ้งแหนะ” คือการให้ผู้ตายเอาชนะต่อภูมิทั้ง ๔ เติงนี้มีเสา ๖ ต้น ตัวเตียงสูง ๘ กำ ยาว ๔ ศอก กับ ๔ นิ้ว กว้าง ๑ ศอก กับ ๔ นิ้ว โดยทำซ้อนกัน ๔ ชั้น มอญมีธรรมเนียมที่เคร่งครัดมากที่ห้ามไม่ให้เอาโลงศพขึ้นบนบ้าน เพราะถือว่าเป็นของเสนียดจัญไร ถ้าประสงค์จะใส่ศพในโลงต้องทำโลงที่แห่งใดแห่งหนึ่งนอกตัวเรือน ทำโลงเสร็จต้องรดด้วยน้ำมันที่เทออกจากกระบอกไม้ไผ่ กระบอกนี้เมื่อรดน้ำเสร็จแล้วต้องเหวี่ยงทิ้งไปทางข้างหลัง หรือทุบเสียให้แตก^๗

๑.๖.๕ ภูมิปัญญาไทยรามัญ กล่าวว่าความเชื่อเกี่ยวกับความตาย เมื่อชาวมอญเสียชีวิต หากเป็นการตายไม่ดี จะเก็บศพไว้ข้ามปี หากตายดีได้แก่ตายภายในบ้านเท่านั้น จะทำพิธีโจ้งแหนะฮ์ โดยทำแคร่ไม้ไผ่ รองรับศพ ศพผู้หญิงจะมี ๗ ชั้น ส่วนศพผู้ชายจะมี ๙ ชั้น คลุมด้วยผ้าขาวประดับดอกไม้ เอาของมีคมห้อยไว้ตรงกลางลำตัวศพ มัตตราสังข์ศพแบบมอญ ๓ แห่ง หมายถึงห้วงทั้ง ๓ ของผู้ตาย มนุษย์เกิดมามีห้วง ๓ ห้วง ลูกเป็นห้วงผูกคอ สามีหรือภรรยาเป็นห้วงผูกเอวทรัพย์สมบัติเป็นห้วงผูกเท้า ตอนช่วงเผาจะเอากรรไกรหรือมีดตัดห้วงทั้ง ๓ ห้วง นำน้ำมะพร้าวบริสุทธิ์ล้างหน้าเพื่อให้ลืมเรื่องต่าง ๆ ในอดีต ข้างแคร่มีก้อนเส้า ๓ ก้อนเหมือนเตาก้อนเส้านี้ชาวมอญหมายถึง การเวียนว่ายตายเกิดทั้ง ๓ ภพ ชาวมอญไม่เอาโลงศพขึ้นบ้าน หากมีการทำศพจะต้องมีบ้านศพ ใต้แคร่ศพจะมีไม้ค้ำจุนแคร่ศพอันหนึ่ง เมื่อครบ ๗ วัน จะย้ายศพจะเผาที่ป่าช้า โดยต่อโลงขึ้นมารออยู่นอกบ้าน การย้ายศพลงจากบ้านจะย้ายออกทางประตูผี ด้วยการรื้อผนังบ้าน^๘

๑.๖.๖ มะลิวัลย์ เจิมจอหอ กล่าวว่าในการทำศพที่ตายดีหรือตายด้วยเหตุธรรมดานั้น เก็บศพไว้ที่บ้านได้ และนิยมเอาศพ วางบนเตียงไม้ไผ่ชนิดหนึ่งที่ทำขึ้นเฉพาะศพนั้น ๆ เติงนี้มีเสา ๖ ต้น สูง ๘ คืบ ยาว ๔ ศอก ๔ นิ้ว กว้าง ๑ ศอก กับ ๔ นิ้ว โดยทำซ้อนกัน ๔ ชั้น ที่หัวเตียง และท้ายเตียงแขวนกระถงดอกไม้ ด้านละ ๒ กระถง แต่ละกระถงใส่ดอกไม้ ๓ ดอก จากเพดานผูกเชือกห้อยลงมา ให้ตรงกับสะดือของศพ ที่ปลายเชือกผูกแหวนไว้ ๑ วง และกรรไกรหนีบ หมาก ๑ อัน

^๖ พระมหาจรรยา ญาณจาโร, คัมภีร์กาละกาสิ (พิธีศพมอญ), (แปล)

^๗ พระมหาช่วงโชติปาโล, วัฒนธรรมประเพณีมอญ อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูปทุมธรรมโชติ(บุญไทย โชติปาโล), (กรุงเทพมหานคร: บริษัทเทคโนโลยีชั่น แอนด์ แอดเวอร์ไทซิง จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๙๘-๙๙.

^๘ ภูมิปัญญาไทยรามัญ, ด้านคติความเชื่อ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://oknation.nationtv.tv/blog/notredame/2009/01/12/entry-7> [๑ ก.พ. ๒๕๖๐].

แหวนนี้หมายถึงจักขุญาณสำหรับผู้ตายจะได้ใช้เพื่อความสะดวกแก่ตมภาพหน้า ส่วนกรรไกรนั้นเพื่อจะได้ใช้ประหัตประหารกิเลสทั้งปวง ในขณะที่เดียวกันมีไว้เพื่อ สังเกตว่าศพเน่าหรือยัง ถ้าเน่าท้องศพก็จะโป่งขึ้นไปชิดกับกรรไกรนั้น ส่วนการอาบนํ้าศพ ก็คล้ายคลึงกับของไทย^๙

๑.๖.๗ **เรื่องเล่า ภาพเก่า ในอดีตราชบุรี** กล่าวว่า การทำศพมอญแต่เดิมจะทำการหลายรูปแบบ เจื่อนไขอยู่ที่ว่าใครเป็นเสียชีวิต แล้วก็เสียชีวิตอย่างไร ผู้ตายจะแบ่งเป็นสองกลุ่มคือ พระหรือฆราวาส ถ้าพระจะประกอบพิธีอย่างหนึ่ง ฆราวาสประกอบพิธีอย่างหนึ่ง ตำราของมอญที่เกี่ยวกับเรื่องการจัดศพ คนมอญจะถือ มอญจะเรียกว่าโลกสมมติ เมื่อพูดถึงการจัดศพ ถ้าเป็นศพของคนเสียชีวิตแบบอุบัติเหตุ เช่นตกน้ำ รถชน คนมอญจะจัดศพแบบง่ายที่สุด ไม่มีการสวด ไม่นิมนต์พระใด ๆ ทั้งสิ้น พอศพมาถึงวัดก็ฝังอย่างเดียว ไม่มีพิธีทำบุญอะไรให้ทั้งสิ้น ศพจะเก็บคือฝังไว้ประมาณ ๑ ปี ถึงจะขุดศพขึ้นมาทำพิธี หลังจากนั้นจะไม่ให้ทำพิธีเกี่ยวกับศพอีกเลย แต่จะเลี้ยงไปโดยเจ้าภาพเจ้าของงานมักจะไปทอดกฐิน พอทอดกฐินก็จะเผาศพด้วย การเฉลิมฉลองก็ไปฉลองกฐินกันเสีย ผลองกฐินทำบุญอื่นไปเสีย พอทำบุญเสร็จเรียบร้อยแล้วถึงจะมาเผาศพโดยที่งานศพจะไม่มีอะไรมากมาย มีแค่พระมาสวดแล้วก็เผาเลย การตั้งศพนั้นก็ถือเป็นการตั้งกฐินไป เป็นไปตามตำรา มอญโบราณ คือถ้าเสียชีวิตไม่ดีจะไม่ให้ทำพิธีต้องอะไรมากมาย ถ้าเสียชีวิตในกรณีปกติจะมีพิธีพิธีจะมีว่าเสียชีวิตในบ้านหรือเสียชีวิตนอกบ้าน ถ้าเสียชีวิตในบ้านจะมีพิธีมาก ถ้าเสียชีวิตนอกบ้านจะนำศพไปไว้ที่วัดแล้วไปจัดพิธีที่วัด

ถ้าเสียชีวิตในบ้าน โดยมากถ้าเป็นผู้ใหญ่จะต้องทำเตียงขึ้นมาพิเศษ เตียงนี้มอญเรียกว่าเตียงชนะ ภาษามอญเรียกว่าโจ้งจะเนี้ย โจ้งแปลว่าเตียง จะเนี้ยแปลว่าชนะ โจ้งจะเนี้ย เตียงชนะ เตียงตัวนี้ทำด้วยไม้ไผ่ทำเป็นรูปแคร่ยาว ๆ ให้คน ๆ นึงนอนได้ มีเสาขึ้นไป ๖ เสา มีคานฟ้าข้างบน ส่วนประกอบต่าง ๆ ของเตียง ความสูงก็ดี จำนวนชิ้นไม้ก็ดี สิ่งของต่าง ๆ ที่มาประกอบทำเตียงจะเป็นปริศนาธรรมทั้งหมด เป็นภูมิปัญญาของคนมอญโบราณที่ดั่งเอาธรรมะของพระพุทธเจ้าออกมาให้คนได้เห็นเป็นรูปธรรมความหมายของเตียงชนะหมายถึงว่าธรรมะของพระพุทธเจ้าสำคัญ ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอริยสัจ ๔ อริยสัจ ๔ จะมาประมวลอยู่ในนั้น ถ้าใครบรรลุเรื่องอริยสัจ ๔ ได้ผู้นั้นเป็นผู้ชนะ^{๑๐}

๑.๖.๘ **สุรินทร์ ทับรอด** กล่าวว่า การตายดี ต้องมีองค์ประกอบ ๒ ประการ คือ ประการแรก เสียชีวิตจากความชราหรือเจ็บป่วย ประการที่สอง ต้องเป็นการเสียชีวิตในบ้านของตนเท่านั้น เพราะจะหามนำศพเข้าบ้านโดยเด็ดขาดหากเสียชีวิตนอกบ้าน ทำให้ไม่สามารถจัดงานศพที่

^๙ มะลิวัลย์ เจริญจอหอ, **ประเพณีการทำศพ**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://kumaliwan2.blogspot.com/2013/03/01/archive.html> [๑ ก.พ. ๒๕๖๐].

^{๑๐} เรื่องเล่าภาพ เก่าในอดีต ราชบุรี, **พิธีศพชาวมอญ**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.facebook.com/Ratchabui/posts/449101935254642:0> [๑ ก.พ. ๒๕๖๐].

บ้านได้ ดังนั้นเมื่อชาวมอญที่รักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาลหมดโอกาสที่จะรักษาแล้ว ญาติจะนำตัวผู้ป่วยกลับบ้านทันที เพื่อไม่ให้มีผลต่อการจัดพิธีศพ ในสมัยก่อนเมื่อมีคนตายขึ้นญาติพี่น้องต้องรับจัดศพด้วยการต่อแท่นหรือแคร่วางศพ ก่อนเอาศพขึ้นวางบนแท่นวางศพ ต้องจัดการทำความสะอาดร่างกายศพเสียก่อน ซึ่งจะทำในตอนบ่ายหรือเย็น โดยใช้ประคำตีควายมาตำให้ละเอียดผสมกับน้ำขมิ้นกับใบส้มป่อย แล้วจึงเอามาอาบศพ เปลี่ยนเครื่องแต่งตัวศพใหม่ ภาษาชาวมอญเรียกว่า ปังมอย (ผ้า ๑ ชิ้น ทบกันเป็นรูปสามเหลี่ยมเย็บติดกันเก็บไว้สำหรับช่วงขา ๒ ข้าง คล้าย ๆ กางเกงลิง) แล้วนำเสื้อผ้าตามประเพณีนิยมมาสวมทับอีกชั้นหนึ่ง ต่อจากนั้นหวีผม ทาแป้ง ประพรมน้ำอบ เสร็จแล้วใช้ด้ายดิบมัดศพ ตามธรรมเนียมมอญมีข้อห้ามไม่ให้นำโลงศพขึ้นบ้าน ดังนั้นการตั้งศพต้องตั้งอยู่ในเขตเสาผี โดยจะต้องทำแคร่ไม้สำหรับวางศพที่เรียกว่า “โจ้งเหนะ” มอญบางท้องถิ่นเรียก “โจ้งเหนียะ” หรือ “โจ้งเหนะ” (แปลว่า เตี้ยงชนะ คือให้ผู้ตายเอาชนะต่อภูมิทั้ง ๔ ได้แก่ อบายภูมิ สุกตภูมิ รูปภูมิ อรูปภูมิ) มีลักษณะคล้ายเตียงทำด้วยไม้ไผ่ ตกแต่งสวยงาม มีเสา ๖ ต้น ส่วนใหญ่เป็นไม้กลม แล้วผูกเชือกห้อยจากเพดาน ปลายเชือกกับจิบพลู ๑ จิบ แหวน ๑ วง กรรไกรหนีบหมาก ๑ อัน ผูกติดกันห่างพอสมควรต่อจากนั้นให้ก่อไฟไว้ที่ปลายเท้าของศพที่วางบนแท่น ใช้เตาหม้อดิน มี ๓ เสา หม้อดิน ๑ ใบ เอาหม้อดินใส่น้ำต้มไว้ปล่อยให้ไฟมอดไปเอง จุดตะเกียงไว้ที่ด้านหัวนอน ๑ ดวง แล้วนิมนต์พระมาบำเพ็ญกุศล แสดงธรรมเทศนาต่อไป ตกกลางคืนมีญาติมิตรมาอยู่เป็นเพื่อนศพโดยมีการเล่นหมาก รุก หรืออ่านหนังสือมอญเป็นเพื่อนศพด้วย^{๑๑}

๑.๖.๙ สุภาพร มากแจ้ง ได้กล่าวว่า ชาวมอญบางกระดี่ถือเคร่งครัดที่จะไม่นำโลงศพขึ้นบ้านการตั้งศพจะทำโดยวางศพไว้บนแคร่ไม้ไผ่ทำจากไม้รวกมาซ้อนกัน ๔ ชั้นโดยกำหนดขนาดไม้ขวางยาว สอกคืบ จำนวน ๑๖ ลำและไม้ยาวขนาด สีสอกคืบจำนวน ๑๖ ลำ นำมาวางซ้อนสลับกัน ๔ ชั้นนำศพวางบนแคร่แล้วตั้งเสาไม้ไผ่ขนาด ๒ สอกคืบจำนวน ๖ ต้นและนำผ้าขาวมาคาดเป็นเพดาน ตรงกลางเพดานห้อยเชือกผูกแหวนหัวพลอย ใบพลูป้ายปูนและกรรไกรหนีบหมาก หากไม่มีกรรไกรหนีบหมากให้ใช้มีดเล็กแทน^{๑๒}

สรุปบทวนการวิจัย และเอกสารที่เกี่ยวข้องดังกล่าว ทำให้ทราบว่า ยังมีอยู่ในผลงานหลายเรื่อง แต่อย่างน้อยมาก และขาดการจัดระบบที่ชัดเจนเกี่ยวกับข้อมูลของ “โจ้งเหนะ” และพัฒนาการของ “โจ้งเหนะ” ของชาวมอญในชุมชนวัดบางกระดี่ ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องการทำการวิจัยเรื่องนี้ เพื่อจัดทำให้เป็นระบบมากยิ่งขึ้น

^{๑๑} สุรินทร์ ทับรอด, พิธีกรรมการจัดงานศพ (เผ่าช่าง) กลุ่มชาติพันธุ์มอญ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.sac.or.th/databases/ethnic-groups/ethnicVideo/9> [๑ ก.พ. ๒๕๖๐].

^{๑๒} สุภาพร มากแจ้ง, “การศึกษาวิถีชีวิตของชาวมอญบางขุนเทียน “วัดบางกระดี่”, งานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๔๐), หน้า ๗๕.

๑.๗ วิธีการดำเนินการวิจัย

๑.๗.๑ แหล่งปฐมภูมิ (Primary Source) ศึกษาจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพุทธศักราช ๒๕๓๙

๑.๗.๒ ศึกษาคนควาจากเอกสารชั้นต้นที่เกี่ยวข้อง (Primary Sources) คัมภีร์ใบลาน ภาษามอญ คัมภีร์โลกสิทธิ คัมภีร์โลกสมมติ เป็นต้น

๑.๗.๓ ศึกษาจากเอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) ประกอบด้วยหนังสือและบทความจากวารสารต่าง ๆ วิทยานิพนธ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนข้อมูลจากการสัมภาษณ์ สอบถาม (OralHistory) จากผู้ที่เคยอยู่ในเหตุการณ์ มาจัดหมวดหมู่ แยกแยะ วิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล ความเป็นไปได้ และหลักฐานรองรับ โดยตรวจสอบกับข้อมูลข้างเคียง

๑.๗.๔ ทำการวิเคราะห์ และตรวจสอบข้อมูลกับสถานที่จริง สืบค้นจากบุคคลที่น่าเชื่อถือ เช่นผู้สูงอายุ และพระภิกษุ

๑.๗.๕ นำข้อมูลที่ได้รับมาวิเคราะห์ เพื่อสรุปเป็นงานวิจัย

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๘.๑ ทำให้ทราบความเป็นมาและประวัติของ “โจ้งแหนะ”

๑.๘.๒ ทำให้ทราบหลักธรรมและคติความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับ “โจ้งแหนะ”

๑.๘.๓ ทำให้ทราบการจัดการพิธีกรรม “โจ้งแหนะ” ตามคติความเชื่อชุมชนวัดบางกระดี่

บทที่ ๒

ประวัติความเป็นมาของ “โจ่งแหนะ”

คำสอนในพระพุทธศาสนาบางประการ เป็นคำสอนที่ยากต่อทำความเข้าใจ และไม่สามารถพิสูจน์ได้ในทางวิทยาศาสตร์ ที่ให้เห็นเป็นรูปธรรม เช่น เรื่อง นรก สวรรค์ หรือชีวิตหลังความตาย ดังนั้น โบราณจารย์ จึงได้นำคำสอนเหล่านี้ มาสร้างเป็นคำหรือสัญลักษณ์ อุปมาอุปมัยให้มีการคิดวิเคราะห์ ในทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้ที่สนใจได้คิดวิเคราะห์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ดังนั้นผู้ศึกษาจึงได้กำหนดประเด็น การศึกษา มาโดยลำดับดังต่อไปนี้

๒.๑ เทวภูมิ หรือไตรภูมิพระร่วง

๒.๒ คัมภีร์กาละกาลี

๒.๓ คณมอญชุมชนวัดบางกระดี่

๒.๔ สรุป

๒.๑ เทวภูมิ หรือไตรภูมิพระร่วง

ภพในพระพุทธศาสนาได้จำแนกสัตว์ไปตามกรรม เมื่อกระทำความแล้วย่อมได้รับผลกรรม วิบากกรรม เมื่อเสียชีวิตลงกรรมใดที่มีกำลังมากก็ย่อมให้ผลก่อน ย่อมชักนำสัตว์เหล่านั้นไปเกิดในภพภูมิต่าง ๆ ตามกำลังของกรรมของตน เรื่องนี้พระพุทธเจ้าได้แสดงไว้ใน ภูมินานัตตญาณนิเทศ ดังมีใจความดังนี้

ภูมิ เป็นที่อยู่ของสัตว์, ภาวะชีวิตของสัตว์ มี ๓ คือ

๑. กามภพ ภพของผู้ยังแสวงกามคุณ

๒. รูปภพ ภพของผู้เข้าถึงรูปฌาน

๓. อรูปภพ ภพของผู้เข้าอรุณฌาน

ปัญหาในการกำหนดธรรม ๔ ประการ ชื่อว่าภูมินานัตตญาณ^๑เป็นอย่างไร

คือ ภูมิ ๔ ประการ ได้แก่

๑. กามาวจรภูมิ (ชั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในกาม)

๒. รูปาวจรภูมิ (ชั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในรูป)

๓. อรูปาวจรภูมิ (ชั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในอรูป)

^๑ ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๗๒/๑๒๑-๑๒๒.

๔. อปริยาปันนภูมิ (ขั้นที่ไม่นับเนื่องในภูมิ ๓ หมายถึงโลกุตตรภูมิ)

กามาวจรภูมิ เป็นอย่างไร

คือ ชั้นธ ธาตุ อายตนะ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณที่ท่องเที่ยวอยู่ในภูมินี้ นับเนื่องในภูมินี้ ในระหว่างนี้ คือเบื้องล่างกำหนดเอาอเวจีจรกเป็นที่สุดเบื้องบนกำหนดเอาเหล่าเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตติเป็นที่สุด นี่ชื่อว่า กามาวจรภูมิ

รูปาวจรภูมิ เป็นอย่างไร

คือ ธรรมคือจิตและเจตสิกของบุคคลผู้เข้าสมาบัติ ผู้เกิดในรูปภูมิ หรือพระอรหันต์ผู้ อยู่เป็นสุขในปัจจุบันที่ท่องเที่ยวอยู่ในภูมินี้ นับเนื่องในภูมินี้ในระหว่างนี้คือเบื้องล่างกำหนดเอา พรหมโลกเป็นที่สุด (ชั้นพรหมปารีสัชชา) เบื้องบนกำหนดเอาพรหมชั้นนอกนิมิตตภาพเป็นที่สุด นี่ชื่อว่ารูปาวจรภูมิ

อรูปาวจรภูมิ เป็นอย่างไร

คือ ธรรมคือจิตและเจตสิกของบุคคลผู้เข้าสมาบัติ ผู้เกิดในอรูปภูมิ หรือพระอรหันต์ ผู้อยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ที่ท่องเที่ยวอยู่ในภูมินี้ นับเนื่องในภูมินี้ในระหว่างนี้คือเบื้องล่างกำหนด เอาพรหมผู้เข้าถึงอากาศานัญญาตณภาพเป็นที่สุด เบื้องบนกำหนดเอาเหล่าพรหมผู้เข้าถึงเนว สัญญานาสัญญาตณภาพเป็นที่สุด นี่ชื่อว่าอรูปาวจรภูมิ

อปริยาปันนภูมิ เป็นอย่างไร

คือ มรรค ผล ธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง (นิพพาน) เป็นอปริยาปันนนะ นี่ชื่อว่าอปริ ยาปันนภูมิ เหล่านี้ชื่อว่าภูมิ ๔ ภูมิ ๔ อีกนัยหนึ่ง คือ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ ฌาน ๔ อัปปมัญญา ๔ อรูปาวจรสมาบัติ ๔ ปฏิสัมภิทา ๔ ปฏิปทา ๔ อารมณ ๔ อริยวงศ์ ๔ สังคหัตถ์ ๔ จักร ๔ ธรรมบท ๔ เหล่านี้ชื่อว่าภูมิ ๔

ชื่อว่าญาณ เพราะมีสภาวะรู้ธรรมนั้น ชื่อว่าปัญญา เพราะมีสภาวะรู้ชัดเพราะเหตุ นั้น ท่านจึงกล่าวว่า ปัญญาในการกำหนดธรรม ๔ ประการ ชื่อว่าภูมินานัตตญาณ^๒

เตภูมิกถาหรือไตรภูมิพระร่วง เป็นวรรณกรรมที่เขียนขึ้นในสมัยสุโขทัย มอญเองก็มี ความสนิทสนมกับอาณาจักรสุโขทัยนี้อยู่มากโดยในพงศาวดารพระเจ้าฟ้ารั่ว ก็กล่าวว่าพระเจ้าฟ้ารั่ว เองก็เป็นราชบุตรเขยของกษัตริย์ผู้ครองอาณาจักรสุโขทัย จึงมีการไปมาหาสู่ มีการค้าขายการ แลกเปลี่ยนสินค้า แลกเปลี่ยนความรู้วิชาการต่าง ๆ เพราะอาณาจักรสุโขทัยและมอญมีความสัมพันธ์ กันแบบเครือญาติ ดังข้อความที่ว่าเหตุการณ์เช่นนี้ก็ปรากฏขึ้นในสมัยพ่อขุนรามคำแหงเช่นกัน พระองค์ได้มะกะโทเป็นบุตรเขย เมื่อมะกะโทได้เป็นใหญ่ในเมืองมอญแล้ว ก็ได้ส่งเครื่องราช

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท ธนธัชการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๒๗๙.

บรรณาการมาสวามิภักดิ์ต่อกรุงสุโขทัย นับจากนั้นมา สุโขทัยก็มีเมืองหน้าด่านด้านตะวันตกสุดที่เข้มแข็ง กันสุโขทัยออกจากศัตรูที่จะมาสู่สุโขทัยทางตะวันตก^๓

ไตรภูมิิกถา หรือ ไตรภูมิพระร่วง เป็นวรรณคดีทางพุทธศาสนาที่เก่าแก่และสำคัญเล่มหนึ่งของไทย มีอายุกว่า ๖๐๐ ปี แต่งขึ้นโดยพญาลิไทย (พระมหาธรรมราชาที่ ๑) พระมหากษัตริย์องค์ที่ ๕ แห่งราชวงศ์พระร่วง เมื่อ พ.ศ. ๑๘๘๘ ทรงแต่งขึ้นเพื่อเทศนาแก่พระมารดาและสั่งสอนประชาชน ได้ทรงแสดงข้อคิดเห็นเกี่ยวกับหลักในพระพุทธศาสนา ตลอดจนชี้ให้เห็นผลบาปและผลบุญที่คนทั้งหลายได้กระทำไว้ แสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถและอัจฉริยภาพของบรรพบุรุษไทยในการนิพนธ์วรรณคดี และเป็นผู้มีจิตวิยาสูง เนื่องจากการก่อตั้งอาณาจักรขึ้นใหม่ ย่อมต้องการความร่วมมือร่วมใจของประชาชนให้อยู่ในศีลธรรม ระเบียบวินัย รู้บาปบุญคุณโทษ และยึดมั่นในศาสนา โดยจะยกเนื้อความมาโดยย่อ ดังนี้

๒.๒.๑ ไตรภูมิิกถา ฉบับถอดความ

๒.๒.๑.๑ แดนนรก

สัตว์ที่ในนรกนั้น เกิดขึ้นด้วยรูปร่างใหญ่ทันทใด โดยมีรูปธรรม ๒๘ อย่างครบบริบูรณ์ รูปธรรม ๒๘ อย่างนั้น คืออะไร คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม จักขุ โสตะ ชานะ ชิวหา กายะ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส เพศหญิง เพศชาย หัวใจ ชีวิต เครื่องหล่อเลี้ยงชีวิต ความว่าง การบอกกล่าวด้วยท่าทาง การบอกกล่าวด้วยวาจา ความเบา (ลหุตา) ความอ่อน (มธุตา) ความสามารถในการงาน (กัมมัญญตา) ความเจริญเติบโต (อุปจยะ) ความสืบต่อ (สันตติ) ความเสื่อมแห่งรูป (รูปปัสสขรตา) ความไม่เที่ยงแห่งรูป (รูปสสอนิจจตา)

ธาตุดิน ได้แก่ กระดูกและหนัง ธาตุน้ำ ได้แก่ น้ำที่ไหลอยู่ในร่างกาย ธาตุไฟ ได้แก่ ความร้อนที่อยู่ในเลือด ธาตุลม ได้แก่ ลมที่หมุนเวียนอยู่ในร่างกาย^๔

ตา คือสิ่งที่ทำให้เห็น หู คือสิ่งที่ทำให้ได้ยิน จมูก คือสิ่งที่ทำให้ได้กลิ่น ลิ้น คือสิ่งที่ทำให้รู้รสอันเปรี้ยว ฝาด และรสอื่น ๆ กาย คือสิ่งที่ทำให้รู้สัมผัส ให้รู้เจ็บ รู้ปวด จากการสัมผัส รูป คือสิ่งที่เห็นด้วยตา เสียง คือสิ่งที่ได้ยิน กลิ่น คือสิ่งที่รู้ด้วยจมูก เช่น กลิ่นหอม รส คือสิ่งที่สัมผัสด้วยลิ้น และสัมผัส คือสิ่งที่แตะต้องได้ เพศหญิง คือความเป็นหญิง เพศชาย คือความเป็นชาย หัวใจ คือสิ่งที่สำคัญที่สุดซึ่งอยู่ภายในร่างกาย ชีวิต คือสิ่งที่ทำให้ร่างกายดำรงอยู่ เครื่องหล่อเลี้ยงชีวิต คืออาหารที่กินเข้าไป อากาศ คือความว่างที่มีอยู่ภายในร่างกาย การบอกให้ทราบด้วยท่าทาง การบอกกล่าวด้วย

^๓ นางสาวพรพรรณ เลหาศิริณถ, "ความสำคัญของมอญ พม่า และสุโขทัย ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐", ศิลปะศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๙), หน้า ๑๒๔.

^๔ กรมศิลปากร, ไตรภูมิิกถาฉบับถอดความ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๕๕), หน้า ๒๑-๒๖๕.

วาจา คือการบอกให้ทราบด้วยคำพูด ความเบา คือรูปอันรู้ไปโดยฉับพลัน ความอ่อน คือความอ่อน
ละมุน ความสามารถในการงาน คือความสามารถในการทำงานอันเหมาะสม อุปยยะ คือรูปอันเกิด
เพิ่มพูนได้ สันตติ คือรูปอันเกิดทดแทนได้ รูปปัสสชรรตา คือรูปที่เสื่อมสภาพได้ รูปปัสสอนิจจา คือรูป
ที่ไม่ยั่งยืน

สัตว์ที่เกิดในรณนั้นเพราะทำบาปด้วยใจร้าย ได้แก่ อกุศลจิต ๑๒ ดวง ดวงแรก คือ ทำ
บาปโดยไม่รู้ว่าเป็นบาป และกระทำบาปเองด้วยใจกล้าและยินดี ดวงที่สอง คือทำบาปโดยไม่รู้ว่าเป็น
บาปและกระทำบาปโดยมีสิ่งชักจูง ดวงที่สาม คือทำบาปโดยรู้ว่าเป็นบาป และกระทำบาปด้วยใจกล้า
และยินดี ดวงที่สี่ ทำบาปโดยรู้ว่าเป็นบาป และกระทำบาปด้วยความยินดีและมีสิ่งชักจูง ดวงที่ห้า
ทำบาปโดยไม่รู้ว่าเป็นบาป และกระทำบาปด้วยใจวางเฉย ไม่ยินดียินร้าย ดวงที่เจ็ด ทำบาปโดยรู้ว่าเป็น
บาป และกระทำบาปโดยไม่มีสิ่งชักจูง ด้วยใจวางเฉย ไม่ยินดียินร้าย ดวงที่แปด ทำบาปโดยไม่รู้
ว่าเป็นบาป และกระทำบาปโดยมีสิ่งชักจูง ด้วยใจวางเฉย ไม่ยินดียินร้าย ดวงที่เก้า คือทำบาปด้วย
ความโกรธ และกระทำบาปด้วยใจกล้า และใจร้าย ดวงที่สิบ คือทำบาปด้วยความโกรธ และกระทำ
บาปโดยมีสิ่งชักจูง ดวงที่สิบเอ็ด คือทำบาปโดยไม่เชื่อในบาปและบุญ และกระทำบาปด้วยใจวางเฉย
ดวงที่สิบสอง ทำบาปด้วยจิตฟุ้งซ่าน เปรียบเหมือนเอาก้อนหินทุ่มทิ้งลงในกองขี้เถ้าให้ฟุ้งกระจาย
และกระทำบาปด้วยใจวางเฉย อกุศลจิตทั้ง ๑๒ ดวงนี้ หากเกิดขึ้นแก่ผู้ใด คนนั้นก็จะไปเกิดในที่ที่ทน
ทุกข์ทรมานซึ่งเรียกว่า อบายภูมิ ๔

เหตุที่ทำให้สัตว์ทั้งหลายมีใจร้ายและทำให้สัตว์ทั้งหลายไปเกิดในอบายภูมิ ๔ นั้น มีอยู่
๓ ประการ คือ ความโลภ ความโกรธ และความหลง ซึ่งชักจูงให้คนทำบาป ความโลภ คือ ความอยาก
ได้ในทรัพย์สินของผู้อื่น จิงฆ่าหรือทำร้ายผู้อื่นเพื่อแย่งเอาทรัพย์สิน ความโกรธ คือ ความขัดเคืองผู้อื่น
ความเกลียดชังผู้อื่น ความคิดเบียดเบียนผู้อื่น การจับผิดใส่ร้ายผู้อื่น ความหลง คือ ความไม่รู้ในพระ
ธรรม มีจิตใจเป็นพาล หลงงมงาย ใจบาป ไม่ยุติธรรม และ ความไม่รู้จักอ้อม เหตุสามประการนี้จักพา
ให้สัตว์ทั้งหลายไปเกิดในที่ทนทุกข์ทรมาน คือ อบายภูมิ ๔

สภาพการทำบาปของสัตว์ทั้งหลายมี ๑๐ จำพวก คือ

กายกรรม ๓ ได้แก่ (๑) การฆ่าคนและสัตว์ด้วยมือและเท้าของตน (๒) การลักทรัพย์ของ
ผู้อื่นที่ไม่ได้ให้แก่ตน (๓) การเป็นชู้กับภรรยาและสามีของผู้อื่น

วจีกรรม ๔ ได้แก่ (๑) การกล่าวเท็จ (๒) การกล่าวคำส่อเสียดยุยงให้ผู้อื่นผิดใจกัน
(๓) การกล่าวย้อนคำหยาบคาย ตีเตียน นินทา ถ้อยคำบาดใจผู้อื่น และถ้อยคำหยาบช้า สี่ การกล่าว
คำเพ้อเจ้อไร้สาระ การกล่าวเช่นนี้เรียกว่า ดิรัจฉานกถา

มโนกรรม ๓ ได้แก่ (๑) ความดื้อรั้น เห็นผิดเป็นชอบ เห็นถูกเป็นผิด (๒) ความโกรธแค้น
ผู้อื่นและเห็นว่าเป็นศัตรู ยอมเอาชีวิตเข้าแลกเพื่อแก้แค้น ความโกรธไม่มีวันสิ้นสุด (๓) ความตั้งใจทำ
ร้ายผู้อื่น คิดฆ่าเพื่อชิงทรัพย์สิน

สภาพการทำบาปของสัตว์ทั้งหลายมี ๑๐ จำพวก ดังกล่าวนี้

๒.๒.๑.๒ นรกใหญ่

บรรดาสรรพสัตว์ทั้งหลายที่ได้กระทำบาปด้วย กาย วาจา ใจ ดังกล่าวแล้ว ย่อมได้ไปเกิดในอบายภูมิ ๔ ซึ่งมีนรก เป็นต้น และนรกใหญ่ ๘ ชุม อยู่ภายใต้แผ่นดินซึ่งเราอยู่นี้ เป็นชั้น ๆ ถัดกันลงไป ชั้นล่างสุดคือ อวิจีณรก ชั้นบนสุดคือ สัญชีพนรก

นรกขุมที่หนึ่ง ชื่อว่าสัจฉิพ สัตว์ที่เกิดในนรกขุมนี้มีอายุยืนได้ ๕๐๐ ปีนรก หนึ่งวันหนึ่งคืนในนรกขุมนี้เทียบได้กับ ๙ ล้านปีในเมืองมนุษย์ ดังนั้น ๕๐๐ ปีในสัจฉิพนรกจึงเท่ากับล้านหกแสน ล้านสองหมื่นปีในเมืองมนุษย์

นรกขุมที่สอง ชื่อว่ากาหสุตตะ สัตว์ที่เกิดในนรกขุมนี้มีอายุยืนได้ ๑,๐๐๐ ปีนรก หนึ่งวันหนึ่งคืนในนรกขุมนี้เทียบได้กับ ๓๖,๐๐๐,๐๐๐ ปีในเมืองมนุษย์ ดังนั้น ๑,๐๐๐ ปีในกาหสุตตณรก เทียบเท่ากับ ๑๒,๖๙๐,๐๐๐,๐๐๐,๐๐๐ ปีในเมืองมนุษย์

นรกขุมที่สาม ชื่อว่าสังฆาฏะ สัตว์ที่เกิดในนรกขุมนี้มีอายุยืนได้ ๒,๐๐๐ ปีนรก หนึ่งวันหนึ่งคืนในนรกขุมนี้เทียบได้กับ ๑๔๕,๐๐๐,๐๐๐ ปีในเมืองมนุษย์ ดังนั้น ๒,๐๐๐ ปีในสังฆาฏนรกจึงเท่ากับ ๑๐๓,๖๘๐,๐๐๐,๐๐๐,๐๐๐ ปีในเมืองมนุษย์

นรกขุมที่สี่ ชื่อโรรวะ สัตว์ที่เกิดในนรกขุมนี้มีอายุยืนได้ ๔,๐๐๐ ปีนรก หนึ่งวันหนึ่งคืนในนรกขุมนี้เทียบได้กับ ๕๗๖,๐๐๐,๐๐๐ ปีในเมืองมนุษย์ ดังนั้น ๔,๐๐๐ ปีในโรรวนรกนี้จึงเท่ากับ ๘๒,๙๔๐,๐๐๐,๐๐๐,๐๐๐ ปีในเมืองมนุษย์

นรกขุมที่ห้า ชื่อมหาโรรวะ สัตว์ที่เกิดในนรกขุมนี้มีอายุยืนได้ ๘,๐๐๐ ปีนรก หนึ่งวันหนึ่งคืนในนรกขุมนี้เทียบได้กับ ๒,๓๐๔,๐๐๐,๐๐๐ ปีในเมืองมนุษย์ ดังนั้น ๘,๐๐๐ ปีในมหาโรรวนรกนี้จึงเทียบเท่ากับ ๖,๖๓๕,๕๒๐,๐๐๐,๐๐๐,๐๐๐ ปีในเมืองมนุษย์

นรกขุมที่หก ชื่อว่าตาปะ สัตว์ที่เกิดในนรกขุมนี้มีอายุยืนได้ ๑๖,๐๐๐ ปีนรก หนึ่งวันหนึ่งคืนในนรกขุมนี้เทียบได้กับ ๙,๒๓๖,๐๐๐,๐๐๐ ปีในเมืองมนุษย์ ดังนั้น ๑๖,๐๐๐ ปีในตาปนรกนี้จึงเทียบเท่ากับ ๕๓,๐๘๔,๑๖๐,๐๐๐,๐๐๐,๐๐๐ ปีในเมืองมนุษย์

นรกขุมที่เจ็ด ชื่อมหาตาปะ สัตว์ที่เกิดในนรกขุมนี้มีอายุยืนนานนัก จะนับเป็นปีเดือนนรกนั้นมิได้เลย นับด้วยกัลป์ได้กึ่งกัลป์

นรกขุมที่แปด ชื่ออเวจี สัตว์ที่เกิดในนรกนี้มีอายุยืนยิ่งนัก จะนับเป็นปีเดือนนรกนั้นมิได้เลย นับด้วยกัลป์ได้หนึ่งกัลป์

นรกใหญ่ทั้ง ๘ ขุมนี้ แต่ละขุมมี ๔ มุม และมีประตูประจำทั้ง ๔ ทิศ พื้นเป็นเหล็กแดง มีฝาปิดข้างบนเป็นเหล็กแดงเช่นกัน มีเนื้อที่กว้างและสูงเท่ากันเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส แต่ละด้านยาว ๑๐๐ โยชน์ และ ๑ โยชน์เท่ากับ ๘,๐๐๐ วา ส่วนหนาของผนัง ๔ ด้าน พื้นและเพดานส่วนละ ๙ โยชน์ ในนรกไม่มีที่ว่างเปล่า เต็มไปด้วยฝูงสัตว์นรกซึ่งเบียดเสียดกันอยู่เต็มพื้นที่ ไฟนรกลุกโชนอยู่

ตลอดเวลาไม่เคยดับไหม้ คุกรุ่นอยู่ตลอดกาลป์ บาปกรรมของสัตว์นรกลุกขึ้นเป็นไฟเผาภายในตัวบุคคล นั้นราวกับเป็นฟืนซึ่งไม่เคยดับเลย นรกใหญ่ทั้ง ๘ ชุมนี้ ล้อมรอบด้วยนรกบ่าว ๑๖ ชุม ด้านละ ๔ ชุม นอกจากนี้นนรกบาวยังแบ่งย่อยเป็นนรกเล็ก เรียกว่ายมโลกอีก ๔๐ ชุม นรกบาวมีความกว้าง ๑๐ โยชน์ ทั้งนรกบาวและนรกใหญ่ รวมทั้งสิ้นได้ ๔๔๖ ชุมในนรกใหญ่ทั้ง ๘ ชุมนั้นไม่มียมบาล แต่นนรกบาวและนรกเล็กมียมบาลอยู่ด้วย นรกบาวที่มียมบาลอยู่นั้นเรียกชื่อว่าอุสุหนรก

ยมบาลทั้งหลายนั้น เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ได้ทำทั้งบาปและบุญ ดังนั้นเมื่อตายจึงได้ไปเกิด ในนรกเป็นเวลา ๑๕ วัน ถูกยมบาลอื่น ๆ ฟืน แทง ตลอด ๑๕ วันนั้น ต่อจากนั้นก็ได้กลับเป็นยมบาล อีก ๑๕ วัน วนเวียนไปมาเช่นนี้เป็นเวลานานมาก จนกว่าจะสิ้นบาปที่ได้เคยกระทำไว้ เป็นเหมือน เปรตจำพวกหนึ่งซึ่งมีชื่อว่าวิมานเปรตนั้น บางตนกลางวันเป็นเปรต กลางคืนเป็นเทวดา บางตน กลางวันเป็นเทวดา กลางคืนเป็นเปรต บางตนข้างขึ้นเป็นเปรต ข้างแรมเป็นเทวดา บางตนข้างขึ้นเป็น เทวดา ข้างแรมเป็นเปรต จนกว่าจะสิ้นบาปกรรมที่เคยทำ เปรตและยมบาลดังกล่าวแล้วนี้มีลักษณะ คล้ายกัน คือวนเวียนเกิดเป็นสัตว์นรกบ้าง เป็นยมบาลบ้าง เมื่อสิ้นบาปกรรมแล้วจึงจะเกิดเป็นยมบาล อย่างเดียว แต่บางตนเมื่อสิ้นบาปกรรมแล้วก็มิได้เกิดเป็นยมบาล แต่ตายไปเกิด ณ ที่แห่งอื่น

เมืองพระยายมราชนั้นมีเนื้อที่กว้างใหญ่ไพศาล ล้อมรอบด้วยประตูนรก ๔ ด้าน พระยา ยมราชเป็นผู้ทรงธรรมยิ่งนัก พิจารณาคดีด้วยความซื่อสัตย์และชอบธรรมทุกกาลทุกเมื่อ ผู้ใดตายย่อม ไปเฝ้าพระยายมราชก่อน และพระยายมราชก็จะถามผู้นั้นว่า ผู้ตายได้เคยทำบาปหรือบุญอย่างใดบ้าง จงคิดดู และให้กล่าวตามความสัตย์จริง ในขณะเดียวกันก็มีเทพยดา ๔ องค์ องค์หนึ่งถือบัญชีซึ่งจด บุญและบาปของคนทั้งหลายไว้ ผู้ใดทำบุญ เทพยดาก็เขียนชื่อผู้นั้นไว้ในแผ่นทองคำแล้วทูลขึ้นระ ถวายพระยายมราช เมื่อพระยายมราชรับไปแล้วก็จบเหนือพระเศียรแล้ว แสดงการสาธุอนุโมทนา ยินดีด้วย ทรงวางแผ่นทองคำไว้บนแท่นทองซึ่งประดับด้วยแก้ว ๗ ประการ มีรัศมีงดงาม ส่วนผู้ที่ กระทำบาป เทพยดาก็จดลงบนแผ่นหนังหมา เมื่อพระยายมราชถามผู้ที่ตายว่าได้เคยทำบุญสิ่งใดบ้าง ผู้นั้นก็จะสามารถรำลึกได้ด้วยอำนาจบุญ สามารถทูลตอบแก่พระยายมราชว่า ตนได้เคยกระทำบุญ และธรรมไว้อย่างใดบ้าง เทพยดาผู้ถือบัญชีก็นำบัญชีนั้นมาตรวจสอบตามที่จดไว้ในแผ่นทองคำ ก็พบว่าถูกต้องตามที่เจ้าตัวได้กล่าวไว้ พระยายมราชก็มีบัญชาให้ผู้นั้นขึ้นสู่สวรรค์ สถิต ณ วิมานทอง ประดับด้วย แก้ว ๗ ประการ มีนางฟ้าเป็นบริวาร เสวยอาหารทิพย์ มีแต่ความสุข ถ้าผู้ใดทำบาปไว้ เมื่อหวนคิดถึงบาปของตนก็ไม่สามารถบอกได้ เทพยดาจึงนำบัญชีแผ่นหนังหมามาอ่านให้ฟัง เมื่อผู้ทำ บาปได้ฟังแล้วก็สารภาพว่าได้ทำบาปเช่นนั้นจริง พระยายมราชจึงสั่งให้ยมบาลนำตัวผู้นั้นไปลงโทษ ตามควรแก่บาปและกรรมที่หนักหรือเบา นั้น และควรตกนรกในชุมใดตามแต่บาปหนักหรือเบา ความ ทุกขเวทนาที่ผู้ทำบาปได้รับนั้น มีมากจนมิสามารถบรรยายได้ ส่วนผู้ที่ทำทั้งบุญและบาป เทพยดาก็ จะชั่งส่วนบุญและบาปดูทั้งสองอย่าง ถ้าบุญหนักกว่าบาปก็ให้ไปขึ้นสวรรค์ก่อน ภายหลังจึงกลับมาใช้ บาปของตนในเมืองนรก ถ้าส่วนที่เป็นบาปหนักกว่าก็ส่งให้ไปตกนรก ภายหลังจึงมาเสวยบุญในสวรรค์

ส่วนผู้ที่ทำทั้งบุญและบาปเท่า ๆ กันนั้น พระยายมราชและเทพยดาที่ถือบัญชีก็จะสั่งให้เป็นยมบาล ๑๕ วัน มีสมบัติทิพย์เช่นเดียวกับเทพยดา ต่อจากนั้นก็ให้ตกนรก ๑๕ วัน จนกว่าจะสิ้นบาปที่กระทำ

ส่วนผู้ใดที่เกิดมาโดยไม่รู้จักบาปและบุญ ไม่รู้จักพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ ไม่รู้จักให้ทาน ตระหนี่ เมื่อผู้อื่นจะให้ทานก็ขัดขวาง ไม่รู้จักรักพี่น้อง ไม่มีความเมตตากรุณา ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ลักขโมยทรัพย์สินของผู้อื่นโดยเจ้าของมิได้ให้ เป็นชู้กับภรรยาผู้อื่น ลอบรักภรรยาผู้อื่น พุดจาเหลวไหล หลอกลวง ร้ายส่อเสียดเบียดเบียนผู้อื่น กล่าวสบประมาทผู้อื่น กล่าวคำหยาบช้าบาดใจผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นได้รับความเจ็บอาย กล่าวคำเท็จไร้สาระอันเป็นดิรัจฉานกถา เสพสุราเมามาย ไม่เคารพผู้เฒ่าผู้แก่ นักบวช ผู้ทรงศีล ครูอาจารย์ ผู้ใดที่ทำบาปดังกล่าวแล้วนี้ เมื่อตายไปก็ได้ไปเกิดในนรกขุมใหญ่ ๘ ขุมดังกล่าว ได้รับความเจ็บปวด ทนทุกข์เวทนามากนัก มีอาจจะบรรยายได้

นรกขุมที่เจ็ด ชื่ออุสสปลาสนรก (นรกแกลบและฟาง) ผู้ที่อยู่ในนรกขุมนี้ แต่ก่อนเคยเอาข้าวลิบ แกลบ ฟางมาปนกับข้าวเปลือก แล้วเอาไปหลอกลายว่าเป็นข้าวดี ในนรกขุมนี้ มีแม่น้ำที่มองดูใสไหลไปมาไม่ขาดสาย ใต้ท้องน้ำเต็มไปด้วยแผ่นเหล็กแดงลุกเป็นไฟ ไหม้ร่างกายสัตว์นรกให้ได้รับความร้อนมากมาย เมื่อเขากระหายน้ำมากแทบจะไล่ขาด เขาก็ยกมือทั้งสองขึ้นพาดบนหัว ร้องให้คร่ำครวญ วิ่งไปบนแผ่นเหล็กแดง ไฟก็ลุกไหม้เท้าเขา เขาก็จึงวิ่งตรงไปที่แม่น้ำที่มองดูใสแล้วกระโจนลงไป ทันใดนั้น น้ำก็กลายเป็นไฟขึ้นทั้งสองฟากฝั่งลุกไหม้ตัวเขา น้ำนั้นก็จะกลายเป็นข้าวลิบและแกลบลุกเป็นไฟไหม้ตัวเขาทำให้กระหายน้ำจนทนไม่ได้ เขาก็ร้องให้แล้วกินข้าวลิบและแกลบนั่นเข้าไป เมื่อข้าวลิบและแกลบตกถึงท้อง เขาก็จะกลายเป็นไฟพุ่งออกทางทวารหนัก เขายกมือขึ้นพาดเหนือหัวแล้วร้องให้ด้วยเสียงอันดัง ตราบเท่าที่ทนแสนนาน

นรกขุมที่แปด ชื่อสัตตติหตนรก (นรกหอก) ผู้ที่อยู่ในนรกขุมนี้ แต่ก่อนเคยลักขโมยทรัพย์สินผู้อื่น และกล่าวโทษผู้อื่นว่าเป็นโจร จนเจ้าของทรัพย์สินนั้นพ่ายแพ้แล้วเก็บเอาทรัพย์สินนั้นไว้แต่ผู้เดียว เหล่ายมบาลที่รักษานรกขุมนี้ยื่นรายรอบสัตว์นรกเหล่านี้ รวากับคนยืนล้อมสัตว์ในป่าไม่ให้หนีรอดไปได้ เหล่ายมบาลใช้หอกชนักไล่ฟุ้งแทงเขาเหล่านั้น จนเป็นบาดแผลเจ็บตลอดร่าง เหล็กเหมือนใบตองแห้งที่ถูกสับ

นรกขุมที่เก้า ชื่อพิลสนรก (นรกขึ้นเนื้อ) ผู้ที่อยู่ในนรกขุมนี้ แต่ก่อนเคยฆ่าปลานำมาขายที่ตลาด เหล่ายมบาลใช้เชือกเหล็กแดงคล้องคอเขาเหล่านั้น แล้วลากไปไว้เหนือแผ่นเหล็กแดง แล้วแทงด้วยหอกชะนักร ฟันด้วยมีดแล้วแลเนื้อออกวางเรียง เปรียบเหมือนชิ้นเนื้อขึ้นปลาวางเรียงขายในตลาด แต่แล้วเขาก็จะกลับคืนร่างดังเดิมไปมาหลายครั้งหลายหน

นรกขุมที่สิบ ชื่อโบริณมิฬนรก (นรกอาจมน้ำ) ผู้ที่อยู่ในนรกขุมนี้ แต่ก่อนเคยถูกท้าวพระยาใช้ให้ไปเก็บภาษีอากรจากราษฎร แต่กลับเรียกเก็บมากกว่ากำหนด ผู้ที่เคยกล่าวให้ร้ายแก่ผู้อื่น ฆ่าตีผู้ที่เปี่ยมมิตรกับตน รวมทั้งผู้ที่กระทำบาปโดยการข่มขู่ผู้อื่นว่าจะใช้ชื่อคาผูกมือและเท้าเขา ข่มเหงเขา คนเหล่านี้ตายไปจะเกิดในนรกขุมนี้ จมอยู่ในแม่น้ำใหญ่ที่เต็มไปด้วยอาคมเหม็นยิ่งนัก แม้อยู่ห่าง

๑๐๐ โยชน์ก็ยังเหม็นอยู่ สัตว์รกรนั้นมีอายุยืนมากนัก เมื่ออยู่นานทนไม่ไหวก็กินอาจมนั้นแทนข้าวน้ำทุกวัน

นรกขุมที่สิบเอ็ด ชื่อโลหิตบุพพนรก (นรกเลือดและหนอง) ผู้ที่อยู่ในนรกขุมนี้ แต่ก่อนเคยทำร้ายพ่อแม่ พระสงฆ์ ผู้ที่มีคุณ ผู้ทรงศีล คนนรกจะอยู่ในแม่น้ำใหญ่เต็มไปด้วยเลือดและหนอง ไม่มีอะไรจะกินจึงร้องไห้ เพราะความหิวจัดจึงกินเลือดและหนองนั้น แต่เลือดและหนองที่กลืนเข้าไป กลับกลายเป็นไฟไหม้พุ่งออกทางทวารหนัก

นรกขุมที่สิบสอง ชื่อโลหพิพสนรก (นรกเบ็ดเหล็กแดง) ผู้ที่อยู่ในนรกขุมนี้ แต่ก่อนเคยติดต๋อซื้อสินค้าจากผู้อื่นแล้วหลอกว่าจะจ่ายเงินให้ แต่แล้วก็ไม่ให้เงิน แต่กลับโกงเอาสิ่งของท่านด้วยตาชั่งหรือท่อนานก็ดี เหล่ายมบาลใช้คีมคีบลิ้นสัตว์รกรเหล่านี้ออกมาแล้วเอาเบ็ดเหล็กเกี่ยวลิ้นไว้ คั้นเบ็ดนั้นใหญ่เท่าลำตาลเป็นเหล็กแดงลุกเป็นไฟไม่รู้ดับ เหล่ายมบาลก็จะลากตัวเขาไปแล้วลักให้ล้มลงบนแผ่นเหล็กแดง ไฟก็จะลุกไหม้ทั่วตัวเขา แล้วยมบาลก็จะแฉ่เอาหนังสัตว์รกรออกไปซึ่งไว้เหมือนชั้นหนังวัว เหล่าสัตว์รกรทบเจ็บไม่ไหว ร้องไห้คร่ำครวญ ตัวสั่นระริกравกับปลาที่ถูกหักคอแล้วโยนขึ้นมาบนบก อาเจียนเป็นขี้เป็นเลือดตลอดเวลา

นรกขุมที่สิบสาม ชื่อสังฆาฏนรก (นรกพิฆาต) ผู้ที่อยู่ในนรกขุมนี้ แต่ก่อนคือ ชายที่เป็นชู้กับภรรยาผู้อื่น หรือหญิงที่มีชู้ ในนรกขุมนี้มีทั้งผู้หญิงและผู้ชาย เหล่ายมบาลก็จะเอาหอกทิ่มแทงตัวเขาจนขาดวิน เลือดและหนองไหลออกมามากมาย รวากับวัวที่ถูกแทงด้วยหอกมีเลือดไหลทั่วตัว ร่างกายของสัตว์รกรนั้นจมอยู่ในแผ่นเหล็กแดงครึ่งตัว รวากับถูกฝังไว้ เขาจะยกมือขึ้นพาดหัวร้องไห้คร่ำครวญ และแล้วก็มีภูเขเหล็กแดงลุกเป็นไฟ กลิ้งเข้ามาด้วยเสียงดังราวกับเสียงฟ้าผ่า ทับตัวเขาแหลกตายไป แต่เขาก็จะกลับคืนร่างดังเดิม แล้วก็มีภูเขเหล็กแดงกลิ้งมาทับเขาอีก บางครั้งก็จะมีภูเขเหล็กแดงใหญ่ ๒ ลูก กลิ้งเข้ามาหนีบตัวเขาทั้งสองข้างไว้เหมือนอ้อยถูกหนีบ เป็นอยู่เช่นนี้ซ้ำแล้วซ้ำเล่า

นรกขุมที่สิบสี่ ชื่ออวังสินรกร (นรกหย่อนหัวลง) ผู้ที่อยู่ในนรกขุมนี้ แต่ก่อนเคยเป็นชู้กับภรรยาผู้อื่น ในนรกนี้มีทั้งผู้หญิงและผู้ชายมากมาย ยมบาลจับสองเท้าของเขาขึ้นแล้วหย่อนหัวลงในขุมรกรนั้น แล้วใช้เข็มนเหล็กแดงตีด่างของเขาให้แหลกละเอียดไป

นรกขุมที่สิบห้า ชื่อโลหสัมพลินรกร (นรกตันจั่วเหล็ก) ผู้ที่อยู่ในนรกขุมนี้ แต่ก่อนคือชายที่เคยเป็นชู้กับภรรยาผู้อื่น หรือหญิงมีสามีแล้วคบชู้นอกใจสามี ในนรกนี้มีป่าไม้จั่ว ตันจั่วนั้นสูงตันละหนึ่งโยชน์ มีหนามเป็นเหล็กแดงลุกเป็นไฟ หนามจั่วยาว ๑๖ องคุลี ลุกเป็นเปลวไฟอยู่ไม่รู้ดับ ในนรกขุมนี้มีทั้งผู้หญิงและผู้ชายมากมาย เขาเหล่านั้นเคยเป็นชู้กันมาก่อน บางครั้งผู้หญิงจะขึ้นไปอยู่บนยอดจั่ว ส่วนผู้ชายอยู่ข้างล่าง เหล่ายมบาลก็จะเอาหอกดาบหลาวแหลนที่เป็นเหล็กแดงคม แทงเข้าผู้ชาย บังคับให้ขึ้นไปหาผู้หญิง ยมบาลกล่าวว่า ชู้ของเจ้าอยู่บนยอดจั่วโน้น จงขึ้นไปเร็ว ๆ อย่าอยู่ที่นี่ ผู้ชายเหล่านั้นทนเจ็บไม่ได้จำใจต้องปีนขึ้นไปบนตันจั่วนั้น ครั้นขึ้นไปแล้วก็ถูกหนามจั่วนั้นบาดตัวเขาขาดทั่ว

ร่าง แล้วก็มีเปลวไฟไหม้ตัวเขาจนทนมไหมว ต้องกลับหัวบ่าหน้าลงมา เหล่ายมบาลก็เอาหอกแทงซ้ำ แล้วร้องว่า เจ้ารีบขึ้นไปหาขูของเจ้าบนยอดจิวโน้น จะลงมาทำไมเล่า เขาทนเจ็บปวดไม่ได้ แต่ไม่อาจโต้เถียงยมบาลได้ เขาจึงต้องป็นไป ถูกหนามจิวบาดทั่วทั้งตัว เจ็บปวดยิ่งนักแทบจะขาดใจตายด้วยความกลัวยมบาล เขาจึงป็นขึ้นไปถึงยอดจิว ครั้นใกล้จะถึงก็มองเห็นผู้หญิงกลับลงมาอยู่ข้างล่าง ยมบาลก็จะแทงให้ผู้หญิงให้ขึ้นไปหาชายขู ร้องว่าเจ้าจงเร่งขึ้นไปหาชายขูของเจ้าบนยอดจิวโน้น หญิงชายเหล่านั้นป็นขึ้นป็นลงหากันอยู่อย่างนั้นแต่ไม่เคยได้พบกันเลย ยมบาลบังคับให้หญิงชายป็นขึ้นป็นลงหากันซ้ำแล้วซ้ำเล่า ได้รับความลำบากยิ่งนัก

นรกขุมที่สิบหก ชื่อมิฉนาทภูธรนรก (นรกของผู้เห็นผิด) ผู้ที่อยู่ในนรกขุมนี้ แต่ก่อนคือผู้ที่เห็นผิด ๒ ประการ คือ เห็นว่าสิ่งทั้งหลายไม่มีเหตุประการหนึ่ง และทำความดีไม่ได้ดี อีกประการหนึ่ง คนเหล่านี้ไม่รู้จักบุญ ทำแต่บาป ในนรกขุมนี้มียมบาลร่างใหญ่ถือหอกดาบหลาวแหลนและค้อนเหล็กแดงลูกเป็นไฟมีรูดับ ทิม แหง ฆ่า ฟัน สัตว์นรกเหล่านั้นได้รับความเจ็บปวดทรมานทุกขเวทนายิ่งกว่านรกทั้งหลายที่กล่าวมาแล้ว

ทั้งหมดที่กล่าวแล้วนี้คือ นรกบ่าว ๑๖ ขุม อยู่รอบสัตยชีพนรก ซึ่งเป็นนรกขุมบนสุด ส่วนนรกบ่าวทั้งหลายที่อยู่รอบนรกใหญ่ ๗ ขุม ทั้งอยู่ใต้สัตยชีพนรกลงไป ไม่อาจจะกล่าวถึงได้เลย เพราะเลวร้ายยิ่งไปกว่านี้อีกมากมายนัก

๒.๒.๑.๓ โลกัณตนรก

โลกัณตนรกตั้งอยู่ระหว่างจักรวาลทั้ง ๓ เปรียบเหมือนน่าน้ำกล้อเกวียน ๓ ล้อมาวางชิดกัน ช่องว่างระหว่างล้อทั้ง ๓ คือที่ตั้งของโลกัณตนรก หรือเปรียบเหมือนน่านาบาตร ๓ ใบมาวางคว่ำไว้ให้ชิดกัน ช่องว่างระหว่างบาตรนั้นคือที่ตั้งของโลกัณตนรก นรกกว้าง ๘,๐๐๐ โยชน์ ความยาวไม่สามารถวัดได้ มีคูลึกและยาว มีความลึกที่หยั่งไม่ได้ เบื้องบนไม่มีฝापิด เบื้องล่างมีน้ำรองรับแผ่นดินเป็นพื้น เบื้องบนนั้นเป็นปล่องสูงขึ้นไปจนถึงพรหมโลก ไม่มีวิมานเทพยดา ในโลกัณตนรกนี้มีแต่ความมืดมนยิ่งนัก สัตว์ที่เกิดในโลกัณตนรกนี้มองไม่เห็นอะไรเลยราวกับหลับตาในคืนเดือนมืด แม้ว่าแสงดาวแสงเดือนและแสงตะวันจะส่องสว่างให้แก่คนทั้ง ๔ ทวีปให้มองเห็นได้ แต่ก็ไม่สามารถจะส่องให้เห็นในโลกัณตนรกได้ ทั้งนี้เพราะเดือนและตะวัน ซึ่งมีแสงสว่างนั้นส่องได้ในระยะไกลเพียงยอดเขา ยุคันธรเท่านั้น ไม่สามารถส่องสว่างเลยเขตกำแพงจักรวาลไปได้ โลกัณตนรกนั้นตั้งอยู่นอกกำแพงจักรวาล ดังนั้นแสงสว่างจึงส่องไปไม่ถึง แต่ถ้ามีปรากฏการณ์ ๕ ประการต่อไปนี้เกิดขึ้น จึงจะมีแสงสว่างในโลกัณตนรก คือ ประการแรก เวลาที่พระโพธิสัตว์เสด็จลงมาปฏิสนธิในครรภ์พระมารดา ประการที่ ๒ เวลาที่พระโพธิสัตว์ออกจากครรภ์พระมารดา ประการที่ ๓ เวลาที่พระโพธิสัตว์ตรัสรู้ ประการที่ ๔ เวลาที่พระพุทธเจ้าทรงเทศนาพระธรรม ประการที่ ๕ เวลาที่พระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพาน เมื่อสัตว์ในโลกัณตนรกแลเห็นกันแล้ว ต่างก็คิดว่าแต่ก่อนเคยอยู่ตัวเดียว ณ ที่นี้ ไม่รู้ว่ามีคนมากมายอยู่ในนรกที่ร้ายนี้ด้วย แต่ช่วงที่สัตว์นรกแลเห็นกันนั้นสั้นมากเปรียบดังชั่วระยะตติณว (ลัด

นิ้วมือ) หรือราวกับชั่วฟ้าแลบ และรวดเร็วเท่ากับช่วงกล่าวคำว่า “อันใด ๆ” พอกล่าวได้เท่านั้นแสงสว่างนั้น ก็กลับมืดดังเดิม ช่วงที่แสงสว่างอยู่นานที่สุด คือเมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระปฐมเทศนา

ผู้ใดประทุษร้ายบิดามารดา นักบวช ครูอาจารย์ ผู้มีศีล และยุยงสงฆ์ให้แตกกัน เมื่อตายไปก็จักเกิดในโลกันตนรกนี้ สัตว์ในนรกนี้ร่างกายสูงใหญ่ถึง ๖,๐๐๐ วา เล็บมือเล็บเท้านี้ เกาที่แห่งใด ก็ติดกับที่แห่งนั้น สัตว์นรกนี้ใช้เล็บเกาแวงจักรวาล ห้อยโหนโยนตัวเหมือนค่างควา มีความวิหิงหาอย่างเหลือประมาณ ครั้นป็นปายไปหาอาหารก็จะต้องมือของกันและกันคิดว่าเป็นอาหาร ต่างก็ตั้งใจกัดกินกันและกัน ต่างใช้มือตะครุบและรัดกันเพื่อกินเป็นอาหาร จนตกลงในน้ำซึ่งรองรับแผ่นดินไว้ ขณะที่ตกลงไปในน้ำนั้นเหมือนผลไม้ใหญ่หล่นน้ำซึ่งแสงแดด ไม่เคยส่องถึงเลย ดังนั้นน้ำจะเย็นเยือกเย็นที่สุด พอตกลงไปในน้ำแล้วครู่เดียวร่างกายก็เปื่อยยุ่ยราวกับก้อนอุจจาระตกลงในน้ำ เมื่อสัตว์นรกนี้ตายแล้วก็กลับเป็นสัตว์ตนขึ้นอีก ป็นขึ้นไปเกาะกำแพงจักรวาลด้านนอกซ้ำแล้วซ้ำเล่า ได้รับทุกขเวทนาเป็นเวลานานชั่วพุทธันดรกลับหนึ่ง

๒.๒.๑.๔ มหาอวิจินรก

บรรดาสัตว์ที่เกิดในมหาอวิจินรกนี้ได้รับทุกขเวทนาเป็นเวลานานถึงกลับหนึ่งจึงจะพ้นทุกข์ กลับหนึ่งนั้นมีระยะเวลานานเท่าใด จะนับด้วยปีและเดือนก็มีอาจนับได้ อุปมาเหมือนภูเขาเทือกหนึ่ง สูง ๑ โยชน์ กว้างโดยรอบ ๓ โยชน์ เมื่อถึง ๑๐๐ ปี ถึงจะมีเทวดาองค์หนึ่งนำผ้าทิพย์ ที่บางอ่อนราวควันไฟมากวาดภูเขา แต่ครั้งที่เทพยดากวาดภูเขาให้ราบเรียบลงเป็นแผ่นดินก็เรียกว่าสิ้นกลับหนึ่ง หากมีผู้ถามว่าผู้ที่กระทำบาป ๕ ประการ แล้วไปเกิดในมหาอวิจินรก เหตุใดจะนับว่าครบ ๑ กลับ เพราะกลับหนึ่งผ่านไปแล้ว ๓ ส่วน ยังเหลืออีก ๑ ส่วน และ ไฟบรรลัยกลับก็จะไหม้ขึ้นครั้งหนึ่ง

มีคำตอบดังนี้ บรรดาสัตว์ที่เกิดในมหาอวิจินรกนั้นก็ยังไม่ครบ ๑ กลับ ดังกล่าวแล้ว ถ้าไฟบรรลัยกลับไหม้ก็จะไม่ไหม้คนนรก ทั้งนี้เพราะเมื่อไฟบรรลัยกลับไหม้มาถึงมหาอวิจินรก ก็จะมีลมชนิดหนึ่งเกิดจากบาปกรรมได้พัดพาตัวคนนรกไปยังนรกขุมอื่นซึ่งไฟยังไม่ไปถึง ลมนี้พัดเร็วมาก เปรียบดังนกตัวหนึ่งจับอยู่บนต้นไม้สูงมาก ขณะเมื่อนกบินไปจากต้นไม้ก็จะเห็นเงาตกกลงกลางพื้นดินพร้อมกัน ไม่ทันรู้ว่นกและเงาของนกนั้น สิ่งไหนเกิดก่อนสิ่งไหนเกิดทีหลัง ตราบใดที่ยังไม่ครบกลับหนึ่ง คนนรกก็ยังไม่พ้นบาปตรานั้น ดังเช่นบาปของพระเทวทัตซึ่งไหม้อยู่ในมหาอวิจินรกนั้น

บาป ๕ ประการนั้น คือ ปัญหานันตริยกรรม ได้แก่ ฆ่าบิดา ฆ่ามารดา ฆ่าพระอรหันต์ ทำให้โลหิตพระพุทธเจ้าห่อเลือด และยุยงให้สงฆ์แตกกัน

๒.๒.๒ แดนของสัตว์เดรัจฉาน

สัตว์เดรัจฉานที่เกิดในแดนนี้มีกำเนิด ๔ ประการ คือ เกิดจากไข่ เกิดจากครรภ์ เกิดจากโคล และเกิดโดยมีรูปกายโตใหญ่ขึ้นทันใด บรรดาสัตว์เดรัจฉานเหล่านี้ได้แก่ ครุฑ นาค สิงห์ ช้าง ม้า

วัว ควาย เนื้อ เป็ด ห่าน ไก่ และนก เป็นต้น สัตว์เหล่านี้บางชนิดไม่มีเท้า บางชนิดมี ๒ เท้า บางชนิดมี ๔ เท้า บางชนิดมีเท้าเป็นจำนวนมาก สัตว์เหล่านี้เวลาเดินคว่ำตัวลงขนากับพื้น

สัตว์เดรัจฉานมีความรู้ ๓ อย่าง คือ รู้สืบพันธุ์ รู้กินอาหาร และรู้กลัวความตาย ตามปกติสัตว์เดรัจฉานไม่รู้จักบุญหรือกรรม ไม่รู้จักเลี้ยงตนด้วยการค้าขาย ทำไร่นา บางชนิดกินหญ้าเป็นอาหาร บางชนิดกินเถาวัลย์ กินใบไม้ บางชนิดกินกันเอง บางชนิดกินสัตว์ที่อ่อนแอกว่าตน สัตว์ที่อ่อนแอมักจะหนีไปซ่อนในที่เร้นลับ เมื่อสัตว์ที่แข็งแรงกว่าวิ่งไล่ทันก็จะกินสัตว์ที่อ่อนแอนั้น การที่สัตว์เดรัจฉานเลี้ยงชีวิตด้วยการฆ่ากัน เมื่อตายไปย่อมไปเกิดในอบายภูมิ ๔

สัตว์เดรัจฉานบางชนิดเกิดนอกเนื้อเดรัจฉาน บางชนิดเกิดในเนื้อเดรัจฉาน สัตว์บางจำพวกเกิดในที่ไม่ดี หากินเลี้ยงตัวเองไม่ได้ก็จะตายไป บางจำพวกเกิดในท้องมนุษย์มี ๘ ครอก [๑] เป็นต้นว่า หนองที่แผ่พืชพันธุ์และตายในท้องมนุษย์ หรือในท้องสัตว์ที่ใหญ่กว่ามนุษย์ ยึดท้องเป็นที่อยู่อาศัยเป็นต้นว่า ไส้เดือนในท้อง สัตว์บางจำพวกมีขน เล็บ เนื้อ เอ็น กระดูก เขา งา ซึ่งคนนำมาใช้ทำงาน แม้ว่าสัตว์เหล่านี้จะไม่มีสติปัญญา ใดๆ ก็ตาม ก็จะถูกล่าเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ สัตว์บางจำพวก เช่น วัว ควาย ช้าง ม้า คนนำมาใช้ทำงานหนักตรากตรำ ไม่ได้หยุดพัก เมื่อกินหญ้าและน้ำด้วยความหิวก็จะถูกคนตีตบบังคับ ที่กล่าวโดยสังเขปมานี้เป็นเรื่องของเดรัจฉานภูมิ

๒.๒.๓ แดนเปรต

เปรตมีการเกิด ๔ แบบ ดังกล่าวแล้ว เปรตเหล่านี้อยู่รอบ ๆ เมืองราชคฤห์ ภายนอกเมืองราชคฤห์เป็นถิ่นที่อยู่ของพวกเปรต เรียกเปรตยมโลก ซึ่งมีเปรตอยู่มาก นอกจากนั้นเปรตบางจำพวกอยู่ในมหาสมุทร บางจำพวกอยู่บนยอดเขา บางจำพวกอยู่ตามไหล่เขา เปรต ๓ จำพวกนี้ได้แก่ เปรตที่ถือกำเนิดจากเหตุ ๒ เปรตที่ถือกำเนิดด้วยเหตุ ๓ และเปรตที่ถือกำเนิดโดยไม่มีเหตุ เปรตบางจำพวกโชคดีได้อยู่ปราสาทแก้ว มีกำแพงแก้วและคูแก้วล้อมรอบ ดุจงามมาก เปรตบางจำพวกมีช้างม้าข้าทาส มีเวทยานคานหาหมทองชี้เที่ยวไปในอากาศ แต่เปรตเหล่านี้แม้จะโชคดีมียศศักดิ์เพียงใดก็ไม่อาจเทียบกับเทวดาในสวรรค์ได้ เปรตบางจำพวกมีลักษณะดังกล่าวมานี้แล้ว

เปรตบางจำพวกเวลาข้างแรมเป็นเปรต เวลาข้างขึ้นเป็นเทวดา เปรตบางจำพวกเวลาข้างขึ้นเป็นเปรต เวลาข้างแรมเป็นเทวดา เปรตบางจำพวกเป็นเปรตตลอดกาลนาน ช่วงระยะเวลาที่โลกไม่มีพระพุทธเจ้ามาเกิด เปรตที่ถือกำเนิดด้วยเหตุ ๓ สามารถรู้วิธี ๔ เปรตบางจำพวกสิงอยู่ในต้นไม้ใหญ่ เปรตบางจำพวกอยู่บริเวณที่ราบ และกินอาหารแถวที่ราบเลี้ยงชีวิต เปรตบางจำพวกอยู่ปราสาททิพย์ มีอาหารทิพย์กินเหมือนเป็นเทวดา

ผีเสื้อบางจำพวกอยู่ในต้นไม้และกินข้าวเป็นอาหาร บรรดาผีเสื้อที่ถือกำเนิดด้วยเหตุ ๓ สามารถรู้วิธี ๔ และฝูงผีเสื้อวางซ่อนตนอยู่ในแผ่นดิน แม้ว่ามันแอบอยู่หลังต้นไม้แม้นิดเล็กนิดเดียว คนทั้งหลายก็จะมองไม่เห็นมัน

ฝูงเปรตและฝูงผีเสื้อทั้งหลาย เมื่อตายแล้วจะเกิดเป็นมดตะนอยดำ บางครั้งเป็นตะเข็บแมลงป่อง และแมงเม่า บางครั้งเป็นต๊กแตน เป็นหนอน บางครั้งเป็นเนื้อ เป็นนกเล็กน้อย เช่น นกกระจิบ นกกระจาบ บางครั้งเกิดเป็นเนื้อป่า ถ้ามันตายไป มันจะเกิดเป็นดั่งนั้นทุกครั้ง

เปรตบางจำพวกอายุยืน ๑๐๐ ปี บางจำพวก ๑,๐๐๐ ปี บางจำพวกชั่วพุทธรังษีกาลป์หนึ่ง แม้ข้าวสากเม็ดหนึ่ง น้ำสักหยดหนึ่งจะเข้าถึงปากถึงคอมันเป็นอันไม่มีเลย

เปรตบางจำพวกตัวใหญ่ แต่ปากเล็กเท่ารูเข็ม บางจำพวกผอมมากเพราะหาอาหารกินไม่ได้ แม้จะขอเอาเนื้อมันหนึ่งก็ตี เลือดหยดหนึ่งก็ตี ก็ไม่ได้เลย มีแต่กระดูกและหนังหุ้มกระดูกอยู่เท่านั้น หนังที่อกเหี่ยวอยู่ติดกระดูกสันหลัง ตาลึกและกลวงเหมือนถูกควักออก ผมย่งรุ่มร่าลงมาคลุมปาก แม้ผ้าชีวีรผืนน้อยก็ไม่มีปิดกาย เปรตจำพวกนี้เปลือยกายอยู่ตลอดชีวิต ตัวเหม็นสาบน่าเกลียด มีทุกข์ระทมทั้งกายใจ ร้องให้คร่ำครวญตลอดเวลาด้วยความหิว เปรตเหล่านี้ไม่มีเรี่ยวแรงจึงนอนหงายอยู่ มักจะได้ยินเสียงเหมือนคนมาร้องเรียกว่า เจ้าทั้งหลายเอ๋ย จงมากินข้าว กินน้ำ เมื่อได้ยินดั่งนั้น เปรตทั้งหลายก็คิดว่ามีข้าวและน้ำให้กินจึงลุกขึ้นไปกิน แต่ไม่มีแรง ช่วยกันลุกขึ้น แล้วต่างก็ล้มลง บ้างล้มคว่ำ บ้างล้มหงาย ทนทุกข์อยู่นั้นเป็นเวลานาน เปรตเหล่านี้ล้มลงไปมากกว่าจะลุกขึ้นได้ และได้ยินเสียงเรียกซ้ำซากนั้นนานนับพันปี ตราบเท่าที่มีชีวิตอยู่ หุ่ยอ้อมได้ยินเสียงเรียกดั่งนั้น พอลุกขึ้นได้แล้วก็เอามือพาดเหนือหัววิ่งไปตามเสียงเรียกนั้นด้วยความดีใจ รีบไปหาข้าวและน้ำตามที่ต่าง ๆ แต่ไม่พบ จึงร้องให้รำพันเสียงดังเป็นทุกข์ยิ่งนัก แล้วล้มลงนอนบนพื้น เปรตเหล่านี้สามารถวิ่งได้ไกลมาก เมื่อเกิดเป็นคนมักอิจฉาริษยาผู้อื่น เห็นผู้อื่นมั่งมีจะทนไม่ได้ เห็นผู้อื่นยากไร้จะดูแคลน เห็นผู้อื่นมั่งมีก็อยากจะได้ทรัพย์สินของเขา มักจะคิดหากลอุบายที่จะเอาทรัพย์สินผู้อื่นมาเป็นของตน เป็นคนตระหนี่ ไม่ให้ทาน เมื่อเห็นผู้อื่นจะให้ทานก็ห้ามปราม นอกจากนี้นัยังโกงทรัพย์สินของสงฆ์มาไว้เป็นประโยชน์ของตน คนจำพวกนี้ตายไปแล้วจะเกิดเป็นเปรตร้าย

เปรตจำพวกหนึ่งมีกายดั่งท้าวมหาพรหม และงามดังทอง แต่มีปากเหมือนปากหมู อดอยากนักหนาหาอะไรกินไม่ได้เลยสักสิ่งเดียว เขามีกายงามดังทองเพราะเหตุใด เพราะชาติก่อนเขาได้บวชเป็นชี้อธิสฺสบริสุทฺธิ แต่มีปากเหมือนปากหมูเพราะเขาถูกและกล่าวร้าย ดิเตยฺยครูบาอาจารย์ และพระสงฆ์ผู้มีศีล เปรตจำพวกหนึ่งมีกายงามดังทอง แต่ปากเหมือนนักหนา มีหนอนเต็มปาก หนอนนั้นเจาะกินปากเขาอยู่ เจาะกินหน้าตาเขาอยู่ เหตุที่เขามีกายงามดังทองนั้นเพราะเขาได้รักษาศีลในชาติปางก่อน แต่ที่ปากเขาเหม็นมีหนอนเจาะกินอยู่เพราะเขาดิเตยฺย ยุยงพระสงฆ์ให้ผิดใจกัน

เปรตผู้หญิงจำพวกหนึ่งเปลือยกายตลอดเวลา และตัวเหม็นมาก มีแมลงวันตอมจำนวนมากกินตัว ร่างกายผอมหาเนื้อไม่ได้เลยสักนิด มีแต่เอ็นและหนังหุ้มกระดูกอยู่ เปรตเหล่านี้อดอยากมาก หาอะไรกินไม่ได้เลย และเมื่อเปรตผู้หญิงจะคลอดลูก มักจะคลอดครั้งละ ๗ ตน แล้วกินเนื้อลูกตน แต่ก็ไม่อิ่ม เป็นอยู่เช่นนี้ซ้ำ ๆ กัน เหตุที่เขากินเนื้อลูกตนเองนั้นเพราะอยากกินมากอดใจไม่ได้ เปรตจำพวกนี้เมื่อเป็นคนเคยให้ยาแก่ผู้หญิงมีครรภ์กินเพื่อให้แท้งลูก และได้สาบานว่าถ้าฉันให้ยา

ผู้หญิงกินและทำให้แท้งลูก ขอให้ฉันเป็นเปรตมีเนื้อตัวเหม็น มีแมลงวันตอม เจาะกินอยู่ตลอดเวลา ให้ฉันคลอດลูกเข้า ๗ คน (เย็น ๗ คน) ทุกวัน แล้วให้ฉันกินเนื้อลูกตัวเองทุกวันตลอดไป เพราะบาปเกิดจากการที่เขาให้ยาผู้หญิงมีครรภ์กิน และทำให้แท้งลูก และได้สบถสาบานไว้ ดังนั้นเขาจึงต้องเปลือยกายอยู่และมีแมลงวันตอมเจาะกินตัว เขาพอมมากไม่มีเนื้อเลย และจิกกินเนื้อลูกของตนทุกวัน วันละ ๑๔ ตน ตลอดเวลาเพราะเหตุนี้

เปรตผู้หญิงจำพวกนี้เปลือยกายตลอดเวลา ไม่งามสักแห่ง อตอยากยากไร้มาก เมื่อเห็นข้าวและน้ำอยู่ตรงหน้าก็จะหยิบมากิน แต่ข้าวและน้ำนั้นจะกลายเป็นอาจมเป็นเลือดเป็นหนอง เมื่อเขาเห็นผ้าอยู่ตรงหน้าก็จะเอาผ้านั้นมาห่ม แต่ผ้านั้นจะกลายเป็นแผ่นเหล็กแดงลุกไหม้ตลอดตัว เปรตจำพวกนี้เมื่อสามีของเขาให้ข้าว น้ำ และผ้าเป็นทานแก่สงฆ์ กลับโกรธเคืองด่าทอสามีว่า มึงทำบุญให้ทานข้าว น้ำ ผ้าผอน ทั้งหมดนี้แก่พระสงฆ์ จงกลายเป็นลามกอาจม เป็นเลือด เป็นหนอง ให้มึงกินทุกคำเถิด และผ้าผอนนั้นจงกลายเป็นเหล็กแดงไหม้มึงทุกแห่งเถิด เพราะบาปกรรมที่เขาได้ด่าว่าสาปแช่งสามีเขาดังนั้น ทำให้เขาเป็นเปรตเพราะเหตุนี้

เปรตจำพวกหนึ่งมีร่างกายสูงใหญ่เท่าต้นตาล เส้นผมหยาบมาก ตัวเหม็นมากหาที่ติไม่ได้สักแห่ง อตอยากยากไร้นักหนา แม้ข้าวเมล็ดหนึ่ง น้ำหยดหนึ่งก็ได้ตักถึงท้องเขาเลย เปรตจำพวกนี้ในชาติก่อนเป็นคนตระหนี่มาก ไม่เคยทำบุญให้ทานเลย เห็นผู้อื่นทำบุญให้ทานห้ามปรามด้วยบาปกรรมที่เขาตระหนี่และไม่เคยทำบุญให้ทานเลยดังกล่าวนั้น ทำให้เขาเป็นเปรตอตอยากนักหนา หาอาหารกินไม่ได้เลย เพราะบาปกรรมที่เขาได้ทำไม่ดีขึ้น

เปรตจำพวกหนึ่งเขาย่อมเอาสองมือกอบเอาข้าวลีบลูกเป็นไฟมาใส่ศีรษะตนเองตลอดเวลา เปรตจำพวกนี้เมื่อเขาเกิดในปางก่อน เขาเอาข้าวลีบบนข้าวดีแล้วเอาไปหลอกขาย ด้วยบาปกรรมดังกล่าว เขาจึงเอามือกอบข้าวลีบลูกเป็นไฟใส่ศีรษะเขาเอง และไฟไหม้ศีรษะเขาตลอดเวลา เพราะบาปกรรมที่เขาได้กระทำ เขาจึงทนทุกข์ทรมานดังนี้อยู่เช่นนี้

เปรตจำพวกหนึ่งเอาค้อนเหล็กแดงตีตัวเองตลอดเวลา เปรตจำพวกนี้เมื่อชาติก่อนเขาเคยตีศีรษะบิดามารดาเขาด้วยมือ หรือด้วยไม้ หรือด้วยเชือก เพราะบาปกรรมดังกล่าวจึงทำให้เขาเอาค้อนเหล็กแดงตีศีรษะตัวเองตลอดเวลา

เปรตจำพวกหนึ่งอตอยากมาก เห็นข้าวและน้ำที่มีรสอร่อยจึงเอามากิน เมื่อกินแล้วข้าวนั้นก็กลายเป็นลามกอาจม เน่าเป็นหนอง เหม็นมากอยู่ตลอดเวลา แต่ด้วยบาปกรรมของเขาเอง เมื่อชาติก่อนเมื่อมีคนมาขอทานข้าว เขามีข้าวอยู่ แต่หลอกว่าไม่มี คนขอทานขอซ้ำอีก แต่ก็ไม่ให้ และสาบานว่าถ้าฉันมีข้าว แต่บอกว่าไม่มีก็ขอให้ฉันกินลามกอาจมที่เน่าหนองเหม็นนักหนานั้นเถิด ด้วยบาปกรรมดังกล่าว เมื่อตายแล้วเขาก็เกิดเป็นเปรต ทนทุกข์ทรมานกินแต่ลามกอาจมปนหนองเน่าเหม็นนักหนาอยู่เช่นนี้ตลอดเวลา

เปรตผู้หนึ่งจำพวกหนึ่งมีเล็บมือใหญ่ยาวคมดั่งมีดกรด ขูดเนื้อและหนังตัวเองกินตลอดเวลา เปรตผู้หนึ่งในชาติก่อนเขาขโมยเนื้อของคนอื่นมากิน เมื่อเจ้าของถามเขาไม่รับ พูดแต่ว่าไม่ได้ขโมยของท่าน เขาสบถสาบานว่าถ้าข้าได้ขโมยเนื้อของท่านกินจริง ๆ ก็ขอให้ข้าเอาเล็บมือขูดเนื้อหนังของข้ากินเองเถิด เพราะบาปกรรมดังกล่าว เมื่อเขาตายไปจึงเกิดเป็นเปรตเอาเล็บมือขูดเนื้อหนังตัวเองกินตลอดเวลา

เปรตจำพวกหนึ่ง เวลากลางวันเขาถูกยิง ตี ฆ่า และแทง แล้วยังมีหมาตัวใหญ่เท่าช้างไล่กัดกินเนื้อเขา ทนทุกข์เวทนาดังนี้ตลอดเวลา เวลากลางคืนเขาเป็นเทวดา มีนางฟ้าจำนวนมากเป็นบริวาร และได้เสวยสมบัติทิพย์ดังเทวดา เขาเป็นดังนี้ทุกวันทุกเดือนจนสิ้นบาปกรรม เปรตผู้หนึ่งในชาติก่อนเป็นพราหมณ์ กลางวันเข้าป่าล่าเนื้อ กลางคืนรักษาศีล ด้วยบาปกรรมดังกล่าว เขาจึงถูกฆ่า ตี แทง และถูกหมาตัวเท่าช้างไล่กัดกินเนื้อเขา เพราะเปรตพวกนี้ทำบาปไว้เวลากลางวัน เขาจึงทนทุกข์เฉพาะเวลากลางวัน และด้วยผลบุญที่เขารักษาศีลเวลากลางคืน เขาจึงได้เกิดเป็นเทวดา มีนางฟ้ามากมายเป็นบริวาร เสวยสมบัติเวลากลางคืนทุกคืน

เปรตจำพวกหนึ่งมีวิมานเหมือนเทวดา มีเครื่องประดับทำด้วยเงิน ทอง แก้ว เครื่องประดับบางอย่างเป็นแก้ว ๗ ประการ มีนางฟ้าหมื่นหนึ่งห้อมล้อมเป็นบริวาร แต่ได้รับความลำบากเพราะไม่มีอาหารจะกิน จึงเอาเล็บมือคมดั่งมีดกรดขูดเนื้อหนังตัวเองกินต่างอาหาร เปรตจำพวกนี้ในชาติก่อนเขาเกิดเป็นนายเมือง ตัดสินความราษฎร์โดยกินสินบน คนถูกเขาตัดสินว่าผิด คนผิดเขาตัดสินว่าถูก เขาไม่ตัดสินตามทำนองคลองธรรม หาความยุติธรรมมิได้ วันหนึ่งเป็นวันรักษาศีล พระยาผู้เป็นเจ้าเมืองทรงรักษาศีล ๘ พร้อมทั้งบรรดาขุนนางทั้งหลาย ส่วนนายเมืองนั้นไม่รักษาศีล ขณะเฝ้าพระยาผู้เป็นเจ้าเมืองได้ตรัสถามว่าเจ้ารักษาศีลหรือไม่ นายเมืองนั้นไม่รักษาศีลรู้สึกอายคนทั้งหลาย จึงกราบทูลพระยาว่าข้าพเจ้ารักษาศีลอยู่ เพื่อนของเขาคนหนึ่งซึ่งอยู่ใกล้ ๆ รู้ว่าเขาไม่รักษาศีล ไม่ทำบุญ ไม่ปฏิบัติธรรม จึงค่อยเลียบเคียงถามเขาว่า เพื่อนเอ๋ย เพื่อนเจ้าศีลหรือ เขาบอกเพื่อนตามจริงว่าข้าโกหก เพื่อนเขาจึงบอกเขาว่า ถ้าเช่นนั้นตั้งแต่นี้เป็นต้นไป ตอนกลางคืนท่านอย่ากินข้าวเย็นเลย ท่านจงอดข้าวเย็นจนถึงรุ่งเช้าแล้วจึงกิน แล้วจะได้บุญ

นอกจากนี้ท่านก็ได้กราบทูลพระยาแล้วว่าท่านได้รักษาศีลเหมือนคนทั้งหลาย คนทั้งหลายจะว่าท่านว่าหลอกลวงเจ้านาย นายเมืองเห็นด้วยกับความรักที่เพื่อนบอก คืนวันนั้นเขาจึงเริ่มอดข้าวเย็น แต่เพราะเขามีเคยอดข้าวเย็นมาก่อน เมื่อเขานอนก็เป็นลมตายในคืนนั้นเอง เพราะบาปกรรมของเขาขณะที่เป็นนายเมือง กินสินบนและตัดสินความโดยไม่เป็นธรรม เขาจึงเกิดเป็นเปรตลำบากยากไร้ไร้ภรรยา อาหารกินไม่ได้เลยสักนิดเดียว และเอาเล็บมือคมดั่งมีดกรดแล้วขูดเนื้อหนังตัวเองกินตลอดเวลา แต่เพราะผลบุญที่ได้ฟังคำตักเตือนของเพื่อน ได้รักษาศีลและอดข้าวเย็นจนตาย ดังนั้นเขาจึงมีวิมานและเครื่องประดับทำด้วยแก้ว ๗ ประการ มีนางฟ้าหมื่นหนึ่งเป็นบริวาร

เปรตจำพวกหนึ่งกินเสลดอาหารที่อาเจียนออกมา น้ำลาย เหงื่อไคล น้ำเน่า น้ำหนอง และลามกอาจมน้ำเน่าเหม็นตลอดเวลา เปรตจำพวกนี้ในชาติก่อนได้เอาขี้ขี้และอาหารที่เหลือเดนถวายพระสงฆ์ผู้ทรงศีล ด้วยบาปกรรมดังกล่าว เมื่อเขาตายไปจึงเกิดเป็นเปรตกินแต่เสลด อาหารที่อาเจียนออกมา น้ำลาย น้ำเน่า น้ำหนองลามกอาจมน้ำเน่าเหม็นเป็นอาหารตลอดเวลา

เปรตจำพวกหนึ่งกินแต่น้ำหนองและหมาเน่าขึ้นอืดพองที่เขาทิ้งในป่าช้าตลอดเวลา เปรตจำพวกนี้ในชาติก่อนได้ปิดบังอำพรางเอาเนื้อช้าง เนื้อหมา และเนื้อสัตว์ทั้งหลายทั้งที่มีเล็บ และไม่มีเล็บ ซึ่งในพระวินัยพระพุทธเจ้าบัญญัติไว้มิให้พระสงฆ์ฉันไปให้พระสงฆ์ฉัน ครั้นตายไปจึงเกิดเป็นเปรตจำพวกนี้ เพราะบาปกรรมดังกล่าว เขาจึงกินแต่น้ำเลือด น้ำหนอง หมาเน่าขึ้นอืดพองเป็นอาหารตลอดเวลา

เปรตจำพวกหนึ่งมีเปลวไฟพุ่งออกจากอก ลิ้น ปาก แล้วลามไหม้ตัวเองทุกแห่ง เปรตจำพวกนี้ในชาติก่อนได้ต่ำสບประมาท และกล่าวคำเท็จต่อพระสงฆ์ใหญ่ผู้มีศีล เมื่อตายไปจึงเกิดเป็นเปรต เพราะบาปกรรมดังกล่าวจึงมีเปลวไฟพุ่งออกจากอก ปาก และลิ้นของเขา และไหม้ลามทั่วตัว

เปรตจำพวกหนึ่งน่าเกลียดมาก หาน้ำดื่มไม่ได้สักหยด กระหายน้ำมากราวจะขาดใจ จึงวิ่งไปทางซ้ายทางขวาเพื่อจะหาน้ำดื่ม เมื่อเห็นน้ำใสสะอาดก็เอามือกอบน้ำนั้นมาดื่ม น้ำนั้นกลายเป็นไฟไหม้เขาทั้งตัว เขาเกลือกไปเกลือกมาและตายในไฟนั้นเป็นเช่นนี้เป็นเวลานาน เปรตจำพวกนี้ในชาติก่อนเคยข่มเหงคนยากไร้ไร้ใจ ไร้ความกรุณาปราณี อยากได้สิ่งของและทรัพย์สินของผู้อื่นมาเป็นของตน ใส่ความผู้อื่นไม่มีความผิด ครั้นตายไปจึงเกิดเป็นเปรตอยู่เป็นเวลานานเพราะบาปกรรมดังกล่าว เปรตพวกนั้นผอมบางน่าเกลียดมาก หอะไรกินไม่ได้เลย ออดอยากมากเหมือนใจจะขาด เมื่อเขาเห็นน้ำใสและกอบจะเอามากิน น้ำนั้นจะกลายเป็นไฟไหม้เขาทั้งตัว เขาก็กลิ้งเกลือกตายในไฟนั้นเป็นเวลานานมาก

เปรตจำพวกหนึ่งมีตัวเปื่อยเน่าและผอมมาก หลังโก่ง มือเน่า ตีนเปื่อย เขาเอาไฟคลอกตัวเองตลอดเวลา ตัวเขาเหมือนขอนไม้กลิ้งอยู่กลางไร่ เขากลิ้งไปกลิ้งมาทนทุกข์เวทนาเช่นนั้นเป็นเวลานานมาก เปรตพวกนี้ในชาติก่อนเขาเผาป่า สรรพสัตว์ที่หนีไม่ทันจึงถูกไฟคลอกตาย

เปรตจำพวกหนึ่งตัวใหญ่เท่าภูเข มีขนยาวแหลมมาก เล็บตีนเล็บมือใหญ่ เล็บนั้นคมดั่งมีดกรดและหอกดาบ เมื่อเล็บตีนเล็บมือและขนของเขากระทบกับเมื่อใด จะเกิดเสียงดังเหมือนฟ้าผ่า เกิดเป็นไฟลุกไหม้ตัวเอง และบาดตัวเหมือนดังขวานฟ้าผ่าตัวเขาทุกแห่ง เปรตฝูงนี้ในชาติก่อนเกิดเป็นนายเมือง และตัดสินความโดยไม่ชอบธรรม เห็นแก่สินบนไม่วางตัวเป็นกลาง คนถูกว่าผิด คนผิดว่าถูก เพราะบาปกรรมดังกล่าวตัดสิน เมื่อตายไปจึงเกิดเป็นเปรต มีตัวใหญ่เท่าภูเข มีขน เล็บตีนเล็บมือใหญ่ยาว คมดั่งมีดกรดและหอกดาบ เมื่อกระทบกับจะเกิดเสียงเหมือนฟ้าผ่า ขนและเล็บตีนเล็บมือเขาจะลุกเป็นเปลวไฟเผาตัวเขาตลอดเวลา

จบบทที่ ๓ เรื่องสัตว์ที่เกิดในแดนเปรต โดยสังเขปแต่เพียงนี้

๒.๒.๔ แดนอสุรกาย

สัตว์ในแดนอสุรกายมีการเกิดด้วยกำเนิด ๔ ประการ กล่าวคือ เกิดจากไข่ เกิดในน้ำ เกิดในโคล และเกิดผุดขึ้นเอง อสุรกายเหล่านี้มี ๒ จำพวก ได้แก่ กาลกัญชกาอสุรกาย และทิพยอสุรกาย

กาลกัญชกาอสุรกาย มีรูปร่างสูง ๑ คาพยุต หรือเท่ากับ ๒,๐๐๐ วา ผอมมาก ไม่มีเนื้อ และเลือดเลยแม้แต่เนื้อย ตัวเหมือนต้นไม้แห้ง ตาเล็กเท่าตาปู ตาอยู่เหนือกระหม่อม ปากเล็กเท่ารูเข็ม อยู่เหนือกระหม่อมเช่นเดียวกัน เวลาเห็นสิ่งใดและต้องการจะกินสิ่งนั้นจะปักหัวลง ยกเท้าขึ้นข้างบน จึงจะกินสิ่งนั้นได้ เขาถือสาสโลตีกันตลอดเวลา

กาลกัญชกาอสุรกายนี้ไม่มีความสุขเลย ลำบากยากแค้นมากกว่าอสุรกายจำพวกอื่น กาลกัญชกาอสุรกายมี ๒ ประเภท ประเภทหนึ่งมีความสุขยากยิ่งดังกล่าไปแล้ว ส่วนอีกประเภทหนึ่ง มีรูปร่างสูง ๑ คาพยุต เช่นเดียวกัน แต่มีรูปร่างต่างกัน มีหน้าไม่งาม ท้องยาน ปากใหญ่ เล็บมือเล็บเท้ารี ขอบตาต่ำสูง หลังหัก จมูกเบี้ยว ใจกล้ำหน้าเหี้ยม โกรธจัด โกรธง่าย ชอบทำลายเหมือนกาลกัญชกา อสุรกายเหล่านี้มี ช้าง ม้า ช้าง ทาส บริวาร รู้พลทกล้าวทหาร ณ บริเวณใต้เขาพระสุเมรุ โดยกว้างได้หมื่นโยชน์ ประกอบด้วยแผ่นทองคำมเรืองรอง เป็นเมืองที่มีพระยาอสุรปกครองอยู่ นับจากโลกมนุษย์ถึงอสุรภพลึก ๘,๔๐๐ โยชน์ มีเมืองอสุรใหญ่ ๔ เมือง มีพระยาอสุรอยู่เมืองละ ๒ คน มีปราสาทราชมนเทียรประกอบด้วยทองและแก้ว ๗ ประการ มีกำแพงทองประดับแก้วมีค่า มีปราการประตูเมือง ๑,๐๐๐ ประตู ประกอบด้วยและประดับแก้วมีค่า มีคูล้อมรอบ ลึกเท่าความสูงของต้นตาล กลางเมืองมีสระทอง มีดอกบัวเบญจพรรณ งามเรื่องดังทองประดับแก้ว ๗ ประการ พระยาอสุรลงเล่นในสระดังเปรียบเหมือนนันทนโบกขรณี ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ นอกจากนั้นมีเมืองเล็ก ๆ และหมู่บ้านใหญ่น้อยล้อมรอบ มีมหาสมุทรกลางเมืองทำให้เมืองชุ่มชื้น กลางอสุรพิภพมีต้นไม้ต้นหนึ่งมีมาตั้งแต่แรกเกิดโลกขึ้น ต้นไม้นั้นใหญ่เท่าต้นปาริชาติในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ตั้งแต่โคนต้นถึงค่าคบ สูง ๔๐ โยชน์ ตั้งแต่ค่าคบถึงยอด ลำต้นสูง ๔๐ โยชน์ มีตารอบต้น แต่ละตายาว ๔๐ โยชน์ ใต้ต้นไม้มีแผ่นหิน ๔ แผ่น อยู่รอบโคนต้นแคฝอยทั้ง ๔ ทิศ แผ่นหินนั้นกว้างยาวด้านละ ๓ โยชน์ วันดีคืนดีพระยาอสุรทั้งหลายก็จะไปเล่นสนุก ณ ที่นั้น อสุรเหล่านี้มีความเป็นอยู่ดีมาก มีปราสาทราชมนเทียรประดับด้วยเงินทองและแก้ว ๗ ประการ รุ่งเรืองงามยิ่งนัก แต่ยังไม่ดีกว่าสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ทีเดียว

เมืองทางทิศตะวันออกมีพระยาอสุร ๒ ตน ตนหนึ่งชื่อ เวชิตราสูรซึ่งเป็นพระยาของอสุรทั้งหลายในบุรพวิเทหทวีปนั้น เมืองทางทิศใต้มีพระยาอสุร ๒ ตน คือ อัสพะระและสุลิ พระยาอสุรทั้งสองเป็นพระยาของอสุรทั้งหลายในชมพูทวีป เมืองทางทิศตะวันตกมีพระยาอสุร ๒ ตน คือ เวราสูรและบริกาสูร เป็นพระยาของอสุรทั้งหลายในอมรโคยานทวีป เมืองทางทิศเหนือ มีพระยาอสุร ๒ ตน คือ พรหมทัตและราหู เป็นพระยาของอสุรทั้งหลายในอุตตรกรทวีป

พระยาอสุรราหูนี้มีอำนาจและกำลังมาก กล่าวหาญกว่าพระยาอสุรทั้งหลาย ภายใหลกว่าเทวดาทั้งหลายในสวรรค์ สูง ๔,๘๐๐ โยชน์ รอบศีรษะใหญ่ ๙๐๐ โยชน์ หัวเขากว้าง ๑,๒๐๐

โยชน์ กว้างข้างละ ๖๐๐ โยชน์ หน้าผากกว้าง ๓๐๐ โยชน์ จมูกยาว ๓๐๐ โยชน์ หว่างคิ้วและหว่างตากว้าง ๕๐ โยชน์ หัวคิ้วถึงหางคิ้วยาว ๒๐๐ โยชน์ หัวตาถึงหางตายาว ๒๐๐ โยชน์ ปากกว้าง ๒๐๐ โยชน์ ลึก ๓๐๐ โยชน์ ฝ่ามือกว้าง ๒๐๐ โยชน์ ขนเท้าขนมือและขนยาว ๓๐ โยชน์ วันเดือนเพ็ญ พระจันทร์งาม และวันเดือนดับพระอาทิตย์งาม ราหูเห็นพระอาทิตย์และพระจันทร์งามเช่นนั้นก็มีใจริษยา จึงขึ้นไปนั่งอยู่บนยอดเขาคุคันธร คอยพระอาทิตย์ซึ่งอยู่ในปราสาทในเกวียนทองซึ่งเป็นพาหนะประดับด้วยแก้วอินทนิลมีรัศมีพ่นหนึ่งงามมาก มีม้าสินธพพ่นหนึ่งลากเกวียนทองนั้นลอยไปในอากาศ เลียบรอบเขาพระสุเมรุไปในระดับเสมอยอดเขาคุคันธร พระจันทร์อยู่ในปราสาทในเกวียนแก้วมณี มีม้าสินธพ ๕๐๐ ตัว ลากไปในอากาศในระดับต่ำกว่าแนวพระอาทิตย์โยชน์หนึ่ง เลียบรอบเขาพระสุเมรุ ดาษดาไปด้วยดาวทั้งหลาย ครั้นลอยไปถึงที่ราหูคอยอยู่ บางครั้งราหูจะอำปากอมพระอาทิตย์ และพระจันทร์ไว้ บางครั้งจะเอานิ้วมือบังไว้ บางครั้งเอาไวได้คาง บางครั้งเอาไวได้รักแร้ เมื่อราหูกระทำอย่างนั้น รัศมีพระอาทิตย์ก็ดี พระจันทร์ก็ดี จะหมองไม่่งดงาม และคนทั้งหลายจะกล่าวว่าเกิดสุริยคราสและจันทรคราส

แดนทั้ง ๔ คือ แดนนรก แดนสัตว์เดียรฉาน แดนเปรต และแดนอสุร แดนทั้ง ๔ รวมเรียกว่า จตุรบาปภูมิ หรือทุกคติภูมิ แดนทั้ง ๔ นี้ ถ้ารวมกับแดนมนุษย์ และฉกามาพจรภูมิ นับเนื่องเข้าด้วยกันแล้ว อยู่ในกามภูมิ

๒.๒.๕ แดนมนุษย์

กำเนิด ๔ ประเภท บรรดาสัตว์ที่เกิดในโลกมนุษย์นี้มีการเกิดด้วยกำเนิดทั้ง ๔ ประเภท กำเนิดในครรภ์มีมากกว่ากำเนิดประเภทอื่น การกำเนิด ๓ ประเภทมีปรากฏเป็นบางครั้งเท่านั้น การกำเนิดในครรภ์ของคนทั้งหลายมีดังนี้ หญิงสาวทั้งหลายที่ควรจะมีบุตร บริเวณได้ท้องน้อยภายในที่จะมีผู้มาเกิดนั้นจะมีก้อนเลือดทารกก้อนหนึ่ง แดงอย่างลูกผักปลัง เมื่อหญิงนั้นถึงระดูรอบเดือน และมีระดูไหลออกจากท้องแล้ว ต่อจากนั้นไปอีก ๗ วัน จึงนับได้ว่ามีครรภ์ ต่อจากนั้นระดูจะไม่ไหลอีกเลย หญิงยังไม่แก่ชรา อาจมีบุตรได้ทุกคน หญิงที่ไม่มีบุตรเป็นเพราะบาปกรรมของผู้มาเกิด ทำให้เกิดเป็นลมในครรภ์ ลมนั้นพัดถูกสัตว์ที่เกิดในครรภ์ทำให้แท้งตายไป บางครั้งมีตัวติด พยาธิ ไส้เดือนในครรภ์ ซึ่งกินสัตว์ผู้มาเกิด ทำให้หญิงนั้นไม่มีบุตร

สัตว์เกิดในครรภ์นั้น แรกทีเดียวมีขนาดเล็กมากเรียกว่า “กลละ” ซึ่งมีขนาดเหมือนนำมของมนุษย์มาผ่าออกเป็น ๘ ซีก แต่ละซีกมีขนาดเท่ากับนมของมนุษย์ในอุตตรกุรุทวีป เมื่อนำเส้นนมของมนุษย์ชาวอุตตรกุรุทวีปเส้นหนึ่งมาชุบน้ำมันงาอันใสงามมาสลัด ๗ ครั้งแล้วถือไว้ น้ำมันที่ไหลย่อยลงปลายเส้นนมยังใหญ่กว่ากลละนั้น หรือเทียบเหมือนขนของเนื้อทรายชื่อ อุณาโลม ที่อยู่เชิงเขาหิมพานต์ เส้นขนของเนื้อทรายนั้นเล็กกว่าเส้นนมชาวอุตตรกุรุทวีป เมื่อนำขนทรายอุณาโลมเส้นหนึ่งชุบน้ำมันงาที่ใสสะอาดงาม สลัดทั้ง ๗ ครั้งแล้วถือไว้ น้ำมันที่หยดลงที่ปลายขนทรายนั้นจึงจะมีขนาดเท่ากลละนั้น

กละนั้นในสางมารวกับน้ำมันงาที่ตักใหม่ งามดั่งน้ำมันเปรี้งใหม่ ต่อจากนั้นจึงมีธาตุลม ๕ อย่าง ก่อตัวขึ้นพร้อมกันอยู่ในกละนั้น

เมื่อแรกเกิดเป็นกละนั้นมีรูป ๘ รูป ได้แก่ รูปดิน รูปน้ำ รูปไฟ รูปลม รูปกายประสาท รูปหญิงหรือชาย รูปหัวใจ และชีวิตรูป (คือสิ่งที่ทำให้มีธาตุยืนอยู่ได้) ในบรรดารูปทั้งหมดนี้ เกิดมีชีวิต ๓ รูปก่อน ๓ รูปนี้ คือรูปไต่บ้าง คือรูปกาย รูปหญิงหรือชาย และรูปหัวใจ รูปทั้งสามมีบริวารรูปละ ๙ องค์ ได้แก่รูปไต่บ้าง ได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ ลม สี กลิ่น รส โอชา ถ้าเป็นบริวารของรูปกาย เมื่อรวมกับรูปกายจะรวมเป็น ๙ ถ้าเป็นบริวารของรูปหญิงหรือชาย เมื่อรวมกับรูปหญิงหรือชายจะรวมเป็น ๙ และถ้าเป็นบริวารของรูปหัวใจเมื่อรวมกับรูปหัวใจจะรวมเป็น ๙ กลุ่มองค์ ๙ ทั้ง ๓ กลุ่มนี้ รวมกับชีวิตรูปจะได้กลุ่มรูป ๑๐ จำนวน ๓ กลุ่ม เกิดมีขึ้นพร้อมกันตั้งแต่แรกมีการเกิดในครรภ์

บรรดาสัตว์ที่เกิดในครรภ์มารดา แรกทีเดียวมีขนาดดังกล่าวแล้ว ตา หู จมูก ลิ้น รวม ๔ รูปนี้จึงเกิดเป็นลำดับต่อมา รูปเหล่านี้เกิดจากกรรม ต้องปฏิสนธิจึงเกิด (ต่อจากนั้นเกิดรูปอาหาร ต้องมีอาหารที่แม่กินจึงเกิด เกิดหลังจากเกิดรูป ๒ กลุ่ม ดังกล่าวแล้ว) เมื่อเกิดรูปใจซึ่งอาศัยจิตดวงที่ ๒ มาเกิด จะเกิดรูป ๘ รูป ชื่อ “กลุ่มรูปที่มีจิตเป็นสมุฏฐาน เมื่อเกิดรูปซึ่งเกิดจากฤดู เป็นรูปซึ่งอาศัยการดำรงอยู่ จะเกิดรูป ๘ รูปขึ้น ชื่อ “กลุ่มรูปที่มีฤดูเป็นสมุฏฐาน” เมื่อเกิดรูปอาหารซึ่งอาศัยโอชารสที่มารดากินข้าวนั้นนั้น จะเกิดรูป ๘ รูป ชื่อ “กลุ่มรูปที่มีอาหารเป็นสมุฏฐาน”

รูปที่จะเกิดเป็นชายก็ดี หญิงก็ดี เกิดตั้งแต่แรกเป็นกละ แล้วโตขึ้นวันละเล็กกละน้อย ครั้นถึง ๗ วัน เป็นดั่งน้ำล้างเนื้อเรียกว่า “อัมพุทะ” อัมพุทะโตขึ้นทุกวัน เมื่อถึง ๗ วัน ขันดั่งตะกั่ว เชื่อมอยู่ในหม้อเรียกว่า “เปสิ” เปสินันโตขึ้นทุกวัน เมื่อถึง ๗ วัน แข็งเป็นก้อนเหมือนไข่ไก่ เรียกว่า “ฉนะ” ฉนะนั้นโตขึ้นทุกวัน เมื่อถึง ๗ วัน เป็นตุ่มออกได้ ๕ แห่งเหมือนหูดเรียกว่า “ปัญจสาขา” หูดนั้นเป็นมือ ๒ ข้าง เป็นเท้า ๒ ข้าง เป็นศีรษะอันหนึ่ง ต่อจากนั้นไปโตขึ้นทุกวัน เมื่อถึง ๗ วัน เป็นฝ่ามือ เป็นนิ้วมือ ต่อจากนั้นไปเมื่อถึง ๗ วัน ครบ ๔๒ วัน จึงเป็นผม เป็นขน เป็นเล็บมือ เล็บเท้า ครบอวัยวะเป็นมนุษย์ทุกประการ

รูปของสัตว์เกิดในครรภ์มี ๑๘๔ รูป คือ ส่วนกลาง (ตั้งแต่คอถึงสะดือ) มี ๕๐ รูป รูปส่วนบน (ตั้งแต่คอถึงศีรษะ) มี ๘๔ รูป รูปส่วนเบื้องต่ำ (ตั้งแต่สะดือถึงฝ่าเท้า) มี ๕๐ รูป สัตว์เกิดในครรภ์นั่งอยู่กลางท้องมารดาหันหลังมาติดหนังท้องมารดา อาหารที่มารดารับประทานเข้าไปก่อน จะอยู่ใต้สัตว์เกิดในครรภ์ ส่วนอาหารที่มารดารับประทานเข้าไปใหม่ จะอยู่บนสัตว์เกิดในครรภ์ สัตว์เกิดในครรภ์มีความลำบากอย่างยิ่ง น่าเกลียด น่าเบื่อหน่ายเหลือประมาณ ทั้งขึ้นสกปรกมีกลิ่นเหม็น ตัวติดและพยาธิไส้เดือน ๘๐ ตระกูลที่อาศัยปนกันอยู่ในท้องมารดา ถ่ายอุจจาระ ถ่ายปัสสาวะในท้องมารดานั้น ท้องมารดาของสัตว์ที่เกิดในครรภ์เป็นที่คลอดลูก เป็นที่เกิด เป็นที่แก่ เป็นที่ตาย เป็นป่าช้าของพยาธิเหล่านั้น เหล่าตัวติดและพยาธิไส้เดือนเหล่านั้นได้ซ่อนไซ้สัตว์เกิดในครรภ์นั้นเหมือนหนอนที่อยู่ในปลาเน่า และในอามจมนั้น สายสะดือของสัตว์เกิดในครรภ์กลวงดั่งสายบัวอุบล ปากสะดือกลวง

ขึ้นไปเบื้องบนติดหลังท้องมารดา ข้าว น้ำ อาหาร และโอชะรสที่มารดากินเข้าไป เป็นน้ำชุ่มซึมเข้าไปตามสายสะดือในท้องสัตว์ที่เกิดในครรภ์ทีละน้อย ๆ สัตว์ที่เกิดในครรภ์ได้กินอาหารดังกล่าวทุกวัน ทุกเช้าเย็น อาหารเข้าไปอยู่เหนือศีรษะทับศีรษะสัตว์เกิดนั้น สัตว์เกิดนั้นได้รับทุกข์มากนัก สัตว์เกิดนั้นจะอยู่เหนืออาหารที่มารดากินเข้าไปก่อน เบื้องหลังสัตว์นั้นติดกับหนังท้องมารดา นั่งยอง ๆ อยู่กำมือทั้ง ๒ ไว้ที่หัวเข่า คู้หัวเข่าทั้งสอง เอาศีรษะไว้เหนือหัวเข่า ขณะนั่งอยู่เลือดและน้ำเหลืองหยดลงเต็มตัวทีละหยดทุกเมื่อ เหมือนลิงเมื่อฝนตกนั่งกำมือขบเซาอยู่ในโพรงไม้ นั้น ในท้องมารดานั้นร้อนรุ่มนักหนา ดุจดั่งคนเอาใบตองไปจุดไฟเผาและต้มน้ำในหม้อ อาหารทุกสิ่งที่มารดากินเข้าไปถูกเผาไหม้และย่อย ส่วนสัตว์ที่เกิดขึ้นในครรภ์ ไฟธาตุไม่ไหม้ เพราะบุญของสัตว์ที่เกิดในครรภ์จะเกิดเป็นมนุษย์จะไม่ไหม้และไม่ตายเพราะเหตุนี้ อนึ่ง สัตว์ที่เกิดในครรภ์ไม่หายใจเข้าหายใจออกเลย ไม่ได้เหยียดมือและเท้าออกเช่นเราท่านทั้งหลายนี้แม้แต่ครั้งเดียว ต้องเจ็บปวดทนเหมือนถูกขังไว้ในไหที่คับแคบมาก คับแคบใจและเดือดร้อนใจอย่างยิ่ง ไม่ได้เหยียดมือและเท้าออกเหมือนถูกขังในที่แคบเมื่อมารดาเดินก็ตี นอนก็ตี ลูกขึ้นก็ตี สัตว์ที่เกิดในครรภ์จะเจ็บปวดประหนึ่งว่าจะตาย เหมือนลูกเนื้อทรายคลอດใหม่ตกอยู่ในมือคนเมาเหล้า ถ้าไม่เช่นนั้นก็เป็นเหมือนดังลูกงูที่หมอเอาไปเล่น นับได้ว่าความทุกข์ลำบากใจนักหนา ไม่ได้ลำบากเพียง ๒ วัน ๓ วัน แล้วพ้นความลำบาก ต้องอยู่ยากลำบาก ๗ เดือน บางคราว ๘ เดือน บางคราว ๙ เดือน บางคราว ๑๐ เดือน บางคน ๑๑ เดือน บางคนครบหนึ่งปีจึงคลอດก็มี

ผู้ที่อยู่ในท้องมารดาได้ ๖ เดือน และคลอດออกมา ไม่อาจจะมีชีวิตอยู่ได้ ผู้ที่อยู่ในท้องมารดา ๗ เดือน คลอດออกมา แม้ว่าจะเลี้ยงเป็นคนได้ก็ไม่ได้เติบโตกล้าแข็ง ทนแดดทนฝนไม่ได้ ผู้ที่จากนรกมาเกิด เมื่อคลอດออกมาตัวร้อน เมื่อสัตว์นั้นอยู่ในท้องมารดาจะเดือดร้อนใจและหิวกระหายเนื้อมารดานั้นก็พลอยร้อนไปด้วย ผู้ที่จากสวรรค์ลงมาเกิดเมื่อจะคลอດออก เนื้อตนสัตว์ที่เกิดนั้นเย็นเย็นกาย เย็นใจ เมื่ออยู่ในท้องมารดาก็อยู่เย็นเป็นสุขสำราญบานใจ เนื้อกายมารดาก็เย็นด้วย เมื่อถึงเวลาจะคลอດ จะมีลมในท้องมารดาพัดผันตนสัตว์ที่เกิดให้ขึ้นเบื้องบน ให้ศีรษะลงเบื้องต่ำสู่ที่จะคลอດเหมือนเหล่าสัตว์นรกถูกยมบาลจับเท้า หย่อนศีรษะลงในขุมนรกที่ลึกρύัรวา สัตว์ที่เกิดนั้นเมื่อจะคลอດออกมาจากท้องมารดา ออกมายังไม่ทันหลุดพ้น ตัวจะเย็นเจ็บปวดยิ่งนัก ประดุจดั่งช้างสารที่คนชักเข็นออกจากประตูขนาดเล็กและคับแคบ ออกยากลำบากยิ่งนัก หรือเปรียบเหมือนดังสัตว์นรกถูกภูเขาคันไถหีบกดขยี้มันเอง ครั้นคลอດออกจากท้องมารดาแล้ว ลมในท้องของสัตว์ที่เกิดนั้นจะพัดออกก่อนลมภายนอกจึงพัดเข้า เมื่อพัดเข้าถึงลิ้นสัตว์ที่เกิดจึงหยุด เมื่อออกจากท้องมารดาแล้ว นับแต่นั้นไป สัตว์ที่เกิดจึงรู้จักหายใจเข้าออก ถ้าสัตว์ที่เกิดมาแต่นรกหรือมาจากเปรตจะคิดถึงความทุกข์ลำบาก เมื่อคลอດออกมาจะร้องไห้ ถ้าสัตว์ที่เกิดมาแต่สวรรค์ เมื่อคิดถึงความสุขในหนหลัง ครั้นคลอດออกมาแล้วจะหัวเราะก่อน แต่มนุษย์ผู้อยู่ในโลกนี้หรือในจักรวาลอื่น ๆ เมื่อแรกเกิดในครรภ์มารดาก็ดี

ระหว่างอยู่ในครรภ์มารดาก็ดี เมื่อคลอดออกจากครรภ์มารดาก็ดีในกาลทั้ง ๓ นี้ จะหลงลืมไม่รู้ตัวในสิ่งใดสิ่งหนึ่งแม้แต่สิ่งเดียวเลย

ผู้จะมาเกิดเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้าก็ดี เป็นพระอรหันตชีนาสพก็ดี และเป็นพระอัครสาวกก็ดี เมื่อแรกมาเกิดในครรภ์มารดาก็ดี ระหว่างอยู่ในครรภ์มารดาก็ดี ทั้ง ๒ ระยะย่อมไม่หลงและคำนึงรู้อยู่ทุกสิ่ง เมื่อจะคลอดจากครรภ์มารดา ถูกลมกรรมชวาท คือ ลมแบ่งพัดผันให้ศีรษะลงสู่ที่คลอดซึ่งเบียดตัวแน่นยืนมาสู่ที่จะคลอด ได้รับความเจ็บปวดทนลำบากนักดังกล่าวมาแต่ก่อน และพลิกศีรษะลงโดยไม่รู้สึกตัว ไม่เหมือนผู้จะมาเกิดเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้าหรือผู้จะมาเกิดเป็นโอรสของพระพุทธเจ้า จะรู้สึกตน ไม่ลืมตน ในเวลาทั้ง ๒ นี้ คือเมื่อแรกเกิดในครรภ์มารดาและระหว่างอยู่ในครรภ์มารดา แต่เมื่อจะคลอดจากครรภ์มารดาจะหลงเหมือนมนุษย์ทั้งหลาย ส่วนมนุษย์ทั้งหลายนี้จะหลงลืมทั้ง ๓ กาล ฉะนั้นควรเตือนนายสงสารนี้

พระโพธิสัตว์ในชาติที่จะลงมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เมื่อแรกกำเนิดก็ดี ระหว่างอยู่ในพระครรภ์พระมารดาก็ดี และขณะจะประสูติจากพระครรภ์พระมารดาก็ดี จะไม่หลงลืมแม้ครั้งเดียว จะระลึกทุกประการ เมื่อพระโพธิสัตว์ประทับอยู่ในพระครรภ์พระมารดา จะไม่เหมือนมนุษย์ทั้งหลาย เบื้องหลังพระโพธิสัตว์ติดกับหลังพระครรภ์พระมารดา ประทับนั่งสมาธิ ดังนักปราชญ์ผู้สง่างามนั่งแสดงธรรมบนธรรมาสน์ มีพระวรกายเรืองงามดังทอง เห็นแสงรุ่งรองเหมือนกับจะเสด็จออกมาภายนอกพระครรภ์ พระมารดาพระโพธิสัตว์ก็ดี มนุษย์อื่น ๆ ก็ดี จะเห็นพระโพธิสัตว์รุ่งเรืองงามดังเอาไหมแดงมาร้อยแกวขาวฉะนั้น เมื่อพระโพธิสัตว์จะเสด็จออกจากพระครรภ์พระมารดา ลมอันเป็นบุญมิได้พัดผันพระเศียรลงเบื้องต่ำ และพัดพระบาทขึ้นเบื้องบนเหมือนมนุษย์ทั้งหลาย พระองค์ทรงเหยียดพระบาทออก และเมื่อจะเสด็จออกจากพระครรภ์จะทรงลุกขึ้นแล้วจึงเสด็จออกจากพระครรภ์พระมารดา อนึ่ง พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมนุษย์ในหลาย ๆ ชาติ จะเป็นประดุจครั้งเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ในชาติสุดท้าย ซึ่งได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้านี้ ไม่เคยมีในชาติก่อน ๆ ที่ล่วงมาแล้ว มีสภาพเป็นปกติธรรมดาเหมือนคนทั้งหลายทั้งปวง เมื่อพระโพธิสัตว์เสด็จเข้าสู่พระครรภ์พระมารดาก็ดี เมื่อประสูติก็น่าจะเกิดแผ่นดินไหวทั่วพื้นจักรวาล น้ำอันรองแผ่นดินก็ไหว น้ำในมหาสมุทรเกิดคลื่นฟุ้งฟอง ภูเขาพระสุเมรุก็ไหวด้วยบุญญาธิการของพระโพธิสัตว์ พระผู้จะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้านั้น

มนุษย์ทั้งหลายในโลกนี้ก็ดี พระโพธิสัตว์ก็ดี สัตว์ดิรัจฉานทั้งหลายก็ดี ครั้นคลอดออกจากท้องของมารดาแล้ว จะได้ดูดกินโลหิตในอกมารดาที่กลายมาเป็นน้ำนมไหลออกจากอกมารดาด้วยความรักลูกนั้น สิ่งนี้เป็นธรรมดาสัยของโลกทั้งหลาย มนุษย์ทั้งหลายเจริญวัยโดยลำดับโดยอาศัยบิดามารดา เมื่อบิดามารดาพูดภาษาใด ๆ ก็ดี บุตรธิดาได้ยินบิดามารดาพูดภาษานั้น ๆ ก็พูดภาษานั้น ๆ ตามบิดามารดา ถ้าบุตรธิดาเจริญเติบโตใหญ่กล้าแข็งแรงไม่รู้ภาษาใด ๆ เลย บุตรธิดาก็จะพูดภาษาบาลีตามที่ท่านว่าไว้ เมื่ออายุ ๑๖ ปี จึงหย่านม

๒.๒.๖ ประเภทมนุษย์ - สี่ทวีป

บุตรทั้งหลายที่เกิดมามี ๓ จำพวก คือ อภิชาติบุตร อนุชาติบุตร และอวชาติบุตร

๑) อภิชาติบุตร คือ บุตรที่ดียิ่งกว่าบิดามารดาทั้งในด้านเขว่นปัญญา รู้หลัก
นักปราชญ์ รูปร่างม ทรัพย์ ยศฐาบรรดาศักดิ์

๒) อนุชาติบุตร คือ บุตรที่เกิดมาฉลาด มีกำลังเรี่ยวแรงเสมอบิดามารดาทุก
ประการ

๓) อวชาติบุตร คือ บุตรที่เกิดมาด้อยกว่า เลวกว่าบิดามารดาทุกประการ
มนุษย์ทั้งหลายนี้มี ๔ จำพวก คือ มนุษย์นรก มนุษย์เปรต มนุษย์เดรัจฉาน และมนุษย์
คน

เหล่ามนุษย์ที่ฆ่าสัตว์มีชีวิต เมื่อบาปมาถึงตนและถูกผู้อื่นตัดมือตัดเท้าได้รับความทุกข์
โศกลำบากมาก คือ มนุษย์นรก

มนุษย์จำพวกหนึ่ง ไม่เคยทำบุญในชาติก่อน จึงเกิดมาเป็นคนยากไร้เชื่องช้า ไม่มีเสื้อผ้า
จะนุ่งห่ม อดอยากยากแค้น ไม่มีอาหารจะกิน หิวกระหายมาก ขี้ริ้วขี้เหร่ มนุษย์เหล่านี้ คือ มนุษย์
เปรต

บรรดามนุษย์ที่ไม่รู้จักบุญและบาป เจรหาความเมตตากรุณาไม่ได้ มีใจแข็งกระด้าง
ไม่ยำเกรงผู้อาวุโส ไม่รู้จักปรนนิบัติบิดามารดา และอุปฌาย์อาจารย์ ไม่รู้จักรักพี่รักน้อง กระทำบาป
ทุกเมื่อ มนุษย์เหล่านี้ คือ มนุษย์เดรัจฉาน

บรรดามนุษย์ที่รู้จักผิดและชอบ รู้จักบาปและบุญ รู้จักประโยชน์ในโลกนี้และโลกหน้า
รู้จักกลัวและละอายแก่บาป ว่านอนสอนง่าย รู้จักรักพี่รักน้อง รู้จักเอ็นดูกรุณาต่อผู้ยากไร้เชื่องช้า รู้จัก
ยำเกรงบิดามารดา ผู้อาวุโส สมณพราหมณาจารย์ที่ปฏิบัติในสิกขาบทของพระพุทธเจ้าทุกเมื่อ รู้จัก
คุณแก้ว ๓ ประการ มนุษย์เหล่านี้ คือ มนุษย์คน

มนุษย์คนมี ๔ จำพวกได้แก่ พวกที่เกิดและอยู่ในชมพูทวีปนี้ พวกที่เกิดและอยู่ในบูรพ
วิเทหทวีป อยู่ทางทิศตะวันออกของเรา พวกที่เกิดและอยู่ในอุตตรกุรุทวีป อยู่ทางทิศเหนือของเรา
และพวกที่เกิดและอยู่ในอมรโคยานทวีป อยู่ทางทิศตะวันตกของเรา

มนุษย์ที่อยู่ในชมพูทวีปของเรานี้ มีหน้ารูปไข่เหมือนคุมเกวียน มนุษย์ในบูรพวิเทหทวีป
มีหน้ากลมเหมือนเดือนเพ็ญ กลมดั่งหน้าแว่นมนุษย์ในอุตตรกุรุทวีป มีหน้ารูป ๔ เหลี่ยม ดุจดั่งท่าน
ตั้งใจบรรจงแต่งไว้ กว้างและยาวเท่ากัน มนุษย์ในอมรโคยานทวีป มีหน้าเหมือนเดือนแรม ๘ ค่ำ

อายุของคนชาวชมพูทวีปอาจยาวหรือสั้น เพราะเหตุที่บางครั้ง มนุษย์ทั้งหลายบางครั้งมี
ศีลธรรม บางคราวไม่มี ถ้ามนุษย์ทั้งหลายมีศีลธรรม ย่อมกระทำความบุญและปฏิบัติธรรม ยำเกรงผู้อาวุโส
บิดามารดา และสมณพราหมณาจารย์ อายุของมนุษย์เหล่านั้นจะยาวขึ้น ๆ ส่วนมนุษย์ที่ไม่ได้จำศีล

ไม่ได้ทำบุญ ไม่ยำเกรงผู้อาวุโส บิดามารดา สมณพราหมณ์ อุปัชฌาย์ อาจารย์นั้น อายุของคนเหล่านั้นจะสั้นลง ๆ เพราะเหตุดังกล่าว อายุของมนุษย์ในชมพูทวีปนี้จึงกำหนดไม่ได้

มนุษย์ในบุรพวิเทหทวีปมีอายุยืนได้ ๑๐๐ ปี จึงตาย ส่วนมนุษย์ในอมรโคยานทวีปมีอายุยืนได้ ๔๐๐ ปี จึงตาย ส่วนมนุษย์ในอุตตรกุรุทวีปมีอายุยืนได้ ๑๐๐๐ ปีจึงตาย

อายุของมนุษย์ในทวีปทั้ง ๓ ไม่เคยมีเพิ่มขึ้นหรือลดลงเลย เพราะมนุษย์เหล่านี้ตั้งอยู่ในเบญจศีลตลอดกาลไม่ได้ขาด ไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ไม่ขโมยทรัพย์ไม่ว่ามากหรือน้อยของผู้อื่นมาเป็นของตน ไม่เป็นชู้กับภรรยาของผู้อื่น ส่วนผู้หญิงในทวีปเหล่านี้ก็ไม่ลอบเป็นชู้กับสามีผู้อื่น หญิงเหล่านี้ก็ไม่เป็นชู้กับสามีของหญิงเหล่านี้ อนึ่ง มนุษย์เหล่านั้นไม่พูดเท็จ เว้นจากการดื่มสุราของเมาต่าง ๆ และรู้จักยำเกรงผู้อาวุโส บิดามารดา รู้จักรักพี่รักน้อง มีใจอ่อนโยน อุดมคติ มีความเอ็นดูกรุณาซึ่งกันและกัน ไม่อิจฉาริษยากัน เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดคำหยาบ เว้นจากการพูดเพื่อเจ้อ เว้นจากการทะเลาะเบาะแว้งทุ่มเถียงกัน ไม่ช่วงชิงหวงแหนเขตแดนและบ้านเรือนของกันและกัน ไม่ข่มเหงช่วงชิงเอาเงินทองแก้วแหวน บุตร ภรรยา ข้าว ไร่ นา โค ป่า ห้วยละหาน ธารน้ำ บ้านเรือน ที่สวน เผือกมัน หลักรถ ล้อเกวียน ไม่เบียดเบียนเรือ แพ โค กระบือ ช้าง ม้า ข้าไท และสรรพทรัพย์สิ่งใด ๆ เขาไม่แบ่งว่าเป็นของตนหรือของท่าน ดูเสมอกันทั้งสิ้นทุกแห่ง มนุษย์เหล่านั้นไม่ทำไร้ไถนาค้าขายเลย

แผ่นดินทางทิศตะวันตกเขาพระสุเมรุมีทวีปชื่อ “อมรโคยานทวีป” กว้าง ๗,๐๐๐ โยชน์ มีแผ่นดินล้อมรอบเป็นบริวาร บรรดามนุษย์ในอมรโคยานทวีปมีหน้าตาดั่งเดือนแรม ๘ ค่ำ มีแม่น้ำใหญ่และแม่น้ำเล็ก มีภูเขา มีเมืองใหญ่เมืองน้อย (มนุษย์ในทวีปนี้มีจำนวนมาก มีท้าวพระยา และมีนายบ้านนายเมือง)

แผ่นดินทางทิศตะวันออกภูเขาพระสุเมรุมีทวีปใหญ่ชื่อ “บุรพวิเทหทวีป” กว้างได้ ๗,๐๐๐ โยชน์ วัดโดยรอบได้ ๒๑,๐๐๐ โยชน์ มีทวีปเล็ก ๕๐๐ ทวีปล้อมรอบเป็นบริวาร เหล่ามนุษย์ในบุรพวิเทหทวีปมีหน้ากลมดั่งเดือนเพ็ญ มีแม่น้ำใหญ่แม่น้ำเล็ก มีภูเขา มีเมืองใหญ่เมืองน้อย เหล่ามนุษย์ที่อยู่ในทวีปนี้มีมากนัก มีท้าวพระยาและนายบ้านนายเมือง

แผ่นดินทางทิศเหนือของภูเขาพระสุเมรุมีทวีปชื่อว่า “อุตตรกุรุทวีป” กว้าง ๘,๐๐๐ โยชน์ มีแผ่นดินเล็ก ๆ ๕๐๐ ล้อมรอบเป็นบริวาร มนุษย์ในทวีปนี้มีหน้าเป็นรูปสี่เหลี่ยม มีภูเขาทองล้อมรอบทวีป มีคนทั้งหลายอาศัยอยู่ในทวีปนี้มาก มีความเป็นอยู่ดีกว่าคนในทวีปอื่น เพราะบุญของเขา เพราะเขารักษาศีล

แผ่นดินอุตตรกุรุทวีปนี้ราบเรียบเสมอกัน ไม่มีที่ลุ่มที่ดอนหรือที่ขรุขระปรากฏให้เห็น และมีต้นไม้ानาพันธุ์ มีกิ่งก้านสาขางาม มีค่าคบใหญ่น้อยมากมาย เหมือนเขาตั้งใจสร้างไว้เป็นบ้านเรือนดูงามดั่งปราสาท เป็นที่อยู่อาศัยของคนในอุตตรกุรุทวีปนี้ ไม่นั้นไม่มีตัวแมลงตัวด้วง ไม่มีส่วนที่คดทิ้งอ ที่กลวง ที่เป็นโพรง ต้นตรึงกลมงามมาก ผลิดอกออกผลตลอดเวลาไม่เคยขาด ที่ใดที่

เป็นบึง หนอง ตระพัง จะดาดาชด้วยดอกบัวแดง บัวขาว บัวเขียว บัวหลวง และกุณฑล อุบล จงกลนี้ นิลุบล บัวเฟื่อน บัวชม เมื่อลมพัดตอาก็โยกกลิ้งหอมจรจายไปโดยรอบอยู่ทุกเวลา

ชาวอุตรกรูทวิปมีรูปร่างสมทรง ไม่สูงไม่ต่ำ ไม่อ้วนไม่ผอม ดูงามด้วยรูปทรงสมส่วน มีเรียวเรียวกำลังกายคงที่ไม่เสื่อมถอยไปตามวัย ตั้งแต่หนุ่มจนแก่ พวกเขาไม่มีความกังวลในเรื่องทำมาหากิน ไม่ต้องทำไร่ทำนาหรือซื้อขายกัน อนึ่ง ชาวอุตรกรูทวิปไม่รู้สึกร้อนหรือหนาว ไม่มีภัยจากแมงมุม รัน ยุง งู สัตว์เลื้อยคลานและสัตว์ร้ายมีพิษนานาชนิด เป็นต้น ชาวอุตรกรูทวิปไม่มีภัยจากลมและฝน และแดดก็ไม่เผาไหม้เขา เขาไม่รู้จักรักความแตกต่างระหว่างกลางวันและกลางคืน ไม่มีความเดือดเนื้อร้อนใจสิ่งใด ชาวอุตรกรูทวิปมีข้าวชนิดหนึ่งชื่อ “สัญชาติสาลี” คือข้าวที่เกิดเอง เขาไม่ต้องหว่านหรือไถดำ ข้าวนี้เกิดเป็นต้นเป็นรวงเป็นข้าวสารเอง ข้าวนี้หอม ไม่มีแกลบมีรำ ไม่ต้องตำ ไม่ต้องผัด ชาวอุตรกรูทวิปชวนกันกินข้าวนี้อยู่เป็นประจำ ในอุตรกรูทวิปยังมีหินชนิดหนึ่งชื่อ “โชติปาสาณ” คนเหล่านั้นจะเอาข้าวสารรอกใส่หม้อทองเรืองงาม ยกไปตั้งบนแผ่นหินโชติปาสาณนั้น ข้าวครู่หนึ่งจะเกิดเป็นไฟลุกขึ้นได้เอง เมื่อข้าวสุก ไฟจะดับเอง เมื่อเขาเห็นไฟดับก็รู้ว่าข้าวสุกจึงคดใส่ถาดและตะไลทองงาม สำหรับกับข้าวนั้นก็ไม่ต้องจัดหา เมื่อนึกว่าจะกินสิ่งใดก็จะปรากฏขึ้นอยู่ใกล้ ๆ เขาเอง คนเหล่านั้นเมื่อกินข้าวนั้นแล้วจะไม่เกิดโรคต่าง ๆ เป็นต้นว่า โรคหิด โรคเรื้อน เกื้อน กลาก โรคฝี โรคผอมแห้ง และโรคลมบ้าหมู จะไม่เป็นโรคท้องอืดท้องเฟ้อ ไม่เป็นง่อยเปลี้ยเพลียแรง ดวงตาไม่บอดไม่ฟาง หูไม่หนวกไม่ตึง จะไม่เจ็บไข้ได้ป่วย พิกุลพิการดังกล่าวมานั้น ถ้าเขากำลังกินข้าวนี้อยู่ เมื่อมีคนมาเยี่ยม เขาก็นำข้าวนั้นมารับรองด้วยความเต็มใจ และไม่รู้สึกละอาย

ในแผ่นดินอุตรกรูทวิปนี้มีต้นกัลปพฤกษ์ต้นหนึ่ง สูง ๑๐๐ โยชน์ กว้าง ๑๐๐ โยชน์ วัดโดยรอบได้ ๓๐๐ โยชน์ ผู้ใดปรารถนาอยากจะได้ทรัพย์สินเงินทองหรือเครื่องประดับตกแต่งทั้งหลาย เป็นต้นว่า เสื้อสร้อยถนิมพิมพาภรณ์ ผ้านุ่งผ้าแพรพรรณต่าง ๆ กี่ดี หรือเครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ สิ่งเหล่านั้นย่อมบังเกิดขึ้นแต่ค่าคบบของต้นกัลปพฤกษ์นั้น ให้สำเร็จสมตามความปรารถนาทุกประการ สตรีทั้งหลายที่อยู่ในแผ่นดินนั้นงามทุกคน รูปร่างไม่สูงไม่ต่ำเกินไป ไม่ผอมไม่อ้วนเกินไป ไม่ขาวดำเกินไป มีรูปทรงสมส่วน ผิวพรรณงามดังทองสุกเหลือง เป็นที่พึงใจของชายทุกคน นิ้วมือนิ้วเท้ากลมกลึง มีเล็บสีแดงเหมือนน้ำครั่งที่ทาแต้มไว้ แก้มใสवलงามดังผัดแบ่ง ใบหน้านั้นเกลี้ยงเกลาปราศจากมลทินคือ ฝ้า ผา มีดวงหน้าดุจพระจันทร์วันเพ็ญ มีนัยน์ตาดำเหมือนนัยน์ตาของเนื้อทรายอายุ ๓ วัน ที่ขาวก็ขาวเหมือนสังข์ที่เพิ่งขัดใหม่ มีริมฝีปากแดงดังลูกฟักข้าวที่สุกงอม มีลำแข้งขาเรียวงามเหมือนลำกล้วยทองผาแผด มีท้องที่ราบเรียบเสมอ ลำตัวอ่อนแอ่นเกลี้ยงกลมงาม มีขนและเส้นผมละเอียดอ่อนยิ่งนัก เส้นผมของคนปัจจุบัน ๑ เส้น เท่ากับผม ๘ เส้นของนาง โดยประมาณ ดังงามเหมือนปีกแมลงภู่ ยาวลงมาถึงริมบาเบื้องต่ำทั้งสองแล้ว ตวัดปลายผมขึ้นเบื้องบน เมื่อเวลานางนั่งยืนอยู่ก็ดี เดินไปมาก็ดี ใบหน้าแจ่มใสเหมือนดังแยมยืมตลอดเวลา มีขนคิ้วดำสนิทโก่งดังवादไว้ เมื่อนางพูดจะมีน้ำเสียงแจ่มใสปราศจากเสมหะเขหะทั้งปวง ที่คอประดับด้วยเครื่อง

อารมณ์งามยิ่ง มีรูปโฉมโฉมพรรณงามดังสาวน้อยอายุ ๑๖ ปี มีทรวดทรงคงที่ไม่แก่เฒ่าไปตามกาลเวลา ดูอ่อนเยาว์ตลอดชีวิตทุกคน

ชายทั้งหลายในอุตรกรูทวิปก็มีรูปร่างผิวพรรณงามเหมือนหนุ่มน้อยอายุ ๒๐ ปี ไม่มีแก่เฒ่า เป็นหนุ่มอยู่ดั่งนั้นตลอดชีวิตทุกคน คนเหล่านั้นกินข้าวน้ำและอาหารอย่างดี มีรสอันอร่อย เขาแต่งแต่ตัว เขาจะทากระแจะจันทร์น้ำมันอย่างดี ทัดทรงดอกไม้หอมต่าง ๆ แล้วพากันไปเที่ยวเล่นตามสบาย บ้างก็พ้อนรำทำเพลงดุริยางคดนตรี บ้างก็ตีตีตีเป่า ขับร้องกันสนุกสนานเป็นหมู่มากมาย มีเสียงซ้อง กลอง แตรสังข์ กังสดาล มโหรีทีกดังกึกก้อง มีการทำพิธี มีดอกไม้งามต่าง ๆ มีจวงจันทร์ กล้วยณา เหมือนดั่งเป็นเทวดาบนสวรรค์เขาเล่นสนุกด้วยกันตลอดเวลา บางหมู่ก็ชวนกันไปเล่นในที่สวยงดงามที่สนุกและในสวนอันมีดอกไม้งามตระการตา มีจวงจันทร์ กล้วยณาคันธา ปาริชาติ นาค พฤษภ ลำดวน จำปา โยธกา มาลุตี มณีชาติบุตรทั้งหลาย ซึ่งมีดอกงามมีกลิ่นหอมฟุ้งจรไป บางหมู่ก็ชวนกันไปเล่นในสวนผลไม้อันมีผลสุกงอมหอมหวาน เช่นว่า ขนุนบางผลนั้นใหญ่เท่าไห บางผลใหญ่เท่ากระออม หอมหวานมาก เขาชวนกันกินเล่นเป็นที่สนุกสนานเบิกบานใจในสวนนั้น บางหมู่ก็ชวนกันไปเล่นในแม่น้ำใหญ่ ที่มีท่าราบเรียบปราศจากเปือกตม แล้วชวนกันเล่นแหวกว่ายไปตามแม่น้ำ เด็ดเอาดอกไม้ที่มีอยู่ในที่นั้นมาทัดทรงไว้ที่หูและหัว บางพวกก็พากันเล่นที่หาดทราย เมื่อจะพากันลงอาบน้ำนั้น พวกเขาจะถอดเครื่องประดับออกวางไว้ที่หาดทรายแล้วลงไปอาบ ว่ายเล่นกับในแม่น้ำ เมื่อผู้ใดขึ้นมาจากน้ำก่อน จะเอาเครื่องประดับและผ้าห่มของใครมาประดับห่มได้ไม่ว่ากัน ไม่โกรธกัน ไม่ด่าหรือถกเถียงกัน ถ้ามีต้นไม้ใหญ่ที่ใดก็เข้าไปอาศัยอยู่ในที่นั้น สถานที่นั้นก็จะพูนสูงขึ้นเป็นเสื่อลาดอาสนะ เป็นฟูกที่นอนหอมอนอิง เป็นม่านและเพดานกัน พวกเขาพากันสนุกสนานรื่นเริงใจตลอดเวลา

เมื่อเขาเจริญวัยขึ้นเป็นหนุ่มสาว เมื่อแรกรักกันจะอยู่ครองเรือนเป็นสามีภรรยากัน เขาจะร่วมรักกันเพียง ๗ วันเท่านั้น ต่อจากนั้นเขาจะไม่ร่วมรักกันเลย จะอยู่เย็นเป็นสุขตราบเท่าสิ้นอายุ ๑,๐๐๐ ปีของพวกเขา นั้น ไม่อาลัยอาวรณ์สิ่งใด ดังเป็นพระอรหันต์ผู้หมดกิเลสทั้งปวงแล้ว ผู้หญิงชาวอุตรกรูทวิป เมื่อมีครรภ์และจะคลอดลูก นางจะไม่เจ็บท้องเลย และไม่ว่ามารดาจะอยู่ที่ใด ครั้นเมื่อจะคลอดจะเกิดมีแท่นที่นอนขึ้นมารองรับ นางจะไม่เจ็บท้องเวลาจะคลอดเลย และทารกที่คลอดออกมาก็ไม่มีเลือดฝาดและเมือกขาวเป็นมลทิน งามดั่งแท่งทอง อันสุกใสปราศจากราคีต่าง ๆ มารดาไม่ต้องอาบน้ำ ให้ยา และไม่ต้องให้ทารกดื่มนมเลย เพียงเอาไปให้นอนหงาย วางทิ้งไว้ที่ริมทางที่มีหญ้าอ่อนดังสำลี เมื่อใครเดินไปมามองเห็นทารกนอนหงายอยู่อย่างนั้น ก็จะเอานิ้วมือเข้าไปป้อนในปากของทารก ด้วยบุญของทารกนั้นก็บังเกิดเป็นน้ำนมไหลออกมาจากปลายนิ้วมือเข้าไปในลำคอ และยังเกิดเป็นกล้วยอ้อยของกินเลี้ยงทารกนั้นทุก ๆ วัน ครั้นทารกเติบโตขึ้นสามารถเดินไปมาได้แล้ว ถ้าหากเด็กนั้นเป็นผู้ชายจะไปอยู่รวมกลุ่มกับเด็กผู้ชาย ถ้าเป็นหญิงก็จะไปอยู่รวมกลุ่มกับเด็กผู้หญิง เพราะฉะนั้นลูกเขาจึงโตขึ้นเอง ลูกไม่รู้จักพ่อแม่ และพ่อแม่ก็ไม่รู้จักลูก เพราะคนเหล่านั้นมีรูปร่างงามสง่าเหมือนกันหมดทุกคน เมื่อพวกเขาเริ่มรักใคร่เป็นสามีภรรยา กัน แม่และลูกก็ดี

พ่อและลูกก็ดี จะไม่อยู่ครองเรือนเป็นสามีภรรยา กัน เพราะพวกเขานั้นมีบุญ เทวดาจึงบันดาลทุกสิ่งให้เป็นธรรมดา

เมื่อพวกเขาตายจากกันไป ก็ได้มีความทุกข์เศร้าโศกเสียใจร้องไห้ถึงกันเลย พวกเขาจะเอาศพนั้นอาบน้ำแต่งตัวทากระแจะจันทร์น้ำมันหอม นุ่งห่มผ้าให้ประดับด้วยอาภรณ์ทั้งปวง แล้วจึงเอาไปวางไว้ในที่แจ้ง ก็จะมีนกชนิดหนึ่งซึ่งบินทั่วไปในแผ่นดินอุดรกรูทวีปนั้น มาคาบเอาศพไปยังรังนกนั้นเพื่อมิให้สกปรกแผ่นดิน นกนั้นบางทีก็คาบเอาไปทิ้งไว้ในแผ่นดินอื่น หรือทิ้งที่ฝั่งทะเลหรือในชมพูทวีป นกนี้ต่างอาจารย์เรียกชื่อต่างกัน คือ นกหัสดีลิงค์ นกอินทรี นกกด ที่ว่าคาบเอาศพไปนั้น บางอาจารย์กล่าวว่าไม่ได้คาบเอาศพไป แต่ใช้กรงเล็บคืบเอาไปคนทั้งหลายในอุดรกรูทวีป เมื่อตายไปแล้วย่อมไม่ไปเกิดในจุตรบาปทั้ง ๔ คือ นรก เปรต อสุรกาย และสัตว์เดรัจฉานนั้นเลย แต่พวกเขาจะไปเกิดในที่ดี คือ สวรรค์ชั้นฟ้า เพราะว่าพวกเขาทั้งหลายเป็นผู้ที่ตั้งมั่นอยู่ในศีล ๕ ตลอดเวลา เครื่องหมายคุณความดีของคนเหล่านั้นก็ยังปรากฏอยู่ไม่มีที่สิ้นสุดบริบูรณ์อยู่ตราบจบบัดนี้

๒.๒.๗ การเกิดของสัตว์

ชลาพุชโยนิ ชลาพุชโยนิ คือการกำเนิดของสัตว์ที่เกิดจากครรภ์ การเกิดของมนุษย์ในโลกที่เกิดในครรภ์มารดา ซึ่งเรียกว่าชลาพุชโยนิ นี้ มีรูปกาย ๒๘ ประการเช่นเดียวกับการเกิดผุดขึ้นเป็นร่าง เจริญขึ้นทันที (อุปปาติกโยนิ) ดังที่เกิดในนรกภูมิ รูป ๒๘ นี้มีทั้งการเกิดโดยลำดับดังกล่าวแล้วยังมีรูปอื่นอีก ๕๓ รูป เมื่อนำมารวมกับรูป ๒๘ ก็จะได้ ๘๑ รูป รูปทั้งหมดดังกล่าวแล้วนี้มีชีวิตเป็นองค์ประกอบ ๗ ประการ คืออะไรบ้าง

ชีวิตซึ่งเป็นองค์ประกอบทั้งเจ็ดนั้นคือ หนึ่ง ชีวิตที่อยู่ในจักขุ มีไว้สำหรับดู สอง ชีวิตที่อยู่ในโสต มีไว้สำหรับให้ได้ยินได้ฟัง สาม ชีวิตที่อยู่ในฆานะ มีไว้สำหรับดมกลิ่น สี่ ชีวิตที่อยู่ในชีวหา มีไว้สำหรับให้รู้รส ห้า ชีวิตที่อยู่ในกาย มีไว้สำหรับให้รู้ความเจ็บปวด หก ชีวิตที่อยู่ในภาวะ มีไว้สำหรับให้รู้รส เจ็ด ชีวิตที่อยู่ในดวงใจ มีไว้สำหรับให้รู้คิด

การมีครรภ์ของบรรดาสตรีนั้นเกิดจากเหตุ ๗ ประการ ได้แก่

หนึ่งบุรุษมาร่วมอยู่ด้วย

สอง สตรีมีใจรักบุรุษ ได้นำเสื้อผ้าของบุรุษนั้นมาเชยชมแทนตัวบุรุษ และสตรีก็มีครรภ์ขึ้นขณะที่เชยชมของบุรุษ

สาม สตรีบางคนมีใจรักบุรุษ เมื่อใดระคะของชายนั้นตก (อสุจิเคลื่อน) สตรีดูตกินน้ำราคะนั้นก็เกิดครรภ์ขึ้น เช่นเดียวกับนางเนื้อทราย มารดาของฤาษีผู้มีชื่อว่า อีสิสังคะดาบส

สี่ สตรีบางคนเมื่อบุรุษลูบคลำเนื้อตัวและทอ้ง และสตรีนั้นมีใจรักบุรุษก็ตั้งครรภ์ได้ เช่นเดียวกับนางปาลิกาตาบสหญิง ผู้เป็นมารดาของสุวรรณสาม และเหมือนนางพญาผู้เป็นมารดาของพระจันทร์โชติ และมารดาของเจ้านันทกุมาร

ห้า สตรีบางคนมีใจรักบุรุษและบุรุษนั้นผ่านมาใกล้ สตรีนั้นมีความปรารถนายินดี จ้องดูบุรุษนั้นก็ตั้งครรรภ์ได้

หก สตรีบางคนมีความรักความปรารถนา ในบุรุษ เมื่อบุรุษนั้นพูดจาพาที สตรีได้ยินเสียงบุรุษนั้นก็อาจตั้งครรรภ์ได้ เช่นเดียวกับนกยางซึ่งมีแต่ตัวเมียไม่มีตัวผู้ เมื่อได้ยินเสียงฟ้าร้องก็เกิดไข่ขึ้นได้เอง ในทำนองเดียวกัน แม่ไก่เมื่อได้ยินไก่ตัวผู้ขันก็มีไข่ได้ และเช่นเดียวกัน แม่วัวซึ่งได้ยินเสียงวัวตัวผู้ก็ตั้งท้องได้

เจ็ด การสุตมกลืนตัวผู้ ก็เป็นเหตุให้ตั้งท้องได้ เช่นเดียวกับแม่โคตมกลืนโคตัวผู้

ที่วามนุษย์เรานั้นเกิดได้ในการเกิดทั้งสี่ คือ อัมตชโยนิ (เกิดจากไข่) ชลามพุชโยนิ (เกิดจากครรรภ์) สังเสทชโยนิ (เกิดจากสิ่งโสโครกหรือเหงื่อโคล) อุปปาติกโยนิ (เกิดผุดขึ้น) นั้นเป็นอย่างไร อาจารย์ผู้สอนไว้

สารีบุตร กำเนิด ๔ ชนิดนี้ กำเนิด ๔ ชนิด ไหนบ้าง คือ

๑. กำเนิดอัมตชชะ (การเกิดในไข่)
๒. กำเนิดชลาพุชะ (การเกิดในครรรภ์)
๓. กำเนิดสังเสทชะ (การเกิดในเหงื่อโคลหรือที่ขึ้นแฉะ)
๔. กำเนิดโอปปาติกะ (การเกิดผุดขึ้น)

กำเนิดอัมตชชะ คืออะไร คือ เหล่าสัตว์ผู้เจาะทำลายเปลือกไข่แล้วเกิด นี้เราเรียกว่ากำเนิดอัมตชชะ

กำเนิดชลาพุชะ คืออะไรคือ เหล่าสัตว์ผู้เกิดในครรรภ์ นี้เราเรียกว่า กำเนิดชลาพุชะ

กำเนิดสังเสทชะ คืออะไรคือ เหล่าสัตว์ผู้เกิดในปลาเน่า ซากศพเน่า ขนมอบดู น้ำครำหรือเหงื่อโคล

กำเนิดโอปปาติกะ คืออะไรคือ เทวดา สัตว์นรก มนุษย์บางจำพวก

สารีบุตร กำเนิดมี ๔ ชนิดนี้แล^๕

๒.๒.๘ เหตุมรณะ ๔

บรรดาสัตว์ทั้งหลายเมื่อจะสิ้นอายุไปนั้น เนื่องมาจากเหตุสี่ประการ คือ อายุขัย กรรมขัย อุภยขัย และอุปจเฉทกรรมขัย

ประการที่หนึ่ง อายุขัย คือการตายเนื่องจากสิ้นอายุ จะตายเมื่อยังเด็ก หรือหนุ่มสาวก็ตาม ประการที่สอง กรรมขัย คือการตายโดยไม่สมควรตาย ประการที่สาม อุภยขัย คือการตายเพราะความแก่ชรา เป็นการตายโดยสมควร ประการที่สี่ อุปจเฉทกรรมขัย คือการตายของบุคคลที่อยู่

^๕ ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๕๒/๑๕๑.

ดีเกินแต่มีอันตราย คือมีผู้ตี ฆ่า แทะ ตกต้นไม้ ตกน้ำตายอย่างปัจจุบันทันด่วน การตายประเภทนี้ บางครั้งถึงแม้จะมีการเยียวยารักษาก็ไม่สามารถรอดชีวิตได้ เรียกว่าเป็นกรรมเหนือกรรม

กรรมที่เป็นต้นเหตุของกรรมทั้งหลายมีสี่จำพวก คือ ชนกรรม อุปถัมภกรรม อุปปีฬกรรม และอุปฆาฏกรรม

จำพวกที่หนึ่ง ชนกรรม คือการเกิดเป็นคน จำพวกที่สอง อุปถัมภกรรม คือ กรรมทำให้มีความสุขหรือความทุกข์ ทำให้รู้สึกยินดีและยินร้าย จำพวกที่สาม อุปปีฬกรรม คือ กรรมบีบคั้นขัดขวางผลกรรมอื่น จำพวกที่สี่ อุปฆาฏกรรม คือกรรมตัดรอนชีวิต (หรือกรรมตัดรอนผลกรรมอื่น)

กรรมวิบากที่ทำให้เกิดทุกข์ก็มีอยู่สี่พวกเช่นกัน กล่าวคือ ปัญจันตริยกรรม อาสันนกรรม อาจิณณกรรม และกฏัตตกรรม

ปัญจันตริยกรรม คือทำให้ผลเป็นทุกข์ที่หนักยิ่ง อาสันนกรรม คือกรรมที่ประกอบขึ้นเมื่อใกล้ตาย อาจิณณกรรม คือกรรมที่กระทำเป็นเนืองนิตย์ กฏัตตกรรม คือกรรมที่ทำทั้งที่เป็นบุญและบาปโดยมิได้ตั้งใจ

นอกจากนี้ยังมีกรรมที่ก่อให้เกิดวิบากอีกสี่จำพวก คือ ทิฏฐธรรมเวทนียกรรม อุปปีชชเวทนียกรรม อปรปรเวทนียกรรม และอโหสิกรรม

ทิฏฐธรรมเวทนียกรรม คือการทำบุญหรือบาปซึ่งมีผลให้เห็นในชาติปัจจุบัน อุปปีชชเวทนียกรรม คือกรรมที่จะมีผลให้เห็นในชาติหน้า อปรปรเวทนียกรรม คือ กรรมที่จะมีผลให้เห็นในชาติต่อ ๆ ไป จนกว่าจะถึงนิพพาน และอโหสิกรรม คือกรรมที่ให้ผลเสร็จแล้วไม่มีผลใด ๆ อีก

บรรดาสัตว์ทั้งหลายเมื่อใกล้จะขาดใจตายนั้น ถ้าจะตกนรก ผู้นั้นก็จะเห็นเปลวไฟ ต้นจ้าวเหล็ก เห็นฝูงผีถือไม้ ค้อน หอก ดาบ มาลากตัวไป ถ้าจะตายแล้วได้กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ ก็จะแลเห็นก้อนเนื้อ ถ้าจะได้เกิดในสวรรค์ ก็จะเห็นต้นกัลปพฤกษ์ เรือนทอง ปราสาทแก้ว ทุ่งดงาม เห็นฝูงเทพยดาฟ้อนร่าอย่างร่าเริง ถ้าตายแล้วจะได้เกิดเป็นเปรต ก็จะเห็นเกลบและข้าวลีบ กระจายน้ำ เห็นเลือดน้ำหนอง ถ้าตายแล้วจะไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน เช่น นก เนื้อ แกะ โค หมู หมา ก็จะเห็นป่า ต้นไม้ กอไม้ เครือเขา และบรรดาสัตว์ป่า สัตว์บ้านต่าง ๆ

๒.๒.๘ แดนสวรรค์ชั้นกามาวจร

๑) สวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา

ต่อไปนี้จะกล่าวถึงบรรดาเทพยดาที่เกิดในสวรรค์ชั้นกามาวจร หรือ สวรรค์ ๖ ชั้น เทพยดาในสวรรค์ชั้นนี้มี ๓ ประเภท คือ สมมุติเทวดา อุปปติเทวดา และวิสุทธิตะเวดา

๑) สมมุติเทวดา ได้แก่ พระราชามหากษัตริย์ผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน และพระองค์ทรงรอบรู้หลัก รัฐบาลธรรม ทรงตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรมทั้งสิบประการ

๒) อุปปติเทวดา ได้แก่ เทพที่เกิดในแดนสวรรค์ชั้นฟ้า นับตั้งแต่ชั้นกามาวจรไปจนถึงชั้นพรหม

๓) วิสุทธิเทวดา ได้แก่ พระพุทธเจ้าพระปัจเจกโพธิเจ้า พระอรหันตชีนาสพซึ่ง
ได้บรรลุนิพพาน

บรรดาเทพดาที่เกิดในแดนสวรรค์ เกิดในอากาศ เกิดบนพื้นดินในโลกนี้ ย่อมเกิดด้วย
อุปปาติโกณิเพียงอย่างเดียว เทพดาจำพวกหนึ่งซึ่งน่าจะรู้จักไว้คือ พวกแรกเป็นพวกที่สถิตอยู่ตาม
ภูเขานี้ มีวิมานอยู่บนภูเขา พวกที่สอง สถิตอยู่ตามต้นไม้ ทั้งที่มีวิมานอยู่บนยอดไม้ กลางลำต้น
ของต้นไม้ใหญ่และอยู่ตามพุ่มไม้ ถ้ามีผู้ฟันพุ่มไม้ขาด วิมานของเทพดาก็จะพังลง และแม้พุ่มไม้หัก
เอง วิมานก็พังลงได้เช่นกัน ถ้าคบไม้หักค้างอยู่ ปราสาทหรือวิมานก็ยังคงค้างอยู่กับคบไม้ นั้น ถ้ากิ่งไม้
หักจนหมดสิ้นวิมานของเทวดาก็หักพังสิ้นด้วย บรรดาเทวดาที่สถิตอยู่ในต้นไม้ (หรือพฤษวิมาน) นั้น
ถ้าต้นไม้หักโค่นลง วิมานก็พังทลาย แต่ถ้ายังมีตอไม้เหลืออยู่ วิมานก็ยังตั้งอยู่ตามเดิม ถ้าต้นไม้ถูก
ทำลายทั้งโคนและราก ปราสาทก็จะหายไป ปราสาทของเทวดาตามต้นไม้ นั้นคนธรรมดาไม่อาจจะแล
เห็นได้ พวกผีและเทวดาเท่านั้นที่แลเห็นวิมานได้ พระจุลโลกบาลทรงใช้ บรรดาเทวดาลงมาเฝ้า
วิมานแจกให้แก่เทพดานั้น ดังนั้นเทพดาเหล่านั้นเลือกสถิต ณ ที่ใดตามใจชอบไม่ได้

นับจากแผ่นดินที่เราอยู่นี้ขึ้นไปเบื้องบน ๓๒๖,๐๐๐,๐๐๐ วา คิดเป็นโยชน์ได้ ๔๖,๐๐๐
โยชน์ ก็จะถึงสวรรค์ชั้นฟ้าที่ชื่อว่าจาตุมหาราชิกาภูมิ สวรรค์ชั้นนี้ตั้งอยู่บนยอดเขาเขาคันธมาทศ
ตะวันตกและทิศตะวันออก ส่วนทางทิศใต้เป็นเขาสีเนรุราช มีเมืองสวรรค์สำหรับเทพดาอยู่ ๔ เมือง
ด้วยกัน แต่ละเมืองมีความกว้างและยาวเท่ากันคือ ๔๐๐,๐๐๐ วา มีกำแพงทองล้อมรอบ ประดับ
ประดาด้วยแก้ว ๗ ประการ กำแพงนี้มีความสูง ๘,๐๐๐ วา บานประตูทำด้วยแก้ว มีปราสาททองอยู่
เหนือประตูทุกด้าน ภายในเมืองมีปราสาทแก้วเป็นที่สถิตของเหล่าเทพดา แผ่นดินในเมืองนั้นเป็น
แผ่นดินทองคำแวววาวงดงามและราบเรียบราวหน้ากลอง แต่อ่อนละมุนเหมือนพูกผ้า แก้วที่ประดับ
พื้นนั้นเมื่อเหยียบลงไปก็อ่อนนุ่มยุบลงเล็กน้อย แล้วก็เต็มขึ้นมา เหมือนเดิม ไม่ปรากฏรอยเท้าที่
เหยียบ

นอกจากนี้ยังมีน้ำที่ใสยิ่งกว่าแก้ว มีดอกบัวห้าชนิดบานอยู่ในสระน้ำ มีกลิ่นหอมราวอบ
ไว้ มีดอกไม้ที่สวยงาม และต้นไม้ที่งามเลิศ มีผลไม้รสอร่อยยิ่งนัก ต้นไม้ดังกล่าวนี้ออกดอกออกผล
ตลอดปีไม่รู้วาย

เทพดาผู้เป็นใหญ่เหนือเทพดาทั้งหลาย สถิตอยู่ทางทิศตะวันออกของเขาสีเนรุราช
ทรงนามว่าท้าวธรรมาทรราช เป็นใหญ่ปกครองเทพดาทั้งหมดในบริเวณกำแพงจักรวาลด้านทิศ
ตะวันออก

ส่วนเทพดาที่เป็นใหญ่ปกครองเหล่าครุฑราชและนาคานั้น สถิตอยู่ทางกำแพงด้าน
ตะวันตก

เทพดาผู้เป็นใหญ่ทางทิศใต้ ทรงนามว่าท้าววิรุฬหกราช ปกครองเหล่ายักษ์ที่ชื่อว่า
กุมภกันท์ รวมทั้งเหล่าเทพดาที่สถิตอยู่ทางทิศใต้ของเขาสีเนรุราช ตลอดถึงกำแพงจักรวาลด้านทิศใต้

เทพยดาผู้เป็นใหญ่ทางทิศเหนือ ทรงนามว่าท้าวไพศรพณ์มหาราช ปกครองเหล่ายักษ์ และเทพยดาที่สถิตอยู่ทางทิศเหนือของเขาสีเนรราช จนถึงกำแพงจักรวาลด้านเหนือ

เทพยดาในแดนสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกานั้นมีอายุยืนถึง ๕๐๐ ปีทิพย์ ถ้าจะเปรียบเทียบกับปีมนุษย์เราก็คือ ๙ ล้านปีมนุษย์

เทพยดาที่สถิตในอากาศ บางเหล่าสถิตในปราสาทแก้วซึ่งกว้าง ๘,๐๐๐ วา บางเหล่ามีปราสาทแก้วกว้าง ๑๖,๐๐๐ วา บางเหล่ามีปราสาทแก้วกว้าง ๘๐,๐๐๐ วา บางเหล่ามีปราสาทแก้วกว้าง ๘๘,๐๐๐ วา ปราสาทเหล่านี้ตั้งอยู่ทั้งสี่ด้านของเขาสีเนรราชซึ่งเป็นเมืองใหญ่

เทพยดาทั้งสี่เหล่าสถิตอยู่เหนือยอดเขาใหญ่ยุคันธร แม้ใกล้กำแพงจักรวาลก็เรียกว่าจาตุมหาราชิกา

พระอาทิตย์ พระจันทร์ และดาวฤกษ์ทั้ง ๒๗ ตลอดจนดวงดารากรทั้งหลาย ต่างหมุนรอบเขาสีเนรราชตลอดเวลา

พระเทวราชทั้งสองคือนั้น พระอินทร์โปรดให้เนรมิตเมืองฟ้าและเมืองดินทุกแห่ง เรียกว่า ท้าวจตุโลกบาล องค์ท้าวเทวราชนั้นสูงใหญ่ถึง ๖,๐๐๐ วา ส่วนองค์เทวดาบริวารสูง ๔,๐๐๐ วา ผู้ใดทำบุญไว้ดีก็จะไปเกิดเป็นเทพยดา มีปราสาทแก้วเงินทองและสมบัติทิพย์มากมาย ขณะที่เทพยดาสถิตอยู่ในปราสาทและมีเทพยดาองค์ใหม่บังเกิดที่ชายผ้าพับ (พกผ้า) เทพยดาองค์ที่เกิดใหม่นี้นับเป็นเทพธิดา คือลูกสาวของเทพยดาที่เกิดก่อนนั้น เทพยดาบางพวกที่จะเกิดเหนือที่นอนนับเป็นเมียเทพยดาผู้เป็นเจ้าของวิมาน เทพยดาบางจำพวกเกิดที่เชิงฐานบัลลังก์ของเทพยดา ก็จะมีฐานะเป็นสาวใช้ของเทพยดาองค์นั้น ถ้าเทพยดาใดทำบุญไว้น้อย ได้ไปเกิดที่ประตูปราสาทหรือภายในกำแพงของเทพยดาองค์ใด ก็จะมีฐานะเป็นข้ารับใช้ของเทพยดาองค์นั้น แม้ว่าเกิดที่ภายนอกกำแพงแก้วซึ่งล้อมรอบปราสาทแก้วของเทพยดาองค์ใด ก็จะเป็นไพร่ฟ้าบริวารของเทพยดาองค์นั้น แต่ถ้าเทพยดาองค์ใดเกิดระหว่างแดนเทพยดาทั้งสอง ก็ต้องนำเทพยดาองค์นั้นไปเฝ้าพระอินทร์ พระองค์ก็จะทรงใช้ให้เทวดาองค์ใดองค์หนึ่งมาวัดที่เกิดของเทพยดาองค์ใหม่ว่าเกิดใกล้แดนองค์ใดมากที่สุด ก็ทรงตัดสินให้เป็นบริวารขององค์นั้น แต่ถ้าระยะห่างเท่ากันทั้งสองฝ่าย พระอินทร์ก็จะทรงถามว่าเทพยดาองค์ใหม่หันหน้าไปทางฝ่ายใด แล้วทรงตัดสินให้เป็นบริวารของฝ่ายนั้น ถ้าเทพยดาเมื่อแรกเกิดนอนหงายเงยหน้าสู่เบื้องบน ไม่ได้หันหน้าไปทางทิศใดทิศหนึ่ง พระอินทร์ก็จะไม่ทรงปล่อยให้เทพยดาแย่งชิงวิวาทกัน พระองค์จะทรงรับไว้เป็นไพร่ฟ้าของพระองค์เอง

เทพยดาเมื่อไปเกิดในแดนสวรรค์นั้นจะมีร่างกายโตใหญ่ขึ้นทันที สักครู่หนึ่งต่อมาก็จะมีเครื่องประดับที่สวยงาม มีรูปโฉมโนมพรรณเป็นหนุ่มหรือสาววัย ๑๖ ปี และจะคงสภาพเช่นนี้ตลอดไป เทพยดาจะมีร่างกายสะอาดบริสุทธิ์ ปราศจากมลทิน ภายในกายปราศจากกลิ่นเหม็นแม้เพียงเล็กน้อย

เทพยดาทั้งหลายรู้จักเนรมิตกายให้ใหญ่โตตามความประสงค์ และถ้าต้องการย่อตัวให้เล็กลง ก็สามารถเนรมิตได้เช่นกัน อาจจะย่อกายให้เล็กถึงขนาดสถิตอยู่ที่ปลายเส้นผมถึงยี่สิบองค์ก็ได้ หรือ ๔๐ องค์ก็ได้ หรือ ๖๐ องค์ก็ได้ หรือ ๘๐ องค์ก็ได้ เทพยดาย่อมมีอำนาจเนรมิตได้ทั้งสิ้น

อาหารของเทพยดา คืออาหารทิพย์ทุกมื้อ อาหารนั้นแห่งหายเข้าสู่ร่างกายของเทพยดา ไม่มีกากมูล (หรืออุจจาระปัสสาวะ) ดังเช่นมนุษย์เรา

การเจ็บไข้ได้ป่วยจะไม่บังเกิดแก่เทพยดาตราบนานแสนอายุ เทพยดาไม่รู้จักป่วยไข้ มีแต่ความสุขสำราญใจตลอดเวลา อยู่กับครอบครัวลูกเมียด้วยความสุขเบิกบานชั่วกาลนาน

เรื่องราวของเทพยดาในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกาภูมิก็มีเพียงเท่านี้

๒) สวรรค์ชั้นดาวดึงส์

เหนือสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกาขึ้นไป ๓๓๖,๐๐๐,๐๐๐ วา เป็นสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ซึ่งตั้งอยู่บนยอดเขาพระสุเมรุ เป็นที่อยู่ของพระอินทร์ผู้เป็นใหญ่ในหมู่เทวดาทั้งหลาย อาณาเขตของเมืองที่พระอินทร์อยู่นี้กว้าง ๘,๐๐๐,๐๐๐ วา มีปราสาทแก้ว มีสถานที่สำหรับเล่นพลัดเพลินจากประตูเมืองด้านตะวันออกไปถึงประตูเมืองด้านตะวันตก กว้าง ๘,๐๐๐,๐๐๐ วา จากประตูเมืองด้านใต้ไปถึงประตูเมืองด้านเหนือ กว้าง ๘,๐๐๐,๐๐๐ วา มีกำแพงแก้วล้อมรอบเมืองและมีประตูทั้งหมดโดยรอบ ๑,๐๐๐ ประตู ทุกประตูมียอดเป็นปราสาท ทำด้วยทอง ประดับด้วยแก้ว ๗ ประการ ประตุนั้นวัดตั้งแต่เชิงประตูขึ้นไปถึงยอดปราสาทสูง ๒๕๐,๐๐๐ วา เวลาเปิดปิดประตู จะมีเสียงดังไพเราะราวกับดนตรีเป็นที่ฟังพอใจ เทวดาที่อยู่ในนครดาวดึงส์สามารถได้ยินเสียงร้องของช้างแก้ว และเสียงของราชรถแก้วอันไพเราะเป็นที่พอกพอใจยิ่ง

กลางนครดาวดึงส์นั้น มีปราสาทชื่อไพชยนต์ปราสาท สูง ๒๕,๖๐๐,๐๐๐ วา งดงามด้วยแก้ว ๗ ประการ สุดจะพรรณนา เป็นที่ประทับของพระอินทร์ผู้เป็นใหญ่ ทางทิศตะวันออกของนครดาวดึงส์ มีสวนทิพย์ชื่อนันทวัน มีอาณาเขตโดยรอบวัดได้ ๘๐๐,๐๐๐ วา ล้อมด้วยกำแพงแก้วโดยรอบ มีปราสาทแก้วเหนือประตูทุกประตู สวนนี้เป็นสวนสนุก มีสมบัติทิพย์ และต้นไม้ทั้งหลายทั้งไม้ผลไม้ออกมากมาย เป็นสถานที่เล่นสนุกสนานสำหรับเทวดาทั้งหลาย ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ใกล้เคียง ๑ อุทยานก่อนจะเข้าสู่ครุฑนั้นมีสระใหญ่ ๒ สระ ชื่อนันทาโบกขรณีและจุลนันทาโบกขรณี น้ำในสระนั้นใสงามดั่งแผ่นแก้วอินทนิล เรื่องงามราวกับมีแสงฟ้าแลบจับอยู่บนผิวน้ำนั้น มีแท่นหินแก้วใกล้สระนั้น ๒ แผ่น ชื่อนันทาปรีติปาสาณ และจุลนันทาปรีติปาสาณ แผ่นหินแก้วทั้งสองแผ่นนี้มีรัศมีรุ่งเรืองยิ่งนัก เวลาจับต้องแผ่นหินนี้อ่อนนุ่มราวกับแผ่นหนังเหนียว

ด้านทิศใต้ของนครดาวดึงส์ มีสวนอุทยานใหญ่ชื่อผารุสกวณฺฑ์ ต้นไม้ที่อยู่ในสวนนี้มีลักษณะอ่อนค้อมราวกับมีผู้ตัดไว้ รอบสวนมีกำแพงแก้วล้อม และมีปราสาทแก้วอยู่เหนือประตูทุกประตู อาณาเขตของอุทยานวัดได้ ๕๖,๐๐๐,๐๐๐ วา ในอุทยานก่อนจะเข้าตัวเมืองมีสระใหญ่ ๒ สระ ชื่อภัทราโบกขรณี และสุภัทราโบกขรณี ริมฝั่งสระมีก้อนหินแก้ว ๒ ก้อน ชื่อภัทราปรีติปาสาณ และ

สุภัทราปรีฐิปาสาณ เวลาจับต้องหินนี้อ่อนนุ่มและเกลี้ยงเกลาราวกับแผ่นหนังสาน ทางทิศตะวันตกของนครดาวดิงส์ มีอุทยานใหญ่อีกแห่งหนึ่ง เป็นที่เล่นสนุกสนานถูกใจเทวดาทั้งหลาย อุทยานนี้งดงามมาก ชื่อจิตรลดา ต้นไม้และเถาวัลย์ในสวนนี้สวยงามราวกับมีผู้แต่งประดับไว้ มีกำแพงแก้วล้อมสวนนี้โดยรอบ และมีปราสาทแก้วเหนือประตูทุกประตูรุ่งเรืองงดงามไปทั่ว อุทยานโดยรอบวัดได้ ๔๐๐,๐๐๐ วา ในอุทยานด้านที่จะเข้าสู่เมืองมีสระ ๒ สระ ชื่อจิตรโบกขรณี และจุลจิตรโบกขรณี สระแต่ละสระมีแผ่นศิลาแก้วอยู่ ๑ อัน ๆ หนึ่ง ชื่อจิตรปาสาณ อีกอันหนึ่งชื่อจุลจิตรปาสาณ ดุรงเรืองเหลือบงามมาก เมื่อจับต้องจะอ่อนนุ่มราวกับแผ่นหนังสาน ทวยเทพทั้งหลายทั้งเทพบุตรเทพธิดาจะพากันไปเล่นเป็นที่เปลิดเพลินในสวนอุทยานแห่งนี้ ทางทิศเหนือของนครดาวดิงส์ มีสวนอุทยานใหญ่ชื่อมัสสกัน บรรดาต้นไม้และเถาวัลย์ในสวนนี้งามราวกับมีผู้แต่งไว้ มีกำแพงแก้วล้อมรอบสวน และมีปราสาทแก้วอยู่เหนือประตูทุกประตู วัดโดยรอบสวนได้ ๔,๐๐๐,๐๐๐ วา ในอุทยานด้านใกล้ตัวเมืองจะมีสระใหญ่ ๒ สระ ชื่อธรรมาโบกขรณี และสุธรรมาโบกขรณี ริมฝั่งสระนั้นมีก้อนหินแก้ว ๒ ก้อน ชื่อธรรมาปรีฐิปาสาณ และ สุธรรมาปรีฐิปาสาณ หินนี้มีรัศมีรุ่งเรืองสวยงามและอ่อนนุ่มราวแผ่นหนังเหน

ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของนครดาวดิงส์ มีสวนใหญ่ชื่อมหาพน เป็นสวนสนุกเปลิดเพลิน กำแพงล้อมรอบเป็นทองคำ และมีปราสาทแก้วอยู่เหนือประตูทุกแห่ง โดยรอบสวนวัดได้ ๖๐๐,๐๐๐ วา ในสวนมหาพนนี้มีปราสาททองคำ ๑,๐๐๐ หลัง ประดับด้วยแก้ว ๗ ประการ ระหว่างสวนมหาพนและสวนนันทวันมีสระแก้วงดงามประดับด้วยแก้ว ๗ ประการ ได้พื้นสระนี้วัดได้ ๘๐๐,๐๐๐ วา และมีแท่นแก้วอยู่ในรถไฟไซยนต์ กว้าง ๘,๐๐๐ วา ยาว ๘,๐๐๐ วา เหนือกลางแท่นแก้วมีกลดแก้วกางอยู่กว้างหนึ่งโยชน์ แท่นแก้วนั้นมองดูขาว และกลดแก้วนั้นเปรียบเสมือนแสงอาทิตย์ส่องลงมาเหนือแสงจันทร์ในคืนเดือนแรม หัวยรถไฟไซยนต์ มีม้าแก้ว ๒,๐๐๐ ตัว เทียมอยู่ข้างละ ๑,๐๐๐ ตัว ม้าทุกตัวมีเครื่องแก้วประดับ และรถก็เป็นทองคำประดับด้วยแก้ว ๗ ประการ มีสร้อยมุกดาห้อยประดับ พร้อมทั้งมัลลย์ดอกไม้ทิพย์และแก้วทองห้อยประดับอยู่มากมาย อีกทั้งยังมีสไบแก้วและพรวนทองมีรัศมีงดงามราวสายอินทรีและลายฟ้าแลบดังแสงอาทิตย์ ไม่สามารถจะพรรณนาถึงความงามได้ถ้วนทั่ว เวลาสมพิศจะได้ยินเสียงดังก้องราวเสียงพิณพาทย์ฆ้องกลองและตรัสขี้ที่เทวดาตีในเมืองฟ้า เมื่อขึ้น ๘ คำ ๑๕ คำ แรม ๘ คำ ๑๕ คำ หรือ ๑๔ คำ ท้าวธรรมาฐราชผู้เป็นใหญ่ในหมู่เทวดาบนเขายุคันธร ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของเขากำแพงจักรวาล พร้อมทั้งหมู่คนธรรพ์ที่ประดับประดาไปด้วยเงินและทองตั้งแต่ศีรษะตลอดถึงเท้าตัว มีเงินทองมากกว่าร้อยล้าน มีเครื่องแท่นและหอก ดาบ จามรจามรี ล้วนแต่เป็นเงินและทองทั้งสิ้น เทวดาบางพวกถือค้อนถือสากทำด้วยเงินและทอง บางพวกถือธงเงินธงทอง เทวดาทั้งหลายนี้ก็เดินทางมาในอากาศจากเมืองที่ยอดเขายุคันธรนี้ ตรงไปยังทิศตะวันออกของกำแพงจักรวาล

ยังมีท้าวพระยาอีกองค์หนึ่ง ชื่อท้าววิรุฬหกธราช เป็นใหญ่ในหมู่ผีเสื้อ ผีกุมภัณฑ์ทั้งหลาย กว้างใหญ่ไปจนถึงทิศใต้ของกำแพงจักรวาล เครื่องประดับกายของท้าววิรุฬหกธราชและบริวารล้วน เป็นแก้วมณีงดงามมาก จำนวนไม่รู้กี่ร้อยกี่พันล้าน หมู่ววดาถือค้อนและกระบองทำด้วยแก้วมณี ท้าว วิรุฬหกธราชนั้นทรงม้ามีเครื่องประดับเป็นแก้วมณี นำพลไปทางอากาศไปจนถึงด้านทิศใต้ของกำแพง จักรวาลนอกจากนั้นก็ยังมีย้าววิรูปกษราช ผู้เป็นใหญ่ปกครองเหล่านาคราชทั้งหลายตลอดแดนทางทิศ ตะวันตกของกำแพงจักรวาล มีเทวดาเป็นบริวารไม่รู้วาก็ร้อยล้าน ล้วนประดับประดาไปด้วยแก้วมณี งดงามยิ่ง หมู่ววดาถือสาก ค้อน จามรี ทำด้วยแก้วมณี ท้าววิรูปกษราชนำพลเดินทางไปในอากาศ ตรงไปถึงทิศตะวันตกของกำแพงจักรวาล อันเป็นที่ตั้งของเขายุคันธร

ท้าวไพศรพณ์มหาราช ผู้เป็นใหญ่ปกครองหมู่มุขและเทวดาทั้งหลายทางทิศเหนือของ กำแพงจักรวาล ทางทิศเหนือของเขาพระสุเมรุ เครื่องประดับกายของท้าวไพศรพณ์และบริวารเป็น ทองเนื้อสุกงาม หมู่มุขทั้งหลายบ้างก็ถือค้อนถือสากและจามรีล้วนเป็นทองคำทั้งสิ้นไม่รู้วาก็ร้อยล้าน หมู่มุขเหล่านี้มีหน้าตาน่ากลัว ท้าวไพศรพณ์มหาราชทรงม้าสีเหลืองดั่งทอง ขับพลนำไปถึงกำแพง จักรวาลด้านทิศเหนือของเขาพระสุเมรุ เดินทางไปทางอากาศจนถึงเขายุคันธรด้านทิศเหนือ ด้านทิศ ตะวันออกเฉียงใต้ของนครดาวดึงส์นี้ มีพระเจดีย์องค์หนึ่งชื่อพระจุฬามณีเจดีย์ รุ่งเรืองงามประดับด้วย อินทนิล ตั้งแต่กลางองค์เจดีย์ไปจนถึงยอดเป็นทอง ประดับด้วยแก้ว ๗ ประการ สูง ๘๐,๐๐๐ วา มี กำแพงทองล้อมรอบกำแพงแต่ละด้านยาว ๑๖๐,๐๐๐ วา มีธงปฏากและธงชัย กลด ชุมสายทั้งหลาย ล้วนประดับด้วยแก้วเงินทองมีสีต่าง ๆ กัน ดำบ้าง แดงบ้าง เหลืองบ้าง ขาวและเขียวก็มี ล้วนแล้วแต่ แก้ว ๗ ประการ ทำให้มองดูเลื่องงามยิ่งนัก เทวดาทั้งหลายก็จะถือเครื่องดนตรีดีดตีตีเป่าต่าง ๆ มา บรรเลงบูชาถวายพระเจดีย์ทุกวันไม่มีขาด พระอินทร์ได้เสด็จไปนมัสการพระเจดีย์พร้อมหมู่มุขเทวดา และนางฟ้าบริวารทั้งหลาย ทรงนำข้าวตอกดอกไม้ ฐูปเทียน ของหอมและชวาลาทั้งหลายถวายแก่ องค์พระเจดีย์ไม่ได้ขาด และทรงทำปทักษิณพระเจดีย์ทุกวัน

นอกเมืองดาวดึงส์นี้ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ มีอุทยานชื่อบุณฑริกวันอยู่ใกล้กับ อุทยานชื่อมหาวัน สวนบุณฑริกวันนี้มีกำแพงล้อมรอบทั้ง ๔ ด้าน ด้านละ ๑๖๐,๐๐๐ วา มีประตูแก้ว และมีปราสาทแก้วเหนือประตูนั้นทุกประตูตั้งได้บรรยายมาแล้ว ในสวนอุทยานนี้มีต้นทองหลางใหญ่ ต้นหนึ่งชื่อปาริชาติกลปพฤกษ์ วัดโดยรอบพุ่มไม้ได้ ๒,๔๐๐,๐๐๐ วา โดยรอบต้นได้ ๑๒๐,๐๐๐ วา สูง ๘๐๐,๐๐๐ วา ใต้ต้นไม้มีแท่นศิลาแก้วชื่อปณทุกัมพล ยาว ๔๘๐,๐๐๐ วา กว้าง ๔๐๐,๐๐๐ วา หนา ๑๒๐,๐๐๐ วา สีแดงเข้มราวดอกสะเอ้ง อ่อนนุ่มราวกับฟูกผ้าและหงอนของราชหงส์ทอง เมื่อ พระอินทร์ประทับบนแท่นนี้ แท่นหินจะยุบลงไปเสมอสะดือ เมื่อทรงลุกขึ้น แท่นศิลาก็จะคืนรูปดังเดิม ใกล้กับต้นปาริชาตินั้นมีศาลาใหญ่ชื่อสุธรรมาเทพยสภาคยศาลา งามยิ่งกว่าศาลาอื่น ๆ ความกว้าง และยาวเท่ากันคือ ๒,๔๐๐,๐๐๐ วา ความสูง ๔,๐๐๐,๐๐๐ วา วัดโดยรอบได้ ๗,๒๐๐,๐๐๐ วา พื้นศาลาเป็นแก้ว ๗ ประการ มีกำแพงทองล้อมรอบ มีดอกไม้ชนิดหนึ่งชื่ออาสาพตี มีกลิ่นหอมมาก

ดอกไม้บานช้ามาก เวลา ๑ พันปีจึงจะบาน เทวดาทั้งหลายมีใจรักใคร่ดอกไม้นี้ เมื่อเห็นดอกไม้นี้บาน เทวดาจะผลัดเวียนกันไปเฝ้าดอกไม้ที่นั่นตลอดพันปี เพราะใจรักดอกไม้ตัวเอง ดอกทองหลางชื่อ ปาริชาติ นั้นร้อยปีจึงจะบาน หมู่เทวดาก็มีใจรักใคร่ในดอกไม้นี้ เมื่อเห็นว่าดอกไม้กำลังจะบาน ก็จะผลัดเปลี่ยนกันไปเฝ้าจนกว่าดอกไม้จะบาน เมื่อดอกไม้บานทั่วทุกกิ่งก้านแล้วจะมีแสงรุ่งเรืองงามมาก ส่องแผ่รัศมีไปได้ไกลถึง ๘๐๐,๐๐๐ วา เวลาลมพัด กลิ่นหอมของดอกไม้นี้จะหอมไปได้ไกลถึง ๘๐๐,๐๐๐ วา เหล่าเทวดาได้ขึ้นเก็บดอกไม้ที่นั่นเลยแม้แต่ครั้งเดียว เมื่อเทวดาผู้ใดใคร่จะเก็บดอกไม้ที่นั่นไม่ว่าจะเอาผ้าไปห่อหรือเอาผอบไปใส่ ก็จะมีลมพัดดอกไม้ที่นั่นให้หล่นตกไปในที่ที่ต้องการเอง ถ้าเทวดายังไม่ทันรับ ก็จะมีลมอีกชนิดหนึ่ง พัดดอกไม้เหล่านั้นเข้าไปในสุทธรรมาเทวสภาคยศาลา ซึ่งมีธรรมาสน์แก้วกว้าง ๘,๐๐๐ วา อยู่ในศาลานั้น เมื่อดอกปาริชาติที่นั่นเหี่ยวแล้ว ก็จะมีลมจำพวกหนึ่งมาพัดดอกไม้ที่นั่นออกไปจากสุทธรรมาเทวสภาคยศาลานั้น และที่ศาลานั้นมีราชาสนธิ์พิทยของพระอินทร์ อีกทั้งที่นั่งของเทวดาทั้ง ๓๒ องค์ ที่เคยได้กระทำบุญไว้ร่วมกับพระอินทร์ในปางก่อนเป็นอาสนะพิทยเช่นกัน และยังมีที่นั่งของเทวดาทั้งหลายปูลาดด้วยผ้าพิทยเรียงกันตามลำดับ เทวดาบางหมู่มีดอกไม้พิทยปูลาดเป็นที่นั่ง บางหมู่มีดอกกรรณิการ์พิทยเป็นที่นั่ง มองดูเหลือืองอร่ามเหมือนทองคำสุกปลั่ง ล้วนแต่เป็นที่นั่งของเทวดาทั้งหลายล้วนทั่วทุกองค์

พระอินทร์เสด็จไปในสุทธรรมาเทวสภาคยศาลา เพื่อให้เทวดาทั้งหลายมาชุมนุมกันในที่นั้น มีลมพัดเอาละอองเกสรดอกไม้พิทยทั้งหลายในนครดาวดึงส์เข้ามาในศาลานั้นแล้วตกลงบนตัวเทวดาซึ่งสูง ๖,๐๐๐ วา ทำให้มองดูเหลือืองอร่ามเหมือนแต้มด้วยน้ำครั่ง หมู่เทวดาเล่นเปลิดเพลินอยู่เช่นนั้นเป็นเวลาถึง ๔ เดือน

เมื่อใดเทวดาทั้งหลายในนครดาวดึงส์ต้องการจะฟังธรรม ก็จะมีพรหมตนหนึ่งชื่อ สนั่นกุมาร ลงมาจากพรหมโลก เนรมิตตนเป็นคนธรรพ์ชื่อปัญจสิขร ปัญจสิขรคนธรรพ์จะขึ้นนั่งเหนือธรรมาสน์เพื่อเทศนาธรรม เหตุที่พรหมเนรมิตตัวเป็นปัญจสิขรคนธรรพ์นั้นเพราะมีรูปงามเป็นที่พึงพอใจแก่เทวดาทั้งหลาย เมื่อยังอยู่ในโลกมนุษย์ คนธรรพ์ผู้นี้ได้ทำบุญไว้มาก จึงได้ไปเกิดในจามเทวมหาราชิกาสวรรค์ มีกายสูง ๖,๐๐๐ วา ประดับไปด้วยเครื่องอาภรณ์ทั้งหลายล้วนเป็นแก้วเงินทองดูรุ่งเรืองงามราวกับภูเขาทอง ถ้าถอดเครื่องประดับอาภรณ์ออกจากกายคนธรรพ์ แล้วใส่เกวียนในมนุษย์โลก จะได้ถึง ๑,๐๐๐ เกวียน ส่วนกระแจะจันทร์ที่ทาตัวเทวดานั้น ถ้าขูดออกใส่ตุ่มและไหจะได้ถึง ๙ ตุ่ม ขนาดตุ่มและไหแต่ละลูกนั้นสามารถจุข้าวได้ถึง ๔ กระเชอ ปัญจสิขรนั่งผ้าขาวบริสุทธิ์ ใส่ตุ่มหูทั้งสองข้างงามยิ่งนัก เปล้าผมเป็น ๕ เปล้า มุ่นเป็นมวย ๕ มวย ห้อยปลายผมไปทางข้างหลัง การที่คนธรรพ์ผู้นี้เปล้าผมเป็น ๕ เปล้านี้ทำให้ได้ชื่อว่าปัญจสิขร และเป็นที่พึงใจแก่เทวดาทั้งหลาย หากว่าพรหมสนั่นกุมารไม่มาเทศนาธรรมให้เทวดาทั้งหลายฟัง บางครั้งเทวดาในสวรรค์ที่เป็นผู้รู้ธรรมก็จะได้รับเชิญให้ขึ้นเทศนาธรรมในที่นั้น บางครั้งพระอินทร์เองก็ทรงขึ้นธรรมาสน์เทศนาธรรมเอง เมื่อใดพระอินทร์ทรงเทศนาธรรม ท้าวจตุโลกบาลทั้ง ๔ ก็จะพาบริวารไปเฝ้าทั้ง ๔ ทิศของสุทธรรมาเทว

ภาคยศาลานั้น และหมู่คนธรรพ์ก็จะนำเครื่องดนตรีทั้งหลายมาบรรเลงแล้วร่ายรำกับอยู่ที่ปลายเขากำแพงจักรวาลทั้ง ๔ ด้าน เพื่อถวายแก่พระอินทร์เจ้าดังกล่าวแล้ว

ส่วนท้าวจตุโลกบาลนั้นจะเสด็จตรวจดูคนในโลกนี้ทำความดีความชั่วทุกวัน บางวันก็จะใช้เทวดาองค์อื่นมาแทน เช่น ในวันพระ ๘ ค่ำ ก็จะใช้เทวบุตรมาแทน ส่วนในวันพระขึ้น ๑๕ ค่ำ และวันพระข้างแรมนั้น ท้าวจตุโลกบาลจะเสด็จด้วยพระองค์เอง ไม่ว่าจะเป็นเทวดาองค์ใดหรือเทวบุตรหรือท้าวจตุโลกบาลเองมาตรวจตรา ก็จะถือแผ่นทองเนื้อสุกและดินสอทำด้วยหินแดง เดินไปดูทุกแห่งทั่วบ้านเรือนทั้งหลายในโลกมนุษย์นี้ ถ้าเห็นผู้ใดทำบุญทำกรรม ก็จะเขียนชื่อผู้นั้นลงในแผ่นทองนั้นว่า คนนี้ชื่อนี้อยู่บ้านนี้ได้ทำบุญกุศลเช่นนี้ มีอาทิเช่น กราบไหว้เคารพบูชาและปฏิบัติธรรมต่อพระศรีรัตนตรัย เลี้ยงดูบิดามารดา เคารพยำเกรงผู้เฒ่า ผู้ชรา รักพี่รักน้อง รักผู้อื่น เช่น พระสงฆ์ ครูอุปัชฌาย์ ถวายผ้ากฐิน สร้างพระเจดีย์ ปลูกกุฏิ วิหาร ปลูกต้นศรีมหาโพธิ์ สดับฟังพระธรรมเทศนา ถือกีฬเมตตาทาฉนวนาสวดมนต์บูชาพระให้ทาน เคารพยำเกรงสมณะพราหมณ์ผู้ทรงศีล บุชาธรรมเหล่านี้ ถ้าผู้ใดได้กระทำความดีก็ดี เทวดาก็จะเขียนชื่อลงในแผ่นทอง แล้วมอบให้แก่ปัญจสิขรเทพบุตรเพื่อไปถวายแก่พระมาตลี พระมาตลีจึงนำไปถวายแก่พระอินทร์ เทวดาทั้งหลายจะมาอ่านดูในแผ่นทองนี้ ถ้าเห็นว่าบัญชีรายชื่อในแผ่นทองมีมาก เทวดาก็จะแซ่ซ้องสาธุการยินดีด้วยเห็นว่า มนุษย์ทั้งหลายจะได้เกิดขึ้นมาเป็นเพื่อนตนมากมาย และจตุรกายก็จะว่างเปล่าลง ถ้าเทวดาเห็นบัญชีชื่อในแผ่นทองนั้นน้อย เทวดาทั้งหลายก็เสียใจแล้วกล่าวว่า อนิจจาคนทั้งหลายในมนุษย์โลกทำบุญกันน้อยนัก คงจะชวนกันทำบาปมาก คงจะพากันไปเกิดในจตุรกายกันเป็นจำนวนมากต่อไปในภายหน้า เมืองสวรรค์ของเราคงจะว่างลงเป็นแน่ พระอินทร์เจ้าทรงถือแผ่นทองที่มีนามคนที่ทำบุญความดีทั้งหลาย แล้วอ่านให้เทวดาทั้งหลายฟัง เมื่อพระอินทร์ทรงอ่านค่อย ๆ นั้น ได้ยินไปไกลถึง ๙๖,๐๐๐ วา แต่ถ้าทรงอ่านเสียงดัง จะได้ยินกังวานไปทั่วนครดาวดึงส์อันกว้างโดยประมาณถึง ๘๐ ล้านวา

ยังมีปราสาทแก้วปราสาททองมากมายอันเป็นวิมานของเทวดาทั้งหลายอยู่ในอากาศสูงเทียมเท่าเขาพระสุเมรุ แผ่ขยายไปจนถึงกำแพงจักรวาลนั้นเรียกว่าดาวดึงส์ เทวดาทั้งหลายนี้มีอายุยืนถึง ๑,๐๐๐ ปีทิพย์ หรือ ๓๖,๐๐๐,๐๐๐ ปีในเมืองมนุษย์ สมบัติยศศักดิ์ทั้งหลายของพระอินทร์และเหล่าเทวดาที่ได้กล่าวมานั้น ได้มาเพราะได้กระทำความบุญกุศลธรรมมาแต่ก่อน ผู้ใดปรารถนาจะได้ไปเกิดในสวรรค์อย่าได้ประมาทเสื่อมตน ควรเร่งชวนชวาททำบุญกุศลให้ทาน รักษาศีลเมตตาทาฉนวนา ดูแลบิดามารดา ผู้เฒ่าผู้แก่ ครู อุปัชฌาย์อาจารย์และสมณพราหมณ์ ผู้ทรงศีล ก็จะได้ไปเกิดในสวรรค์ชอกกล่าวถึงเมืองสวรรค์ดาวดึงส์นี้เพียงเท่านั้น

๓) สวรรค์ชั้นยามา

นับจากดาวดึงส์สวรรค์ขึ้นไป ๖๗๒,๐๐๐,๐๐๐ วา หรือ ๘๔,๐๐๐ โยชน์ ก็จะถึงชั้นฟ้าชื่อยามา เทวดาที่อยู่ในชั้นฟ้านี้จะมีปราสาทแก้วปราสาททองเป็นวิมาน มีกำแพงแก้วล้อมรอบ มีสวนอุทยานแก้วและมีสระโบกขรณี เทวดาทั้งหลายในชั้นนี้มีหน้าตารุ่งเรืองงดงามยิ่งนัก กายสูง

๘,๐๐๐ วา เทวดาผู้เป็นใหญ่ในสวรรค์ชั้นฟ้านี้ ชื่อ พระสุยามเทวราช ในชั้นฟ้านี้ไม่มีแสงอาทิตย์เลย เพราะอยู่สูงกว่าพระอาทิตย์มากนัก เทวดาทั้งหลายมองเห็นได้ด้วยแสงรัศมีจากแก้วทั้งหลายและรัศมีจากตัวเทวดานั้นเอง ส่วนจะรู้ว่าเข้าหรือค่าได้ก็อาศัยดูจากดอกไม้ทิพย์ ถ้าเห็นดอกไม้ทิพย์บาน จึงรู้ว่ารุ่งเช้า ถ้าเห็นดอกไม้เหี่ยวหุบ จึงรู้ว่าเป็นยามกลางคืน อายุเทวดาในชั้นฟ้านี้ยืนถึง ๒,๐๐๐ ปีทิพย์ หรือ ๑๔๔,๐๐๐,๐๐๐ ปี ในเมืองมนุษย์

๔) สวรรค์ชั้นดุสิต

นับจากสวรรค์ชั้นยามาขึ้นไปอีก ๑,๓๔๔,๐๐๐,๐๐๐ วา หรือ ๑๖๘,๐๐๐ โยชน์ จะถึงสวรรค์ชั้นดุสิต สวรรค์ชั้นนี้มีวิมานเป็นปราสาทแก้วและปราสาททอง มีกำแพงแก้วล้อมรอบไม่ว่าจะเป็นความกว้าง ความสูง ความงามนั้น มีมากกว่าปราสาทของเทวดาทั้งหลายในสวรรค์ชั้นยามาทั้งสิ้น มีสระและสวนเช่นในสวรรค์ชั้นฟ้าทั้งหลาย เทวดาผู้เป็นใหญ่ในสวรรค์ชั้นนี้ คือ พระสันตสูติเทพยราช เทวดาทั้งหลายในสวรรค์ชั้นดุสิตนี้ รัฐบาล รัฐบาล แม้แต่พระโพธิสัตว์ผู้สร้างสมบารมีก่อนจะเสด็จลงมาเป็นพระพุทธเจ้า ก็สถิตอยู่ในสวรรค์ชั้นนี้ ขณะนี้พระศรีอาริยมะตไตรย ผู้จะเสด็จลงมาเป็นพระพุทธเจ้าองค์ต่อไปในภัททกาลนี้ ก็สถิตอยู่ที่สวรรค์ชั้นนี้และเทศนาธรรมให้เทวดาทั้งหลายฟังอยู่ทุกเมื่อมิได้ขาด อายุของเทวดาในชั้นนี้ยืนถึง ๔,๐๐๐ ปีทิพย์ หรือ ๔๗๖,๐๐๐,๐๐๐ ปีในเมืองมนุษย์

๕) สวรรค์ชั้นนิมมานรดี

นับจากสวรรค์ชั้นดุสิตขึ้นไป ๒,๖๘๘,๐๐๐,๐๐๐ วา หรือ ๓๓๖,๐๐๐ โยชน์ ก็ถึงสวรรค์ชั้นนิมมานรดี ซึ่งมีปราสาทแก้วปราสาททองเป็นที่อยู่ของเทวดา มีกำแพงแก้วกำแพงทองล้อมรอบ และมีแผ่นดินเป็นทองราบเรียบเสมอกันทุกแห่งดงาม มีสระน้ำอาบ น้ำ สรงน้ำพร้อมสรรพ และมีสวนแก้วเหมือนสวรรค์ชั้นดุสิต แต่งามขึ้นไปอีก เทวดาที่อยู่ในสวรรค์ชั้นนี้ หากปรารถนาจะได้สิ่งใด ก็จะเนรมิตสิ่งนั้นขึ้นมาเองตามใจปรารถนาได้ทุกประการ เทวดาทั้งหลายสนุกสนานอยู่กับนางฟ้าทั้งหลายด้วยใจนั้นเอง จึงเรียกสวรรค์ชั้นนี้ว่า นิมมานรดี เทวดาในชั้นฟ้านี้อายุยืนได้ ๘,๐๐๐ ปีทิพย์ หรือ ๒,๓๐๔,๐๐๐,๐๐๐ ปีในเมืองมนุษย์

๖) สวรรค์ชั้นปรนิมิตตวสวัตติ

เหนือขึ้นไปจากสวรรค์ชั้นนิมมานรดี ๕,๓๗๖,๐๐๐,๐๐๐ วา หรือ ๖๗๒,๐๐๐ โยชน์ ก็จะถึงสวรรค์ชั้นปรนิมิตตวสวัตติ สวรรค์ชั้นที่ ๖ อันเป็นฉกามาพจรสวรรค์ สวรรค์ชั้นฟ้าที่ ๖ นี้ ประเสริฐด้วยสุขสมบัติมากยิ่งขึ้นไปกว่าสวรรค์ชั้นฟ้าที่กล่าวมาแล้ว หากว่าปรารถนาจะได้สรรพทิพย์อาหารใด ๆ ก็จะมีเทวดาองค์อื่นมาเนรมิตให้ดังใจปรารถนา จึงชื่อว่า ปรนิมิตตวสวัตติสวรรค์ เทวดาในสวรรค์ชั้นนี้สูง ๖๔,๐๐๐ วา เทพดาผู้เป็นใหญ่ในสวรรค์ชั้นนี้ ชื่อพระปรนิมิตตวสวัตติเทวราชเป็นใหญ่เหนือเทวดาทั้งหลายฝ่ายหนึ่ง และพระยามาราริราชเป็นใหญ่ในหมู่มารทั้งหลายอีก

ฝ่ายหนึ่ง ในชั้นฟ้านี้จึงมีพระยาผู้เป็นใหญ่ ๒ องค์ ไม่เคยไปเฝ้าไปหากันและกันเลย สวรรค์ทุกชั้นมี
อาณาเขตจดขอบแดนจักรวาล ชั้น ๖ นี้ ชื่อฉกามาพจรภูมิ อายุของเทวดาในสวรรค์ชั้นนี้ยืนได้
๑๖,๐๐๐ ปีทิพย์ หรือ ๘,๒๑๖,๐๐๐,๐๐๐ ปีในเมืองมนุษย์

เทวดาทั้งหลายจะสิ้นอายุจากเมืองฟ้านั้นเป็นไปได้อายุขยะ บุญญชะ
 อาหารชะ และโอรพละ หากว่าเทพดาองค์ใดทำบุญมาแต่ก่อนเมื่อสิ้นอายุในสวรรค์ที่อยู่แล้ว จะ
 ไปเกิดในสวรรค์ชั้นฟ้าสูงขึ้นไป หรือสวรรค์ชั้นเดิมก็ดี เรียกว่า อายุชะ หากเทพดาองค์ใดได้ทำบุญมา
 ก่อน และได้ไปเกิดในสวรรค์แต่อายุเทวดานั้นไม่ถึงกำหนดของอายุเทวดาทั่ว ๆ ไปในสวรรค์ชั้นนั้น ทำ
 ให้สิ้นบุญไปก่อน ก็จะไปเกิดในสวรรค์แห่งอื่นเพราะสิ้นบุญก่อน เรียกว่า บุญญชะ ส่วนเทวดาบาง
 พวกเล่นสนุกเพลิดเพลินอยู่กับนางฟ้าทั้งหลาย จนลืมหินอาหาร เทวดาก็จะสิ้นชีวิตลงแม้จะลืมหิน
 อาหารเพียงมือเดียวก็ตาม แม้จะมากินภายหลังสักร้อยมือก็ไม่สามารถจะคงชีวิตต่อไปได้ เพราะเหตุ
 ว่าเนื้อของเทวดาอ่อนเหมือนดอกบัว ถ้านำดอกบัวไปตากบนหินเวลาแดดร้อนจัดไว้หนึ่งวันแล้วจึงเอา
 มาแช่น้ำ แม้ว่าจะแช่ไว้นานเท่าใดก็ตามดอกบัวก็จะไม่มีวันฟื้นสดชื่นขึ้นมาอีกได้ เช่นเดียวกับเทวดา
 ที่อดอาหารแล้วตายลง เทวดาที่สิ้นชีวิตลงด้วยเหตุเช่นนี้ เรียกว่า อาหารชะ เทวดาบางจำพวกเห็น
 เทวดาองค์อื่นได้ดีมีศถาบรรดาศักดิ์มากกว่าตนก็มีใจคิดริษยาโกรธ ทำให้เกิดเป็นปากเสียงคำทอกับ
 เทวดาทั้งสองนั้น ถ้าฝ่ายใดอดใจไม่โกรธได้ ก็จะมีชีวิตอยู่ต่อไปทั้งสองฝ่าย เพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนี้
 เพราะเหตุว่าใจของเทวดาผู้โกรธนั้นเปรียบเป็นไฟ และใจของเทวดาผู้ไม่โกรธนั้นเป็นน้ำ ไปดับไฟของ
 เทวดาที่โกรธเสีย จึงมีชีวิตอยู่ต่อไปได้ แต่ถ้าเทวดาทั้งสององค์ต่างถือความโกรธเข้าหากันไม่สามารถ
 ถอดใจได้ ต่างคำทอกถกเถียงกัน นางฟ้าทั้งหลายที่เป็นบริวารของทั้งสองฝ่ายก็จะสยายผมลงแล้ว
 ร้องไห้ เมื่อเทวดาตั้งความโกรธต่อกันเช่นนั้น หัวใจของทั้งสองฝ่ายก็จะเป็นไฟไหม้ตัวของเขาทั้งสอง
 สิ้นชีวิตลง เทวดาหมิได้สิ้นชีวิตลงด้วยเหตุดังกล่าวนี้ เรียกว่า โอรพละ

ลักษณะพิเศษของเทวดาทั้งหลายมีดังนี้ แม้ว่าเสวยอาหารแล้วก็จะมีลามาจากเหมือนที่มนุษย์เรามีเลย เทวดาที่จุติจากสวรรค์ไม่มีแม้แต่ซากศพเช่นมนุษย์เราเลย เมื่อเวลาจุตินั้นร่างกายก็จะหายไปเลย ถ้าเทวดาผู้มีบุญนั้นจะจุติสิ้นชีวิต ๗ วันก่อนจะจุติ จะเห็นนิมิต ๕ ประการ เมื่อเห็นแล้วเทวดาองค์นั้นก็รู้ว่าตนกำลังจะจุติสิ้นชีวิตแล้ว นิมิตทั้ง ๕ คือ หนึ่ง เห็นดอกไม้ที่มีในวิมานของตนเหี่ยวและลื่นกลื่นหอม ปกติแล้วดอกไม้มีกลิ่นหอมมากและไม่มีวันเหี่ยว สอง เห็นผ้าทรงดูหม่นหมอง ปกติผ้าทรงจะดูสดใสงดงามเสมอ สาม มีความสุขดีอยู่ แต่ไม่รู้รู้สึกเป็นสุข มีเหงื่อไหลไหลออกมาจากรักแร้ เมื่อก่อนเคยอยู่เป็นสุขทุกเวลา ไม่เคยมีเหงื่อไหลเลย สี่ อาสนะที่นั่งนอนดูร้อน แข็งกระด้าง แต่ก่อนไม่เคยร้อนหรือแข็งกระด้างเลย และ ห้า กายของเทวดาเหี่ยวแห้งเศร้าหมองไม่มีรัศมีเหมือนแต่ก่อน และรู้สึกเหน็ดเหนื่อยเมื่อยทั้งมือและเท้า ซึ่งแต่ก่อนตัวเทวดามีรัศมีรุ่งเรืองงามตลอดเวลา และไม่เคยรู้สึกเหน็ดเหนื่อยเมื่อยตัวแต่ประการใด แม้ว่าจะเทวดาทั้งหลายจะมีสุขสมบัติปานใดก็ดี ก็ยังหมดสิ้นจากความสุขและสมบัติต่าง ๆ ลงได้ ฉะนั้นมนุษย์เราทั้งหลายจะยึดมั่นใน

สมบัติหรืออายุของตนได้อย่างไร เหตุฉะนั้น พระพุทธเจ้าก็ดี พระปัจเจกพุทธเจ้าก็ดี พระอรหันต์เจ้าทั้งหลายก็ดี จึงไม่มีใจปรารถนาในสุขสมบัติในสงสารวัฏนี้ ท่านจึงเสด็จเข้าสู่นิพพานสุข เพราะเหตุนี้เอง อันว่าจะเกิดมาได้สุขสมบัติในเทวโลกก็ดี มนุษย์โลกก็ดี ก็เป็นเพราะได้กระทำความบุญมาก่อน รวมทั้งไตรเหตุ ๓ ประการ คือ อโลภเหตุ ไม่โลภอยากได้ทรัพย์สินของผู้อื่น อโทสะเหตุ ไม่โกรธซึ่งโกรธแค้นกล่าวโทษหรือริษยาผู้อื่น โอมโหเหตุ ไม่หลง ไม่กระทำความบาปทำแต่บุญ เหตุทั้ง ๓ ประการนี้จะทำให้มียศศักดิ์และสุขสมบัติ สวรรค์ในฉกามาพจรภูมิ กล่าวโดยสังเขปแต่เพียงเท่านี้

๓) รูปาวจรภูมิ

รูปพรหม ๑๖ ชั้น พรหมทั้งหลายที่เกิดในรูปพรหมทั้ง ๑๖ ชั้นนั้น ย่อมเกิดเป็นกายใหญ่ทันทีแต่เพียงอย่างเดียว และเอาปฏิสนธิ ๖ จำพวก คือ วิตก วิจารณ์ และอื่น ๆ ที่กล่าวแล้ว นับตั้งแต่สวรรค์ชั้นปรนิมมิตวสวัตติขึ้นไปจนถึงพรหมโลกนั้น จะนับเป็นโยชน์หรือเป็นว่าไม่ได้เลย เพราะว่าอยู่ไกลมาก แม้แต่พรหมชั้นล่างสุดที่ชื่อ พรหมปารีสัชชาภูมิ ลงมาจนถึงแผ่นดินนี้ก็ยังไกลมาก หากเอาศิลาก้อนหนึ่งขนาดเท่าปราสาทเหล็กที่ชื่อ โลหปราสาท ที่มีอยู่ในลังกาทวีปนั้น มาทิ้งทอดลงมาจากพรหมปารีสัชชานั้น โดยไม่ไปติดขัดอยู่ที่ไหนเลย ก็จะกินเวลาถึง ๔ เดือน จึงจะตกลงมาถึงแผ่นดิน นี่เป็นแต่เพียงพรหมชั้นต่ำสุด พรหมทั้ง ๒๐ ชั้นจะอยู่เหนือกันขึ้นไปตามลำดับ ๒๐ ชั้น อาณาเขตกว้างเท่าขอบเขตของกำแพงจักรวาล นอกจากนั้นยังมีปราสาทแก้ว และเครื่องประดับทั้งหลายงดงามยิ่งไปกว่าบรรดามีในสวรรค์ของเทวดาต่าง ๆ นับพันเท่า

พรหมชั้น ๑ ชื่อ พรหมปารีสัชชาภูมิ ชั้น ๒ ชื่อ พรหมบริหิตา ชั้น ๓ ชื่อ มหาพรหมภูมิ พรหมณ์และฤๅษีที่บำเพ็ญภาวนาจนได้ฌานที่ชื่อ ปฐมฌานในชั้นต่ำ ตลอดชีวิตนั้นเมื่อตายไปจะได้ไปเกิดในพรหมชั้นปารีสัชชาภูมิ มีอายุยืนได้หนึ่งในสามของกัลป์ ผู้ใดที่ได้ปฐมฌานชั้นปานกลางตลอดชีวิต เมื่อตายไปก็จะไปเกิดในพรหมที่ชื่อว่าพรหมบริหิตาภูมิ เสวยสุขอยู่เป็นเวลาครึ่งหนึ่งของกัลป์ ส่วนผู้ใดได้ปฐมฌานชั้นสูงสุดตลอดชีวิต เมื่อตายไปก็จะไปเกิดในพรหมชั้นมหาพรหมภูมิ เสวยสุขเป็นเวลาหนึ่งมหากัลป์ อายุของพรหมในชั้นนี้นับเป็นกัลป์ เมื่อไฟไหม้กัลป์เมื่อใดก็จะไหม้พรหมทั้ง ๓ ชั้นนี้ด้วย ไกลขึ้นไปอีกมากก็จะถึงพรหมอีก ๓ ชั้น คือ ปริตตาภูมิ อัมปมาณาภูมิ และ อาภัสสราภูมิ รวมเรียกว่า ทุตติยานภูมิ เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายที่สำเร็จทุตติยานชั้นต่ำจนตลอดชีวิต เมื่อตายไปจะไปเกิดในพรหมชั้นปริตตาภูมิ มีอายุได้ ๒ มหากัลป์ ผู้ใดสำเร็จทุตติยานภูมิชั้นปานกลางจนตลอดชีวิต ตายไปจะไปเกิดในพรหมชั้นอัมปมาณาภูมิ มีอายุยืนได้ ๔ มหากัลป์ ส่วนผู้ที่สำเร็จทุตติยานภูมิชั้นสูงสุด ก็จะไปเกิดในพรหมชั้นอาภัสสราภูมิ มีอายุยืนได้มหากัลป์ เมื่อเกิดไฟไหม้กัลป์แล้ว น้ำก็ท่วมอาภัสสราพรหมภูมิด้วย

ถัดขึ้นไปอีกไกลนักหนาก็จะถึงพรหมอีก ๓ ชั้น คือ ปริตตาสุภาภูมิ อัมปมาณสุภาภูมิ และสุภกิณหาภูมิ รวมเรียกว่า ตุตติยานภูมิ เทวดาหรือมนุษย์ใดได้ตุตติยานในชั้นต่ำ เมื่อตายไปก็จะไปเกิดในพรหมชั้นปริตตาสุภาภูมิ มีอายุยืน ๑๖ มหากัลป์ ผู้ใดได้ตุตติยานในชั้นกลางจนตลอดชีวิต

ตายไปก็จะไปเกิดในพรหมชั้นอัปภามาสุภาภูมิ มีอายุยืนได้ ๓๒ มหากัลป์ ส่วนผู้ใดได้ตติยฌานชั้นสูงสุดจนตลอดชีวิต ตายไปก็จะไปเกิดในพรหมชั้นสุกภิกขภูมิ มีอายุยืน ๖๔ กัลป์ เมื่อน้ำท่วมแล้วมีลม ๕ อย่าง พัดพาทำลายพรหมทั้ง ๓ ชั้นนี้จนหมดลมนี้จึงจะหยุด จากนั้นขึ้นไปอีกไกลมากจะถึงพรหมอีก ๒ ชั้น คือ เวหัปผลาภูมิและอัสญญิภูมิ เรียกว่า จตุตถฌานภูมิ เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายที่บรรลวจตุตถฌานชั้นสูงสุดจนตลอดชั่วชีวิต เมื่อตายไปจะไปเกิดในพรหมชั้นเวหัปผลาภูมิ มีอายุยืนถึง ๔๐๐ มหากัลป์ ผู้ใดถึงจตุตถฌานด้วยความมั่นคงและไม่มีลูกมีเมีย รวมทั้งเขารำพึงในใจว่า อันว่าสัตว์ทั้งหลายที่ไปทนทุกขเวทนาอยู่ในจตุราบายด้วย โยนิ ๔ คติ ๕ วิญญาณฐิติ ๗ และสัตตาวาส ๙ ก็เป็นเพราะมีใจรู้รำพึงมาก มีใจรัก มีใจเกลียดชัง เมื่อใดใจนี้หายไปจากตนไม่รู้รำพึงมาก ไม่รู้รักรู้เกลียด เมื่อนั้นก็จะดียิ่ง เขารำพึงเช่นนี้แล้วก็ปรารถนาเช่นนี้ คือขออย่ามีลูกมีเมียหรือมีใจเลย เขาพร่ำภาวนาเช่นนี้ว่า ขอจงอย่ามีสัญญาภาวนาอยู่ตลอดชั่วชีวิตเขา เมื่อตายไปก็ไปเกิดในพรหมชั้นอัสญญิภูมิ พรหมในชั้นนี้มีกายสูง ๙๖,๐๐๐ วา ไม่มีใจแม้แต่ชนิดเดียว หน้าตาผิวพรรณเหมือนรูปพระปฎิมาทองคำที่ช่างขัดไว้ใหม่ งดงามมาก หากผู้ใดนั่งอยู่และตายไป ก็จะไปเกิดเป็นพรหมในอิริยาบถนั่งไปจนสิ้นอายุพรหม ผู้ใดยืนอยู่แล้วตายไป ก็จะไปเกิดเป็นพรหมในอิริยาบถยืนในพรหมโลก ไม่กะเพริศตา ห้วนติงใจ ๆ ทั้งสิ้น ไม่รับรู้ใดทั้งสิ้น ในปราสาทแก้วของพรหมนั้นกว้างขวางมาก มีดอกไม้ของหอมทั้งหลายอันประเสริฐอยู่ตลอดเวลาที่พรหมสถิตอยู่ ดอกไม้นั้นไม่มีเหี่ยวแห้ง ของหอมต่าง ๆ ก็ไม่มีวันหมดกลิ่นหอมเลย ดอกไม้ต่าง ๆ ก็จะมีประดับอยู่เรียงรายราวกับมีผู้จัดแต่งอยู่รอบวิมานของพรหม จำนวนของพรหมในชั้นนี้มีมากมายไม่รู้กี่ล้านกี่โกฏิ มีอายุยืนได้ ๕๐๐ มหากัลป์ เมื่อใดพรหมเหล่านี้จะสิ้นอายุ พรหมที่ได้ทำบุญมาก่อน เมื่อก่อนจะสิ้นชีวิตจิตใจก็จะกลับคืนมาสู่ร่างตามเดิมเช่นคนทั่ว ๆ ไป แล้วจึงไปเกิดตามผลบุญและบาปที่ทำไว้ เพราะยังไปไม่ถึงนิพพาน

จากนั้นขึ้นไปอีกไกลมากจะถึงพรหมอีก ๕ ชั้น คือ อวิหาภูมิ อตปปาภูมิ สุทิสสาภูมิ สุทิสสิภูมิ และอกนิฐาภูมิ เรียกรวมว่า ปัญจสุทธาวาส นับเป็นจตุตถฌานภูมิ ผู้ใดได้สำเร็จจตุตถฌาน หรือปัญจฌานก็ดี จนตลอดชั่วชีวิตตายไปก็จะได้ไปเกิดในพรหม ๕ ชั้นที่ชื่อปัญจสุทธาวาสนี้แล้วจะไม่เกิดมาเป็นคนในมนุษย์โลกอีกเลย หากว่าสิ้นอายุจากพรหมโลกแล้ว จะเข้าถึงนิพพานเลย อายุของพรหมในอวิหาภูมินั้นยืนได้ ๑,๐๐๐ มหากัลป์ อายุพรหมในอตปปายืนได้ ๒,๐๐๐ มหากัลป์ พรหมในสุทิสสาอายุยืนได้ ๔,๐๐๐ มหากัลป์ อายุพรหมในชั้นสุทิสสิยืนได้ ๘,๐๐๐ มหากัลป์ และอายุพรหมในชั้นอกนิฐายืนได้ ๑๖,๐๐๐ มหากัลป์

พรหมทั้ง ๑๖ ชั้นนี้ เรียกว่า โสฬสรูปพรหม อันเป็นที่อยู่ของพรหมทั้งหลายอันมีรูป พรหมทั้งหลายล้วนแต่เป็นเพศชาย จะมีพรหมเพศหญิงแบบเทพธิดาในสวรรค์ชั้นต่ำลงมาก็หาไม่ได้ แต่พรหมที่อยู่ในชั้นอัสญญินั้นเป็นแต่รูปอยู่เช่นนั้น ไม่เคลื่อนไหวเลยแม้แต่บ่อย ส่วนพรหมในชั้นอื่น ๆ อีก ๑๕ ชั้น เคลื่อนไหว มีตาไว้ดู หูไว้ฟัง มีจมูกไว้หายใจเข้าออก แต่ไม่มีความรู้สึกถึงกลิ่นหอมหรือเหม็น มีลิ้นไว้พูดจาแต่ไม่รู้รสเปรี้ยว หวาน เผ็ด จืด หรือเค็ม เนื้อตัวของพรหมนั้นแม้ว่าจับต้อง

ก็จะไม่รู้สึกรู้สแต่ประการใด ไม่เสวยข้าว น้ำ ได้แต่นั่งฉานสมาบัติ ไม่ยินดีที่จะเกี่ยวข้องกับผู้อื่น หน้าตาเนื้อตัวของพรหมนั้นเกลี้ยงเกลางดงาม รุ่งเรืองกว่าพระจันทร์ พระอาทิตย์เป็นพันเท่า แม้แต่ มือของพรหมเพียงมือเดียวก็ให้แสงเรืองไปทั่วจักรวาลได้ถึงหมื่นจักรวาล พระพรหมทั้งหลายมี ปราสาทแก้วและปราสาททอง มีอาสน์ทิพย์ ม่านและเพดานเป็นทิพย์ประดับด้วยแก้ว ๗ ประการ งดงามยิ่งกว่าวิมานของเทวดาในชั้นต่ำได้พันเท่า มีเศกเกลี้ยงดงาม มีขลุ่ยทุกองค์ งามยิ่งนัก รูปร่าง ของพรหมทั้งดงามมาก ไม่ว่าจะเป็นหัวเข่าก็ดี แขนก็ดี ต่อกันกลมกลึงงามมาก มองไม่เห็นรอยต่อ พรหมทั้งหลายนั้นไม่มีอวัยวะภายในตนแม้แต่ขน้อย และไม่มีลามกอาจมาใด ๆ เลย พรหมทั้ง ๑๖ ชั้น นั้น ไม่มีพรหมเพศหญิงแม้แต่องค์เดียว แม้แต่เพียงเหมือนเพศหญิงก็ไม่มีเลย พรหมทั้งหลายไม่มีใจรัก ใครในผู้หญิงแม้แต่ขน้อย ไม่มีการขับร้องฟ้อนรำหรือเล่นดนตรีแต่อย่างใด บางพวกอยู่ด้วยฉานชื่อ อริยวิหาร บางพวกอยู่ด้วยฉานชื่อ ทิพย์วิหาร บางพวกอยู่ด้วยฉานชื่อ พรหมวิหาร พรหมทั้งหลายใน อภินิหารพรหมนั้น เมื่อใดที่พระโพธิสัตว์ผู้จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้านั้นเสด็จออกผนวช พรหมนั้นจะ เอาผ้าไตรจีวรและเครื่องบริขารลงมาจากพรหมโลกไกลโพ้น มาถวายแด่พระโพธิสัตว์เจ้า พระโพธิสัตว์ ทรงรับเอาไตรจีวรจากพรหมแล้วทรงไตรจีวรนั้น ทรงถอดผ้าขาวที่พระองค์ทรงอยู่ออกจากพระกาย แล้วยื่นให้พรหมนั้น ซึ่งรับเอาขึ้นไปไว้ที่อภินิหารพรหม แล้วเนรมิตเป็นพระเจดีย์แก้วครอบผอบแก้วใส งามนั้น พระเจดีย์สูง ๙๖,๐๐๐ วา มีพระนามว่า พุสเจดีย์ พรหมทั้งหลายย่อมเคารพบูชาปฏิบัติพระ เจดีย์วันละ ๗ แสนองค์มิได้ขาด

พรหม ๑๖ ชั้นนี้ เมื่อไฟไหม้แผ่นดินนี้แล้ว พรหมจะเสด็จลงมาดูดอกบัวที่เกิดในแผ่นดิน นี้ แล้วจึงเอาบาตร จีวร เครื่องอัฐบริขาร ๘ สิ่งที่อยู่ในดอกบัวนั้น คือ ผ้าสบง ผ้าจีวร ผ้าสังฆาฏิ บาตร ผ้าประคด มีดโกน เข็มเย็บผ้า ผ้ากรองน้ำ พรหมรับเอาอัฐบริขารนี้ขึ้นไปไว้ที่อภินิหารพรหม ยามเมื่อพระโพธิสัตว์เจ้าเสด็จออกผนวชเมื่อใด พรหมจึงจะนำลงมาถวาย กลับไปใดมีพระพุทธเจ้าหนึ่ง พระองค์ ก็จะเกิดดอกบัวขึ้นหนึ่งดอก เรียกกลับนี้ว่า สารกลับ กลับไปใดจะมีพระพุทธเจ้าสอง พระองค์ ก็จะเกิดดอกบัว ๒ ดอก เรียกว่า มณฑกกลับ กลับไปใดจะมีพระพุทธเจ้าสามพระองค์ ก็จะ เกิดดอกบัวขึ้น ๓ ดอก เรียกว่า วรกลับ กลับไปใดจะมีพระพุทธเจ้าสี่พระองค์ ก็จะเกิดดอกบัว ๔ ดอก เรียกกลับนี้ว่า สารมณฑกกลับ กลับไปใดจะมีพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ ก็จะเกิดดอกบัว ๕ ดอก เรียกว่า ภัททกลับ กลับไปใดจะไม่มีพระพุทธเจ้ามาเกิดเลย กลับนั้นเรียกว่า สุญญกลับ ในหนึ่ง กลับจะมีพระพุทธเจ้ามาเกิดได้สูงสุดเพียง ๕ พระองค์เท่านั้น มากกว่านี้ไม่มี และเครื่องอัฐบริขาร อันเกิดมีในดอกบัวนั้น ก็เกิดขึ้นมาเองเพราะบารมีของพระพุทธเจ้านั่นเอง

ผู้ที่จะได้ไปเกิดในพรหมโลกนั้น ทำบุญธรรมอย่างไรจึงได้ไปเกิดเช่นนั้น ผู้ใดก็ดีแม้ว่า ได้ทำบุญบาปเป็นพระราชาศีลได้เท่าไรก็ดี แต่ไม่ได้ฉานที่จะทำให้สามารถเดินไปในอากาศหรือดำดิน ได้ จะไม่ได้เกิดในพรหมโลกเป็นอันขาด ผู้ใดเจริญภาวนาจนตลอดชั่วชีวิต จึงจะได้ไปเกิดใน พรหมโลก เมื่อภาวนาจะให้บรรลุได้ฉานนั้นย่อมกระทำดังนี้ คือ ภิกษุเจ้าที่เป็นศิษย์ของพระพุทธเจ้า

กิติ ฤๅษีผู้มีศีลกิติ นั่งสมาธิภาวนาจำเริญกรรมฐานว่า “ปฐวีกลิน” ทั้งกลางวันกลางคืน และ
 กำจัดปัญจนิเวร คือ ความพอใจรักใคร่ในกาม ความปองร้ายผู้อื่น ความว่องเหวหาหวนอน ความ
 ฟุ้งซ่าน ความลังเลไม่ตกลงใจ แล้วจึงประกอบด้วยฌาน ๕ ประการ คือ ความตรึงตรอง ความ
 พิจารณา ความปลื้มใจ ความสุข และความเป็นผู้มีอารมณ์เดียว แล้วจึงจักได้ฌาน ๕ ประการ คือ
 รู้จักแสดงฤทธิ์ได้ มีฤทธิ์ ตาทิพย์ รู้จักจิตของผู้อื่น และรู้จักกระเลาะชาติได้ เหล่านี้เป็นสภาวะบุญที่ได้
 เจริญได้ในโลกนี้ แล้วจึงจะได้ไปเกิดในรูปพรหม ๑๕ ชั้น ยกเว้น อสัณฺณูปพรหม เมื่อเกิดนั้น มีรูปเกิด
 เพียง ๒๓ รูปทีเดียว ไม่มีรูปเกิดถึง ๒๘ รูป เช่น เทวดาที่เกิดเป็นกามภูมิ เมื่อพรหมเกิดมีรูปเกิด ๒๓
 รูป แต่ไม่มีรูปเกิดอีก ๕ รูป ๕ รูปนั้นคืออะไร ได้แก่ ฆานรูป รูปอันรู้จักกลิ่นหอมและเหม็น ชิวหารูป
 รูปอันรู้รสอาหารที่กิน กายรูป รูปอันรู้สึกรู้เจ็บปวด อิตถิหารูป รูปอันรู้สึกกามตัณหาเหมือนผู้หญิง
 บุริสหารูป รูปอันรู้สึกกามตัณหาเหมือนผู้ชาย เมื่อเกิดก็จะมีชีวิตรูป ๔ รูป คือ รูปที่รักษาตา รูปที่
 รักษาหู รูปที่รักษาใจ และรูปที่รักษาเสียง พรหมที่เกิดในชั้นอสัณฺณูปนั้น ย่อมเกิดเป็นรูปเหมือนพรหม
 ทั้งหลายที่กล่าวมาแล้ว แต่รูปนั้นจะมี ๑๗ จำพวก ได้แก่อะไรบ้าง ได้แก่ สุธัมมฐกรูป ๘ ชีวิตรูป ๑
 อากาสรูป ๑ วิหารรูป ๓ ลักษณะรูป ๔ รวมกันได้ ๑๗ จำพวก โดยมีชีวิตรูปอันเดียวอยู่ในสุธัมมฐกรูป

๘) อรูปาวจรภูมิ

อรูปพรหม ๔ ชั้นต่อไปนี้จะกล่าวถึงท่านที่ไปเกิดในอรูปพรหมโลกอันไกลโพ้น
 ด้วยอรูปปฏิสนธิต่อจากชั้นอกนิภูพรหมขึ้นไปเบื้องบนว่างเปล่าไกลลิบลับ มีพรหมโลกอยู่อีก ๔ ชั้น
 คือ อากาสนัญญายตนภูมิ วิญญูณญายตนภูมิ อาภิญญายตนภูมิ และเนวสัณฺณานาสนัญญายตน
 ภูมิ พรหมโลกทั้งสี่ชั้นนี้เป็นที่อยู่ของท่านผู้ได้ฌานที่ ๕ ท่านเหล่านี้ไม่มีตัวตนแม้แต่น้อย ว่างเปล่า
 มีแต่จิตสถิตอยู่กลางหาว ด้วยเหตุนี้ที่อยู่ของท่านจึงชื่อว่า อรูปพรหมโลก

พรหมที่ไปเกิดในชั้นอากาสนัญญายตนภูมินั้น เมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์ คิดว่า ถ้าหากจะ
 เพียรพยายามให้หายไปใน จะเป็นอย่างไร ถ้ามีแต่ใจไม่มีร่างกาย เราจะทำร้ายใคร และใครจะทำร้าย
 เราไม่ได้ ควรปรารถนาให้ร่างกายนี้หายไป เหลือไว้แต่จิต แล้วเจริญภาวนาได้สำเร็จฌานทั้ง ๕ และ
 ปรารถนาว่า “เราจะเอาอากาศอันว่างเปล่าไม่มีอะไรเลยในอรูปพรหมโลกชั้นต้นเป็นที่อยู่ของเรา
 ต่อไป” แล้วเจริญภาวนาปรารถนาให้ร่างกายหายไป โดยเพ่งอากาศเป็นอารมณ์ว่า “อากาศไม่มีที่
 สิ้นสุด ความว่างเปล่าไม่มีที่สิ้นสุด เราจักเป็นผู้ไม่มีรูปร่าง” แล้วได้อากาสนัญญายตนฌานตลอด
 ชีวิต เมื่อสิ้นชีวิตแล้ว ได้ไปเกิดเป็นพรหมในพรหมโลกชั้นอากาสนัญญายตนภูมิ มีแต่ใจ ไม่มีรูปร่าง
 หน้าตา มือเท้าแม้แต่น้อย มีอายุยืนได้ ๒๐,๐๐๐ กัลป์

นักบวชบางพวกเจริญภาวนาได้ฌาน ๕ ในชั้นต้นแล้ว ได้อากาสนัญญายตนสมาบัติ
 แต่หาได้อิ่มใจไม่ เพราะใจอยากจะได้สูงขึ้นไปกว่านั้น จึงไม่หยุดอยู่เพียงอากาสนัญญายตนสมาบัติ
 ปรารถนาจะให้วิญญูณญายตนสมาบัติ ซึ่งอยู่เหนืออากาศว่างเปล่าตลอดกาล ไม่เอาใจใส่อย่าง
 อื่นเลย เอาใจใส่ภาวนาว่า “วิญญูณเป็นอารมณ์ไม่มีที่สิ้นสุด เราจักเป็นผู้ไม่มีรูปร่างด้วยวิญญูณนี้ให้

ได้” ไม่เพ่งอย่างอื่นเลย เพ่งแต่วิญญูณจนตลอดชีวิต เมื่อสิ้นชีวิตแล้วได้ไปเกิดเป็นพรหมในพรหมโลก ชั้นวิญญูณญายตนภูมิ มีอายุยืนได้ ๔๐,๐๐๐ มหากาลป์ นักบวชบางพวกเจริญภาวนาได้มาน ๕ ในขั้นต้นแล้วได้วิญญูณญายตนสมาบัติ แต่หาได้อิ่มใจไม่ อยากจะได้ให้สูงขึ้นไปกว่าวิญญูณญายตนสมาบัตินั้นอีก เห็นว่าอาภิกขุญายตนสมาบัติเป็นสุขกว่า เย็นกว่า ประรณนาจะให้ได้ถึงอาภิกขุญายตนสมาบัติ ซึ่งอยู่เหนืออากาศ ว่างเปล่าตลอดกาล จึงไม่เอาใจใส่อย่างอื่นเลย เอาแต่ภาวนาว่า “ไม่มีอะไร” ไม่เพ่งอย่างอื่นเลย เพ่งแต่ความไม่มีอะไรจนตลอดชีวิต เมื่อสิ้นชีวิตแล้วได้ไปเกิดเป็นพรหมในพรหมโลกชั้น อาภิกขุญายตนภูมิ มีอายุยืนได้ ๖๐,๐๐๐ มหากาลป์

นักบวชบางพวกเจริญภาวนาได้มาน ๕ ในขั้นต้นแล้ว ได้อาภิกขุญายตนสมาบัติ ไม่อิ่มใจ เพราะใกล้กับพวกที่มีรูปจึงไม่ยินดี เหมือนคนที่อยู่ใกล้ศัตรูซึ่งถือหอกถือดาบไม่อาจวางใจได้ คิดไม่อยากจะอาภิกขุญายตนสมาบัติอันมีในพรหมโลกชั้นอาภิกขุญายตนภูมินั้น ประรณนาจะไปเกิดในพรหมโลกชั้นอื่นที่สูงขึ้นไป ห่างไกลพวกที่มีรูปซึ่งเปรียบเสมือนศัตรู จึงไม่เอาใจใส่อย่างอื่นเลย ตั้งใจจะไปให้ถึงเนวสัณญานาสนัญายตนสมาบัติอย่างเดียว จึงภาวนาว่า “เราจักเป็นผู้มีสัญญาที่ไม่ใช่ ไม่มีสัญญาที่ไม่ใช่ ขอให้เรานี้จึงมีใจละเอียดเล็กน้อยยิ่งนักเหมือนหายไปในอากาศได้ร้อยเท่าพันเท่า ยิ่งกว่าใจพรหมชั้นต่ำ” ใจนั้นมีเหมือนไม่มีเพราะละเอียดเล็กน้อยยิ่งนัก มีอายุยืนได้ ๘๔,๐๐๐ มหากาลป์ และจะทำอะไรก็ได้เลย เพราะใจนั้นละเอียดเล็กน้อยที่สุด พรหมโลกชั้นเนวสัณญานาสนัญายตนะนั้นมีสมาบัติยิ่งกว่าพรหมโลกทุกชั้น

จากที่ยกมานี้ เป็นส่วนหนึ่งของ เถภูมิกถา หรือไตรภูมิพระร่วง ที่ได้กล่าวถึงภพภูมิต่างๆ ในที่นี้ได้ยกมาเพียง กามภูมิ และรูปภูมิ ที่ได้แสดงถึงความทุกข์ยากของสัตว์ที่เวียนว่ายตายเกิดมิได้รู้จบสิ้น จนกว่าจะได้หลุดพ้น คือถึงซึ่งพระนิพพานจึงจะพ้นจากวัฏฏะนี้ จึงเป็นการตักเตือนถึงความไม่ประมาทในการใช้ชีวิต อย่าได้หลุดออกจากหลักธรรมคำสอน ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยย่อ ๆ ก็คือการละเว้นจากความชั่ว การประกอบแต่กุศล และการทำจิตให้บริสุทธิ์ นั้นเอง

๒.๓ คัมภีร์กาละกาลี

มีมาณพคนหนึ่งชื่อว่า กาละ ภรรยาชื่อว่า กาลี ทั้งสองอาศัยอยู่ที่ใกล้ป่าช้าแห่งหนึ่ง ด้วยประสงค์ที่จะเก็บเศษศพที่เขานำมาทิ้งป่าช้า ทั้งคู่ได้ช่วยกันปัดกวาด ทำความสะอาดแล้วเศษศพที่เขานำมายังป่าช้านั้นแล ท่านพระกาลเถระได้จาริกมาถึงยังป่าช้านั้นแล้วได้พิจารณาซากศพบรรลุปเป็นพระโสดาบัน กาละกาลีสองผิวเมียเห็นท่านแล้ว เกิดความศรัทธาเลื่อมใสในพระเถระเป็นอย่างมาก ได้บอกกิจ (หน้าที่) ที่บุคคลผู้อยู่ในป่าช้าต้องปฏิบัติแก่พระเถระ ข้าแต่พระกาลเถระในสถานที่อยู่นี้มีอันตรายมากเป็นที่หลบอาศัยของพวกโจร หากท่านจะพักอาศัยอยู่ที่นี่ท่านต้องแจ้งให้ผู้นำหมู่บ้านทราบ จึงจะอยู่อาศัยได้ แล้วได้สอบถามพระกาลเถระว่าข้าแต่ท่านพระกาลเถระ ท่านอาศัยอยู่ในป่าช้านี้ ด้วยกิจธุระอันใดหรือ พระเถระจึงได้ตอบแก่สามีภรรยานั้นว่า

ณะกาละกาลี พระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าองค์ใดองค์หนึ่งผู้เที่ยวแสวงหาผ้าบังสุกุล ในป่าช้าก็ดี ผู้บำเพ็ญภาวนาในป่าช้าก็ดีจะได้บรรลุธรรมวิเศษในสถานที่นี้แล กาละกาลีได้ยินอย่างนั้น แล้วเกิดศรัทธาอย่างแรงกล้า จึง ได้นิมนต์ให้พระกาลเถระพักอาศัย อยู่ในป่าช้าแห่งนั้น ได้ยินมาว่ามี เศรษฐีคนหนึ่งชื่อว่า อัมมจิตระ ภรรยาชื่อว่า เขมิ มีลูกสาวคนหนึ่ง ชื่อว่า เขมา และนางได้ถึงแก่กรรม ไปแล้ว ๓ วัน กาละกาลี ปรีชากันแล้ว กล่าวแก่พระเถระว่า ข้าแต่ท่านพระกาลเถระเราจะไปแจ้ง ให้เศรษฐีทราบ และเพื่อให้เกิดเป็นกิจ คือการพิจารณาซากศพแก่พระเถระในสถานที่นี้ จึงได้ไปบอก แก่เศรษฐีว่า ข้าแต่ท่านเศรษฐีมีพระสงฆ์องค์หนึ่งมาอาศัยอยู่ที่ป่าช้า พวกเราเคารพนับถือท่านมากมี อมาตย์คนหนึ่งได้อยู่ร่วมกับเศรษฐีได้ยินคำพูดนงกาลีพูดกับเศรษฐี ตริตรองดูกันแล้วปลาบปลื้มปิติ เป็นอย่างยิ่ง อมาตย์ได้นำเอาคำที่นางพูด ไปกราบทูลให้พระเจ้าปเสนทิโกศลทราบ พระองค์ทรง ทราบแล้วทรงโสมนัสเป็นอย่างยิ่ง พระองค์พร้อมด้วยหมู่พลเสนาเสด็จไปถึงที่อยู่ของพระกาลเถระ

ในกาลนั้นได้เสด็จเข้าไปนมัสการพระเถระด้วยเบญจางคประดิษฐ์ ได้ประทับนั่งในสถาน อันสมควรแล้วได้ตรัสถามข่าวคราวของพระพุทธเจ้าต่อพระ เถระว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญพระพุทธองค์ ประทับอยู่ที่ไหนหรือ? พระกาลเถระทูลว่า ประทับอยู่ที่กรุงราชคฤห์ มหาบพิตร พระเจ้าปเสนทิ โกศลทรงขอโอกาสแล้วตรัสกับพระเถระว่า อัมมจิตระเศรษฐีสองสามีภรรยา มีลูกสาวคนหนึ่ง ชื่อว่า เขมา มีรูปร่างสดสวยงดงามยิ่งนัก ยิ่งด้วยทรัพย์สมบัติ ยิ่งด้วยสิริโฉม เป็นที่รัก ใคร่ชอบพอของผู้คน ทั้งหลาย ทรงโฉมเป็นที่ประจักษ์แก่สายตาผู้คนทั่วไป ได้ถึงแก่อนิจกรรม

เศรษฐีผู้เป็นบิดามารดาได้จัดแจงสิ่งของประดับประดานางเขมาผู้เป็นลูกสาว แล้ว ร้องไห้คร่ำครวญอย่างที่สุด ข้าวปลาอาหารก็ไม่เป็นอันรับประทาน ประหนึ่งว่าจะสิ้นลมหายใจตาย ตามไปด้วยพระกาลเถระจึงตรัสกับพระราชาอีกว่า ดูก่อนมหาบพิตร เราจะต้องชี้แจงทำให้ปรากฏขึ้น ในโลก เพื่อให้สำเร็จประโยชน์แก่สัตว์โลกทั้งพระสงฆ์พราหมณ์และหญิงชายทั้งหลายให้ เขาเหล่านั้น ได้ยินได้ฟังได้เห็นได้ประจักษ์จะได้เกิดความสังเวชใจ จะได้กำจัดโลภะโทสะและโมหะเสีย ให้ตั้งความ ปราปรณาทั้งในโลกนี้และโลกหน้า จะได้เรียนได้รู้แล้วนำมาพิจารณาธรรม ๓ ประการนี้แล้ว จะได้ บรรลุผลตามความต้องการของตนพระราชาครั้นได้สดับดังนั้นแล้ว จึงขอโอกาสตรัสถามพระ กาลเถระอีกว่า การจัดแจงศพนั้นทำอย่างไร ขอพระคุณเจ้าได้แสดงแก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด

ลำดับนั้น พระกาลเถระ ได้ชี้แจงขั้นตอนของการจัดแจงศพดังนี้ว่า ข้าแต่มหาบพิตร พึงตม้นำน้ำให้เดือดแล้วยกพล่อยให้เย็นลงแล้วอาบศพนั้น ให้เคี้ยวหมากให้ละเอียดแล้วใส่ลงใน ปาก ให้ใส่เงินทองลงในปากให้เอาด้วยผูกที่หัวแม่มือหัวแม่เท้า ให้เอาไม้ไผ่ซีก ๒ อัน ยาวเท่าตัว ศพวางขนบไว้ทั้ง ๒ ข้าง สิ่งนี้เรียกว่า ตุ่นจะเน้าแจะ เมื่อจะยกศพลงจากบ้าน ให้ตักน้ำไว้ ๑ หม้อ เรียกว่า เหมิงโมม้ง ให้ถือกระจกบานหนึ่ง มีดเล่มหนึ่ง แล้วให้ขีด สกิดทางเดินที่นำศพออกไป ให้มอง แต่ข้างหน้า อย่าให้หันกลับมาดูข้างหลังให้ดูแต่ในกระจกกับมีดเท่านั้น ครั้นศพไปถึงป่าช้าแล้วให้เวียน รอบป่าช้า ๓ รอบแล้วนำเอาศพไปวางไว้ที่เชิงตะกอน ให้ตั้งเสาขึ้น ๖ ต้น ให้ใส่น้ำไว้ในที่นั้น เรียกว่า

แต่ะหยางเหหลีหังมี น้ำชั้น ๑ กับมะพร้าวผลหนึ่งให้ตั้งไว้ข้างหน้า ในเวลาที่เคลื่อนศพไปนั้น มหาบพิตรโปรดแจ้งให้ผู้คนทั้งหลายพร้อมทั้งหมู่พระสงฆ์ได้ทราบโดยพร้อม เปรียงกัน พระราชาได้ทรงสดับคำของพระเถระแล้ว ทรงสงบนิ่งเงียบอยู่

พิจารณาดูศพ พระราชาได้สดับถ้อยคำ (การจัดศพ) อย่างนั้นแล้ว จึงกราบลาพระเถระเสด็จกลับพระราชวัง ครั้นแล้วได้ตรัสสั่งมาตย์คนหนึ่งให้ไปบอกแจ้งแก่เศรษฐี สามิภรรยาถึงการจัดการศพเขมาผู้ริดาตามคำแนะนำของพระกาลเถระในเวลาที่เคลื่อนศพไปนั้น พระราชามาตย์และพระสงฆ์หมู่ใหญ่ก็ได้เสด็จนำศพส่ง จนถึงป่าช้า พระกาลเถระสั่งให้ตักน้ำไว้ ๑ ชั้น กับมะพร้าว ๑ ผลวางไว้ข้างหน้าแล้วให้พระสงฆ์ทั้งหลายเข้าไปพิจารณาดูศพนางเขมาธิดาเศรษฐี ซึ่งเขาได้ประดับประดาตกแต่งไว้ด้วยเครื่องใช้ไม้สอยเสื้อผ้าอาภรณ์ พระสงฆ์เห็นแล้วพากันสรรเสริญพระกาลเถระให้น้ำน้ำ ๑ ชั้นกับน้ำมะพร้าวพรมใส่ศพ แล้วให้ตัดด้วยที่ผูกมือเท้าศพออก ให้จุดไฟขึ้น แล้วให้หมู่พระสงฆ์เข้าไปพิจารณาดูศพนั้นอีก ด้วยสาเหตุเช่นนั้น เราท่านทั้งหลายจึงต้องเข้าไปดูศพ จนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้

เหตุที่ต้องใช้น้ำร้อน พระราชาตรัสถามว่า ข้าแต่พระกาลเถระ ด้วยเหตุผลกลใด ท่านจึงให้จัดการศพอย่างนี้เล่า ขอให้ข้าพเจ้าได้รู้อย่างแจ่มแจ้ง ด้วยข้าพเจ้ามีความรู้น้อยด้วยปัญญา ท่านโปรดเมตตาช่วยชี้แจงให้กระจ่างด้วยเถิดพระกาลเถระจึงได้อธิบายชี้แจงขึ้นอีกว่า ดูก่อนมหาบพิตรคนทั้งหลายที่เกิดขึ้นในสังสารวัฏนี้ บุญกับบาป ๒ อย่างนี้ เป็นเช่นกับฟืนกับไฟ กล่าวคือกุศลกรรมและอกุศลกรรมซึ่งเผาผลาญคนทั้งหลาย ตั้งแต่เกิดจนถึงพระนิพพาน หากได้สร้างสมกุศลกรรมไว้ก็สามารถ ประคับประคอง รักษากายใจไว้ได้หากสร้างสมอกุศลกรรมไว้มากก็ต้องเดือดเนื้อร้อนใจเป็นกำลังเหมือนอย่างน้ำร้อนนั้นแหละ ด้วยพิจารณาเห็นดังนี้จึงต้องใช้น้ำร้อนแล

๑. เต้าเตา ๓ เต้า

ข้าแต่พระกาลเถระ เต้าเตา ๓ เต้า นั้น จะชี้แจงประการใดเล่า

พระกาลเถระถวายพระพรว่า ดูกรมหาบพิตร เต้าเตา ๓ เต้า นั้น ได้แก่ ภพ ๓ คือ กามภพ กล่าวคือ เปต นรก เดรัจฉาน อสุรกาย เทวดา สวรรค์ ๖ ชั้น รูปภพ กล่าวคือ พรหม ๑๖ ชั้น อรูปภพ กล่าวคือ อรูปพรหม ๔ ชั้น คนทั้งหลายตายแล้วต้องเกิด เกิดแล้วต้องตาย ต้องวนเวียนอยู่ในภพ ๓ นี้ ขอให้ผู้คนทั้งหลายได้ตัดขาดจากภพภูมิทั้ง ๓ นี้แล้วมุ่งไปสู่นิพพานอันเป็นสถานบรมสุขไม่ต้องพบประสบทุกข์อีก จึงต้องวางเต้าเตา ๓ เต้าไว้ดังนี้แล

๒. ตั้งหม้อไว้บนเต้าเตา

ข้าแต่พระกาลเถระ หม้อที่ตั้งไว้บนเต้าเตานั้น อย่างไรเล่า

พระกาลเถระถวายพระพรว่า รูปร่างสัณฐานของเราทั้งหลายที่ปรากฏขึ้นมานี้ ก็เหมือนกับหม้อเพราะมัน เปราะบางแตกง่าย น้ำที่เดือดอยู่นี้ ก็ได้แก่ โลภะโทสะโมหะที่เดือดอยู่เพราะอารมณ์ทั้ง ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ผู้คนจะต้องหมกอยู่ในอารมณ์ทั้งหลายตลอดเวลาไม่

รู้จักสิ้น เวลาที่พินหมดไปไฟดับลงได้แก่เวลาที่บุคคลถึงความเป็นพระอรหันต์ เหตุนั้นแหละจึงต้องตั้งหม้อบนเต้าเตาไว้

๓. ด้ายผูกมือเท้า

ข้าแต่พระกาลเถระ ด้ายที่ผูกมือเท้าศพนั้น เหตุอันใดเล่า

พระกาลเถระถวายพระพรว่า ดูกรมหาบพิตรด้ายที่ผูกมือเท้าศพนั้น เรียกว่า บ่วงสาม ได้แก่ ลูกคือบ่วงคล้องคอ ทริพย์สมบัติคือ บ่วงคล้องเท้า สามิภรรยา คือ บ่วงคล้องมือ ลักษณะทั้ง ๓ นี้แก้ออกยาก บ่วงทั้ง ๓ นี้จะตัดด้วยมีดที่แหลมคมก็หาขาดไม่ แม้เอาไฟมาเผา ก็ตาม เอน้ำมาแช่ไว้ต่อนานแสนนานชั่วกับปร้อยกัปหรือพันกัปก็ตาม สภาพที่บ่วง ๓ จะขาดไปหาไม่มี ท่านผู้มีปัญญาพิจารณา ดูแล้วให้สดับตรับฟังธรรม ไหว้พระ รักษาศีลเจริญภาวนา มุ่งทำกุศลสร้างสมความดีแล้ว ปัญญาเปรียบได้กับมีดที่คมสามารถที่จะตัดด้ายที่มีมือเท้าศพเสียดได้แล้วเข้า ถึงพระนิพพานแล

๔. ไม้ไผ่ซีกยาวเท่าศพ

ข้าแต่พระเถระ ไม้ไผ่ซีกยาวเท่าศพที่วางไว้นั้น จะชี้แจงประการใดเล่า

พระกาลเถระถวายพระพรว่า ไม้ไผ่ซีกยาวเท่าศพที่วางไว้ข้างศพนั้นดุจดั่งพระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ทรงกรุณา สั่งสอนไว้ ให้บุคคลกระทำตามพระดำรัสของพระพุทธองค์ให้ละทิ้งความประพฤติที่ผิดใน บาปอกุศล ให้พินิจพิจารณาอยู่เสมอว่าเราต้องตาย คนอื่นก็ต้องตาย ไม้ไผ่เหมือนกับหลักปฏิบัติทำความเห็นของมนุษย์ให้ตรง เพื่อให้มนุษย์ทั้งหลายพิจารณา ดู และฝึกจิตของตน ไม้ไผ่ ๒ ซีกนี้ได้แก่ กฎเกณฑ์หรือหลักปฏิบัติ จึงต้องวางไว้แล

๕. จ่องแหะฮ์

จ่อง=เตียง แหะฮ์ น่าจะเพี้ยนจากคำว่า แจะหนู= ที่พักหมายถึงเตียงพัก (ร่าง)

ข้าแต่พระกาลเถระ ที่ต้องวางลงบนแท่นวางศพนี้ จะชี้แจงประการใดเล่า

พระมหาเถระถวายพระพรว่า ชั้นของแท่นวางศพ ๔ ชั้น ได้แก่ ภูมิ ๔ คือ อบายภูมิ ๑ สุกติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๑๕ และอรุณภูมิ ๑๔ ให้พิจารณาจะได้พ้นจากทุกขในวัฏสงสารให้มุ่งถึงนิพพาน อันเป็นที่พักของจิต ไม่ต้องกลับมาเห็นความทุกข์ทั้ง ๒ วาระนั้น จึงต้องวางไว้บนแท่นวางศพอย่างนี้

๖. หุงข้าวป้อนข้าว

ข้าแต่พระเถระ ให้หุงข้าวป้อนข้าว จะชี้แจงประการใดเล่า

ดูกรมหาบพิตร ถ้ามีคนมาถามว่า หุงข้าวไว้แล้วจะให้พวกญาติของเราให้มาดูข้าวดู ฟินไฟให้หรือจะได้อตอบว่าบัดนี้หาได้เป็นญาติของเราไม่เป็นเศษเนื้อไปแล้ว ให้บัณฑิตชนพิจารณาถึง

รูปจันทร์ของตัวเองจะได้บรรลุถึงสุคติ ให้พิจารณาว่าสังขารของเราทั้งหลายไม่แน่นอน ดังนั้น แล้วจึงต้องหุงข้าวป้อนข้าว กระทั่งจนถึงปัจจุบันนี้

๗. การไม่ให้นำศพออกทางประตู

ข้าแต่พระเถระ การไม่ให้นำศพออกทางประตูนั้น จะชี้แจงประการใดเล่า

พระเถระถวายพระพรว่า ด้วยให้ความสำคัญแก่พระเจ้าสุทโธทนะซึ่งเป็นศากยวงศ์ ประตูเป็นที่เข้าออกของพวกทาสทั้งหลาย ด้วยเหตุที่พระองค์เป็นศากยวงศ์ จึงไม่ให้นำศพออกทางประตู ให้รื้อฝาเรือนแล้วนำศพออกไปแล

๘. หันเท้าศพไปข้างหน้า

ข้าแต่พระกาลเถระ เหตุใดเล่าเวลานำศพออกจึงให้หันเท้าไปข้างหน้า

พระเถระถวายพระพรว่า ดูกรมหาบพิตร ก่อนหน้านั้นได้หันศีรษะศพไปข้างหน้า แต่ด้วยเหตุแห่งพระศพของพระเจ้าสุทโธทนะ ซึ่งพระพุทเจ้าได้ทรงดำเนินส่งพระศพ ด้วยอำนาจบารมีของพระพุทองค์ เหล่าเทวดาทั้งหลายจึงต้องหันพระบาทพระศพของพระเจ้าสุทโธทนะไปข้างหน้า ด้วยเหตุนี้จึงหันเท้าไปข้างหน้า จนกระทั่งในปัจจุบันนี้

๙. บอกให้ศพฟังธรรม

ข้าแต่พระกาลเถระ เมื่อถึงป่าช้าแล้ว บอกกับศพว่า ฟังธรรม ฟังธรรมดังนี้ เหตุอันใดจึงกล่าวเช่นนั้น

พระเถระถวายพระพรว่า ดูกรมหาบพิตร ด้วยสาเหตุที่พระโพธิสัตว์เสวยชาติเป็นช้างฉัททันต์ พระปัจเจกพุทธเจ้าประมาณ ๕๐๐ รูปเห็นพระยาช้างฉัททันต์ล้มตายลงจึงได้เข้าไปสวดมาติกาพร้อมกับกล่าวว่า โยมทนายท่านจงฟังธรรม แล้วได้สืบท่อมานจนกระทั่งปัจจุบันนี้

๑๐. โยนผ้าห่อศพข้ามศพไปมา ๓ ครั้ง

ข้าแต่พระกาลเถระ เวลาเผาศพให้เอาผ้าห่อศพโยนข้ามศพไปมา ๓ ครั้ง จะชี้แจงประการใดเล่า

พระเถระถวายพระพรว่า ดูกรมหาบพิตร ภพทั้ง ๓ นี้หม้อยู่ด้วยไฟ โลภะ โทสะ และโมหะ ให้ผู้คนทั้งหลายได้เห็นได้พิจารณา ดู หากมีกุศลก็หนีพ้นได้ถ้ากุศลไม่มีก็ต้องเสวยทุกข์ในอบาย ๔ แน่นอน เหมือนผ้าซึ่งไม่ไหม้ไฟ ประสงค์ให้ผู้คนทั้งหลายได้พิจารณา ดู จึงต้องโยนผ้าเหนือไฟไปมา ๓ ครั้งแล

๑๑. ขีดสักต์ทาง

ข้าแต่พระกาลเถระ เมื่อถึงป่าช้าแล้วให้ทำลายหม้อ ให้ขีดสักต์เส้นทางเสีย จะชี้แจงประการใดเล่า

พระกาลเถระถวายพระพรว่า ดูกรมหาบพิตร เส้นทางนี้อย่าให้พวกเราทั้งหลายต้อง เวียนว่ายตายเกิดในภพ ๓ อีก ให้มุ่งทำทานรักษาศีลเจริญภาวนาพยายามให้ถึงพระนิพพาน มุ่งสร้าง กุศลจะได้พ้นจากภพ ๓ ให้ตั้งใจไว้อย่างนี้จึงให้ขัดสะกัดเส้นทางและทำลายหม้อเสีย

๑๒. ไม่ให้หันดูข้างหลัง ให้ดูแต่ในกระจก

ข้าแต่กาลพระเถระ ไม่ให้คนที่ห้ามแครงห้ามหันดูข้างหลัง ให้ดูแต่ในกระจก จะชี้แจง ประการใดเล่า

พระกาลเถระถวายพระพรว่า อันนี้ได้แก่สัตว์โลกที่เกิดมาแล้วนี้ ถ้าเป็นมนุษย์ดำรงชีพอยู่พ่อแม่สามีภรรยาพี่น้องก็จะเป็นที่รักใคร่ของกัน และกันอย่างยิ่ง ครั้นตายแล้วก็จะเป็นที่รังเกียจเป็นที่หวาดกลัวอย่างมาก กลับกลายเป็นที่รังเกียจของผู้คนทั้งหลาย เหตุนั้นแหละแครงห้ามที่ห้ามไปข้างหน้า จึงไม่ให้หันดูข้างหลังให้พิจารณาคนที่ห้ามแครงห้ามไปข้างหน้า อย่าให้จิตใจวนกลับมาสู่บาปอีกอย่าสั่งสมไว้ในอนาคต อย่าให้ต้องเวียนว่ายตายเกิดในภพ ๓ นี้อีก ให้มุ่งสู่พระนิพพานสถานบรมสุข ไม่ต้องหันมากลับเห็นความทุกข์ในภายหลัง ให้ตั้งใจไว้ในภายภาคหน้าว่าจะได้ทำทานรักษาศีลเจริญภาวนานำพาตนเองไปเพื่อ จะได้พ้นจากอบาย ๔ จะได้ถึงพระนิพพานสถานบรมสุขซึ่งสว่างไสวโชติช่วงประดุจกระจก ที่ถือไว้นั้น ด้วยเหตุนี้จึงไม่ให้หันกลับมาดูข้างหลังให้ดูแต่ในกระจกขณะนี้แล

๑๓. เวียนศพ

ข้าแต่พระเถระ เหตุใดเล่าจึงเวียนศพ ๓ รอบ

พระกาลเถระถวายพระพรว่า ดูกรมหาบพิตร การกระทำอย่างนี้เพื่อให้ผู้คนทั้งหลาย ได้เห็นว่า เกิดแล้วต้องตาย ตายแล้วเกิดอีก ต้องวนเวียนอยู่ในสังสารวัฏไม่รู้จบสิ้นให้สัตว์โลกทั้งหลาย พิจารณาทำเป็น อารมณ์ อย่าปรารถนากลับมายังโลกนี้อีก อย่าให้ต้องเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏในโลกทั้ง ๓ นี้อีกให้ พิจารณารู้ถึงโทษของสังสารวัฏ ดังนั้นจึงต้องให้เวียนศพ ๓ รอบแล

๑๔. น้ำมะพร้าว

ข้าแต่พระกาลเถระ ให้น้ำมะพร้าวไปด้วยนั้น เหตุอันใดเล่า

พระกาลเถระถวายพระพรว่า น้ำในแม่น้ำก็ดี ในมหาสมุทรก็ดี ได้แก่ปุณฺณทั้งหลาย ที่จิตใจชุ่มมัวอยู่อกุศลบาปนี้ เปรียบได้กับมหาสมุทร บางครั้งก็ใสสะอาด บางครั้งก็ชุ่มมัว เปรียบเหมือนจิตใจของปุณฺณ คนบางคนใจเป็นกุศล บางคนใจเป็นอกุศล บางคนตอนเป็นเด็กใจเป็นกุศล แก่แล้วใจเป็นอกุศล บางคนตอนเป็นเด็กใจเป็นอกุศล โตขึ้นใจเป็นกุศล บางคนใจเป็นกุศลล้วน ๆ ตั้งแต่เด็กจนแก่ก็มี ด้วยปุณฺณทั้งหลายมีจิตใจไม่มั่นคง กระเพื่อมอยู่ตลอดเวลาไม่รู้จักสงบ ต้องกระแสนารมณฺ์รัก ต้องกระแสนารมณฺ์โลภะโทสะโมหะแล้ว บางครั้งจิตใจดี บางครั้งไม่ดีบางครั้งจิตใจคิดร้าย จิตใจของสัตว์โลกทั้งหลายเป็นต่าง ๆ นานา หยั่งรู้ได้ยากยิ่งนัก ชุ่มมัวเหมือนน้ำในมหาสมุทร

ที่ขุนมัวอยู่ตลอดเวลาไม่รู้จักไสนั้นแหละ น้ำมะพร้าว นั้น ได้แก่จิตใจของพระอริยสงฆ์ผู้บรรลุพระอรหันต์ซึ่งได้กำจัดอกุศลทั้งหลายอัน ได้แก่กิเลส ๑๕๐๐ ตัณหา ๑๐๘ เสียสิ้น เป็นผู้บริสุทธิ์ใสสะอาดด้วยเหตุที่เป็นผู้ไม่ขุนมัว ใสสะอาดอยู่ เปรียบได้กับน้ำมะพร้าวนี้แล

๑๕. เงินทองใส่ปาก

ข้าแต่พระเถระ เอาเงินทองใส่ในปากศพนั้น จะชี้แจงประการใดเล่า

พระกาลเถระถวายพระพรว่า ข้าแต่มหาบพิตร การเอาเงินทองใส่ลงในปากศพนั้นได้แก่การที่คนทั้งหลายเมื่อยังมีชีวิตอยู่โลกในทรัพย์อยากจะทำไรไถนา ลำบากกายแล้วได้ทรัพย์จำนวนมากก็มีบ้าง บางคนใช้เล่ห์เหลี่ยมคดโกง เอาข้าวของคนอื่นซึ่งไม่ชอบธรรมก็มีบ้าง แล้วเอาทรัพย์เหล่านั้นมาบริโภคดำรงชีพทุกคืนวันอันไม่ชอบธรรม แม้มีใจศรัทธา เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเอาทรัพย์เหล่านั้นมาทำบุญให้ทานก็หาเป็นกุศลไม่ เมื่อถึงเวลาตายเช่นนี้แล้วอย่าป่วยกล่าวไปเลย แะเงินทองเท่าปึกแผ่นลงวันที่เขาใส่ไว้ในปากยังเอาไปไม่ได้เลย ให้สาธุชนทั้งหลายพึงชำระจิตใจเสีย ให้กำจัด ความโลภ อย่าหลงใหลในทรัพย์สินเงินทอง ให้พิจารณาถึงโทษของมัน ให้มุ่งแสวงหาโดยชอบธรรมทำบุญ ให้ทานสมาทาน ศีล เจริญภาวนาซึ่งเป็นทรัพย์อันประเสริฐกว่าเงินทองอันเป็นที่รักทรัพย์สมบัติ อันเป็นที่หวง เพื่อจะชำระจิตใจของผู้คนทั้งหลายจึงต้องใส่เงินทองไว้ในปากแล

๑๖. ใส่หมากในปาก (เคี้ยวละเอียด)

ข้าแต่พระกาลเถระ ที่ให้ใส่หมาก (เคี้ยวละเอียด) ในปากนั้น จะชี้แจงประการใดเล่า

พระกาลเถระถวายพระพรว่า สิ่งนี้ได้แก่ผู้คนทั้งหลายผู้มีจิตใจบาปหยาบช้า คำพูดร้ายกาจ เปียดเบียนขัดขวางข่มขู่ผู้อื่น โกหกมดเท็จมีบอกว่าไม่มี ไม่มีบอกว่ามี คำพูดเชื่อถือไม่ได้ ฉลาดแกมโกง ยุยงส่งเสริมให้เขาเสียทรัพย์ทำลายเขา ทำให้เขาใจเสีย ล้มเลิกความตั้งใจของเขา พูดอย่างโจ่งอย่าง ไม่คำนึงถึงข้างหน้าข้างหลัง จิตใจถอยสลดไม่เกรงกลัวบาปไม้อายบาป เมื่อถึงเวลาตายเช่น นี้แล้ว แะหมากที่เคี้ยวละเอียดแล้วในปากยังเคี้ยวไม่ได้ เคี้ยวไม่ไหว คนอื่นต้องเคี้ยวใส่ในปากให้ขอสาธุชนทั้งหลายพึงพิจารณาดูให้มาก ให้กำจัดคำพูดที่เลวทรามเสียทั้งหมด สิ่งอันเป็นโทษให้เว้นเสียให้พูดแต่คำที่เป็นจริงแล

๑๗. คำภาชนะเครื่องสาน (ประเภทกระบุง กระจาด)

ข้าแต่พระเถระ เมื่อคนทั้งหลายลูกกลับ คำว่ากระบุงทั้งนั้น จะชี้แจงประการใดเล่า

พระกาลเถระถวายพระพรว่า ข้าแต่มหาบพิตร ญาติของเราต้องคว่ำหน้าลงกับแผ่นดินแล้ว พูดอย่างนี้แล้วให้คว่ำกระบุงนั้นแลให้พิจารณาดูให้แจ้งชัดจะได้เข้าถึงสุคติภูมิ หากไม่พิจารณาอย่างนี้จะต้องเสวยทุกข์ในอบาย ๔ คือ เปรต นรก สัตว์เดรัจฉาน อสุรกายอย่างแน่นอน เห็น

อย่างนี้แล้วให้นึกถึงกุศลจะได้ ไปถึงพระนิพพานสถานอำมฤตกำจัดทุกข์ในสังสารวัฏเสีย จึงต้องคว่ำ
กระบุง

๑๘. ผลานิสงส์การเผาศพ

ผู้ใดได้เผาศพพ่อแม่อุปัชฌาย์อาจารย์และญาติผู้ใหญ่ ทำเชิงตะกอน

เผาศพมีอานิสงส์มาก บุคคลนั้นจะได้ความสุขในโลกนี้อย่างแน่นอน

ผู้ใดนิมนต์พระสงฆ์มาพิจารณาศพ จะได้รับอานิสงส์ ๒,๐๐๐

ผู้ใดนำส่งศพชาวบ้าน จะได้อานิสงส์ ๒๐,๐๐๐

เก็บกระดูกวัวควายเผา จะได้รับอานิสงส์ ๕๐๐

เก็บศพที่ลอยน้ำเผาซักผ้าบังสุกุล จะได้รับอานิสงส์ ๗๐๐

ได้แบกศพคนไร้ญาติคนกำพร้าจะได้รับอานิสงส์ ๒,๐๐๐

เก็บศพที่เขหาตัดทิ้ง จะได้รับอานิสงส์ ๑,๐๐๐

ได้แบกศพญาติพี่น้องและญาติผู้ใหญ่ จะได้รับ อานิสงส์ ๘๐,๐๐๐

ได้แบกศพคนมีศีล ๕ ศีล ๘ จะได้รับอานิสงส์ ๒๐,๐๐๐

ได้แบกศพพระสงฆ์ จะได้รับอานิสงส์ ๑๐๐,๐๐๐

ผู้ใดได้จัดการการงานนั้นด้วยตนเอง จะได้รับ อานิสงส์ ๙๐๐,๐๐๐

ได้แบกศพพ่อแม่ จะได้รับอานิสงส์ ๗,๐๐๐,๐๐๐

ได้แบกศพอุปัชฌาย์ อาจารย์จะได้รับอานิสงส์ ๙๐๐,๐๐๐

ได้แบกศพพระอรหันต์ จะได้รับอานิสงส์ ๑๐ อสงไขยกับปี

ได้แบกศพพระปัจเจกพุทธเจ้า จะได้อานิสงส์ ๑,๐๐๐,๐๐๐,๐๐๐

หญิงชายทั้งหลายที่ได้แบกพระศพของพระพุทธเจ้า จะได้รับอานิสงส์เป็นอนันต์นับ
ประมาณมิได้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ดังนี้แล้ว

๒.๓ คนมอญชุมชนวัดบางกระดี่

ชุมชนมอญวัดบางกระดี่ เป็นชุมชนมอญที่มีความเหนียวแน่นทางวัฒนธรรมกลุ่มใหญ่
กลุ่มหนึ่งในกรุงเทพมหานคร ชุมชนแห่งนี้มีความน่าสนใจอยู่ที่ว่า อยู่ท่ามกลางกลุ่มคนไทยแต่กลับ
รักษาวัฒนธรรม แบบแผนประเพณีได้อย่างเหนียวแน่น วิชาการที่เข้ามาศึกษาประวัติความเป็นมา
ของชุมชนมอญบางกระดี่จะบอกเป็นเสียงเดียวกันว่าไม่พบชื่อชุมชนนี้ในวรรณกรรมสมัยรัชกาลที่ ๒
เช่น นิราศนรินทร์ ของนรินทร์ธิเบศร์ และนิราศเมืองเพชรของสุนทรภู่ แม้จะเดินทางผ่านแถบแสมดำ
บางขุนเทียนก็ตาม ผู้เขียนเชื่อว่าชุมชนบางกระดี่เกิดขึ้นพร้อมกับวัดบางกระดี่ ซึ่งเป็นธรรมเนียมของ

^๖ คัมภีร์ใบลานมอญของวัดคงคาราม จ. ราชบุรี, คัมภีร์กาละกาสิ, แปลโดย พระมหาจตุร ญาณจารี

คนมอญในประเทศไทยที่เห็นกันอยู่ทั่วไป วัดจะถูกสร้างขึ้นพร้อมกับหมู่บ้าน เพราะคนมอญมีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาทุกวัน วัดบางกระดี่ ซึ่งสร้างเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๒๐ ตรงกับสมัยรัชกาลที่ ๕ ตอนต้น หลังจากครองราชย์ประมาณ ๙ ปี ตามประวัติศาสตร์ เล่าสืบกันมาว่าพระอาจารย์เผ่า เป็นเจ้าอาวาสรูปแรกของวัด ซึ่งเคยเป็นทาสในเรือนเจ้านายท่านหนึ่งเมื่ออายุครบบวชแล้วจึงขอลาออกบวช เจ้านายท่านนั้นจึงได้ยกที่ดินในแถบบางกระดี่เป็นสถานที่สร้างวัดในปัจจุบันนี้ให้ เมื่อสร้างวัดแล้วจึงเรียกชื่อวัดนี้ว่า “วัดบางกระดี่” พระอาจารย์เผ่าจึงเป็นเจ้าอาวาสวัดบางกระดี่เป็นรูปแรก

ในสารบบของการอพยพของคนมอญในช่วงรัตนโกสินทร์เองก็ไม่ปรากฏว่าได้มีการโยกย้ายคนมอญมาจากที่ไหนมาไว้ที่บริเวณชุมชนวัดบางกระดี่แห่งนี้ ทั้ง ๆ ที่คลองสนามไชยนี้มีความสำคัญ ในการเดินทางเชื่อมต่อบางกอก กับแม่น้ำเมืองสาครบุรีหรือแม่น้ำท่าจีน จังหวัดสมุทรสาคร ช่วงแรกที่เชื่อมคลองบางกอกใหญ่ (แม่น้ำเจ้าพระยาสายเก่า) เรียก คลองด่าน ช่วงกลางเรียก คลองสนามไชย ช่วงสุดท้ายเรียก คลองมหาชัย (บางครั้งเรียกตั้งแต่ต้นถึงท้ายว่า คลองมหาชัย ชลมารค) หรือบางครั้งเรียกชื่อเพียง ๒ ช่วง คือช่วงแรกเรียก คลองด่าน และช่วงหลังเรียก คลองมหาชัย ดังนั้นจึงมีความเป็นไปได้สูงว่า เป็นชุมชนที่เกิดจากการย้ายถิ่นเพื่อแสวงหาทรัพยากรที่เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตชาวมอญจากถิ่นอื่นมาตั้งรกรากอยู่ที่บางกระดี่จำนวนไม่น้อย เหตุสำคัญที่ทำให้มีการอพยพย้ายถิ่นฐานของคนมอญสมุทรสาครและแถบอื่นๆ เข้ามาอยู่ในเขตบางกระดี่ คือพื้นที่แถบบางกระดี่เป็นป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้โกงกาง ซึ่งเป็นไม้พื้นที่มีคุณภาพและป่าจากแถบบางกระดี่-สมุทรสาครเป็นป่าจากน้ำกร่อยใบจากมีคุณภาพดีไม่ค่อยมีแมลงกัดกินใบ

ผู้ใหญ่บางคนเล่าว่าคนมอญแถบป่าน้ำจืดจะตัดใบมาขายคนมอญบางกระดี่ ให้เย็บเป็นต้นจากขายอีกทอดหนึ่งเพราะราคาต้นจากที่บางกระดี่มีราคาดีกว่า ใบจากไม่มีแมลงกัดกิน คงทนกว่าจากป่าน้ำจืดคงต้องทำความเข้าใจว่าสมัยที่ไฟฟ้า น้ำมัน และอาคารก่ออิฐถือปูน ยังไม่แพร่หลายอย่างปัจจุบัน ไม้พื้นและจากจึงเป็นที่ต้องการของคนทั่วไปในประเทศ โดยเฉพาะในเมืองหลวง กรุงเทพมหานคร อาชีพตัดจากจึงเป็นที่ต้องการหารายได้ดีในแถบสมุทรสาครผู้คนเข้ามาทำกินกันเป็นจำนวนมาก ความต้องการในการหาแหล่งพื้นและจากใหม่จึงเกิดขึ้น ในแถบบางกระดี่มีวัดอุทิศมาก และอยู่ริมคลองสนามไชยซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำที่สำคัญ ระหว่างสมุทรสาครกับกรุงเทพมหานคร จึงไม่เป็นเรื่องแปลกที่คนมอญจากสมุทรสาครย้ายถิ่นฐานมาตั้งถิ่นฐานที่บางกระดี่เป็นจำนวนมาก

การติดต่อค้าขายในยุคหลังทำให้มีคนมอญจากถิ่นฐานอื่น เช่น สมุทรปราการ นนทบุรี และปทุมธานี ตามเข้ามาเพิ่มเติมเมื่อภายหลัง สันนิษฐานได้ว่า ชาวมอญ ที่บ้านบางกระดี่ส่วนใหญ่แพร่กระจายมาจากชุมชนมอญ ในจังหวัดสมุทรสาคร เพราะชุมชนมอญเก่าแก่อายุสมุทรสาครนั้น มีหลักฐานการตั้งชุมชนมาอย่างน้อยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๓ กล่าวคือ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯ ให้สร้างป้อมและชุดคลองสุนัขหอน และโปรดฯ ให้ยกครัวมอญ ในเจ้าพระยามหา

โยธา ไปทำมาหากินที่จังหวัดสมุทรสาคร เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๑ รวมทั้งนิราศเมืองเพชรของสุนทรภู่ ซึ่งแต่งในสมัยรัชกาลที่ ๓ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๖ กล่าวว่า

“ถึงเขตแขวงแหล่งหล้าสุนัขหอน เรือสลอนลอยรอถือถ่อไสว
ทั้งพวงแพแซ่ซ้องแจ่มมอญไทย บ้างมาไปปะกันเสียงครั่นครื้น”

แสดงให้เห็นว่า มีชุมชนมอญเกิดขึ้น ในจังหวัดสมุทรสาคร ย่านมหาชัย และคลองสุนัขหอนมาอย่างน้อย ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๓ แล้ว ประกอบกับพื้นที่ของชุมชนมอญ ที่มหาชัยและคลองสุนัขหอน ก็เป็นเขตแดนต่อเนื่องกัน สามารถไปมาหาสู่กันได้โดยง่าย อาศัยคลองสนามไชย (คลองบางกระดี่) เป็นเส้นทางสัญจรหลัก ประกอบกับชุมชนมอญที่มหาชัยและคลองสุนัขหอน เป็นชุมชนมอญขนาดใหญ่ ต่อมาในระยะหลัง เกิดความแออัดขาดแคลนที่ทำมาหากิน จึงมีการขยับขยาย เพื่อจับจองที่ทำกินยังแหล่งใหม่ ที่มีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์กว่าที่บางกระดี่ ซึ่งเมื่อย้ายมาอยู่ที่ใหม่แล้ว ยังสามารถประกอบอาชีพเดิม อย่างที่เคยเมื่ออยู่ที่มหาชัย และคลองสุนัขหอนได้ คือเย็บจาก ตัดฟืน เผาถ่าน อีกทั้ง ใกล้เคียงค้าขายสินค้าเหล่านั้นคือ ปากเกร็ด สามโคก ที่ต้องการฟืนและจาก ในการทำเครื่องปั้นดินเผา ต่อมาในระยะหลัง เมื่อมีการติดต่อค้าขายกันระหว่างชุมชนมอญ จึงมีชาวมอญอีกส่วนหนึ่ง โยกย้ายมาอยู่ที่บางกระดี่เพิ่มเติม จากการแต่งงาน และการค้าขายประกอบอาชีพ กับชาวมอญสามโคก ปากเกร็ด พระประแดง และย่านบางไส้ไก่ กรุงเทพมหานคร

หลักฐานที่สามารถอธิบายความเป็นมา และความเก่าแก่ของชุมชนมอญบางกระดี่ได้ก็คือ สถาปัตยกรรม และสิ่งก่อสร้างภายในวัดบางกระดี่ ได้แก่ เจดีย์ พระพุทธรูป และความเชื่อมโยงทางด้านสังคม และวัฒนธรรมประเพณีในชุมชน

วัดบางกระดี่ เป็นวัดประจำชุมชนบางกระดี่ สามารถบอกเล่าความเป็นมา ของชุมชนมอญแห่งนี้ได้เป็นอย่างดี สถาปัตยกรรมภายในวัด เป็นงานศิลปะแบบพื้นบ้าน และวัสดุที่ใช้ก็เป็นวัสดุที่หาง่ายในท้องถิ่น ที่แสดงให้เห็นว่า เป็นงานที่เกิดจากพลังศรัทธาของชาวบ้านแท้ ๆ แบบที่เรียกว่าตามมีตามเกิด ต่างจากวัดในละแวกใกล้เคียง เช่น วัดกก วัดศิระกระบือ วัดโคกขาม ซึ่งล้วนแต่สร้างอย่างประณีตบรรจง และสร้างมาแต่สมัยอยุธยา ลักษณะดังกล่าวเป็นเช่นเดียวกันกับชุมชนเกิดใหม่ทั่วไป ที่เพียงแต่ต้องการสร้างศาสนสถาน เป็นการชั่วคราวภายในชุมชน ประการหนึ่งอาจด้วยความไม่แน่นอน ในการที่จะอพยพโยกย้ายมาอย่างถาวร และอีกประการคือฐานะ และเศรษฐกิจของชุมชนที่เพิ่งอยู่ในภาวะก่อร่างสร้างตัวใหม่

การตรวจเทียบรูปแบบศิลปะ และยุคสมัย ของโบราณวัตถุโบราณสถาน ภายในชุมชนมอญบางกระดี่ ศิลปะปูนปั้น ลวดลายแกะสลัก บนบานประตูโบสถ์ หน้าต่าง และศาลาการเปรียญ พบว่าได้รับอิทธิพลศิลปะจีนแบบราชนิยมสมัยรัชกาลที่ ๓ ถึงช่วงต้นรัชกาลที่ ๔ อีกทั้งลักษณะงานศิลปะ เป็นงานช่างตระกูลเดียวกับที่ปรากฏ ที่วัดทรงธรรม อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ อันเป็นชุมชนมอญใกล้เคียง และมีสายสัมพันธ์กันมาแต่เดิม หลักฐานดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า วัดบาง

กระตี่น่าจะสร้างร่วมยุค หรือใกล้เคียงกันกับวัดทรงธรรม ซึ่งสร้างในสมัยรัชกาลที่ ๔ นอกจากหลักฐานด้านโบราณสถานข้างต้นแล้ว ยังมีลักษณะสำคัญ ที่แสดงความเป็นมาอย่างชัดเจน กล่าวคือ ภาษาที่ใช้ ระบบเครือญาติ และรูปแบบวัฒนธรรมประเพณี ของชาวบ้านบางกระดี่ มีความเหมือนกับชาวมอญ ที่จังหวัดสมุทรสาครหลายประการ เช่น ภาษาที่ใช้จำนวนมาก ที่เป็นศัพท์ท้องถิ่นย่านนี้ ไม่มีใช้ในท้องถิ่นอื่น ได้แก่ ซอดบัวตาด (ฝักกระเจี๊ยบเขียว) ซาฮ์ (ตลาด) เป็นต้น ผ้าสไบที่คนมอญเฉียงป่า หรือญาติแระเริ่มไต่ระ ที่มีลวดลายและรูปแบบเฉพาะตัว เสื่อกกสาน (ฮะกอหะลัก) เหล่านี้ ล้วนเป็นเอกลักษณ์ ของชาวมอญทางสมุทรสาคร และชาวมอญ ที่โยกย้ายไปจากสมุทรสาคร เช่น กระทุ่มมิด ไทรน้อย หนองจอก ลาดกระบัง เป็นต้นจากหลักฐานข้างต้น ทำให้สันนิษฐานว่า ชุมชนมอญบางกระดี่ น่าจะขยายโยกย้ายไปจากสมุทรสาคร ตั้งชุมชนขึ้นใหม่ ที่บางกระดี่ ในราวปลายสมัยรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงต้นรัชสมัย ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่นานไปก่อนสมัยรัชกาลที่ ๔ อย่างแน่นอน อายุในการตั้งชุมชนราว ๑๔๐ ปี ชุมชนบางกระดี่ เป็นชุมชนมอญขนาดใหญ่แห่งหนึ่ง ที่ยังคงรักษาวัฒนธรรมประเพณี ดั้งเดิมไว้ได้อย่างดี เป็นชุมชนริมน้ำคล้าย ๆ ชุมชนมอญส่วนใหญ่ในเมืองไทย โดยตั้งบ้านเรือนอยู่สองฟากคลองสนามไชย หรือ ที่ชาวบ้านเรียกว่า คลองบางกระดี่ จัดแบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็นหมู่ที่ ๒ หมู่ที่ ๘ และหมู่ที่ ๙ แขวงแสมดำ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ปัจจุบัน มีถนนซอยแยกจากถนนพระราม ๒ หรือ ถนนธนบุรีปากท่อ กิโลเมตรที่ ๑๐ ระยะทาง ๓ กิโลเมตร เข้าถึงหมู่บ้าน ซึ่งนับว่าสะดวกสบาย กว่าสมัยก่อนที่ใช้การสัญจรทางน้ำเป็นหลักเป็นอย่างมาก

๒.๔ บทสรุป

จากการศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ จึงพบว่า “โจ้งแหนะ” เป็นการจำลอง ภพภูมิ ดังที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก กัฏฐิ ในคัมภีร์ต่าง ๆ ก็พบว่า “โจ้งแหนะ” เป็นการจำลองเอาภพภูมิต่าง ๆ มาสร้างให้เป็นรูปธรรม จากเดิมที่เป็นนามธรรม เพื่อที่จะได้ถ่ายทอดการที่จะอธิบาย ให้ผู้ที่เขาสนใจได้เข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธเจ้า เป็นแนวทางที่จะศึกษา และปฏิบัติตามในหลักธรรมคำสอน เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง แก่ส่วนรวมเมื่อตนได้ทำความดี ก็จะมีความสุขสงบร่มเย็น และจะส่งผลดีแก่คนรอบข้างให้ได้รับความร่มเย็นในคุณธรรมที่ได้ประพฤติปฏิบัติต่อไป

บทที่ ๓

หลักธรรมและคติความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับ “โจ้งแหนะ”

ประเพณี และวัฒนธรรม ส่วนใหญ่ที่มีการยึดถือและปฏิบัติสืบทอดกันมาส่วนใหญ่แล้วจะมีความสอดคล้องกับพระพุทธศาสนา หรืออาจจะกล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นบ่อเกิดประเพณี เช่นกันในเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่ทำให้คนเกิดความทุกข์ใจ หรือสุขใจก็ดี ก็ย่อมต้องหาที่พึ่งพิงของจิตใจ เมื่อเกิดความทุกข์ ไม่ว่าจะเกิดจากการพลัดพรากจากบุคคลที่เคารพรัก การพลัดจากญาติมิตร หรือเกิดความไม่สบายใจในเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ประสบมา หลักธรรมในพระพุทธศาสนาก็คือยาที่จะบรรเทาความไม่สบายใจในสิ่งเหล่านั้น ซึ่งชาวมอญ หรือชาวมอญก็เช่นกัน เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่เรียกว่าไม่สบายใจในทีกล่าวมาข้างต้น ก็ต้องหายาแก้ก็คือหลักธรรมในพระพุทธศาสนา และเมื่อปฏิบัติตามดีแล้วก็เกิดความสบายใจ ความสุขใจ ทำให้สามารถใช้ชีวิตได้อย่างสงบสุข ก็มีการเรียบเรียงหลักธรรมเหล่านั้น ให้สามารถปฏิบัติตามอย่างมีแบบแผนกันในกลุ่ม หรือชุมชนของตนเองซึ่งเป็นสิ่งที่เรียกว่าคติความเชื่อ และได้รับการยอมรับและสืบทอดกันมาในกลุ่มชนชาตินั้น ๆ ก็คือ คติความเชื่อใดเมื่อยังสามารถรองรับความเปลี่ยนแปลงในชีวิตได้ ความเชื่อเหล่านั้นก็จะถูกรักษาและคงได้รับการปฏิบัติกันอยู่ในชุมชนนั้น ๆ ในกรณีศึกษานี้ได้พบว่า หลักธรรมและคติความเชื่อ ที่ยังคงประเพณีและปฏิบัติจนกลายเป็นประเพณี มีประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

๓.๑ ความเชื่อเรื่อง โจ้งแหนะ ของคนมอญวัดบางกระดี่

๓.๒ ความเชื่อในทักษิณานุปัตตานมีผล

๓.๓ ความเชื่อในคัมภีร์โลกสมมติ

๓.๔ ความเชื่อในคัมภีร์โลกนิติ

๓.๕ บทสรุป

๓.๑ ความเชื่อเรื่องโจ้งแหนะของคนมอญบางกระดี่

๓.๑.๑ การสร้างแท่นวางศพ

ต้องใช้ไม้ไผ่ผ่าซีกมาทำเป็นชั้น ๔ ชั้นชั้นละ ๔ อัน มีความหมายถึงอบายภูมิจึง ๔ ได้แก่ นรก เปรต อสุรกาย สัตว์เดรัจฉานอบายภูมิจึง ๔ ได้แก่ เจริญนรก เปรต อสุรกาย และ นรก

เจริญนรก ภูมิจึง เป็นโลกของสัตว์ที่อยู่บนโลกใบเดียวกับโลกมนุษย์ สัตว์เดรัจฉานมีความยินดีในเหตุอยู่ ๓ ประการคือการกิน การนอน และการสืบพันธุ์ เจริญนรกแบ่งเป็น ๔ ประเภทคือ

อพทริจฉาน (ไม่มีเท้า ไม่มีขา) อย่างงู ปลา ไล่เดือน เป็นต้น ทวิปทริจฉาน (มี ๒ ขา) เช่นนก ไก่ ฯลฯ จตุปทริจฉาน (มี ๔ ขา) เช่นช้าง ม้า ฯลฯ พหุปทริจฉาน (มีมากกว่า ๔ ขา) เช่นแมงมุม ตะขาบ เป็นต้น มนุษย์ผู้มีจิตไม่บริสุทธิ์ ประพฤติอกุศลกรรม หรือเมื่อเป็นมนุษย์ไม่ได้ประกอบกรรมชั่วใด ๆ แต่เวลาใกล้จะตาย จิตประกอบด้วยโมหะ หลงผิด ขาดสติ ก็จะไปเกิดในเดรัจฉานภูมิ

นิมิตก่อนตาย (นิมิตแปลว่าเครื่องหมาย) ที่ชี้บอกถึงเดรัจฉานภูมิที่ตนจะไปเช่น เห็นเป็นทุ่งหญ้า ป่าไม้ ดงหญ้า เชิงเขา ชายน้ำ แม่น้ำ กอไผ่ และภูเขา เป็นต้น บางทีเห็นเป็นรูปสัตว์ หากภาพเหล่านี้มาปรากฏทางใจแล้วจิตยึดหน่วงเป็นอารมณ์ เมื่อดับจิตตายขณะนั้น ต้องไปเกิดเป็นเดรัจฉานอย่างแน่นอน

เปตติวิสัยภูมิ (โลกเปรต) เป็นภูมิที่อยู่ของสัตว์ที่ห่างไกลจากความสุข มีอายุอยู่ไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับกรรม บุญกรรมของเปรตคืออกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ เมื่อขาดใจตายจากโลกมนุษย์ หากกุศลกรรมสามารถนำไปสู่นิรยภูมิได้ ต้องไปเสวยทุกข์โศกในนรกก่อน พอสิ้นกรรมพ้นจากนรกแล้ว หากเศษบาปยังมีก็ไปเสวยผลกรรมเป็นเปรตต่อภายหลัง หรือเมื่อก่อนสิ้นใจจิตไปยึดเหนี่ยวเอาโลภะเป็นอารมณ์ เมื่อตายไปก็ไปเกิดในเปตติวิสัยภูมิ

คตินิมิตที่บ่งบอกที่ไปถึงโลกเปรตเช่น เห็นหุบเขา ถ้ำอันมืดมิดที่วังเวง และเปล่าเปลี่ยว หรือเห็นแกลบ และข้าวลีบมากมาย แล้วรู้สึกหิวและกระหายน้ำเป็นกำลัง บางทีเห็นว่าตนดื่มกินเลือดน้ำหนองที่น่ารังเกียจสะอิดสะเอียน หรือเห็นเป็นเปรตมีร่างกายผ่ายผอมน่ากลัว หากภาพเหล่านี้มาปรากฏทางใจแล้วยึดหน่วงเป็นอารมณ์ เมื่อดับจิตตายขณะนั้น ต้องบังเกิดเป็นเปรตเสวยทุกข์เวทนาตามสมควรแก่กรรมอย่างแน่นอน

อสุรกายภูมิ เป็นภูมิอันเป็นที่อยู่ของสัตว์อันปราศจากความเป็นอิสระและสนุกรื่นเริง แบ่งเป็น ๓ ประเภทคือ เทวอสุรา เปตติอสุรา และ นิรยอสุรา

เทวอสุรา มีทั้ง ๖ จำพวกคือ ๑) เวปจิตติอสุรา ๒) สุพลีอสุรา ๓) ราหูอสุรา ๔) ปหารอสุรา ๕) สัมพรตอสุรา ๖) วินิปาติกอสุรา ๕ จำพวกแรกเป็นปฏิปักษ์ต่อเทวดาชั้นดาวดึงส์ อยู่ใต้ภูเขาสิเนรุ ส่วนวินิปาติกอสุรา มีรูปร่างเล็กกว่าและอำนาจก็น้อยกว่าเทวดาชั้นดาวดึงส์ อาศัยอยู่ในโลกมนุษย์ทั่วไป ตามป่าเขา ต้นไม้ และศาลที่ปลูกไว้ ซึ่งเป็นที่อยู่ของภุมมัญญเทวดาทั้งหลาย แต่เป็นเพียงบริวารของภุมมัญญเทวดาเท่านั้น

เปตติอสุรา มีทั้งหมด ๓ จำพวกคือ ๑) กาลกัญจิกเปรตอสุรา ๒) เวมานิกเปรตอสุรา ๓) อาวุธิกเปรตอสุรา เป็นเปรตที่ประหารกันเองด้วยอาวุธต่าง ๆ

นิรยอสุรา เป็นเปรตจำพวกหนึ่งที่เสวยทุกข์เวทนาในนรกโลกันตร์ นรกโลกันตร์ตั้งอยู่ระหว่างกลางของจักรวาลทั้งสามบุญกรรมของอสุรกายก็เช่นเดียวกันกับเปรต

นรก โลกนรกประกอบด้วย มหานรก ๘ ขุม อุตสทนรก ๑๒๘ ขุม ยมโลกนรก ๓๒๐ ขุม โลกันตร์นรก ๑ ขุม รวมทั้งหมด ๔๕๗ ขุม

บ้างก็ว่า เอาชนะต่อภูมิทั้ง ๔ คือ อบายภูมิ ๔ สุกตภูมิ ๗ รูปภูมิ ๑๖ อรูปภูมิ ๔ พระพุทธองค์ตรัสว่า บุคคลในโลกนี้ปรุงแต่ง กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม (กาย คำพูด ความคิด) ที่มีความเบียดเบียน ครั้นสำเร็จแล้ว ย่อมเข้าถึงโลกที่มีความเบียดเบียน สัตว์ทั้งหลายหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกติวินิบาต นรก เพราะความวิบัติแห่งศีลเป็นเหตุหรือเพราะวิบัติแห่งทิว (ความเห็นผิดเป็นเหตุ)

บุคคลประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมอยู่ในนรกเหมือนถูกนำไปฝังไว้

- ๑) กายกรรมที่มีโทษ
- ๒) วจีกรรมที่มีโทษ
- ๓) มโนกรรมที่มีโทษ
- ๔) ทิวที่มีโทษ

ศีลข้อที่ ๑ ตนเองเป็นผู้ฆ่าสัตว์ พอใจ ชักชวน กล่าวสรรเสริญการฆ่าสัตว์ บุคคลที่ เสพ เจริญ ทำให้มากแล้วย่อมอำนวยผลให้ไปเกิดในนรก สัตว์เดรัจฉาน เปเรต อย่างเบาที่สุดเกิดเป็นมนุษย์ ที่อายุน้อย

ศีลข้อที่ ๒ ตนเองเป็นผู้ลักทรัพย์ พอใจ ชักชวน กล่าวสรรเสริญการลักทรัพย์ บุคคลที่ เสพ เจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมอำนวยผลให้ไปเกิดในนรก สัตว์เดรัจฉาน เปเรต อย่างเบาที่สุดอำนวยผลให้เป็นผู้เสื่อม โภคทรัพย์ แก่ผู้เกิดเป็นมนุษย์

ศีลข้อที่ ๓ ตนเองเป็นผู้ประพฤติดินกาม พอใจ ชักชวน กล่าวสรรเสริญการประพฤติดินกาม บุคคลที่ เสพ เจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมอำนวยผลให้ไปเกิดในนรก สัตว์เดรัจฉาน เปเรต อย่างเบาที่สุด อำนวยผลให้เป็นผู้มีศัตรูและมีเวร แก่ผู้เกิดเป็นมนุษย์

ศีลข้อที่ ๔ ตนเองเป็นผู้พูดเท็จ พูดส่อเสียด คำหยาบ เพ้อเจ้อ พอใจ ชักชวน กล่าวสรรเสริญการประพฤติดินกาม กล่าวเท็จ บุคคลที่ เสพ เจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมอำนวยผล ให้ไปเกิดในนรก สัตว์เดรัจฉาน เปเรต อย่างเบาที่สุดถูกกล่าวด้วยคำไม่จริง แดกจากมิตร มีวาจาไม่น่าเชื่อถือ ได้ฟังเรื่องไม่น่าพอใจแก่ผู้ที่เกิดเป็นมนุษย์

ศีลข้อที่ ๕ ตนเองเป็นผู้ดื่มสุราเมรัยและสิ่งเสพติดต่าง ๆ พอใจ ชักชวน กล่าวสรรเสริญ บุคคลที่ เสพ เจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมอำนวยผลให้ไปเกิดในนรก สัตว์เดรัจฉาน เปเรต อย่างเบาที่สุดเป็นผู้วิกลจริตแก่ผู้ที่เกิดเป็นมนุษย์

ทิวที่มีโทษ คือ ความเห็นผิด เห็นว่าทำแล้วสูญ กรรมดีเลวไม่มี เกิดแล้วตายครั้งเดียว โลกอื่นไม่มีพอใจ ชักชวน กล่าวสรรเสริญ บุคคลที่ เสพ เจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมอำนวยผลให้ไปเกิดในนรก สัตว์เดรัจฉาน เปเรต

อบายภูมิ ๔ คือโลกที่มีความเบียดเบียน ถูกทำร้ายทุบตี กระทบด้วยการเบียดเบียน ตลอดเวลา การเบียดเบียน คือการผิดศีล ๕ นั้นเอง ผิดศีล ๕ แต่ละข้อก็มีที่ไปแตกต่างกันไป

คือ มีนรกขุมนั้น ขุมนี้แบ่งไว้ตามความผิด อายุหรือเวลาในการชดใช้ ขึ้นอยู่กับว่าทำกับใครมากหรือน้อย ยกตัวอย่างเช่น การฆ่าสัตว์ มีผลน้อยกว่ามนุษย์ สัตว์ก็มีลำดับเช่น ออกลูกเป็นไข่ ออกลูกเป็นตัว จนถึงสัตว์ขนาดใหญ่เช่น ช้าง มนุษย์ก็มีลำดับ เช่น ฆ่ามนุษย์ทุศีล มีผลน้อยกว่าการฆ่ามนุษย์มีศีล ฆ่ามนุษย์มีศีลน้อยกว่าพระโสดาบัน จนถึงพระอรหันต์และทำร้ายพุทธองค์จนท้อพระโลหิต คือพระเทวทัต กรรมที่ให้ผลทันทีและยาวนานคือ อนันตริยกรรม คือ กรรมที่นับไม่ได้ว่าจะสิ้นสุดเมื่อใด กรรมที่ปิดสวรรค์นิพพานทั้งหมด มี ๔ อย่างคือ

- ๑) ฆ่าพ่อแม่
- ๒) ฆ่าพระอรหันต์
- ๓) ยุยงให้พระสงฆ์แตกแยก
- ๔) ทำให้พระพุทธเจ้าหือพระโลหิต

กรรมเหล่านี้ให้ผลทันที ไม่ต้องรอ ส่วนกรรมหนักอื่น ๆ ที่ตามมาจะให้ผลในระยะที่เกิดหรือลำดับต่อไปนี้คือ อายุของอบายภูมิ ๔ การฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤติดีกในกามการ พุดเท็จ ส่อเสียด คำหยาบเพ้อเจ้อ การดื่มสุราเมรัยและสิ่งเสพติดต่าง ๆ รวมทั้งผู้พอใจ ชักชวน กล่าวสรรเสริญ เหล่านี้เป็นผลพวงทั้งหมดของอบายภูมิ ๔ ไม่ใช่เพียงแค่นี้หมดจากอบายภูมิ ๔ ยังตามมาเมื่อเกิดเป็นมนุษย์ คือ มนุษย์ทุกซ์ทรมาณด้านต่าง ๆ พิกการ เจ็บป่วย เป็นโรคร้าย โดนเบียนเบียน ด้วยเรื่องต่าง ๆ การเลือกมาอบายภูมิ ๔ นั้นเป็นของง่าย ๆ เพราะเป็นของง่ายนี้เอง สัตว์นรก สัตว์เดรัจฉาน จึงมีมากกว่าเทียบกับไม่ได้กับมนุษย์ เหตุเพราะอะไร “พระพุทธองค์ตรัสว่า” จิตของมนุษย์เหมือนกระแสน้ำไหลลงสู่ที่ต่ำเสมอ ในโลกนี้มีมืดกับสว่าง พระพุทธศาสนาก็มีเพียง ๒ ด้าน คือ สัมมาทิฐิ และมิฉฉาทิฐิ

๑. มิฉฉาทิฐิ (ความเห็นผิด) เปรียบเหมือนความมืดไม่มีทางสูงขึ้นได้เลย มิฉฉาทิฐิความเห็นผิดคือ เห็นว่าทำแล้วสูญ กรรมดีเลวมีที่ไหน เกิดมาชาติเดียวอยากทำอะไรก็ทำ อยากชั่วก็ชั่วไว้ศีลธรรม คิดว่าการผิดศีลทำเป็นเรื่องไร้สาระเวรกรรมไม่มีจริง บุคคลเหล่านี้แหละที่ทนทุกข์ทรมาณอยู่ในอเวจีมหานรก ขึ้นจากอเวจีเศษแห่งกรรมจะนำไปจุติเป็นสัตว์เดรัจฉาน แม้ได้เกิดเป็นมนุษย์ก็มีองค์ประกอบไม่ครบ ๓๒ ประการ หรือครบก็ถูกเบียดเบียนด้วยสิ่งต่าง ๆ ให้ทุกข์ทรมาณอยู่รำไป

๒. สัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ) เปรียบเหมือนแสงสว่าง สัมมาทิฐิความเห็นชอบ คือ เห็นตามพระพุทธองค์ว่าทุกสิ่งเกิดจากเหตุเมื่อทำอะไรไปย่อมได้รับผลสิ่งนั้น เชื่อกฎแห่งกรรม กรรมดีกรรมชั่วที่ให้ผล เชื่อผลแห่งการกระทำของตัวเอง

อบายภูมิ ๔ คือ คุกแห่งวิญญาน เลือกลงไปแล้วมีแต่ความทุกข์ทรมาณ คุกที่ว่าเลวร้ายที่สุดในโลกนั้นยังเทียบไม่ได้กับคุกแห่งวิญญานแม้เพียงเศษเสี้ยว พระพุทธเจ้าเกิดมาก็องค์ที่พึ่งธรรมไม่ได้ สร้างบุญกุศลไม่ได้ มีดมืดมนตรอบจนสิ้นสุดบาปนั้น ผู้ที่มองเห็นว่าทุกข์แบบนี้ ทรมาณแบบนี้

นี้ ก็เว้นเสียหากไม่ทำผิดก็ไม่ต้องรับโทษ แล้วจะเกิดในอบายภูมิ ๔ ได้อย่างไร รักษาศีลห้า เบียดเบียนให้น้อยที่สุดหรือไม่เบียดเบียนเลย จะเอาเสียงโหยหวน ทุกข์ทรมานจากอบายภูมิ ๔ มาบอกก็ไร้ผล เพราะมองไม่เห็น มองไปรอบ ๆ ตัว สภาพของสัตว์ต่าง ๆ ที่เบียดเบียนกัน ที่ทุกข์ทรมาน จะรู้คุณค่าของความเป็นมนุษย์หากทำตัวเหมาะสมกับสภาวะเหล่านี้ นี่คือ อนาคตของมนุษย์ที่เลือกมาอยู่ที่นี่

๓.๑.๒ การตั้งเสา ๖ ต้น

เสา ๖ ต้นนั้นท่านเปรียบ आयตนะ แปลว่า ที่เชื่อมต่อ, เครื่องติดต่อกัน หมายถึงสิ่งที่เป็นสิ่งสำหรับติดต่อกัน ทำให้เกิดความรู้สึกขึ้น แบ่งเป็น ๒ อย่างคือ

อายตนะภายใน หมายถึงสื่อเชื่อมต่อที่อยู่ในตัวคน บ้างเรียกว่า อินทรีย์ ๖ มี ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ทั้งหมดนี้เป็นที่เชื่อมต่อกับอายตนะภายนอก

อายตนะภายนอก หมายถึงสื่อเชื่อมต่อที่อยู่นอกตัวคน บ้างเรียกว่า อารมณ์ ๖ มี ๖ คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ ทั้งหมดนี้เป็นคู่กับอายตนะภายใน เช่น รูปคู่กับตา หูคู่กับเสียง เป็นต้น

อายตนะภายนอกนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อารมณ์ เมื่อตาเห็นรูป เรียกว่า สัมผัส รู้ว่ามี การเห็น เรียกว่าวิญญาน เกิดความรู้สึกขึ้นเมื่อตาเห็นรูป เรียกว่า เวทนาอายตนะภายในได้แก่การ ดำรงชีวิตประจำวันของเราท่านทั้งหลาย ต้องมีความเดือดร้อนอยู่ทุกเมื่อเชื่อกันว่าเรามีอายตนะภายใน ๖ อย่างได้แก่ตาหูจมูกลิ้นกายใจเมื่อกระทบกับอายตนะภายนอกอีก ๖ อย่าง ได้แก่ รูปเสียงกลิ่นรส การสัมผัสและอารมณ์ที่เราปรุงแต่งนึกคิดขึ้น

เมื่อตากระทบรูป หูกระทบเสียง จมูกกระทบกลิ่น ลิ้นกระทบรส กายได้สัมผัสที่อ่อน หรือแข็ง ใจก็ปรุงแต่งนึกคิดขึ้น ก็เกิดปฏิกิริยาขึ้นสองอย่าง คืออวิชชาอารมณ์ที่ไม่น่ายินดี กับ อนิจฺฉารมณ์ คืออารมณ์ที่ไม่น่ายินดีทำให้เกิดผล คือเมื่อได้รับอารมณ์ที่ดียินดีก็เกิดความสุข เมื่อ ได้รับอารมณ์ที่ไม่น่ายินดีก็เกิดความทุกข์จึงเปรียบด้วยเสา ๖ ต้น บางตำราก็ว่า ให้ไปถึงสวรรค์ทั้ง ๖ ชั้น ก็มีสวรรค์

ในความเชื่อทางพระพุทธศาสนา แปลว่า ภูมิหรือดินแดนที่มีอารมณ์เลิศด้วยดี จำแนก ออกได้เป็น ๖ ชั้น คือ จตุมหาราชิกา ดาวดึงส์ ยามา ดุสิต นิมมานรดี และปรนิมมิตวสวัตดี

สวรรค์ คือ ภูมิอันเป็นที่อยู่ของเทวดา เป็นโลกที่อยู่อาศัยของกายละเอียดอันเป็นทิพย์ ที่มีรัศมีสว่างไสวรอบกายตลอดเวลา เหตุที่ทำให้มาเกิดเป็นเทวดาเพราะได้ สร้างบุญกุศลไว้เมื่อครั้ง ยังเป็นมนุษย์ เมื่ออุบัติขึ้นก็ตั้งอยู่ในวัยหนุ่มสาวทันที ดงงามตลอดเวลา จนกว่าจะถึงเวลาจุติ ไม่มีความแก่บ่งเกิดขึ้นเหมือนในเมืองมนุษย์

วิมานปราสาท คือที่อยู่อาศัยของเทวดา ล้วนมีความวิจิตรงดงาม มีขนาดแตกต่างกัน มีความเป็นอยู่สะดวกสบาย มีอาหารทิพย์บังเกิด ขึ้น มีบริวารคอยรับใช้ใกล้ชิด เสื้อผ้าเป็นทิพย์ วิจิตร ดงาม บ่งเกิดขึ้นให้สวมใส่ กิจกรรมแต่ละวันก็มีการเที่ยวเพลิดเพลินบันเทิงอยู่กับการชมสวน การ

สังสรรค์กันระหว่างทวยเทพทั้งหลาย ส่วนจะอุบัติขึ้น ณ สวรรค์ชั้นไหน เป็น เทวดาประเภทใด และอยู่ในฐานะอะไรนั้น ก็ขึ้นอยู่กับบุญที่ตัวเองสั่งสมมาเมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์ ซึ่งได้มีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๗ เรื่อง ทานสูตร สรุปย่อได้ดังนี้

สวรรค์ชั้นจตุมหาราชิกา มีจากหลายสาเหตุ คือ เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ทำบุญไม่ค่อยเป็น ไม่รู้หลักการทำบุญ และไม่ค่อยได้สั่งสมบุญนาน ๆ ทำครั้งหนึ่ง เมื่อทำก็ทำน้อย หรือทำบุญเอาคุณบุญที่ได้ก็ไม่บริสุทธิ์ ไม่สมบูรณ์ บาปในตัวก็มีอยู่ แต่ว่าบุญมากกว่า เมื่อละโลกใจนึกถึงบุญก่อนก็ไปสวรรค์ชั้นนี้ ซึ่งตั้งอยู่ ณ เชิงเขาสิเนรุ สวรรค์ชั้นนี้จะมีหลากหลายมากที่สุด เพราะอยู่ใกล้ชิดกับพื้นมนุษย์มากกว่าสวรรค์ชั้นอื่น ๆ และมีบางส่วนที่มีที่อยู่ซ้อนกับภูมิมนุษย์ ที่ได้ชื่อสวรรค์ชั้นจตุมหาราชิกา เพราะมีเทพผู้เป็นใหญ่ครองสวรรค์ชั้นนี้อยู่ ๔ ท่าน คือ ท้าวธตรฐ ปกครองเทวดา ๓ พวก ได้แก่ คนธรรพ์ วิทยาธร (พิทยาธร) ท้าววิรุฬหก ปกครองพวก กุมภัณฑ์ ท้าววิรูปักษ์ ปกครองพวก นาค ท้าวเวสสุวรรณ ปกครองพวกยักษ์

สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ คือเมื่อครั้งเป็นมนุษย์ ทำบุญเพราะเห็นว่าเป็นสิ่งดีงาม เป็นสิ่งที่ควรทำ กระทำแล้วก็สั่งสมบุญ สั่งสมเทวธรรม มีอิริยโอตตปะด้วย เมื่อละโลกก็จะไปบังเกิดบนสวรรค์ชั้นนี้ ซึ่งตั้งอยู่ที่หน้าตักของเขาสิเนรุ ที่ชื่อว่า ดาวดึงส์ เพราะเป็นที่อยู่ของเทพผู้ปกครองภพถึง ๓๓ องค์ โดยมี สมเด็จพระนรินทราธิราช หรือพระอินทร์ เป็นประธาน และที่สำคัญมีพระธาตุจุฬามณี ซึ่งทุกวันพระเทวดาจะมาประชุมกันที่สุทธมาเทวสภา เพื่อรับฟังโอวาทจากท้าวสักกะ

สวรรค์ชั้นยามา เกิดบนสวรรค์ชั้นยามา คือ เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ ทำบุญเพราะอยากจะได้สืบทอดและรักษาประเพณีแห่งความดีงามนั้นไว้ ทำนองว่าวงศ์ตระกูลสร้างสมความดีมาอย่างไร ก็อยากจะรักษาประเพณีไว้ หรือผู้หลักผู้ใหญ่สอนอย่างไร บรรพบุรุษทำมาอย่างไรก็ทำอย่างนั้น ทำกันไปตามธรรมเนียม เช่น เห็น ปู่ย่าสร้างโบสถ์ บำรุงวัด สร้างพระประธาน ก็ทำตามนั้นด้วย หรือพระภิกษุที่รักษาพระพุทธศาสนาเอาไว้ ตามธรรมเนียมปฏิบัติ ที่พระต้องมีหน้าที่รักษาพระพุทธศาสนา เมื่อละโลกแล้ว ส่วนใหญ่จะไปบังเกิดบนสวรรค์ชั้นนี้ ซึ่งตั้งอยู่สูงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ขึ้นไป

สวรรค์ชั้นดุสิต หรือในโรงเรียนอนุบาลฝันในฝันเรียกกันว่า ดุสิตบุรี คือ เมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์ ทำบุญเพื่อปรารถนาสงเคราะห์โลก ปรารถนาให้ชาวโลกมีความสุข มีความคิดที่ยิ่งใหญ่ ไม่ใช่เพื่อตนเองอย่างเดียว แต่เพื่อสงเคราะห์โลก เพื่อนมนุษย์ และสรรพสัตว์ทั้งหลายด้วย เมื่อละโลกแล้วก็จะไปสวรรค์ ชั้นนี้ ซึ่งตั้งอยู่สูงถัดจากสวรรค์ชั้นยามาขึ้นไป

สวรรค์ชั้นนิมมานรดี คือ เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ เห็นผู้อื่นทำบุญแล้วได้รับ การยกย่อง ส่งเสริม จึงอยากจะทำบุญนั้นบ้าง อยากจะเป็นอย่างนั้นบ้าง เมื่อละโลกแล้ว จะไปบังเกิดบนสวรรค์ชั้นนี้ ซึ่งตั้งอยู่สูงจากสวรรค์ชั้นดุสิตขึ้นไป

สวรรค์ชั้นปรนิมมิตวสวัตติ คือ เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ ทำบุญด้วยความเลื่อมใส เคารพในทาน ทำแล้วมีความรู้สึกปลื้มใจ ในบุญที่ทำนั้น เมื่อละโลกแล้วจะบังเกิดบนสวรรค์ชั้นนี้ ซึ่งตั้งอยู่สูงจากสวรรค์ชั้นนิมมานรดีขึ้นไป

๓.๑.๓ ศพที่วางอยู่

มองให้เห็นแค่อันสวยงาม ความจริงภายในหีบนั้น มีร่างศพอันเป็นร่างกายของคนหนึ่งที่ครั้งหนึ่งก็มีชีวิตมีความเป็นอยู่เช่นกับเราท่านทั้งหลาย แต่บัดนี้เหลือแต่ร่างกายที่ขาดความรู้สึกทางวิญญาณที่เขาใส่หีบไว้เพื่อรอเผาตามธรรมเนียม อันนี้ก็ถือเป็นเครื่องเตือนจิตของเรา ถ้าเรามาเฉย ๆ ไม่รู้จักคิดก็เรียกว่า มาเปล่าไปเปล่าได้แต่บุญ แต่ยังไม่ได้กุศลคือความฉลาด

ได้แสดงน้ำใจสิ่งแรกที่ท่านจะได้เห็นก็คือ น้ำใจ เพราะอย่างน้อยท่านก็คือผู้หนึ่งที่หลังน้ำใจให้กับเจ้าภาพที่ต้องมีความสูญเสียอย่างยิ่งใหญ่ในครั้งนี้ ทำไมเราต้องไปงานศพของผู้หนึ่ง ก็เพราะเป็นความดีของท่านผู้จากไปอย่างหนึ่ง ก็เพราะน้ำใจของท่านผู้อยู่อย่างหนึ่ง ถึงได้มีคำกล่าวไว้ว่า น้ำบ่อน้ำคลองก็ยังเป็นรองน้ำใจ น้ำไหน ๆ ก็สู้น้ำใจไม่ได้ ฉะนั้นเราควรที่จะหลั่งน้ำใจให้กันในยามที่ประสบทุกข์ดังนี้ คือ

๑) ได้เห็นใจเจ้าภาพการจากกันไปในที่ต่าง ๆ ยังมีโอกาสที่จะได้พบกัน แต่การจากไปอย่างไม่มีวันกลับย่อมไม่มีโอกาสที่จะได้พบกันอีก เราจึงต้องแสดงออกซึ่งน้ำใจให้ทั้งกับท่านผู้จากไป และท่านผู้ยังอยู่คือเจ้าภาพที่กำลังตกอยู่ในสภาวะขวัญเสีย เศร้าโศก เสียใจ แต่เมื่อได้เห็นน้ำใจจากผู้คนหลายท่านที่ไปร่วมงานย่อมคลายความเศร้าเสียใจลงได้

๒) ได้เห็นมิตรคนที่กำลังอยู่ในสภาพของการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก เมื่อได้เห็นมิตรจิตที่ติดจากผู้ที่รู้จักกันทั้งหลายย่อมจะจดจำความรู้สึกที่ตัวเองได้รับน้ำใจมิตรจากท่านได้อย่างไม่รู้จัก เมื่อถึงคราวที่เขาจะได้มีโอกาสตอบแทนน้ำใจมิตรคืนบ้างไม่ว่าในโอกาสไหนๆก็จะทำอย่างไม่ว้อช้า

๓) ได้เห็นความดี ในวาระสุดท้ายของชีวิตของคนผู้หนึ่ง จะทำให้เราได้เห็นความดีคือความกตัญญูตวาทิตของญาติพี่น้องที่ยังมีชีวิตอยู่ มีความโศกเศร้าอาลัยหาในท่านผู้จากไป พร้อมใจกันประกอบพิธีบุญในทางศาสนา รวมถึงการบริจาคให้สาธารณกุศลต่าง ๆ เพื่ออุทิศบุญกุศลให้กับท่านผู้จากไป

๔) ได้มองเห็นสังขาร เป็นสังขารของชีวิตข้อที่ว่า ทุกคนเกิดมาล้วนมีความเกิด แก่ เจ็บ ตายเป็นธรรมดา เพราะฉะนั้นอย่าได้เกิดความประมาทมัวเมาหลงใหลในชีวิต ในความไม่มีโรคในทรัพย์สินสมบัติที่ท่านมีอยู่ แต่จงระลึกว่า เรามาวินนี้เพื่อเผาคนอื่น ในวันหนึ่งเราก็ต้องถูกเขาเผาบ้าง

๓.๑.๔ เพดานที่ปูไม้ระแนง ๒๐ ซี

ท่านเปรียบดัง ชั้นพรหมทั้ง ๒๐ ภูมิ ดังนี้

๑) พรหมปาริสาชากุมิ พรหมโลกชั้นที่ ๑ พรหมปาริสาชากุมิ = ที่อยู่ของพระพรหม ผู้เป็นบริษัทท้าวมหาพรหมซึ่งสถิตย์อยู่ชั้นมหาพรหมากุมิ เป็นพรหมโลกชั้นแรกคือชั้นต่ำที่สุด แต่ก็ ตั้งอยู่เบื้องบน สูงกว่าปรณิมิตวสวัตตีสวรรค์ขึ้นไปถึงห้าล้านห้าแสน แปดพันโยชน์ นับว่าไกลจาก มนุษย์โลกนักหนา ไม่สามารถ นับได้ พระพรหมแต่ละองค์ ณ พรหมพิมานแห่งตนในที่นี้ล้วนแต่ มีคุณ วิเศษ โดยเคยเจริญสมณกรรมฐานจนได้บรรลุ ปฐมฌาน อย่างสามัญญาแล้วทั้งสิ้น เสวยปณิตสุขอยู่ มี ความเป็นอยู่อย่างแสนจะสุขนักหนา ตราบจนหมดพรหมอายุขัย

๒) พรหมบุโรหิตากุมิ พรหมโลกชั้นที่ ๒ พรหมบุโรหิตากุมิ = ที่อยู่ของพระพรหม ทั้งหลายผู้ทรงฐานะประเสริฐ คือเป็นบุโรหิตของท่าน มหาพรหม

ความเป็นอยู่ทุกอย่างล้ำเลิศพิเศษกว่าพรหมโลกชั้นแรก รัศมีก็รุ่งเรืองกว่า รูปทรง ร่างกายใหญ่กว่า สวยงามกว่า ทุกท่านล้วนมีคุณวิเศษ ได้เคยเจริญสมณกรรมฐานจนได้ บรรลุ ปฐมฌาน ชั้นมัชฌิมะ คือขั้นปานกลาง มาแล้วทั้งสิ้น

๓) มหาพรหมากุมิ พรหมโลกชั้นที่ ๓ มหาพรหมากุมิ = ที่อยู่แห่งท่านพระพรหม ผู้ยิ่งใหญ่ทั้งหลาย ความเป็นอยู่และรูปรกายประเสริฐยิ่งขึ้น ไปอีก ได้เคยเจริญสมณกรรมฐานจนได้ บรรลุปฐมฌานชั้น ปราณิตคือขั้นประณีตสูงสุดมาแล้วทั้งสิ้น

พรหมโลก ๓ ชั้นแรกนี้ ตั้งอยู่ ณ ระดับพื้นที่ระดับเดียวกัน แต่แยกเป็น ๓ เขต

๔) ปริตตภาวกุมิ พรหมโลกชั้นที่ ๔ ปริตตภาวกุมิ = ที่อยู่ของพระพรหม ทั้งหลายผู้มี รัศมิน้อยกว่าพระพรหมที่มีศักดิ์สูงกว่าตน ล้วนมีคุณวิเศษ โดยได้เจริญภาวนากรรมบำเพ็ญ สมณกรรม ฐาน จนได้บรรลุ ทุตติยาน ชั้นปริตตะ คือ ขั้นสามัญญาแล้วทั้งสิ้น

๕) อัปปมาณาภาวกุมิ พรหมโลกชั้นที่ ๕ อัปปมาณาภาวกุมิ = ที่อยู่ของพระพรหม ทั้งหลายผู้มีรัศมีรุ่งเรืองมากมายหาประมาณมิได้ ล้วนแต่ทรงคุณวิเศษ โดยได้เคยเจริญภาวนา การบำเพ็ญ สมณกรรมฐาน จนได้บรรลุ ทุตติยาน ชั้นมัชฌิมะ คือขั้นปานกลางมาแล้วทั้งสิ้น

๖) อาภัสสราภวกุมิ พรหมโลกชั้นที่ ๖ อาภัสสราภวกุมิ = ที่อยู่ของพระพรหม ทั้งหลายผู้มี ประกายรุ่งโรจน์แห่งรัศมีนานาแสง ล้วนมีคุณวิเศษ โดยได้เคยเจริญภาวนากรรมบำเพ็ญ สมณกรรม ฐานจนได้บรรลุ ทุตติยาน ชั้นปราณิต คือ ประณีตสูงสุดมาแล้วทั้งสิ้น

อนึ่งพรหมโลกชั้นที่ ๔-๖ นี้ทั้งสามชั้น ความจริงตั้งอยู่ ณ พื้นที่ระดับเดียวกัน แต่แยก สถานที่เป็น ๓ เขต

๗) ปริตตสุภาวกุมิ พรหมโลกชั้นที่ ๗ ปริตตสุภาวกุมิ = ที่อยู่ของพระพรหม ทั้งหลายผู้มี ความสง่าสวยงามแห่งรัศมีเป็นส่วนน้อย คือน้อยกว่าพระพรหมในพรหมโลกที่สูงกว่าตนนั่นเอง ล้วน แต่เป็นผู้ทรงคุณวิเศษ โดยได้เคยเจริญภาวนากรรม บำเพ็ญสมณกรรมฐานจนได้บรรลุ ทุตติยาน ชั้นปริตตะ คือขั้นสามัญญาแล้วทั้งสิ้น

๘) อปฺปมาณสุภาภูมิ พรหมโลกชั้นที่ ๘ อปฺปมาณสุภาภูมิ = ที่อยู่ของพระพรหมทั้งหลาย ผู้มีความสง่าสวยงามแห่งรัศมีมากมายไม่มี ประมาณ สง่าสวยงามแห่งรัศมีซึ่งชานออกจากกายตัว มากมายสุดประมาณ ล้วนแต่เป็นผู้ทรงคุณวิเศษ โดยได้เคยเจริญภาวนากรรมบำเพ็ญสมณธรรมฐาน จนได้บรรลุ ตติยฌาน ขึ้นมีขนิมะ คือขึ้นปานกลางมาแล้วทั้งสิ้น

๙) สุภกิณหาภูมิ พรหมโลกชั้นที่ ๙ สุภกิณหาภูมิ = ที่อยู่ของพระพรหมทั้งหลาย ผู้มีความสง่าสวยงามแห่งรัศมี ที่ออกสลับ ปะปนกันอยู่เสมอเป็นนิตย์ ทรงรัศมีนานาพรรณ เป็นที่น่าพิศวัตตนาหนักหนา ล้วนแต่เป็นผู้ทรงคุณวิเศษ โดยได้เคยเจริญภาวนากรรมบำเพ็ญสมณธรรมฐาน จนได้บรรลุ ตติยฌาน ขึ้นปณิตะ คือขึ้นประณีตสูงสุดมาแล้วทั้งสิ้น

พรหมโลกชั้นที่ ๗ ชั้นที่ ๘ และชั้นที่ ๙ นี้ ความจริงตั้งอยู่ ณ พื้นที่ระดับเดียวกัน แต่แยกสถานที่เป็น ๓ เขต

๑๐) เวฬุผลาภูมิ พรหมโลกชั้นที่ ๑๐ เวฬุผลาภูมิ = ที่อยู่ของพระพรหมทั้งหลาย ผู้ได้รับผลแห่งฌานกุศลอย่างไพบุลย์

อนึ่ง ผลแห่งฌานกุศล ที่ส่งให้ไปอุบัติเกิดในพรหมโลก ๔ ชั้นแรกนั้น ไม่เรียกว่ามีผลไพบุลย์เต็มที่ ทั้งนี้ก็โดยมี เหตุผลตามสภาพธรรมที่เป็นจริง ดังต่อไปนี้

ก. เมื่อคราวโลกถูกทำลายด้วยไฟนั้น ๔ ชั้นแรกก็ถูกทำลายไปด้วย

ข. เมื่อคราวโลกถูกทำลายด้วยน้ำนั้น ๖ ชั้นแรกก็ถูกทำลายไปด้วย

ค. เมื่อคราวโลกถูกทำลายด้วยลมนั้น ทั้ง ๔ ชั้นแรกก็ถูกทำลายไปด้วยไม่มีเหลือเลย

๑๑) อสัณฺณิสัตตาภูมิ พรหมโลกชั้นที่ ๑๑ อสัณฺณิสัตตาภูมิ = ที่อยู่ของ พระพรหมทั้งหลาย ผู้ไม่มีสัญญา พระพรหมไม่มีสัญญาทั้งหลาย ผู้อุบัติเกิดด้วยอำนาจ แห่งสัญญาวิราคภาวนา และสถิตย์อยู่ในพรหมโลกชั้นนี้ ย่อมมีแต่รูป ไม่มีนามคือจิตและเจตสิก เสวยสุขอัน ประณีตหนักหนา ล้วนแต่มีคุณวิเศษยิ่งนัก โดย ได้เคยเจริญภาวนากรรมบำเพ็ญสมณธรรมฐาน จนได้สำเร็จ จตุตถฌาน อันเป็นรูปฌานชั้นสูงสุด มาแล้วทั้งสิ้น ทรงเพศเป็นพระพรหมผู้วิเศษ สถิตย์อยู่ในปราสาท แก้วพรหมวิมานอันมโหฬารกว้างขวางหนักหนา มีบุปผชาติ ดอกไม้ประดับประดาเรียบเรียงเป็นระเบียบ ไม่รู้แห่งเหี่ยว รอยรา โดยรอบ ผู้ที่ไปอุบัติเกิดในพรหมภูมิชั้นนี้มีมากมายนักหนาจนนับไม่ถ้วน ล้วนแต่มีหน้าตาเนื้อตัว สวยสง่ามีอุปมาดังรูปพระปฏิมากรพุทธรูปทองคำขัดสีใหม่ งามซึ่งตรึงใจสุดพรรณนา แต่มีอิริยาบถไม่เหมือนกัน บางองค์นั่ง บางองค์นอน บางองค์ยืน มีอิริยาบถใดก็ เป็นอย่างนั้นตลอดไป ไม่เคลื่อนไม่ไหวติง จักขุทั้งสอง ก็มีได้กะพริบเลย สถิตย์เฉยเสวยสุขเป็นประดุจรูปปั้นอยู่อย่างนั้นชั่วกาลนานนักแล

อนึ่ง เวฬุผลาภูมิและอสัณฺณิสัตตาภูมินี้ ความจริงตั้งอยู่ ณ พื้นที่ระดับเดียวกัน แต่แยกสถานที่กันอยู่ และมีระยะ ห่างไกลกันมาก

สุทธาวาสกัมม (พรหมชั้นนี้เป็นที่อยู่ของพระอนาคามี ต้องสดับรับฟังคำสอนของ พระพุทธเจ้าเท่านั้นจึงจะมาถึงนี้ได้)

เป็นพรหมโลกอีกชนิดหนึ่ง ต่างจากทั้ง ๑๑ ชั้นแรก กัมมนี้ เป็นที่อยู่แห่งพระพรหม อริยบุคคลในบวรพุทธศาสนา ชั้นพระพรหมอนาคามีอริยบุคคล ผู้มีความบริสุทธิ์ เท่านั้น ส่วนท่านที่ ทรงคุณวิเศษอื่น ๆ แม้จะได้สำเร็จฌาน วิเศษเพียงใด ก็ไปอุบัติเกิดในสุทธาวาสกัมมนี้ได้ อย่าง เด็ดขาด สุทธาวาสกัมมนี้มีอยู่ ๕ ชั้น ตั้งอยู่ท่ามกลางอากาศ และตั้งอยู่เป็นชั้น ๆ ขึ้นไป ตามลำดับกัมม หาได้ตั้งอยู่ในระดับเดียวกันไม่

๑๒) อวิหาสุทธาวาสกัมม สูงขึ้นไปจากอสัญญสัตตาคัมมประมาณ ๕ ล้าน ๕ แสน ๘ พัน โยชน์ อวิหาสุทธาวาสกัมม = กัมมอันเป็นที่อยู่อัน บริสุทธิ์แห่งพระพรหมอนาคามีอริยบุคคลทั้งหลาย ผู้ ไม่เสื่อมคลายในสมบัติของตนพระพรหมในพรหมโลกชั้นนี้ ย่อมไม่ละทิ้งสมบัติ กล่าวคือ สถานที่ของ ตนโดยเวลาเพียงเล็กน้อย เพราะว่าพระพรหม ที่อุบัติเกิดและสถิตย์อยู่ ณ ที่นี้ ท่านย่อมไม่จักจุติ เสียก่อน จนกว่าจะสถิตย์อยู่นานถึงมีอายุครบกำหนด ซึ่งแปลก ออกไปจากพระพรหมในสุทธาวาส กัมมที่เหลืออยู่อีก ๔ กัมม คือพระพรหมในอีก ๔ สุทธาวาสกัมมนั้นอาจไม่ได้อยู่ครบกำหนดอายุก็มีการ จุติหรือนิพพานเสียก่อน พระพรหมในอวิหาสุทธาวาสกัมมนี้ แต่ละองค์นั้น ล้วนแต่เป็นผู้มีวาสนาบารมี กิเลสธุลีเหลือติดอยู่ในจิตสันดานน้อยนักหนา โดยได้เคยเป็นสาวกแห่งพระพุทธองค์ พบพระบวรพุทธ ศาสนาแล้วมีปกติเห็นภัยในวัฏสงสาร อุตสาหะจำเริญ วิปัสสนากรรมฐาน จนยังตติยมรรคให้ เกิดใน ชันธสันดานได้สำเร็จเป็นพระอนาคามีอริยบุคคล มาแล้ว

๑๓) อตปาสุทธาวาสกัมม สูงขึ้นไปต่อจากอวิหาสุทธาวาสกัมมขึ้นไปอีกประมาณ ได้ ๕ ล้าน ๕ แสน ๘ พันโยชน์ อตปาสุทธาวาสกัมม = กัมมเป็นที่อยู่อันบริสุทธิ์แห่งพระพรหมอนาคามี อริยบุคคลทั้งหลาย ผู้ไม่มีความเดือดร้อน หมายความว่า ท่านเหล่านี้ย่อมไม่มีความเดือดร้อน ทั้งทาง กาย วาจาและใจเลย ย่อมเข้าฌานสมาบัติ หรือผลสมาบัติอยู่เสมอ นิ वर्ณธรรมซึ่งเป็นกิเลสอันทำให้ จิตเดือดร้อนไม่มีโอกาสที่จะเกิดขึ้นได้ ฉะนั้นจิตใจของ ท่านเหล่านั้นจึงมีแต่สงบเยือกเย็น ท่านเหล่านี้ เคยเป็น พระสาวกแห่งพระพุทธองค์ อุตสาหะจำเริญวิปัสสนา กรรมฐานจนสามารถยังตติยมรรคให้ บังเกิดในชันธสันดาน ได้สำเร็จเป็นพระอนาคามีอริยบุคคลและในขณะที่เจริญ วิปัสสนากรรมฐาน ปรากฏว่าเป็นผู้มีวิริยอินทรีย์ คือมี วิริยะแก่กล้ากว่าอินทรีย์อย่างอื่น

๑๔) สุทฺธสาสุทธาวาสกัมม สูงขึ้นไปต่อจากอตปาสุทธาวาสกัมมขึ้นไปอีกประมาณ ได้ ๕ ล้าน ๕ แสน ๘ พันโยชน์ สุทฺธสาสุทธาวาสกัมม = กัมมเป็นที่อยู่อันบริสุทธิ์แห่งพระพรหมอนาคามี อริยบุคคลทั้งหลาย ผู้มีความแจ่มใส คือท่านเหล่านี้ ย่อมมีความเห็นอย่างชัดแจ้งแจ่มใส สามารถเห็น สภาวธรรมได้โดยแจ้งชัดเพราะเป็นพระพรหมที่บริบูรณ์ ด้วยประสาทจักขุ ทิพพจักขุ ธัมมจักขุและ ปัญญาจักขุ จึงเห็นสภาวธรรมได้แจ่มใส ชัดเจน จิตใจสงบเยือกเย็น ท่านเหล่านั้นเคยเป็นพระสาวก แห่งพระพุทธองค์ อุตสาหะจำเริญวิปัสสนากรรมฐานจนสามารถยัง ตติยมรรคให้บังเกิดใน

ชั้นธสันดาน ได้สำเร็จเป็นพระอนาคามีอริยบุคคลและในขณะที่เจริญ วิปัสสนากรรมฐาน ปรากฏว่าเป็นผู้มีสติทนทริย คือมี สติแก่กล้ากว่าอินทริยอย่างอื่น

๑๕) สุทัสสีสุทธาวาสภูมิ สูงขึ้นไปต่อจากสุทัสสาสุทธาวาสภูมิขึ้นไปอีกประมาณ ได้ ๕ ล้าน ๕ แสน ๘ พันโยชน์ สุทัสสีสุทธาวาสภูมิ = ภูมิเป็นที่อยู่อันบริสุทธิ์แห่งพระพรหมอนาคามีอริยบุคคลทั้งหลาย ผู้มีความเห็นอย่างแจ่มใสมากกว่า คือนอกจากอัมมจักขุที่มีกำลังเท่ากับพระพรหมในชั้น สุทัสสาสุทธาวาสภูมิแล้ว พระพรหมในสุทัสสีพรหมโลกนี้ ประสาทจักขุ ทิพพจักขุ ปัญญาจักขุ ทั้ง ๓ นี้มีกำลังแก่ กล้ากว่าพระพรหมในสุทัสสาสุทธาวาสภูมิ ทำให้ท่านมีความเห็นในสภาวะธรรมได้ชัดเจนแจ่มใสมิ่ง ท่านเหล่านี้เคยเป็นพระสาวกแห่งพระพุทธองค์ อุตสาหะจำเจริญวิปัสสนากรรมฐานจนสามารถยังตติยมรรค ให้บังเกิดในชั้นธสันดานได้สำเร็จเป็นพระอนาคามีอริยบุคคล และในขณะที่เจริญวิปัสสนากรรมฐาน ปรากฏว่าเป็นผู้มี สมาธินทริย คือมีสมาธิแก่กล้ากว่าอินทริยอย่างอื่น

๑๖) อภิญญสุทธาวาสภูมิ สูงขึ้นไปต่อจากสุทัสสีสุทธาวาสภูมิขึ้นไปอีกประมาณ ได้ ๕ ล้าน ๕ แสน ๘ พันโยชน์ อภิญญสุทธาวาสภูมิ = ภูมิเป็นที่อยู่อันบริสุทธิ์แห่งพระพรหมอนาคามีอริยบุคคลทั้งหลาย ผู้ทรงคุณวิเศษโดยไม่มีความเป็นรองกัน อภิญญสุทธาวาสพรหมโลกนี้ มีพระเจดีย์องค์สำคัญ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แสดงว่าเป็นพรหมโลกที่ เคารพนับถือพระบรมพุทธานุภาพประดิษฐานอยู่ องค์หนึ่งมีนามว่า ทุสสะเจดีย์เหล่าพรหมทั้งปวงในที่นี่ ย่อมเป็นผู้ทรงคุณวิเศษโดยไม่มีการเป็นรองกัน คือไม่ต่ำกว่ากันทั้งในด้านความ สุขและความรู้ ทั้งนี้เพราะทรงล้วนแต่เป็นผู้มีวาสนาบารมี ในจิตสันดานมีกิเลสธุลีเหลือติดอยู่น้อยนักหนา โดยท่านเหล่านี้เคยเป็นพระสาวกแห่งพระพุทธองค์ อุตสาหะจำเจริญวิปัสสนากรรมฐานจนสามารถยัง ตติยมรรคให้บังเกิดในชั้นธสันดานได้สำเร็จเป็นพระอนาคามีอริยบุคคลและในขณะที่เจริญ วิปัสสนากรรมฐาน ปรากฏว่า ผู้มีปัญญานทริย คือมี ปัญญาแก่กล้ากว่าอินทริยอย่างอื่น

ฉะนั้น ท่านพระพรหมอนาคามีบุคคลที่อุบัติเกิดใน อภิญญพรหมโลกนี้ จึงมีคุณสมบัติพิเศษยิ่งกว่า บรรดาพระพรหมทั้งสิ้นในพรหมโลกทั้งหลายรวมทั้ง สุทธาวาสพรหมทั้งสี่ที่กล่าวมาแล้ว ด้วยก็เทียบไม่ได้ พระพรหมอนาคามีทั้งหลายในสุทธาวาสพรหมแรกทั้ง ๔ หากยังมีได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์และดับขันธเข้าสู่ พระปรินิพพานแล้ว ครั้นสิ้นพรหมอายุขัย ก็จำต้องจุติจาก สุทธาวาสพรหมโลกที่ตนสถิตอยู่มาอุบัติเกิดใน อภิญญสุทธาวาสพรหมโลกนี้ เมื่อมาอุบัติเกิดในที่นี้แล้วย่อมจะ ไม่ไปอุบัติเกิดเป็นอะไรและในที่ไม่ใดภูมิใดอีกเลย เพราะจะต้องได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์และดับขันธเข้าสู่พระปรินิพพานอยู่ในพรหมโลกชั้นอภิญญพรหมโลก นี้เอง

จึงอาจกล่าวได้ว่า อภิญญสุทธาวาสพรหมโลกนี้ เป็นพรหมโลกที่มีศีลคุณ สมาธิคุณ ปัญญาคุณ อย่างประเสริฐล้ำเลิศยิ่งกว่าพรหมโลกชั้นอื่น ๆ ทั้งหมด

อรุปรพรม ๔

การแบ่งชั้น คือ แบ่งตามระดับความแก่อ่อนของกำลังฌาน อรุปรพรมที่มีกำลังฌานอ่อน จะอยู่ในชั้นล่าง ส่วนอรุปรพรม ที่มีกำลังฌานแก่ จะอยู่ในชั้นที่สูงขึ้นไป ดังนี้

๑. อากาสนัญญายตนภูมิ คือ ภูมิอันเป็นที่อยู่ของผู้บรรลุนิพพานโดยอากาสนัญญายตนฌาน หรือ อรุปรพรม ที่ ๑ คือ บำเพ็ญฌานโดยเอาอากาศไม่มีที่สิ้นสุดเป็นอารมณ์ ภูมินี้อยู่สูงจากอกนิภฐสุทธาวาสภูมิขึ้นมา ทำลั่นห้าแสนแปดพันโยชน์ อรุปรพรมในชั้นนี้มีอายุ ๒๐,๐๐๐ มหากัป

๒. วิญญานัญญายตนภูมิ คือ ภูมิอันเป็นที่อยู่ของผู้บรรลุนิพพานโดยวิญญานัญญายตนฌาน หรือ อรุปรพรม ที่ ๒ คือ บำเพ็ญฌานโดยเอาความรู้สึกว่ามีอากาศมาเป็นอารมณ์ ภูมินี้อยู่สูงจากอากาสนัญญายตนภูมิ ขึ้นมาห้าแสนห้าแสนแปดพันโยชน์ อรุปรพรมในชั้นนี้มีอายุ ๔๐,๐๐๐ มหากัป

๓. อากิญจัญญายตนภูมิ คือ ภูมิอันเป็นที่อยู่ของผู้บรรลุนิพพานโดยอากิญจัญญายตนฌาน หรือ อรุปรพรม ที่ ๓ คือ บำเพ็ญฌานโดยเอาความว่างที่ละเอียดยิ่งกว่าอากาศ (อวกาศ) ที่ไม่มีอะไรเหลืออยู่เลยเป็นอารมณ์ ภูมินี้อยู่สูงจากวิญญานัญญายตนภูมิขึ้นมาห้าแสนห้าแสนแปดพันโยชน์ อรุปรพรมในชั้นนี้มีอายุ ๖๐,๐๐๐ มหากัป อาฬารดาบส กาลามโคตร ซึ่งเป็นอาจารย์ของเจ้าชายสิทธัตถะ เมื่อครั้งทรงออกแสวงหาโมกขธรรม เมื่อละโลกแล้วก็มาบังเกิดเป็นอรุปรพรมในชั้นนี้

๔. เนวสัญญานาสัญญายตนภูมิ คือ ภูมิอันเป็นที่อยู่ของผู้บรรลุนิพพานโดยเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน หรืออรุปรพรมที่ ๔ คือ บำเพ็ญฌานโดยเอาความรู้สึกว่าไม่มีอะไรเหลืออยู่เลยละทิ้งไป เอาความรู้สึกที่นิ่งสนิท มีแต่สัญญาอย่างละเอียดเป็นอารมณ์ ภูมินี้อยู่สูงจากอากิญจัญญายตนภูมิ ขึ้นมาห้าแสนห้าแสนแปดพันโยชน์ เป็นอรุปรพรมชั้นที่สูงที่สุด และเป็นภูมิที่อยู่สูงกว่าภูมิใด ๆ ในภพ ๓ อรุปรพรมในชั้นนี้มีอายุ ๘๔,๐๐๐ มหากัป อุททกดาบส รามบุตร ซึ่งเป็นอาจารย์ของเจ้าชายสิทธัตถะ เมื่อครั้งทรงออกแสวงหาโมกขธรรม เมื่อละโลกแล้วก็มาบังเกิดเป็นอรุปรพรมในชั้นนี้

หลังคาบด้วยผ้าขาวทั้งหมดนั้นมีความหมายถึงพระนิพพานอันเป็นยอดปรารถนาสูงสุดของชาวพุทธที่จะไม่ต้องกลับมาเกิดอีกไม่ต้องมารับรู้อะไรทำใจของเราในระดับจิตของเราให้สูงขึ้น เริ่มตั้งแต่การให้ทานรักษาศีลเจริญภาวนาศึกษากรรมฐานวิปัสสนากรรมฐานทำจิตให้สะอาดปราศจากสิ่งมัวหมอง เว้นชั่ว ประพฤติแต่ความดีกจิตของเราจะเข้าถึงปฐมฌานทุติยฌานได้ขึ้นไปจนถึงสทกาคา อนาคา อริยมรรค อริยผล จนถึงขั้นพระอรหันต์ที่สุตยอด จึงเปรียบด้วยเพดานดังนี้

๓.๑.๕ ไม่ไผ่ ไม่ไผ่ไขว้กันเป็น ๔ แฉก

ได้แก่ธาตุ ๔ คือที่ในทางพระพุทธศาสนาจะเรียกชื่อธาตุ ทั้ง ๔ นี้ว่า ภูตรูป ๔ หรือ มหาภูต ๔ และยังได้เรียกชื่อธาตุแต่ละธาตุแตกต่างออกไป ดังนี้

๑) ธาตุดิน เรียกว่า ปฐวีธาตุ เป็นธาตุที่ตั้งของธาตุทั้งหลาย เพราะว่าสิ่งทั้งหลายจะเป็นรูปร่างต่าง ๆ ได้นั้น จะต้องมิใช่ธาตุดินเป็นองค์ประกอบจึงจะเป็นรูปร่าง

๒) ธาตุน้ำ เรียกว่า อาโปธาตุ เป็นธาตุที่ทำให้เกิดการเกาะกุม และการจับตัวรวมกันทำให้มีลักษณะเอิบอาบและเคลื่อนที่หรือว่าสามารถไหลไปมาได้

๓) ธาตุลม เรียกว่า วาโยธาตุ เป็นธาตุที่ทำหน้าที่ค้ำจุนธาตุอื่น ทำให้สิ่งต่าง ๆ เติบโตหรือสั่นไหวได้

๔) ธาตุไฟ เรียกว่า เตโชธาตุ เป็นธาตุที่ทำให้ร้อน หรือเย็น และทำให้เกิดการย่อยได้ ธาตุ ๔ ประชุมผสมผสานกันอยู่อย่างเหมาะสมตามธรรมชาติ จึงทำให้เราทั้งหลายมีชีวิตอยู่ในขณะนี้ถ้าธาตุหนึ่งธาตุใดไม่สมดุลกัน ก็อาจจะเกิดการเจ็บไข้ได้ป่วย หรืออาจทำให้เกิดการเสียชีวิตได้ จึงเปรียบด้วย ธาตุ ๔ ดังนี้

๓.๑.๖ พลุ ๑ จีบ

ใช้ด้ายผูกเป็น ๓ เปลาะ ห้อยไว้ที่เพดาน นั้นมีความหมายถึงไตรภูมิได้แก่นุชย์ เทวตา พรหม เป็นต้น ดังนั้นเราท่านทั้งหลายที่เกิดมาแล้วพิจารณาด้วยว่าในระหว่างที่เรายังเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏนี้บารมียังไม่แก่กล้าพอจะบรรลุมรรคผลนิพพานก็ขอให้ได้เพียงได้เกิดในภพนั้นขออย่าได้เกิดในอบายภูมิทั้ง ๔ คนเลยการที่จะไม่ต้องเกิดอะไรในอบายมุขทั้ง ๔ นั้นจะต้องประกอบแต่คุณงามความดีสร้างบารมีเช่นกันให้ท่านรักษาศีลประกอบกุศลกรรมบถ ๑๐ ดังนี้พรหมณ์และคหบดีทั้งหลาย ความประพฤติดีสม่ำเสมอ คือความ

ประพฤดิธรรมทางกายมี ๓ ประการ ความประพฤติดีสม่ำเสมอ คือความประพฤดิธรรมทางวาจามี ๔ ประการ ความประพฤติดีสม่ำเสมอ คือความ

ประพฤดิธรรมทางใจมี ๓ ประการ^๑ บำเพ็ญเพียรเพื่อทำสมาธิเป็นต้นความชั่วทั้งหลายพึงเว้นเช่นการฆ่าสัตว์ลักทรัพย์ เป็นต้น

๓.๑.๗ แหวน ๑ วง

ผูกห่างจากพุลลงมา ๑ คอก มีความหมายเป็นห่วงกังวล ในดวงของมนุษย์ที่เกิดมามีความ โลภะ โทสะ โมหะ เป็นห่วงในทรัพย์สมบัติ ห่วงสามีภรรยาลูกหลานอยากได้ในสิ่งที่ยังไม่มีหรือยังไม่พออยากได้ อยากดี อยากเด่น อยากดังโดยไม่เลือกทางมีจิตใจเป็นไปเพื่อการมักมากชื่อว่าโลภะ ความฉุนเฉียวโกรธเหี้ยมโหด ดุร้ายมีใจกลัดกลุ้ม อยากได้ในสิ่งที่ไม่ได้ คิดประทุษร้ายประหัดประหาร น้อยใจด้วยเล่ห์กลต่าง ๆ นา ๆ ซึ่งจะได้มาในสิ่งนั้น ชื่อว่า โทสะ ความโง่เขลาเบาปัญญา ความหลงในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ติดข้องงมงาย คิดไม่ทันรู้ไม่ถึง จึงทำให้ลำบากชื่อว่า โมหะ สิ่งทั้ง ๓ อย่างที่กล่าวมา จึงเปรียบด้วยแหวน ซึ่งเป็นดั่งห่วงบ่วงมาร ถ้าไม่ทันเหตุการณ์ยากที่จะถอนตัวได้ หรือบ้างก็ว่าเป็นการเวียนว่ายอยู่ในวัฏฏะ วัฏฏสงสารหรือ สังสารวัฏ หรือ

^๑ ม.มู. (ไทย) ๑๒/๔๔๐/๔๗๓.

สงสารวิภู คือภพภูมิที่มนุษย์ทุกคนต้องเวียนว่ายตายเกิดขึ้นมาในตามหลักของพุทธศาสนาซึ่งบัญญัติไว้ว่ามีทั้งสิ้น ๓๑ ภูมิ ด้วยกัน

สังสาร^๒ หรือ สงสาร แปลว่า การเที่ยวเร่ร่อนไปในภพ ภาวะแห่งชีวิต ที่ถูกפקพาให้ประสบสุขทุกข์ เป็นไปต่าง ๆ ตามกระแสแห่งอวิชา ตัณหา และอุปาทาน การว่ายวนอยู่ในกระแสแห่งกิเลส กรรม และวิบาก การเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในโลก และภพต่าง ๆ ว่าโดยสภาวะ ก็คือ ความสืบทอดต่อเนื่องไปแห่งขั้นทั้งหลายนั่นเอง นิยมพูดว่า สังสารวิภู

สังสารวิภู^๓ แปลว่า วัฏวนแห่งการเวียนเกิดเวียนตาย การเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในโลก หรือในภพต่าง ๆ โดยใจความ ก็ได้แก่ สังสาระ นั่นเอง สังสารวิภู^๓ หรือสงสารวิภู ก็เขียน

สงสารวิภู หมายถึงการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภพภูมิต่าง ๆ ของสัตว์โลกด้วยอำนาจกิเลส กรรม วิบาก หมุนวนอยู่เช่นนั้นตราบเท่าที่ยังติดกิเลส กรรม วิบากไม่ได้

๓๑ ภพภูมิได้แก่ มนุษย์ ๑ สวรรค์ ๖ พรหม ๑๖ อรูปพรหม ๔ เปรต ๑ อสุรกาย ๑ นรก ๑

โลกมนุษย์

มนุษย์ภูมิ เป็นที่อาศัยของสัตว์ผู้มีใจสูงในเชิงกล้าหาญที่จะประกอบกรรมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นกุศลกรรมและอกุศลกรรม แบ่งเป็น ๔ จำพวก คือ

๑. ผู้มีตมแล้วมืดไป บุคคลที่เกิดในตระกูลอันต่ำ ยากจน ขัดสน ลำบาก ผิดเคืองอย่างมากในการหาเลี้ยงชีพ มีปัจจัย ๔ อย่างหายาบ เช่น มีอาหารและน้ำน้อย มีเครื่องนุ่งห่มเก่า ร่างกายมอซอ หม่นหมองหรือมีร่างกายไม่สมประกอบ บ้าใบ้ บอด หนวก หาทึบร้อน ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรคไม่มีใครได้ และเขากลับประพฤติดุจริตทางกาย วาจา ใจเมื่อตายไปย่อมเข้าถึงทุคติอบาย

๒. ผู้มีตมแล้วสว่างไป บุคคลที่เกิดในตระกูลต่ำ ผิวพรรณหยาบ ฯลฯ แต่เขาเป็นคนมีศรัทธา ไม่มีความตระหนี่ เป็นคนมีความดำริประเสริฐ มีใจไม่ฟุ้งซ่าน ย่อมให้ทาน ย่อมลูกรับสมณะชีพราหมณ์ หรือวณิกอื่น ๆ ย่อมสำเหนียกในกริยามารยาทเรียบร้อย ไม่ห้ามคนที่กำลังจะให้ทานเมื่อตายไปย่อมถึงสุคติโลกสวรรค์

๓. ผู้สว่างมาแล้วมืดไป เป็นบุคคลผู้อุบัติเกิดในตระกูลสูง เป็นคนมั่งคั่งมั่งมี มีโอกาสสมบัติมาก เป็นผู้มียปัจจัย ๔ อันประณีต ทั้งเป็นคนรูปร่างสมส่วน สะสวย งดงาม ผิวพรรณดูน่าชม แต่กลับเป็นคนไม่มีศรัทธา ตระหนี่ ไม่มีความเอื้อเฟื้อ กรุณาอาทร มีใจหยาบช้า มักชิงโกรธ ย่อมด่า ย่อมบริภาษบุคคลต่าง ๆ ไม่เว้นแม้กระทั่งมารดาบิดา สมณะชีพราหมณ์ ย่อมห้ามคนที่กำลังให้โภชนาหารแก่คนที่ขอ เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงทุคติอบาย

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๒๘, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พลีธรรม, ๒๕๕๙), หน้า ๔๒๔.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๒๕.

๔. ผู้สว่างมาแล้วสว่างไป เป็นบุคคลที่อุบัติเกิดในตระกูลสูง มีผิวพรรณงามและเขาย่อมประพาสสุจริตทางกาย วาจา ใจ เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

๓.๑.๘ กรรไกร ๑ อัน

การที่จะตัดอะไร ๆ ได้ขาดสารพัด จึงเปรียบด้วยธรรมคำสั่งสอนของพระสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่พระองค์ทรงแสดงโปรดเวไนยสัตว์ให้รู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งที่ปิดบังครอบงำมวลมนุษย์ คือ อวิชชา คือตัวไม่รู้ ประดุจดั่งกะลาที่คว่ำอยู่ แล้วจับหงายขึ้น เห็นสิ่งแท้ว่าในโลกนี้ไม่มีอะไรแน่นอน ของเที่ยงไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา คำสอนของพระบรมศาสดา เป็นสัจธรรมถึงขั้นวิมุตติหลุดพ้นตัดขาดจากบ่วงมาร เป็นสมุทเทปประหาร เข้าถึงพระนิพพานเป็นที่สุด

๓.๒ ความเชื่อในทักษิณานุปัตนามิผล

ชาวมอญหรือชาวมอญทั้งหลายมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีความเชื่อกันว่าเมื่อญาติพี่น้องได้เสียชีวิตหรือตายลงแล้วจะมีความสุขหรือความทุกข์ก็เกิดจากการกระทำที่เรียกว่าสุคติภูมิ หรือ ทุกคติภูมิ เพราะด้วยความเป็นห่วงกลัวว่าญาติทั้งหลายอันมีมารดาบิดาญาติสนิทที่ล่วงลับไปแล้วก็ดี ว่าจะไปเกิดที่ไหนจึงเป็นประเพณี บำเพ็ญกุศลไถ่งานศพก็ดี หรือระลึกได้ดี เพราะจะเป็นความสบายใจที่เราได้กระทำบุญกุศลแล้วได้ทักษิณแล้วญาติทั้งหลายย่อมอยู่เป็นสุขดังตัวอย่าง ตีโรกทพสูตร^๔ ดังนี้

พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้ เพื่ออนุโมทนาพระเจ้าพิมพิสารจอมทัมมครรัฐ ดังนี้

พวกเปรตพากันมาสู่เรือนของตน

บ้างยืนอยู่ที่ฝาเรือนด้านนอก

บ้างยืนอยู่ที่ทางสี่แพร่ง สามแพร่ง

บ้างยืนพึงอยู่ที่บานประตู

เมื่อมีข้าวและน้ำดื่มมากมาย

เมื่อของเคี้ยวของกินถูกจัดเตรียมไว้แล้ว

ญาติสักคนก็ไม่นึกถึงเปรตเหล่านั้น

เพราะกรรมของสัตว์เหล่านั้นเป็นปัจจัย

เหล่าชนผู้อนุเคราะห์ ย่อมถวายอาหารและน้ำดื่ม

ที่สะอาดประณีต เหมาะแก่พระสงฆ์ตามกาล

อุทิศให้ญาติทั้งหลาย(ที่เกิดเป็นเปรต)อย่างนี้ว่า

ขอทานนี้จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายของเรา

^๔ ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๑-๑๒/๑๕-๑๗.

ขอญาติทั้งหลาย จงเป็นสุขเถิด

ส่วนญาติที่เกิดเป็นเปรตเหล่านั้น
พากันมาประชุมพร้อมกัน ณ ที่ให้ทานนั้น
ย่อมอนุโมทนาในอาหารและน้ำดื่มเป็นอันมากโดยเคารพว่า
เพราะเหตุแห่งญาติเหล่าใด พวกเราจึงได้สุขสมบัติเช่นนี้
ขอญาติเหล่านั้นของพวกเราจงมีอายุยืน
อนึ่ง การบูชา ญาติผู้เป็นทายกก็ได้ทำแก่พวกเราแล้ว
และทายกก็ไม่ไร้ผล

ในเปตวิสัย นั้น ไม่มีกสิกรรม (การทำไร่ไถนา)
ไม่มีโครักษกรรม (การเลี้ยงวัวไถขาย)
ไม่มีพาณิชยกรรม (การค้าขาย) เช่นนั้น
การแลกเปลี่ยนซื้อขายด้วยเงิน ก็ไม่มี
ผู้ที่ตายไปเกิดเป็นเปรตในเปตวิสัยนั้น
ดำรงชีพด้วยผลทานที่พวกญาติอุทิศให้จากมนุษยโลกนี้
น้ำฝนที่ตกลงมาในที่ดอนย่อมไหลไปสู่ที่ลุ่ม ฉนั้นใด
ทานที่ทายกอุทิศให้จากมนุษยโลกนี้
ย่อมสำเร็จผลแน่นอนแก่พวกเปรต ฉนั้นเหมือนกัน
ห้วงน้ำที่เต็มย่อมยังสมุทรสาครให้เต็มเปี่ยม ฉนั้นใด
ทานที่ทายกอุทิศให้จากมนุษยโลกนี้
ย่อมสำเร็จแก่เปรตทั้งหลาย ฉนั้นเหมือนกัน

กุลบุตรเมื่อระลึกถึงอุปการะ
ที่ญาติผู้ละไปแล้ว(เปรต)เคยทำไว้ในกาลก่อนว่า
‘ผู้นั้นได้ให้สิ่งนี้แก่เรา ได้ทำสิ่งนี้แก่เรา
ได้เป็นญาติ มิตร และสหายของเรา’
ก็ควรถวายทักษิณาทานอุทิศให้แก่ญาติผู้ละไปแล้ว

การร้องไห้ ความเศร้าโศก
หรือความร่ำไห้คร่ำครวญอย่างอื่นใด
ใคร ๆ ไม่ควรทำเลย เพราะการร้องไห้ เป็นต้นนั้น
ไม่เป็นประโยชน์แก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว
ญาติทั้งหลายก็ยังคงสภาพอยู่อย่างนั้น
ส่วนทักษิณาทานนี้แล ที่ตั้งไว้ดีแล้วในพระสงฆ์

ย่อมสำเร็จประโยชน์เกื้อกูลสิ้นกาลนาน

แก้หมู่ญาติที่เกิดเป็นเปรตนั้น โดยพลันทีเดียว

ญาติธรรมนี้นั้น ท่านแสดงออกแล้ว

การบูชาญาติที่ตายไปเป็นเปรต ท่านทำอย่างยิ่งใหญ่แล้ว

ทั้งกำลังกายของภิกษุ ท่านก็เพิ่มให้แล้ว

เป็นอันว่าท่านสั่งสมบุญไว้มิใช่น้อยเลย

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในสมัยพุทธกาลก็มีการทักษิณาทิศผลบุญกุศลให้แก่ญาติทั้งหลายดังข้อความที่กล่าวมาจากข้างต้น การที่เราชวนช่วยการทำบุญกุศลก็ใช่แต่เพื่อตนแต่หวังเพื่อบุญกุศลที่ได้กระทำแล้วจะมีผลแก่ญาติทั้งหลาย ที่ล่วงลับไปแล้วเพราะเราไม่รู้ว่ในขณะที่มีชีวิตอยู่ได้ก่อกรรมสิ่งใดไปบ้าง จะไปกุศลกรรมหรืออกุศลกรรมเราก็ไม่ทราบแน่ เพราะคนมอญหรือชาวรามัญเชื่อในบุญกุศลตามหลักพระพุทธศาสนาตั้ง บุคคลสูตร^๕ ว่าด้วยบุคคล ๔ ประเภท

๑) บุคคลผู้มีดีมาและมีดีไป

๒) บุคคลผู้มีดีมาแต่สว่างไป

๓) บุคคลผู้สว่างมาแต่มืดไป

๔) บุคคลผู้สว่างมาและสว่างไป

บุคคลผู้มีดีมาและมีดีไป เป็นอย่างไร คือ บุคคลบางคนในโลกนี้เกิดในตระกูลต่ำ คือ ตระกูลจันทาล ตระกูลช่างสาน ตระกูลนายพราน ตระกูลช่างรถ หรือตระกูลคนเทขะ เป็นตระกูลยากจน มีข้าว น้ำและสิ่งของเครื่องใช้น้อย เป็นไปอย่างผืดเคือง เป็นแหล่งที่หาของกินและเครื่องนุ่งห่มได้ยาก และเขามีผิวพรรณหม่นหมอง ไม่น่าดู ต่ำเตี้ยมีความเจ็บป่วยมาก ตาบอด เป็นง่อย เป็นคนกระจอก หรือเป็นโรคอัมพาตมักไม่ได้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีป และเขายังประพฤติกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก อุปมาเหมือนบุรุษไปจากควมมิดสู่ควมมิดมืด หรือไปจากควมมิดมัวสู่ควมมิดมัว หรือไปจากสายเลือดชั่วสู่สายเลือดชั่ว แม้ฉันใด มหาบพิตร ตรากตกล่าว่า บุคคลนี้มีอุปมาฉันนั้น บุคคลผู้มีดีมาและมีดีไป เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้มีดีมาแต่สว่างไป เป็นอย่างไร คือบุคคลบางคนในโลกนี้เกิดในตระกูลต่ำ คือ ตระกูลจันทาล ตระกูลช่างสาน ตระกูลนายพราน ตระกูลช่างรถ หรือตระกูลคนเทขะ เป็นตระกูลยากจน มีข้าว น้ำและสิ่งของเครื่องใช้น้อย เป็นไปอย่างผืดเคือง เป็นแหล่งที่หาของกินและเครื่องนุ่งห่มได้ยาก และเขามีผิวพรรณหม่นหมอง ไม่น่าดู ต่ำเตี้ยมีความเจ็บป่วยมาก ตาบอด เป็นง่อย เป็นคนกระจอก หรือเป็นโรคอัมพาตมักไม่ได้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้

^๕ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๓๒/๑๖๑-๑๖๕.

ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีป แต่เขาประพศิกายสุจิริต วจีสุจิริต มโนสุจิริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ อุปมาเหมือนบุรุษขึ้นจากแผ่นดินสู่บัลลังก์ หรือขึ้นจากบัลลังก์สู่หลังม้า หรือขึ้นจากหลังม้าสู่คอช้าง หรือขึ้นจากคอช้างสู่ปราสาท แม้ฉันท มหาบพิตร ตถาคตกล่าวว่า บุคคลนี้มีอุปไมยฉันทนั้น บุคคลผู้มีตมามาแต่สว่างไป เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้สว่างมาแต่มืดไป เป็นอย่างไรคือ บุคคลบางคนในโลกนี้เกิดในตระกูลสูง คือตระกูลขัตติยมหาศาล ตระกูลพราหมณ์มหาศาล หรือตระกูลคหบดีมหาศาล เป็นตระกูลมั่งคั่ง มีทรัพย์มากมีโภคะมาก มีทองและเงินมาก มีเครื่องใช้ที่น่าปลื้มใจมากมาย มีทรัพย์และธัญชาติมากมาย และเขามีรูปงาม น่าดู น่าเลื่อมใส มีผิวพรรณผุดผ่องยิ่งนัก ได้ข้าว น้ำผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีป แต่เขาประพศิกายสุจิริต วจีสุจิริต มโนสุจิริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกติวินิบาต นรกอุปมาเหมือนบุรุษลงจากปราสาทสู่คอช้าง หรือลงจากคอช้างสู่หลังม้า หรือลงจากหลังม้าสู่บัลลังก์ หรือลงจากบัลลังก์สู่พื้นดิน หรือลงจากพื้นดินเข้าสู่ที่มืดแม้ฉันท มหาบพิตร ตถาคตกล่าวว่า บุคคลนี้มีอุปไมยฉันทนั้น บุคคลผู้สว่างมาแต่มืดไป เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้สว่างมาและสว่างไป เป็นอย่างไรคือ บุคคลบางคนในโลกนี้เกิดในตระกูลสูง คือตระกูลขัตติยมหาศาล ตระกูลพราหมณ์มหาศาล หรือตระกูลคหบดีมหาศาล เป็นตระกูลมั่งคั่ง มีทรัพย์มากมีโภคะมาก มีทองและเงินมาก มีเครื่องใช้ที่น่าปลื้มใจมากมาย มีทรัพย์และธัญชาติมากมาย และเขามีรูปงาม น่าดู น่าเลื่อมใส มีผิวพรรณผุดผ่องยิ่งนัก ได้ข้าว น้ำผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีป และเขาก็ประพศิกายสุจิริต วจีสุจิริต มโนสุจิริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ อุปมาเหมือนบุรุษก้าวไปด้วยดีจากบัลลังก์สู่บัลลังก์ หรือก้าวไปด้วยดีจากหลังม้าสู่หลังม้า หรือก้าวไปด้วยดีจากคอช้างสู่คอช้าง หรือก้าวไปด้วยดีจากปราสาทสู่ปราสาท แม้ฉันท มหาบพิตร ตถาคตกล่าวว่า บุคคลนี้มีอุปไมยฉันทนั้น บุคคลผู้สว่างมาและสว่างไป เป็นอย่างนี้แล

มหาบพิตร บุคคล ๔ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก”

พระผู้มีพระภาคผู้สุตตศาสดาได้ตรัสเวยายกรณภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

มหาบพิตร บุรุษเชื่องใจไม่มีศรัทธา เป็นคนตระหนี่เหนียวแน่น มีความดำริชั่วเป็นมิฉฉาภิภูมิจิ ไม่มีคามเอื้อเฟื้อ ด่าบริภาษสมณะ หรือพราหมณ์ หรือวณิกพวกอื่นๆเขาเป็นคนไม่มีประโยชน์ เป็นคนมักโกรธยอมห้ามคนที่กำลังจะให้สิ่งของ เครื่องใช้แก่คนที่กำลังขอ

มหาบพิตรผู้เป็นใหญ่กว่าปวงชนคนเช่นนั้นเมื่อตายแล้วย่อมเข้าถึงนรก อันโหดร้ายบุคคลประเภทนี้ ชื่อว่าผู้มีตมามาและมืดไป

มหาบพิตร บุรุษเชื้อใจ แต่มีศรัทธาไม่มีความตระหนี่ มีความดำริ
ประเสริฐมีใจไม่ฟุ้งซ่าน ย่อมให้ทานย่อมลูกรับสมณะ หรือพราหมณ์ หรือวณิก
อื่นๆ ย่อมสำเหนียกในจรรยาอันเรียบร้อยไม่ห้ามคนที่กำลังจะให้สิ่งของเครื่องใช้แก่
คนที่กำลังขอ

มหาบพิตรผู้เป็นใหญ่กว่าปวงชนคนเช่นนั้นเมื่อตายแล้ว ย่อมเข้าถึงไตร
ทิพยสถานบุคคลประเภทนี้ ชื่อว่าผู้สว่างมาแต่สว่างไปมหาบพิตร บุรุษมั่งมี แต่ไม่มี
ศรัทธาเป็นคนตระหนี่เหนียวแน่น มีความดำริชั่วเป็นมัจฉาทิฎฐิ ไม่มีความเอื้อเฟื้อต่อ
บริภาษสมณะ หรือพราหมณ์ หรือวณิกอื่นๆ เขาเป็นคนไม่มีประโยชน์ เป็นคนมัก
โกรธย่อมห้ามคนที่กำลังจะให้สิ่งของเครื่องใช้แก่คนที่กำลังขอ

มหาบพิตรผู้เป็นใหญ่กว่าปวงชนคนเช่นนั้นเมื่อตายแล้วย่อมเข้าถึงนรกอัน
โหดร้ายบุคคลประเภทนี้ ชื่อว่าผู้สว่างมาและมืดไป

มหาบพิตร บุรุษมั่งมี ทั้งมีศรัทธาไม่มีความตระหนี่ มีความดำริประเสริฐมี
ใจไม่ฟุ้งซ่าน ย่อมให้ทานย่อมลูกรับสมณะ หรือพราหมณ์ หรือวณิกอื่น ๆ ย่อม
สำเหนียกในจรรยาอันเรียบร้อยและไม่ห้ามคนที่กำลังจะให้สิ่งของเครื่องใช้แก่คนที่
กำลังขอ

มหาบพิตรผู้เป็นใหญ่กว่าปวงชนคนเช่นนั้นเมื่อตายแล้ว ย่อมเข้าถึงไตร
ทิพยสถานบุคคลประเภทนี้ ชื่อว่าผู้สว่างมาและสว่างไป

การทำบุญกุศลต่างๆ การให้ทานการรักษาศีลการเจริญภาวนา เพราะว่าบุคคลเห็นภัย
คือมรณะ ปุถุชนทั้งหลายแม้มิได้เจริญวิปัสสนากรรมฐานจนได้ฌาน ก็จะทำบุญสิ่งต่าง ๆ
การให้ทานการสร้างกรรมของบุคคลทั้งหลาย ซึ่งธรรมดาของคนเรานั้นจะไม่สามารถมองเห็นด้วยตา
เปล่าพระผู้มีพระภาคก็เคยตรัสเรื่องแบบนี้ในหลายเรื่องเช่นเวสสันดรชาดกหรือประวัติของพระสาวก
หรือบุคคลต่าง ๆ ในแต่ละโอกาสและสถานการณ์ในพระไตรปิฎกก็มีเรื่องของบุญกุศลที่บุคคลต่าง ๆ
ได้กระทำแล้วได้ไปเกิดเป็นเทวดาหรือผู้ที่เกิดในวิมาน

ที่เรียกว่าวิมานวัตถุคือประมวลเรื่องของพวกเขาเกิดในวิมานจำนวน ๘๕ เรื่องโดยแต่ละ
เรื่องเป็นเรื่องเล่าซึ่งส่วนใหญ่เจ้าของเรื่องเป็นผู้เล่าเหตุที่เล่าเพราะมีผู้ถามเหตุที่ถามเพราะเมื่อได้เห็น
วิมานและทิพยสมบัติต่าง ๆ แล้วรู้สึกแปลกใจรู้สึกชื่นชมยินดีจึงถามเพื่อขอทราบความเป็นมาพูดถาม
ได้แก่พระผู้มีพระภาคบ้าง (ในกรณีที่เทวดาองค์นั้นๆ ลงมาเฝ้า) ท้าวสักกะจอมเทพบ้าง (เมื่อทรงทราบ
ประวัติของวิมานใดแล้ว ก็ตรัสบอกแก่ท่านพระมหาโมคคัลลานเถระในกาลต่อมา) เทวดากันเองบ้าง
พระเถระทั้งหลายบ้างแต่โดยส่วนมากได้แก่ท่านพระโมคคัลลานเถระผู้เป็นเลิศทางฤทธิ์ พระอรธ
กถาจารย์จนาคำภีร์ปรมัตถ์ที่ปนีอรรคถาวินยานวัตถุกล่าวถึงความเป็นมาของวิมานต่าง ๆ ไว้ตอน
หนึ่งความว่าวันหนึ่งในขณะอยู่ในที่หลีกเร้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะเถระเกิดความคิดขึ้นว่ามีผู้คน

ผู้มีจิตศรัทธาจำนวนไม่น้อยที่ได้รักษาศีลทำบุญให้ทานแก่พระทักษิณบุคลตามกำลังศรัทธาบ้าง ตามกำลังหลักทรัพย์บ้างท่านเหล่านั้นเมื่อสิ้นชีวิตแล้วได้ไปเกิดในวิมานของตนของตนในเทวโลกควรจะไปสอบถามถึงบุญกรรมที่เป็นเหตุให้ท่านเหล่านั้นได้วิมานนั้น ๆ แล้ว กลับมากราบทูลพระผู้มีพระภาคเพื่อทรงแนะนำชาวโลกได้ดำเนินตามท่านเหล่านั้น บ้างคิดแล้วจึงออกจากที่หลีกเร้นไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคทูลขอพระบรมพุทธานุญาตไปจาริกในเทวโลก เมื่อได้รับแล้วจะสำเร็จขึ้นไปยังเทวโลกเที่ยวสถานเทพบุตรและเทพธิดาทั้งหลายว่า

เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ได้ทำบุญอะไรไว้จึงจะมาเสวยทิพยสมบัติอันรุ่งเรืองมีอาณูภาพน่ายุอยู่ในวิมานอันสวยงาม ตระการตาเช่นนี้ท่านกลับลงมาจากเทวโลกแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบทุกประการซึ่งเป็นเหตุให้พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแก่พุทธบริษัทในโอกาสต่าง ๆ^๖

ดังนั้นเพราะความเชื่อของชาวมอญมาจากหลักศาสนาพุทธ โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด เป็นความเชื่อที่ก่อให้เกิดความเชื่อเรื่องภพ เรื่องชาติ ความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด จะก่อให้เกิดความเชื่อเรื่องบุญ-กรรมตามมา โดยเชื่อว่าสัตว์โลกทุกชนิดจะเข้าอยู่ในวัฏสงสาร คือตายแล้วก็จะเกิดใหม่จนกว่าจะหมดเวรหรือหมดกรรม เพียงแต่ว่าเมื่อตายไปแล้วจะอยู่ที่บุญและกรรมที่สั่งสมไว้แต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันจะส่งผลให้เกิดในภูมิต่าง ๆ ในทั้ง ๓๑ ภูมิ จึงทำให้ชาวมอญมีความเกรงกลัวในชีวิตหลังความตายว่าญาติที่ตายไปแล้วจะได้รับความลำบาก จึงไม่อยากให้ลูกหลานต้องลำบาก จึงสั่งสอนลูกหลานให้ประกอบแต่คุณงามความดี ละในสิ่งที่เป็นการกระทำชั่วทั้งหลายจะได้ไม่ลำบากเมื่อถึงคราวที่จะต้องตายลง

ชาวมอญหรือชาวมอญทั้งหลายมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่มีความเชื่อกันว่าเมื่อเกิดได้เป็นคนแล้วย่อมมีการขวนขวายในการสร้างบุญกุศลเพื่อประดับไว้กับตนเพราะมีความเชื่อในโลกนี้และโลกหน้าโดยเชื่อว่าบุญกุศลที่ได้กระทำแล้ว ย่อมเป็นที่พึ่งเมื่อตายจากโลกนี้ไป และเป็นสมบัติที่จะเกิดขึ้นเมื่อเกิดใหม่ใน โลกหน้าดังนั้นแล้วเมื่อมีโอกาสที่จะได้ทำบุญกุศลต่าง ๆ ชาวมอญหรือชาวมอญย่อมที่จะไม่พลาดโอกาสในการสร้างบุญกุศลเพราะบุญกุศลนี้ พระพุทธเจ้ายังตรัสสรรเสริญและแสดงอานิสงส์แห่งการทำบุญดังนี้

แท้จริง พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว พระสูตรนี้ พระอรหันต์
กล่าวไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

“ภิกษุทั้งหลาย บุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการนี้

บุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑) บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทาน

^๖ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, บทนำพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ, ๒๕๓๙), หน้า ๘-๙.

๒) บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีล

๓) บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนา

ภิกษุทั้งหลาย บุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการนี้แล”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว ในพระสูตรนั้น จึงตรัส
คาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

ผู้หวังประโยชน์สุข ควรฝึกฝนบำเพ็ญบุญนี้เท่านั้น
ที่ให้ผลเลิศติดต่อกันไป มีสุขเป็นกำไร
คือควรบำเพ็ญทาน ควรประพฤติธรรมสม่ำเสมอ
และควรเจริญเมตตาภาวนา

บัณฑิต ครั้นเจริญธรรม ๓ ประการ
ที่เป็นเหตุให้เกิดสุขดังกล่าวมานี้แล้ว
ย่อมเข้าถึงโลกที่มีสุข ปราศจากการเบียดเบียนกัน
แม้เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้แล”^๗
ภิกษุทั้งหลาย บุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการนี้

บุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑) บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทาน

๒) บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีล

๓) บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนา

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานนิดหน่อย
ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลนิดหน่อย และไม่จัดแจงบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนาเลย
หลังจากตายแล้ว เขาย่อมเข้าถึงความเป็นผู้โชคร้ายในมนุษย์

บุคคลบางคนในโลกนี้ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานพอประมาณทำบุญกิริยา
วัตถุที่สำเร็จด้วยศีลพอประมาณ แต่ไม่จัดแจงบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนาเลย หลังจาก
ตายแล้ว เขาย่อมเข้าถึงความเป็นผู้โชคดีในมนุษย์

บุคคลบางคนในโลกนี้ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานมีประมาณยิ่ง ทำบุญกิริยา
วัตถุที่สำเร็จด้วยศีลมีประมาณยิ่ง แต่ไม่จัดแจงบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนา เลย หลังจาก
ตายแล้ว เขาย่อมเกิดร่วมกับเทวดาชั้นจาตุมหาราช

ภิกษุทั้งหลาย ท้าวมหาราชทั้ง ๔ ในชั้นนั้นทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานให้
ยิ่งขึ้นทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลให้ยิ่งขึ้น ย่อมครอบงำเทวดาชั้นจาตุมหาราชได้โดยฐานะ

^๗ พ.อติ. (ไทย) ๒๕/๖๐/๔๑๕-๔๑๖.

๑๐ ประการ คือ อายุที่เป็นทิพย์ วรรณะที่เป็นทิพย์ สุขที่เป็นทิพย์ ยศที่เป็นทิพย์ อภิไธยที่เป็นทิพย์ รูปที่เป็นทิพย์ เสียงที่เป็นทิพย์ กลิ่นที่เป็นทิพย์รสที่เป็นทิพย์ โภจณูปะพีที่เป็นทิพย์ บุคคลบางคนในโลกนี้ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานมีประมาณยั่ง ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลมีประมาณยั่ง แต่ไม่จัดแจงบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนาเลย หลังจากตายแล้ว เขาย่อมเกิดร่วมกับเทวดาชั้นดาวดึงส์ ภิกษุทั้งหลาย ท้าวสักกะจอมเทพในชั้นดาวดึงส์นั้นทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานให้ยั่งขึ้น ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลให้ยั่งขึ้น ย่อมครอบงำเทวดาชั้นดาวดึงส์ได้โดยฐานะ ๑๐ ประการ คือ อายุที่เป็นทิพย์ ฯลฯ โภจณูปะพีที่เป็นทิพย์ ดังในเรื่อง สักกทานสูตร^๔

ท้าวสุยามเทพบุตรในชั้นยามานันทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานให้ยั่งขึ้นทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลให้ยั่งขึ้น ย่อมครอบงำเทวดาชั้นยามาได้โดยฐานะ ๑๐ ประการคือ อายุที่เป็นทิพย์ ฯลฯ โภจณูปะพีที่เป็นทิพย์

บุคคลบางคนในโลกนี้ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานมีประมาณยั่งทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลมีประมาณยั่ง แต่ไม่จัดแจงบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนาเลย หลังจากตายแล้ว เขาย่อมเกิดร่วมกับเทวดาชั้นดุสิต ภิกษุทั้งหลาย

ท้าวสันดุสิตในชั้นดุสิตนั้นทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานให้ยั่งขึ้น ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลให้ยั่งขึ้น ย่อมครอบงำเทวดาชั้นดุสิตได้โดยฐานะ ๑๐ ประการ คืออายุที่เป็นทิพย์ ฯลฯ โภจณูปะพีที่เป็นทิพย์

บุคคลบางคนในโลกนี้ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานมีประมาณยั่ง ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลมีประมาณยั่ง แต่ไม่จัดแจงบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนาเลย หลังจากตายแล้ว เขาย่อมเกิดร่วมกับเทวดาชั้นนิมมานรดี ภิกษุทั้งหลาย

ท้าวสุนิมิตเทพบุตรในชั้นนิมมานรดีนั้นทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานให้ยั่งขึ้น

ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลให้ยั่งขึ้น ย่อมครอบงำเทวดาชั้นนิมมานรดีได้โดยฐานะ ๑๐ ประการ คือ อายุที่เป็นทิพย์ ฯลฯ โภจณูปะพีที่เป็นทิพย์

บุคคลบางคนในโลกนี้ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานมีประมาณยั่ง ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลมีประมาณยั่ง แต่ไม่จัดแจงบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนาเลย หลังจากตายแล้ว เขาย่อมเกิดร่วมกับเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตดี

ภิกษุทั้งหลาย ท้าววสวัตดีเทพบุตรในชั้นปรนิมมิตวสวัตดีนั้น ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานให้ยั่งขึ้น ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลให้ยั่งขึ้น ย่อมครอบงำเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตดีได้

^๔ ชุ.อุ. (ไทย) ๒๕/๒๗/๒๒๒-๒๒๓.

โดยฐานะ ๑๐ ประการ คือ อายุที่เป็นทิพย์ วรรณะที่เป็นทิพย์ สุขที่เป็นทิพย์ ยศที่เป็นทิพย์ อธิปไตย
ที่เป็นทิพย์ รูปที่เป็นทิพย์เสียงที่เป็นทิพย์ กลิ่นที่เป็นทิพย์ รสที่เป็นทิพย์ โภภะที่เป็นทิพย์

ภิกษุทั้งหลาย บุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการนี้แล^๙ ในวิมานวัตถุ^{๑๐}ที่กล่าวมาถ้ามองภาพรวม
จะได้ข้อสรุปอย่างหนึ่งคือเทพบุตรและเทพธิดาเจ้าของวิมานเหล่านั้นต่างก็ได้ทำบุญกุศลไว้เมื่อครั้งอยู่ใน
โลกนี้เช่นทำอัญชลีกรรมต่อท่านผู้มีศีลบ้าง ถวายทานบ้าง รักษาศีลบ้าง ต่างประทีปโคมไฟบ้าง
ฟังธรรมบ้าง ตั้งอยู่ในธรรมเช่นมีความสัตย์ ความไม่โกรธความซื่อสัตย์ต่อสามี บำรุงเลี้ยงดูบิดามารดา
หรือแม้แต่กับที่มีความเลื่อมใสในพระสุรัสวดี พระผู้มีพระภาคขณะทรงแสดงธรรมอยู่ก็ได้ไปเกิดใน
สวรรค์ ภาพรวมนี้ถ้ามองเผิน ๆ อาจจะเห็นว่าการไปเกิดในสวรรค์นั้นง่ายเหลือเกินเพราะทำความดี
เพียงเล็กน้อยเท่านั้นก็ได้ไปแล้วความจริงหาเป็นเช่นนั้น ไม่มีผู้ที่ได้เกิดในสวรรค์ล้วนแต่เคยทำบุญ
กุศลถูกต้องครบถ้วนตามหลักการของพระพุทธศาสนาซึ่งมิใช่จะทำได้โดยง่ายหลักการทำบุญกุศลของ
พระพุทธศาสนามีดังนี้

๑. หลักการให้ทานที่สมบูรณ์ครบถ้วนจะมีผลมากมีอานิสงส์มากองค์แห่งการให้ทาน
มี ๔ อย่างคือ

๑.๑) วัตถุสัมปทา ถึงพร้อมด้วยวัตถุ คือบุคคลผู้เป็นที่ตั้งที่รองรับทานหรือเรียกอีก
อย่างหนึ่งว่าเขตตสัมปทา ถึงพร้อมด้วยเขตคืออณา หมายถึงนาบุญในที่นี้ทั้งวัตถุและเขต ท่านหมายถึง
ทักษิณบุคคลผู้เป็นพระอรหันต์หรือเป็นพระอนาคามีผู้เข้านิโรธสมาบัติได้

๑.๒) ปัจจัยสัมปทา ถึงพร้อมด้วยปัจจัยคือสิ่งที่จะให้ทานต้องบริสุทธิ์ได้มาโดย
ชอบธรรม มากน้อยไม่สำคัญ

๑.๓) เจตนาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยเจตนาคือต้องมีเจตนาดีทั้ง ๓ กาลได้แก่ก่อนให้
กำลังให้ และหลังให้ เจตนาดีก่อนให้เรียกว่าปุพพเจตนา เจตนาดีกำลังให้เรียกว่ามูญจนเจตนา เจตนา
ดีหลังให้เรียกว่า อปราปรเจตนา ดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ในอังกรุปตวัตถุ ตอนหนึ่งว่า

ปุพเพวะ ทานาสุมน ทท จตฺตํ ปสาทเย

ทตฺวาระ อตฺตมโน โหติ เอสา ยญฺญสฺส สมปทา

ก่อนให้ก็มีใจดี เมื่อกำลังให้ก็มีใจผ่องใส

ครั้นให้แล้วก็มีใจเบิกบาน นี่คือบุญสัมปทา

๑.๔) คุณาติเรกสัมปทา ถึงพร้อมด้วยคุณพิเศษคือผู้รับทานมีคุณสมบัติพิเศษ
เช่น เพิ่งออกจากนิโรธสมาบัติใหม่ๆ

^๙ อัง.อญฺญก. (ไทย) ๒๓/๓๖/๒๔๔-๒๔๖.

^{๑๐} มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, บทนำพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ, ๒๕๓๙), หน้า ๓๓-๓๔.

๒. หลักศีลการรักษาศีล ๕ กัณธีล ๘ หรืออุโบสถศีลก็ดี คือความตั้งใจตเว้นจากบาปอกุศลทั้งหลายยอมส่งผลให้อยู่เป็นสุขในปัจจุบันตายแล้วให้เกิดใน โลกสวรรค์และเป็นบาทให้เจริญสมณธรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐานจนบรรลुरुธรรมชั้นสูงสุดคือพระนิพพานทำให้หยุดการเวียนว่ายตายเกิดในที่สุด

๓. หลักภาวนาคือการเจริญสมณธรรมฐานเพื่อให้ได้เกิดสมาธิเกิดฌานแล้วใช้สมาธิและฌานเป็นฐานเจริญวิปัสสนากรรมฐานคือใช้ปัญญาขณะจิตว่าง พิจารณาสภาวะธรรมต่าง ๆ ให้เห็นแจ้งตามความจริงจนบรรลुरुธรรมชั้นสูงสุดคือพระนิพพาน

เมื่อนำหลักการทั้ง ๓ หลักนี้ไปเปรียบเทียบกับหลักปฏิบัติของเทพบุตรของเทพธิดาของเจ้าของวิมานเหล่านั้นจะเห็นว่าส่วนใหญ่ได้ทำทานเช่นถวายอ้อยท่อนเดียวก็มี ถวายผลไม้เดียวก็มี ถวายน้ำข้าวก็มี ถวายเข็มเย็บผ้าเล่มเดียวก็มี แต่ได้ถวายแต่พระอริยบุคคลมีท่านพระสารีบุตรเถระ ท่านพระโมคคัลลานเถระ พระมหากัสสปเถระ พระผู้มีพระภาค บางรายได้ถวายแต่ท่านผู้เพิ่งออกจากนิโรธสมาบัติใหม่ ๆ ซึ่งเป็นทักขิไณยบุคคล มีคุณสมบัติพิเศษ ส่วนท่านที่รักษาศีล ๕ รักษาอุโบสถศีล เป็นประจำและยังมีโอกาสได้ถวายทานด้วยจิตใจด้วยจิตเลื่อมใสศรัทธาก็มามาก นอกจากนี้ ผู้ได้ฟังธรรมและเจริญภาวนาจนบรรลुरुธรรมชั้นโสดาปัตติผล สกทาคามีผลก็มีมาก ด้วยการแสดงอานิสงส์แห่งผลบุญตามที่แสดงมาจากพระไตรปิฎก จึงทำให้ชาวมอญมีความเชื่อและศรัทธาในการที่จะสร้างสมคุณงามความดี มีเหตุจูงใจในการที่จะสร้างบุญกุศลเพื่อประดับแก้ตน เหมือนกับช่างทำเครื่องประดับเฟ้นหารัตนชาติมาเพื่อประดับตัวเรือนนั้นในังดงามจึงเป็นเหตุให้คนมอญจึงชอบที่จะทำบุญทำกุศล

๓.๓ ความเชื่อในคัมภีร์โลกสมมติ

การเสียชีวิตในทุกชาติทุกภาษา ย่อมมีวิธีการที่จะกระทำต่อสรีระของผู้ที่เสียชีวิตลงในลักษณะต่างตามความเชื่อและประเพณี คนมอญก็เช่นกัน ก็มีวิธีจัดการศพแบบต่าง ๆ ตามลักษณะของการเสียชีวิตที่แตกต่างกันออกไป เพื่อที่ทุกคนที่อยู่ร่วมกันในสังคมจะได้มีความสบายใจ และเป็นแบบแผนที่ปฏิบัติสืบต่อกันต่อมา^{๑๑}

๓.๓.๑ วิธีปฏิบัติศพคนตายทั้งกลม

หญิงที่ตายทั้งกลมจะผ่าเอาเด็กออกแล้วเผาก็ได้ หรือจะไม่ผ่าเด็ก ออกแล้วเผาก็ได้ โทษไม่มี แต่ด้วยเหตุที่พวกมิจฉาภิภูริชลาตกลัวจึงพูดกันว่า ต้องผ่าท้องมารดาเสียแล้วให้ตัดเอาต้นกล้วย

^{๑๑} จวน เครือวิชฌยาจารย์, วิถีชีวิตชาวมอญ, (กรุงเทพมหานคร: ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๑๖๖-๒๐๔.

ยาว ๑ ศอก ๔ นิ้ว ทำเป็นตัวแทน ทารกวางไว้ใกล้ศพมารดาจึงจะเผาได้ ศพที่ตายในเวลาเย็นอย่าเก็บไว้ค้างคืน

การนำศพที่ตายทั้งกลมออกไปในเวลานำศพออกไปนั้น ให้สามีแบกดาบเดินนำหน้า ครั้นถึงป่าช้าแล้ว ให้สะหนามกันไว้ให้ตรงกับประตูหมู่บ้าน ในขณะที่กำลังเผาศพนั้นให้ผู้เป็นสามี พูดว่า “เธอกับพวกเราได้ตายจากกันไปแล้ว เฉพาะเสื้อผ้าทั้งหมดเธอจงเอาไป อย่าคืนกลับยังหมู่บ้าน อย่าได้หลอกหลอนเลย ลูกของเธอก็ร่วมไปกับเธอแล้ว ขออย่าได้กลับมาอีกเลย เสื้อผ้าเธอก็เอาไปจนสิ้นแล้ว” ผู้เป็นสามีเมื่อกล่าว จบแล้วให้เอาอาวุธ (ดาบ) ฟันลงที่ปากโลง แล้วให้พูดเช่นเดิมว่า อย่าได้หลอก หลอน อย่าคืนกลับหมู่บ้าน เสื้อผ้าและทารกก็นำมาพร้อมกับเธอแล้ว พูดเช่นนี้แล้ว อย่าหันกลับไปดู ให้กลับเข้าบ้านไป และในเวลาที่พักศพนั้น ควรจะมัดมือและเท้า ทั้งสองเสีย ถ้าไม่มีขอเหล็กจะใช้ตะปูก็ได้ ก่อนที่สุมไฟเผานั้น พ่อแม่ญาติและ พี่น้องควรจะกลับเข้ามาที่มุมโลงทั้ง ๔ ด้าน จะใช้ตะปุดอกที่มุมโลงทั้ง ๔ และผูกมือเท้าศพก็ได้

๑) รับสิ่งของช่วยเหลือได้

๒) เลี้ยงพระสงฆ์ในบ้านไม่ได้

๓) ในวันที่ตายนำศพออกไปนั้น ให้ของสดของดิบเป็นทานได้

๔) ศพที่ตายในเวลาเย็น อย่าเก็บไว้ค้างคืน

ถ้าจะเลี้ยงพระ ต้องเลี้ยงที่ศาลาที่วัดหรือที่โรงทานแล้วกรวดน้ำอุทิศไปให้ได้ ครั้นล่วง ๗ วันหรือเดือนหนึ่งไปแล้วจะทำบุญอุทิศไปให้ก็ได้เช่นกัน แต่ จะทำบุญในบ้านของผู้ตายไม่ได้ ถ้าจะเลี้ยงพระในบ้านของผู้ตายนั้น ทำไม่ได้ เจ้าบ้านรองรับไม่ไหว ให้สร้างปะรำพิธีแล้วเลี้ยงพระทำบุญกรวดน้ำอุทิศไปให้ได้

การทำโลงศพคนตาย ลูกชายหรือลูกสาวตายในบ้านของพ่อแม่ อย่าทำโลงศพทางทิศตะวันออกของบ้าน ถ้าขึ้นทำ ทรัพย์สมบัติจะวิบัติ ทุกข์ร้อนใจ และอายุจะสั้น

๓.๓.๒ วิธีปฏิบัติศพเด็ก

เด็กตายอายุยังไม่ถึง ๑๐ ขวบ จะเผาไม่ได้ สวดอภิธรรมไม่ได้ เลี้ยงพระสงฆ์ในบ้านก็ไม่ได้ เวลำนำศพออกไปนั้นให้ข้าวสารเป็นทานได้ ถ้าไม่ทราบ เผาศพเด็กนั้นหรือเลี้ยงพระสงฆ์ในบ้าน เจ้าของบ้านจะวิบัติเสียหาย อายุสั้น บ้านเมืองเกิดความวุ่นวาย โรคภัยไข้เจ็บมาก ญาติพี่น้องอาจอาละวาด แต่จะทำบุญ ที่นอกบ้าน ในปะรำพิธี ในศาลา หรือในวัด อุทิศไปให้ได้

วิธีจัดการศพตายด้วยโรคลมบ้าหมูวิกลจริต และโรคบวมคนตายด้วยโรคลมบ้าหมู คนเกิดวิกลจริตแล้วตาย คนเป็นโรคบวมแล้ว ตาย เผาไม่ได้ ถ้าเผาหากเจ้าของบ้านไม่ตาย บ้านเมืองจะเสียหาย เลี้ยงพระสงฆ์ ในบ้านไม่ได้ แต่จะให้ข้าวสารเป็นทานได้

๓.๓.๓ วิธีปฏิบัติศพญาติพี่น้อง

ที่ไปอยู่ต่างบ้านกลับมาตายบ้านพ่อแม่ถ้าญาติพี่น้องคนใดแยกไปอยู่ทีอื่นแล้ว ภายหลังเกิดเจ็บป่วย กลับมายังบ้านพ่อแม่ ถ้าพ่อแม่ลงบำต้ายญาติพี่น้องเหล่านั้นพอใจขึ้นอยู่ได้ ถ้าญาติพี่น้องคนใดคนหนึ่งไม่พอใจจะอยู่ไม่ได้ ต้องการจะตายในบ้านของพ่อแม่ก็ไม่ได้ ถ้าตายญาติพี่น้องที่ไม่เต็มใจนั้น พ่อแม่รองรับไม่ไหวจะเกิดความแตกแยกกันอีกอย่างหนึ่ง อยู่ทีอื่นแล้วกลับมายังบ้านพ่อแม่ ถ้าเกิดตายขึ้นอย่าเอาโลงศพขึ้นบนบ้าน ตั้งศพไว้ในโรงที่ไม่มีตั้งได้

๓.๓.๔ วิธีปฏิบัติศพคนต่างบ้าน

ผู้ใดผู้หนึ่งมาถึงต่างหมู่บ้าน อยู่ในเรือนพักหรือปะรำพิธีทางทิศเหนือของหมู่บ้าน เกิดตายขึ้น ถ้าประตูหมู่บ้านอยู่ทางทิศตะวันออก จะนำศพออกทางประตูทิศตะวันออกไม่ได้ นำออกทางทิศอีสานได้

๓.๓.๕ วิธีการนำศพออกตามทิศ

คนตายอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้านให้นำศพออกทางทิศพายัพ คนตาย อยู่ทางทิศใต้ให้นำศพออกทางทิศหรดี คนตายอยู่ทางทิศตะวันตกให้นำศพออก ทางทิศพายัพ วิธีปฏิบัติศพที่เก็บค้ำคั้นไม่ได้

คนที่ป่วยตายด้วยกาฬโรคอย่าเก็บไว้ค้ำคั้น หากค้ำคั้นยัดเยียดโรคจะระบาดไปทั่ว

คนที่คลอดลูกแล้วรกไม่ออกอย่าเก็บค้ำคั้น อย่าเลี้ยงพระในบ้าน อย่ารับสิ่งของช่วยเหลือ ถ้าเลี้ยงพระในบ้าน พ่อแม่พี่น้องและบริวารอายุจะสั้น ทุกข์หายนะเสียหาย

ลูกสะใภ้ออกไปจากบ้านแล้ว ยังไม่ได้อยู่ไฟขึ้นบ้านไม่ได้ อยู่ไฟแล้วขึ้นได้ ทาสก็เช่นเดียวกัน

๓.๓.๖ วิธีการนำศพไปป่าช้าแบบบ้านพัง

ป่าช้าอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน ถ้านำศพออกไปทางทิศตะวันออก นิमितของหมู่บ้านไม่ดี ป่าช้าอยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้าน คนตายอยู่ทิศเหนือ นำศพออกทางทิศตะวันออกไม่ได้ นิमितไม่ดี ในขณะที่ผู้คนทั้งหลายขึ้นไปบนบ้านที่ตั้งศพนั้น เดียวหรือสลักบ้านหักหรือตงบ้านหักไม่เกิดผลดีต่อเจ้าของบ้าน เจ้าของบ้านเกิดความเสียหายได้ ข้าทาสบริวารอยู่ทางทิศเหนือ ทิศใต้ ทิศตะวันตก หรือทิศตะวันออก ปลุกเรือนพักหันหน้าไปทางบ้านเจ้านาย ถ้าพวกเขาเกิดตาย ขึ้นที่ตรงกับบ้านเจ้านายของพวกเขานั้นจะนำศพออกทางปากประตูนั้นไม่ดีให้นำศพออกทางทิศพายัพ ถ้าไม่นำออกเช่นนั้นนำออกทางปากประตู เจ้าของบ้านรองรับไม่ไหว อายุสั้นและจะเกิดความเสียหายทุกข์ยากแล

๓.๓.๗ วิธีการตั้งศพในบ้านคนตายแล้ว

ถ้าจะกั้นม่าน ม่านที่มีลายพริ้วไม่ดี กั้นด้วยม่านสีขาวได้ ให้เอาด้านบนของม่านกลับลงด้านล่าง คนที่ตายแล้วถ้าจะให้ขมิ้น ส้มป่อย และเอาใบจากชายคาบ้าน ใบจากนั้นอย่าฉีกเอา ของที่เหลือใช้อย่าเก็บไว้ เมื่อเสร็จกิจแล้วให้ไปทิ้งเสียที่ทุ่งนา ครั้นถึงกาลที่ตายนั้น ให้เอาพระพุทธรูปตั้งไว้ ด้านบนศีรษะของผู้ตาย ให้ขมิ้นและส้มป่อย และให้ศีลแล้วจึงค่อยส่งไป ก่อนที่จะนำศพลงให้ตั้งพระพุทธรูปตรงกับด้านหน้าของผู้ตาย ประดุจแสดงธรรมอยู่ได้ ศพที่เก็บค้างคืนจะจุดตะเกียงไว้ ด้านบนศีรษะหรือทางด้านเท้าก็ได้ ศพที่ผูกข้อมือข้อเท้าแล้ววางไว้ไม่เรียบบริ้วจะปรับเปลี่ยนใหม่อีกไม่ได้ ถ้าปรับเปลี่ยนใหม่ คนที่ไม่มีญาติพี่น้อง จะไม่ดี จะทุกข์ยากหายนะ ผ้าที่ใช้คลุมศพ เป็นต้นว่า ผ้ายืดจะดันก็ได้ ยังไม่ได้ดันจะเย็บอีกก็ได้ จะเลี้ยง ณ สถานที่คนตายนั้นก็ได้ ที่ป่าช้าก็ได้ ถ้าบ้านคับแคบเกินไป จะเลี้ยงพระทางทิศตะวันออกหรือทิศเหนือของตัวบ้านก็ได้ เวลาที่กรวดน้ำอุทิศไปให้คนตายนั้นอุทิศบนบ้านดีแท้ ผ้า หมากรพูน้าชาติที่เหลือจากป่าช้านั้น อย่างนำกลับบ้านไม่ดี ในหมู่บ้านหนึ่งบ้านอยู่ทิศเหนือ บ้านใดอยู่ทิศอาคเนย์ เรือนครัวอยู่ทิศเหนือ จะเอาคนตายลงทางบันได นั้นไม่ดี คนที่รับสิ่งของช่วยเหลือ ก็อย่าให้ลงทางบันไดนั้น โลงศพอย่าเอาขึ้นบ้าน ถ้าต้องการเอาขึ้นบ้านด้านตะวันออกของเรือนครัวนั้นให้รื้อออก แล้วให้ปิดตาย ประตูและชักบันไดทั้ง ทำบันได ๕ ขั้นขึ้นใหม่ แล้วพาดด้านตะวันออกของเรือนครัวนั้น ให้คนขึ้นเก็บสิ่งของช่วยเหลือได้ นำศพลงถึงพื้นดินแล้ว เก็บบันไดใหม่เสีย ปิดประตูแล้ว เอาบันไดเก่าพาดไว้ดังเดิม สิ่งของช่วยเหลือที่รับไว้ ในภายหลังจะนำขึ้นไปทางบันไดเก่าได้ ถ้าไม่ทำอย่างนั้นเจ้าของบ้านรองรับไม่ไหว อายุสั้น ทุกข์ยาก หายนะ เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น เพราะบ้านนั้นตั้งอยู่ ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน บันไดนั้นพาดตั้งตรงกับหมู่บ้าน

บ้านหลังเล็ก ๆ บ้านใดอยู่ทางทิศพายัพ ทิศเหนือ หรือทิศตะวันออกนั้น เรียกว่า เฝิงด้านเหนือ ถ้าตายในบ้านหลังนั้นต้องรื้อสิ่งกีดขวางออกไปทางทิศตะวันออก แล้วนำศพลงได้ จะนำศพลงทางบันไดนั้นก็ได้

ระเบียงที่อยู่ทางทิศใต้นั้น เรียกว่า เฝิงด้านใต้ หรือ เรือนกำพรว้า ระเบียงที่ทิศตะวันออกของบ้าน เรียกว่า เฝิงตะวันออก ระเบียงที่อยู่ทิศตะวันตก เรียกว่า เฝิงตะวันตก ระเบียงที่อยู่ทิศตะวันออกนั้นมีคนตาย บันไดที่ใช้ขึ้นลงนำศพลงได้ ถ้าต้องการใส่น้ำมันที่ศีรษะของผู้ตาย ให้ใส่แบบสวนทางขึ้นไป

๓.๓.๘ วิธีปฏิบัติศพคนบ้า ๘ จำพวก

บรรดาคนบ้า ๘ จำพวกนั้น คนบ้าจำพวกหนึ่งตายไปศพเผาไม่ได้ รับสิ่งของช่วยเหลือก็ไม่ได้ เลี้ยงพระในบ้านไม่ได้ ถ้าเผาศพก็ดี รับสิ่งของช่วยเหลือก็ดี เลี้ยงพระในบ้านก็ดี จะต้องวิบัติไปตลอดเจ็ดชั่วโคตร เลี้ยงพระที่ศาลา ที่วัดได้ ในเรือนที่ไม่มีมิดัง พ่อแม่ก็ตามลูกก็ตามตายไป จะนำศพออกทางห้องด้านตะวันออกไม่ได้

หมาบ้ากั๊ดก็ดี งูกั๊ดก็ดี อาบน้ำศพและล้างหน้าศพไม่ได้ อีกอย่างหนึ่ง ถูกหมาบ้ากั๊ด แล้วเกิดอาการกำเริบขึ้นเหมือนหมาบ้ากั๊ดแล้วตายเผาไม่ได้ เลี้ยงพระในวัดก็ไม่ได้ ให้ข้าวสารเป็นทานได้ ผ่านเดือนนั้นไปแล้วเลี้ยงพระในบ้านได้ รับสิ่งของช่วยเหลือได้ ยังไม่ผ่านเดือนนั้น เลี้ยงพระและรับสิ่งของช่วยเหลือ ในบ้านไม่ได้ ถ้าทำเข้าต้องวิบัติตลอดเจ็ดชั่วโคตร

วิธีปฏิบัติศพพราสตายในวัด

ผู้ใดผู้หนึ่ง จะเป็นทายาททายิกาก็ตาม ลูกหลานของเขาก็กี่ตาม ศิษย์ในวัด ก็ตาม ตายในวัด ควรจะเก็บศพไว้หน้าวัด ถ้าตาย ควรให้ตายในห้องด้านทิศตะวันตก แม้จะเป็นศิษย์วัดก็ตาม ไม่ควรให้ตายในห้องด้านทิศตะวันออก นำศพลงทางบันไดได้ คนอื่นตายนำศพลงทางบันไดไม่ได้ ถ้ามีคนตายในห้องด้านทิศตะวันออก ทายาททายิกา พระสงฆ์ และเจ้าอาวาส อายุสั้น จะเกิดความเสียหาย เกิดความแตกแยกกระจัดกระจายกันไป ลูกหลานทายาททายิกาก็เช่นเดียวกัน

๓.๓.๙ วิธีปฏิบัติศพคนตายแบบต่าง ๆ

คนผู้ใดผู้หนึ่งตาย ในขณะที่คนอยู่บ้านร่วมกันไม่มีใครรู้ บ้านหลังนั้นอยู่อาศัยต่อไปไม่ได้ อย่ายู่อาศัย ให้ถวายเป็นทานแก่พระสงฆ์ นำศพลงแล้ว ควรชำระล้างเสีย ใครไม่รู้อยู่อาศัยบ้านหลังนั้น อายุสั้น บ้านแตกสาแหรกขาด เสื่อมเสียไปสิ้น

ศพตั้งอยู่บนบ้าน ไฟไหม้ลามมา ควรที่จะดับไฟเสีย ดับไฟแล้วนำศพ ลงได้ ถ้าไม่นำศพลง นิมนต์บ้านเมืองไม่ดี โรคภัยมาก ภูตผีปีศาจอาละวาด

คนตายตั้งศพอยู่บนบ้าน เกิดการทะเลาะวิวาททุบตีกันขึ้น ไม่ดี เวลาเที่ยงตรงนำศพลงไม่ดี เป็นกลางนิมนต์หมู่บ้านคนตายในวันอมารสืออย่าเก็บไว้ ปลงศพลงเสีย ให้ข้าวสารเป็นทาน และเผาศพได้

คนใดคนหนึ่งตายในเรือนหลังใหญ่ บ้านหลังนั้นอยู่อาศัยไม่ได้ ถ้าอยู่ อาศัยทรัพย์สมบัติ วิบัติ ชัดสน อายุสั้น บ้านแตกสาแหรกขาด เกิดความเสียหายขึ้น ควรจะชำระล้างเสียให้สะอาด

ใกล้เวลาจะตาย อย่ายู่ด้านเท้าคนตายไม่ดี เวลาที่นำศพไปนั้น ผ้าคลุมแคร่ผืนเล็กไปอย่าม้วนศพไป ลูกหลานในภายหลังม้วนไปไม่ไหว ก็ไม่ตกถึงแก่ลูกหลานทั้งหลาย ทางประตูที่นำศพลงนั้น หมากพลู น้ำชา ผ้าคลุมเตียงเหล่านั้น ควรนำลงไปด้วย ข้าทาสบริวารอย่าให้อยู่ทางทิศตะวันออกของบ้านนายของพวกเขาคงต้องวิบัติ ชัดสน หายนะ

๓.๓.๑๐ โทษของการเก็บศพในวันสงกรานต์และวันอมารสือ

ผู้ใดตายในวันมหาสงกรานต์ วันเนา หรือวันเถลิง เก็บศพไว้ค้างคืน โทษ ๔ ประการ จะเกิดแก่เจ้าของบ้าน คือ

- ๑) ภัยอันใหญ่หลวงจะเกิดแก่ญาติพี่น้อง และบริวาร
- ๒) อายุสั้น

๓) ทรัพย์สมบัติ จะเกิดความวิบัติตลอดเจ็ดชั่วอายุคน

๔) หายนะ ทุกข์ยาก

เก็บศพในวันที่ตายนั้น รุ่งขึ้นจะรับสิ่งของช่วยเหลือและเลี้ยงพระในบ้านไม่ได้ ให้ข้าวสารเป็นทานได้ วันที่เผาศพนั้นต้องดับไฟให้หมดเสีย ถ้าเลี้ยงพระ ในบ้านก็ดี ไฟไม่มอดก็ดี คนร่ำรวยจะกลายเป็นคนยากจน ตลอดเจ็ดชั่วโคตรแล

๓.๓.๑๑ วิธีปฏิบัติศพที่ตาย ๒ ศพในหมู่บ้านเดียวกัน

ในหมู่บ้านเดียวกัน สองคนตายในวันเดียวกันก็ตาม ตายก่อนหลังกัน ก็ตาม ต้องเอาศพที่ตายทีหลังออกไปก่อน เมื่อจุดไฟเผาแล้วนำเอาศพที่ตายก่อน ไปเผาข้าง ๆ นั้นได้

สองคนตายพร้อมกัน นำเอาศพคนที่ป่วยนานกว่าออกไปก่อน สองคน ตายตอนเช้ากับตอนเย็นในวันเดียวกัน เอาศพคนที่ตายก่อนออกไปทีหลัง โลงที่บรรจุศพ ถ้ายังไม่ชำรุดเสียหาย บรรจุศพที่นำไปทีหลังได้ โลงนั้นใช้บรรจุได้ ๓ ศพต่อกัน แคร่หามก็นัยเดียวกัน

๓.๓.๑๒ วิธีทำแคร่หามศพ

คานล่างยาว ๖ ศอก หน้ากว้าง ๘ นิ้ว คานบนยาว ๖ ศอก ขื่อบนยาว ๔ ศอก ๑๖ นิ้วก็ได้ หรือคานพื้นบนยาว ๖ ศอก ขื่อยาว ๔ ศอกก็ได้ตรงที่ประกบกันนั้นเพื่อเสาะแคร่ไว้เล็กน้อย ควรวัดตรงที่พบบัดกันให้ได้ เป็นสุญ ถ้าไม่ได้สุญดังกล่าว คนทำมีโทษ เจ้าของงานและญาติพี่น้องก็ไม่พ้นโทษ ถ้าเป็นงานของหมู่บ้าน ทั้งหมู่บ้านก็ไม่พ้นโทษแล

๓.๓.๑๓ วิธีปฏิบัติศพถูกฟ้าผ่าคน

ที่ถูกฟ้าผ่าตาย ยกศพขึ้นวางบนรางห่มแล้วอาบน้ำชำระศพได้ ให้วัด ส่วนสูงของผู้ตาย แล้วขุดหลุมหันหน้าไปทางทิศอีสาน เวลาฝังให้หน้าผากของ ผู้ตายพ้นขึ้นจากหลุม ๔ นิ้ว สยายผมแล้วให้พวกชีปะขาวใช้คราด ๗ ชี คราดไป บนศีรษะของผู้ตายนั้น ขณะที่คราดให้กล่าวว่า “ฝนจงตกต้องตามฤดูกาล สายน้ำ อย่าให้ขาด” คราดไปมา ๗ เทียว ถ้าไม่มีชีปะขาวทำให้เช่นนั้นได้ ญาติพี่น้องและบริวารของเขาก็คราดได้ ถ้าไม่ทำอย่างนั้นญาติพี่น้องเจ็ดชั่วโคตร เกิดความวิบัติ อายุสั้น พ่อแม่ไม่พ้นโทษ เลี้ยงพระในวัดไม่ได้ รับศีลไม่ได้ แต่ให้ข้าวสาร เป็นทานในวันนั้นได้

คนที่ถูกฟ้าผ่าตายต้องฝังตรงที่ฟ้านั้น ถ้าไม่ตายตรงที่ถูกฟ้านั้นมาถึงบ้านแล้วตาย ฝังที่ป่าช้าได้ จอบ ไม้เท้า พรวน คราด คนฝังเอาไปได้ เจ้าของงานเอาไปไม่ได้ ชีคราด จะใช้ ๗ ชี ๙ ชี ๑๑ ชี ก็ได้ ขึ้นตอนของคราดนั้น จะให้เงินทอง แก่คนทำหรือจะขอร้องให้ผู้อื่นทำก็ได้

๓.๓.๑๔ วิธีปฏิบัติศพที่ตกต้นไม้

และศพที่ถูกสายฟ้าฟาด คนขึ้นต้นไม้แล้วตกมาตายในสถานที่นั้น ผู้เป็นพ่อแม่และเหล่าญาติ พี่น้องต้องเดินข้ามศพนั้น ๓ ครั้ง หากเดินข้ามเองไม่ได้ ต้องให้พวกชีปะขาวหรือ ผู้สูงอายุ เดิน

ข้ามศพเสีย ๓ ครั้ง ถ้าตกแล้วไม่ตายในสถานที่แห่งนั้น กลับไปตายที่บ้าน นำเข้าบ้านอีกวางไว้ที่ระเบียงบ้าน ถ้าตายก็ต้องเดินข้าม ๓ ครั้งเหมือนกัน ทำลายเสียไม่ได้ กล่าวโทษไม่ได้ เลี้ยงพระสงฆ์ในบ้านไม่ได้ ให้ข้าวสารเป็นทานได้ ศพนั้นเผาได้ ถ้าทำสิ่งที่ไม่สมควรทำ ญาติพี่น้องเจ็ดชั่วโคตรจะเกิดความวิบัติ และถ้าทำไม่ได้จะเกิดการล้มหายตายจากกันและเกิดความหายนะ คนที่ตายเพราะถูกสายฟ้าฟาด ก็นับเดียวกันนี้

๓.๓.๑๕ วิธีปฏิบัติศพผูกคอตาย

คนที่ผูกคอฆ่าตัวตาย อาบน้ำศพไม่ดี รับข้าวสาร เกลือ เงินทองและ สิ่งของช่วยเหลือไม่ได้ เชือกผูกมือและเท้าไม่ได้ เลี้ยงพระสงฆ์ในบ้านไม่ได้ ให้ศีล ก็ไม่ได้ คนผูกคอแล้วไม่ตกลงมาแต่ห้อยอยู่ ขึ้นไปตัดเชือกลงมาได้ ขณะที่ตัดเชือกนั้น จะใช้เสื้อปูรองรับข้างล่างได้ เวลาขึ้นตัดเชือกนั้นอย่าให้พ่อแม่และญาติพี่น้องอยู่ใกล้ อย่าให้ศพที่ตกลงมาเกิดเสียง ร้องให้คร่ำครวญก็ไม่ได้ เวลาที่ตัดเชือกนั้นให้พ่อแม่และพี่น้องอยู่ให้ไกลประมาณ ๒ ชั่วโมงของการโยน

เมื่อศพตกลงมาแล้วพ่อแม่และญาติพี่น้องเข้าใกล้ได้ คนที่จะขึ้นไปตัดเชือกนั้น ควรจะใช้มีดพรา ควรที่จะเป็นผู้สูงอายุหรือชีปะขาว และควรตัดเชือกนั้น ๓ ครั้ง เวลาจะขุดหลุมฝังศพให้วัดตัวคนตายแล้วค่อยขุดหลุม เหมือนอย่างคนที่ถูกฟ้าผ่า ให้ฝังทำย่นหันหน้าไปทางทิศอีสานให้สยายผม ให้ศพพ้นจากหลุม ประมาณ ๔ นิ้ว แล้วให้คราดด้วยคราด ๗ เพียว ขณะที่คราดก็ให้คนคราดกล่าวว่า ขอให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ขอให้คลองลำธารจงบริบูรณ์ด้วยสายน้ำ ถ้าไม่ทำอย่างนั้นพ่อแม่และญาติพี่น้องเจ็ดชั่วโคตรจะวิบัติทุกข์ยากหายนะและอายุสั้น

๓.๓.๑๖ วิธีการนำศพออกก่อนที่จะถึงนอกหมู่บ้าน

ในหมู่บ้านใดมีคนตายและนำศพออกก่อนที่จะถึงนอกหมู่บ้าน เกิดมีคนตายในหมู่บ้านนั้นขึ้นอีก ศพที่นำออกไปก่อนต้องพักไว้ตรงสถานที่นั้น ต้องนำเอาศพที่ตายทีหลังออกไปก่อนแล้วค่อยเอาศพที่ตายก่อนออกไปทีหลัง แต่ถ้านำศพที่ตายก่อนพ้นหมู่บ้านไปแล้วจะนำไปก่อนได้ ถ้ายังไม่พ้นเขตหมู่บ้าน จะนำไปก่อนไม่ได้ ศพที่ยังไม่พ้นเขตบ้านก็ดี นำออกไปแล้วก็ดี นำกลับมาบ้านก็ดี ทำไม่ได้ ควรเฝ้าระวังรักษาไว้ที่เขตหมู่บ้านก่อน ถ้าไม่ทำอย่างนั้น จะเกิดทุกข์ยากเจ็ดชั่วโคตร อายุสั้น บ้านเมืองจะเกิดภัย ทุกข์ยาก

๓.๓.๑๗ วิธีปฏิบัติศพที่ถึงป่าช้าแล้วฟื้นขึ้นอีก

คนตายผูกมือเท้านำไปถึงป่าช้าแล้วกลับฟื้นขึ้นอีก นำกลับเข้าบ้านอีกไม่ได้ ให้ปลุกเพิงพัก ไว้ที่นอกหมู่บ้าน ถ้านำกลับเข้ามาหมู่บ้าน หมู่บ้านจะเกิดความวุ่นวาย โรคภัย จะระบาด ภูตผีปีศาจอาละวาด ญาติพี่น้องเจ็ดชั่วโคตร ทุกข์ยาก หายนะ อายุสั้น และล้มตาย

วิธีปฏิบัติบ้านและวัดที่ฟ้าผ่าถูกคนตายในวัดก็ดี ในบ้านก็ดี เกิดฟ้าผ่าลงมาถูกคนตาย วัดและบ้านนั้นถ้าอาศัยอยู่ อายุจะสั้น หายนะและจะล้มตาย

วิธีปฏิบัติหญิงที่มีครรภ์หญิงที่ตั้งครรภ์แล้วจะอยู่บ้านของคนอื่นไม่ได้ จะนอนบ้านของคนอื่นก็ไม่ดี จะเกิดความเสียหายได้ แม้จะเป็นญาติพี่น้องก็ตามขึ้นนอนบ้านของผู้อื่นไม่ดีทั้งนั้น แต่จะสร้างเรือนพัก หรือโรงช้าง ๆ บ้านนั้นอยู่ได้

๓.๓.๑๘ วิธีปฏิบัติต่อสิ่งของรับได้และไม่ได้

ในหมู่บ้านหนึ่ง มีคนตาย เขาให้สิ่งของทั่วไปและสิ่งของส่วนรวมประจำหมู่บ้านแล้ว มีคนตายซ้อนขึ้นในหมู่บ้านนั้น จะเอาสิ่งของช่วยเหลือและสิ่งของ ส่วนรวมประจำหมู่บ้านนั้นอีกไม่ได้ ถึงแม้จะมีผู้พูดว่า สิ่งของเป็นของประจำหมู่บ้านท่านรับไปแล้ว ฟังพูดว่าเราไม่ได้รับ และเจ้าของในหมู่บ้านจะทวงคืน ก็ไม่ได้ แต่จะทำบุญได้

หากมีคนตายในหมู่บ้าน รับสิ่งของทั่วไปและส่วนรวมประจำหมู่บ้าน และสิ่งของที่คนให้ทุกบ้านนั้น บ้านประเภะนั้นนำศพออกไปแล้วจะรับอีกไม่ได้ หมู่บ้านนั้นจะเกิดความเสียหาย

๓.๓.๑๙ วิธีปฏิบัติโลงที่ใช้บรรจุศพ

โลงที่ใช้บรรจุศพแล้ว ถ้านำมาบรรจุศพที่ตายในภายหลังอีก นำเข้าหมู่บ้านไม่ดี โลงที่นำไปถึงป่าช้าแล้วนำเข้าหมู่บ้านอีกก็ไม่ดี ให้วางไว้ที่นอกหมู่บ้านแล้วใช้บรรจุได้อีก นำเข้าหมู่บ้านอีกไม่เหมาะสมไม่ควร

๓.๓.๒๐ วิธีปฏิบัติศพที่ผูกคอตายในวัด

ในบ้านและในยั้งฉาง ในบ้านก็ดี ในวัดก็ดี ในยั้งฉางก็ดี ถ้ามีคนผูกคอตาย ในสถานที่นั้น ๆ อยู่อาศัยไม่ดี

ข้าวในที่นั้นจะรับประทานก็ไม่ดีเช่นกัน ถ้าอาศัยอยู่ในบ้านนั้นก็ดี ในวัดนั้นก็ดี รับประทานข้าวในยั้งฉางนั้นก็ดี อายุสั้น ทุกข์ยาก บ้านแตกสาแหรกขาด หายนะ

ผู้ใดผูกคอตายที่หมู่บ้าน ให้นำศพออกจากหมู่บ้าน พอพ้นจากป่าช้าแล้ว ให้ชุดหลุมหันหน้าไปทางทิศอาคเนย์แล้วฝังศพได้ จะใช้ไฟเผาไม่ได้ เลี้ยงพระสงฆ์ ในบ้านก็ไม่ดี ตายที่ใกล้กับป่าดงพงไพร ฝังที่ตายนั้นได้ จะใช้โลงไม้บรรจุไม่ได้ ใช้โลงที่ทำด้วยผ้ารองนั่งได้ แต่จะทำเหมือนอย่างคนป่วยตายไม่ได้

ผู้ใดก่อนที่จะตาย ได้ทำงานค้างไว้งยังไม่สำเร็จเป็นต้นว่า ไม้ไผ่บ้าง จักตอกบ้าง ถากไม้บ้าง ทอผ้าบ้าง ทอด้ายบ้าง พ่อแม่ญาติพี่น้องของเขาจะช่วย สานต่อทำให้สำเร็จก็ไม่ดี แต่จะจ้างคนอื่นให้ทำได้ หากญาติพี่น้องต้องใช้สอย อายุจะสั้น ทุกข์ยาก วับัติเสียหาย

ไม้ไผ่ซีกที่ใส่ลงไปในโลงนั้น ผู้ชายเจ็ดอัน ผู้หญิงหกอันใช้ปูได้มัตเป็น สามตอนเหมือน มัดจากหรือเหมือนผู้หญิงถักผมเปียก็ได้ เวลานำศพลง อย่าให้โลงกระทบสิ่งใด โลงศพหม่นได้เพียงหก ครั้ง ยื้อได้เพียงเจ็ดครั้งและยื้อได้เฉพาะด้านเท้า ถ้ายื้อด้านศีรษะ พ่อแม่พี่น้องตลอดเจ็ดชั่วโคตร จะวิบัติเสียหาย ความทุกข์ยากจะเกิดแก่ชาวเมืองแล

ในหมู่บ้านใด มีบ้าน ๓ หลังปลูกกันไว้คล้ายเตาเตาไฟ ถ้ามีคนตายในบ้านหลังหนึ่งโทษ จะลามไปถึงบ้านทั้ง ๓ หลัง รื้อเสียหลังหนึ่งจะพ้นโทษ

เมื่อคนตายแล้วจะนำศพออก เครื่องทานเป็นต้นว่าหมากพลู น้ำชา ผ้า เอาลงถึงพื้น แล้วแต่ศพยังไม่ถึงพื้น วัตถุทานเหล่านั้นจะนำขึ้นบ้านอีกไม่ได้ ศพไม่ถึงพื้นสิ่งของเหล่านั้นจะนำไป ไม่ได้ แม้เป็นของขอยืมมาก็นำไปคืนไม่ได้ ถึงที่ใดให้พักไว้ที่นั้น

คนจากหมู่บ้านหนึ่งไปตายอีกหมู่บ้านหนึ่ง ญาติพี่น้องและพ่อแม่ ก่อนที่เขาจะสิ้นลม หายใจ ต้องเตรียมสิ่งของที่ควรสำหรับให้ทานไว้ ต้นไม้และ ไม้ไผ่ ก็ควรจัดเตรียมไว้ เมื่อเขาสิ้นใจแล้ว จะได้จัดการเรื่องศพได้เหมาะสม

สถานที่ซึ่งมีคนตายนั่น ถ้าจะทำหลังคามุงบัง ก็อย่าทำให้สูงกว่าหลังคาบ้าน ควรจะใช้ ฝ้ายมาพันกันเสีย คนตายบนบ้านรับสิ่งของช่วยเหลือได้บ้าง ศพอย่านำขึ้นบนบ้าน ถ้านำขึ้นบนบ้านจะ ทุกข์ยาก หายนะ อายุสั้นตลอด เจ็ดชั่วโคตร

ในบ้านที่ไม่มีตั้งจัดเป็นเรือนพัก ถ้ามีคนตายขึ้น ควรที่จะนำศพออกโดยวิธีที่พ้นโทษ ไม่มีการเจาะหรือแกะสลักซื้อคานฉกเช่นบ้านแต่ประการใด

สิ่งของที่เขานำมาช่วยเหลือเป็นต้นว่า ผ้าที่ใช้โยนข้ามกองไฟ ผ้าห่มศพ ทองคำ ทองแดง เงิน ข้าวสาร เกลือ เก็บไว้ไม่ถูกที่ทาง จะย้ายที่อีกไม่ได้ ถึงบ้านคนตายจะนำขึ้นบ้านไม่ได้ มัดห่อไว้ก็ไม่ดีเช่นกัน

ลูกเขยก็คิดนรับใช้ก็ตายในบ้าน พี่งเอาศพลงทางระเบียงประตูเก่า และจะเอาโลงขึ้น บนบ้านไม่ได้ สะโล้ก็ดีลูกเขยก็ดีเป็นคนต่างหมู่บ้านมาตายในบ้าน อย่าเอาไปจากหรือแฝกชายคาบ้าน ให้เอาหญ้าแพรกมาอาบน้ำศพได้ บ้านพี่ชายน้องมาตาย หรือบ้านน้องพี่ชายมาตาย จะนำศพลงทาง บันไดประตูได้ แต่อย่านำโลงขึ้นบ้าน บ้านพี่สาวน้องมาตาย หรือบ้านน้องพี่สาวมาตาย ก็อย่าง เดียวกัน ถ้าเขาอนุญาตจะนำโลงขึ้นบ้านก็ได้ ลูกผู้น้อง ลูกพี่สาว ลูกน้องสาว ลูกป้า น้า อา ทวนขึ้นไป ๖ ชั้น ก็อย่างเดียวกันนี้

ส่วนพ่อตา แม่ยาย พ่อสามี แม่สามี ตายทางทิศตะวันออกของบ้านที่อยู่อาศัย เอาศพ ลงไม่ได้ ให้นำศพลง ทางระเบียงห้องของบ้านได้

บ้านอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน ระเบียงอยู่ทางทิศใต้ ระเบียงประตูอยู่ทางทิศใต้ นำ ศพลงได้ บ้านอยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน ระเบียงอยู่ทางทิศตะวันตก เอาศพลงทางทิศตะวันตก แต่ควรจะให้เอียง ๆ เล็กน้อย บ้านที่ตั้งอยู่ทางทิศ ตะวันตกและทิศใต้ นำศพลงได้

๓.๓.๒๑ วิธีปฏิบัติศพที่ตายด้วยโรคไข้ทรพิษ

คนเป็นโรคไข้ทรพิษตาย อย่าเก็บค้ำคินไว้ และห้ามเก็บไว้ ห้ามเผาให้ฝังเสีย ของสดของดิบให้เป็นทานได้ คนที่ตายด้วยโรคไข้ทรพิษถ้าเก็บค้ำคินไว้ โรคนี้จะระบาดและลูกหลานเกิดการล้มตายขึ้นได้

๓.๓.๒๒ วิธีจัดการคนที่โรคตุ่มน้ำหนองและโรคลมพิษ

คนเป็นโรคตุ่มน้ำหนอง โรคลมพิษตาย อย่าเก็บไว้ค้ำคิน ให้ของสดของดิบเป็นทานได้ และอย่าเผาในวันนั้น คนตายด้วยกาฬโรคก็เช่นเดียวกันนี้ แต่จะให้ของสดของดิบในวันนั้นได้

คนตายในหมู่บ้านทำแคร่สำหรับหามศพไว้นอกหมู่บ้านแล้ว หากวางไว้ยังไม่ถูกที่ ถูกทาง จะเคลื่อนย้ายไปมาหรือนำเข้าหมู่บ้านอีกไม่ได้ ศพที่อาบชำระแล้ววางไว้ยังไม่ถูกที่ ถูกทาง จะปรับเปลี่ยนใหม่อีกไม่ได้ ถ้าทำเช่นนั้นวงศ์สาธยายติเจ็ดชั่วโคตร จะทุกข์ยาก บ้านแตกสาแหรกขาด วิบัติล่มจม ศพที่อายุน้อยไม่ถึง ๑๐ ปี ห้ามเผา และอย่าเก็บค้ำคินไว้ เลี้ยงพระไม่ได้ สวดพระอภิธรรมก็ไม่มีดี พ่อแม่พี่น้องเจ็ดชั่วโคตรล่มจมหายหน้าอายุสั้น

คนที่ตายในยุ้งฉาง ต้องนำออกให้พ้นเขตหมู่บ้าน คนอื่นมาตาย ก็เช่นเดียวกันนี้ ถ้าคนรับใช้ตายในบ้าน ก็ต้องนำออกให้พ้นเขตหมู่บ้านและจัดการ นำออกจากบ้านให้ถูกต้อง ถ้าตายที่ยุ้งฉางข้าวที่ตั้งอยู่ทิศตะวันตกหรือทิศตะวันออก ให้เปิดยู่ทางทิศตะวันออกแล้วนำศพออกทางทิศใต้กับทิศเหนือได้

คนที่เป็นโรคคุดทะราดโรคตุ่มน้ำหนองตายห้ามเผา โรคนี้จะลูกหลาน ญาติพี่น้องไม่สมควรเผา จะให้ของสดของดิบเป็นทานในวันนั้นไม่ได้ ครบเจ็ดวันหรือผ่านเดือนไปแล้วเลี้ยงพระได้ตายแต่ยังไม่ได้เผา เลี้ยงพระในวันนั้นได้ ของสดของดิบให้เป็นทานได้ตายแล้วหามศพออกไป ในระหว่างทาง หากกระแทกถูกบ้านเรือน ยุ้งฉางของคนอื่น ต้องชดใช้ให้เจ้าของบ้านเขา เพราะโทษใหญ่จะเกิดแก่เจ้าของบ้านนั้น ซึ่งอยู่อาศัยไม่ดี ต้องวิบัติเสียหายแล ถวายให้แก่วัด หรือสร้าง ศาลาโรงทานได้ แต่จะสร้างเป็นยุ้งฉางไม่ดี ขณะที่นำศพออกไป ไม่ก็ตาม ไม่ไผ่ก็ตามไปไม่ก็ตามอย่าเดินข้าม และอย่าเหยียบย่ำ ถ้าเอาไม้เหล่านี้นมาใช้สอยอีก จะเกิดโทษใหญ่หลวงเป็นอัปมงคลแล

๓.๓.๒๓ วิธีปฏิบัติคนป่วยด้วยโรค ๕ อย่าง

คนเป็นโรคทางเดินปัสสาวะก็ดี เป็นโรคนิ้วมือนิ้วเท้าขาดก็ดี เป็นโรค คุดทะราดก็ดี เป็นโรคบวมก็ดี เป็นโรคเรื้อนก็ดี ตายไป เผาไม่ได้ ถ้าเผาทุกข์ยาก ล่มจมหายหน้า เพียงแค่ถูกควันไฟจะระบาดลูกหลานไปตลอดเจ็ดชั่วโคตร จะทุกข์ยาก อายุสั้น ของสดของดิบให้เป็นทานก็ควร อีกอย่างหนึ่ง ตายแบบปัจจุบัน ทนดวนจะเผาก็ไม่ดี ของสดของดิบควรให้เป็นทานในวันนั้นได้ เลี้ยงพระไม่ได้ คนไม่มีโรคไข้แต่กินดื่มมากเกินไปแล้วตาย เรียกว่าตายแบบปัจจุบันทนดวนเหมือนกัน คนที่ไม่ใช่ญาติพี่น้องมาตายในบ้านของเรา จะตั้งศพไว้ที่ใต้ถุนบ้าน ก็ไม่ดี ให้ตั้งศพไว้ที่กลางบ้านหรือที่ระเบียง

ในเวลาที่น่าศพลงบันไดทางทิศตะวันตกที่ใช้ขึ้นลงนั้นให้เปิดออกแล้วทำบันไดขึ้นใหม่เป็นบันได ๕ ขั้น แล้วนำศพลงได้ ถ้าคนที่มาช่วยเหลือเหล่านั้นและคนที่มาช่วยทำบันไดหวนระลึกนึกถึง อดีตและอนาคต ต้องการจะเผาศพนั้น

หากเจ้าของบ้านออกค่าใช้จ่าย ก็สามารถทำการเผาได้ สิ่งของที่ให้ทานเป็นต้นว่า ผ้าคลุมศพ ผ้าโยนข้ามกองไฟ ข้าวสาร เกลือหมากพลูน้ำชาอย่าให้เหลือ จะนำลงจากบ้านก็ไม่ได้ จะเอาไปจากมาจากหลังคาก็ไม่ได้ ต้องเอาไปจากมาจากป่าพงไพรจึงจะใช้ได้ ตายตั้งแต่วิถีโยนอย่าเก็บค้ำคินไว้

คนตายในเพิงบ้านของเราทางทิศตะวันตก ไม้พากทางด้านทิศใต้ให้แกะออกเสีย ๖ ซี่ จึงสมควรนำศพลงได้ คนมาจากที่อื่นมาถึงเราแล้ว เกิดป่วยตาย ให้สร้างบ้านสูงประมาณเอว มุงหลังคาให้เรียบร้อยแล้วให้ตายในบ้านนั้น นัยที่กล่าวมานี้ หากตายไปก็อย่าเอาโลงศพขึ้นบ้านในวันเริ่มแรกวันสงกรานต์ คนตายอย่าเก็บไว้ค้ำคิน เลี้ยงพระก็ไม่ได้ จะให้ของสดของดิบเป็นทานในวันนั้นได้ รับสิ่งของช่วยเหลือได้ ในวันรุ่งขึ้นจะรับสิ่งของช่วยเหลืออีกไม่ได้ สิ่งของเหล่านั้นต้องใช้ให้หมดอย่าเก็บค้ำคินไว้ คนที่ตายวันเนาที่ดีกลางคืนก็ดีวันเถลิงศกก็ดี ก็เป็นเช่นเดียวกับนัยที่กล่าวมาแล้ว ขำปี ขำเดือน ขำวันไปแล้ว ทำก็ไม่ดี

คนที่ผูกคอตายในบ้านก็ดี ในวัดก็ดี ห้ามเผา ห้ามอาบน้ำศพ ผูกคอตาย ในยุงฉาง ก็ห้ามเผา ห้ามอาบน้ำศพ หากฝ่าฝืนทำเข้า บ้านก็ดี วัดก็ดี ยุงฉางก็ดี อย่าอยู่อาศัย ถ้าเข้าอยู่อาศัย ทุกข์ยาก หายนะ ล่มจมตลอดเจ็ดชั่วโคตร บ้านนั้น วัดนั้น และยุงฉางนั้น ให้รื้อเสียแล้วทำเป็นศาลาโรงทาน

๓.๓.๒๔ วิธีปฏิบัติต่อศพอีกอย่างหนึ่งผู้ใดออกไปจากบ้านของพ่อแม่ไปอยู่ที่อื่นแล้ว

ในบ้านของตัวเองไม่ป่วย ไม่ตาย กลับมาบ้านพ่อแม่แล้วเกิดตายขึ้น ห้ามเอาโลงศพขึ้นบ้าน ถ้าญาติพี่น้องพอใจเอาขึ้นบ้านได้ ลูกของคนรับใช้เกิดตายในบ้าน อย่าเก็บในเรือนหลังใหญ่ นอกชานหรือที่กลางระเบียบนำศพลงทางห้องกลางของบ้านก็ไม่ดี ควรให้เขาสิ้นใจในสถานที่เก็บครกเถิด จะเก็บศพไว้ก็ไม่ดี แผงกั้นเรือนครัวด้านตะวันออก ให้เลื่อนจนถึงทิศตะวันออก แล้วพืชนำศพลงได้ ถ้าเป็นศพคนรับใช้มีเจ้าของ นำศพลงไม่ได้ ถ้าไม่มีเจ้าของจึงนำลงได้ เนื่องจากไม่ใช่กิจที่เป็นมงคล แต่เป็นอัปมงคล ไม่ได้เป็นมงคลไปเสียทุกอย่าง ถ้าทำสิ่งที่ไม่ถูกต้องแล้ว ญาติพี่น้องตลอดเจ็ดชั่วโคตรต้องวิบัติเสียหายและจะเกิดเป็นโทษใหญ่นักแล

๓.๓.๒๕ วิธีปฏิบัติศพที่ตายในป่า

ในทุ่งในน้ำ และไม้สำหรับเผาศพผู้ใดตายที่กลางทุ่งนาในท่ามกลางพงรก จะเอาไฟจากบ้านหรือจาก หมู่บ้านไปเผาได้ ไฟที่ใช้เผาศพนั้นจะนำเข้าหมู่บ้านอีกไม่ดี ไฟจากหมู่บ้านจะนำออกก็ไม่ดี เขาเรียกว่า นำไฟในออกนอก คนตายในน้ำ ใช้ดินกับขมิ้นอาบน้ำศพ จึงจะพ้นโทษ ไม้ที่สมควร

ใช้เผาศพคนยากจน คือ ไม้เหียง ไม้มะขาม ไม้กระทุ่ม ไม้จามจุรี ไม้พุทรา ไม้มะนาว และไม้้านม เป็นต้น ไม้ที่สมควรเผาพระราชา คือ ไม้พิกุล ไม้จันทน์แดง ไม้เทียนไทย ไม้จันทน์ เป็นต้น

๓.๓.๒๖ วิธีปฏิบัติศพที่เผาแล้วลุกขึ้นและศพที่ตกดิน

ผู้ใดตายแล้วทำการเผา ในขณะที่เผาพอถูกไฟถ้าศพลุกขึ้น บ้านเมืองจะเกิดโรคภัย ระบาดผู้คนจะเกิดการล้มตายเป็นจำนวนมาก เพราะฉะนั้นอย่าให้ศพลุกขึ้น ให้เอาไม้ไผ่กดศพไว้ ศพ ที่นำลงจากบ้านแล้วยังไม่ถูกที่ทาง ปรับเปลี่ยนได้ครั้งหนึ่ง ถ้าปรับเปลี่ยนสองครั้ง โทษจะเกิดแก่ญาติ พี่น้อง ปรับเปลี่ยนสามครั้ง โทษจะเกิดแก่บ้านเมือง ในเวลานำศพลงจากบ้าน พื้นโล่งไม้ซีกที่ทำไว้ไม่ มั่นคง ศพจะหลุดลงไปที่ข้างล่างจนถึงพื้นดิน ศพนั้นพึงเสียบ้านตาเหลือกแหงนคูลงคาบ้าน ยกมือ ขึ้นข้างหนึ่งขึ้นนิ้วไปข้างบน ผู้คนทั้งหลายหวาดกลัวพากันวิ่งหนีไปจนสิ้น ในกาลนั้นมีปราชญ์ ผู้หนึ่ง ต้องชี้แจงว่า คนที่ตายไปแล้วจะกลับฟื้นขึ้นอีกได้อย่างไรกัน จะถึงกับต้อง ตัดเส้นคอเพื่อไม่ให้ คน ตายล้มตาดูกระนั้นหรือคนในภายหลังพลอยจะต้องวิบัติเสียไปด้วย ให้ตำพริก ยัดใส่เข้าตาแล้วทา ด้วยดิน นิ้วมือที่ชี้ขึ้นนั้นให้ตัดทิ้งเสีย เผาศพนั้นได้ บ้านเมือง ก็จะพ้นโทษในภายหลัง

อีกอย่างหนึ่ง คนตายแล้วนำศพออกไปถึงระหว่างทาง ไม้ซีกที่ปูไว้ในโล่งไม่แน่นหนา ศพพลัดตกลงมาถึงพื้นดิน ในกาลนั้นปราชญ์ท่านชี้แจงว่า เจ้านายและหม่บ้านพ้นโทษ โทษนั้นตกแก่ ผู้ทำโล่งเท่านั้น ให้เอาโล่งนั้นคร่อมศพไว้ แล้วช่วยกันยกศพขึ้น แล้วซ่อมแซมโล่งเสียใหม่แต่อย่า นำ ศพออกจากโล่ง ซ่อมแซมเรียบร้อยแล้วเผาศพนั้นได้ ผู้คนในบ้านและชาวบ้านพ้นโทษ

เด็กอายุสิบขวบตาย ควรบรรจุด้วยโล่งไม้ เด็กอายุไม่ถึงสิบขวบ ห้ามนำศพลงทางด้าน ตะวันออกของบ้าน สามเณรก็ดีพระก็ดี ถ้ากลับไปตายที่บ้าน ควรนำศพลงทางด้านตะวันออก แต่อย่า นำศพลงทางบันไดขึ้นลง เหตุใดจึงนำลงไม่ได้ เพราะโศกจักรของบรรพชิตทานไม่ไหว ถ้านำลงทาง บันไดเก่า จะทุกข์ยาก ล่มจม วงศ์ญาติก็ไม่พ้นโทษ เวลาเผาก็ให้แยกเผาจากคนทั้งหลาย คนยากจน ตาย จะทำบันไดอย่างดีก็ไม่ได้ ใช้ไม้ไผ่ผ่าซีกมัดเป็นสามตอน ประคองด้วยฆ้องวง และระนาดเอกได้ โล่งศพจะทาสีแดงเรือ ๆ ได้ โล่งศพสีขาวสีทอง สีเงินสีแก้วมณี ใช้ได้กับเจ้าและพระสงฆ์เท่านั้น ศพที่ ผูกมือผูกเท้าอาบด้วยขมิ้นและส้มป่อย จะเก็บค้ำคินไม่ได้ เวลาเผาควรใช้ด้ายเจ็ดเส้นมัดเป็นสาม ตอน ผ่าคลุมศพ ผ่าโยนข้ามกองไฟที่นำมาจากบ้านชาดวัน จะเปลี่ยนใหม่ก็ได้หรือถึงป่าช้า แล้วค่อย เปลี่ยนใหม่ก็ได้ วิธีการดังกล่าวนี้ขอให้ท่านผู้มีญาติ พี่น้องมากก็ตาม ผู้มีข้าทาสบริวารมากก็ตาม อย่า ทำให้ผิดพลาด อย่าให้เกิดความเสียหายขึ้นได้ ขอให้ท่านทั้งหลายจงปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ถ้าเกิด ความผิดพลาดเสียหายขึ้น ก็เหมือนกับพระจันทร์ที่แหวกไป ถ้าผิดพลาดเสียหายเช่นนั้น โทษจะตกแก่ ลูกหลานญาติพี่น้องทั้งหลาย

ศพที่ไม่ได้เผาไฟ ศพที่ผูกคอตายและศพที่ตกต้นไม้ตาย อย่าเก็บไว้ค้ำคิน ถ้าเก็บค้ำ คินไว้บ้านเมืองจะเกิดโรคระบาดลูกหลานไปทั่ว เป็นโรคเรื้อน แล้วตายอย่าเก็บค้ำคิน ถ้าทำเข้าเจ็ดชั่ว โศตรจะทุกข์ หายนะ และโรคนั้นจะลาม ติดต่อไปตลอดเจ็ดชั่วโคตร

หญิงมีครรภ์ เมื่อมีคนตายจะนำสิ่งของไปช่วยเหลือไม่ได้ ถ้าเป็นญาติพี่น้อง ข้าทาสบริวารของตน ก่อนที่เขายังไม่สิ้นลมจะให้เงินทองไว้จ่ายใช้สอยได้ สิ้นลมแล้วจะไปร่วมทำกุศลไม่ได้

ป่าช้าสำหรับเผาศพ ถ้าสูงเกินไปจะขุดเกลี่ยทลายลงไม่ได้ ขนาดหลุมสำหรับฝังศพ ถ้าเป็นศพผู้ใหญ่หลุมยาวสามศอกหกนิ้ว ศพเด็กหลุมยาวสองศอก หกนิ้วใช้ฝังได้

ผู้ใหญ่ก็ตาม เด็กก็ตาม เขานำสิ่งของไปช่วยเหลือ ถ้าศพนั้นเขาฝัง จะตามไปส่งจนถึงป่าช้าไม่ดี ถ้าศพนั้นเขาเผาตามไปส่งแล้วควรกลับตามทาง ที่เขานำศพออก

๓.๔ ความเชื่อในคัมภีร์โลกนิติ

โดยเนื้อหาแล้ว เป็นเรื่องการทำพิธีศพของมอญหรือรามัญ ที่คนไทยใช้เรียกกันและตามที่ได้อ่านในตำรานั้น เป็นการกล่าวถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นในสมัยพุทธกาล ว่าคนที่ทำศพอย่างนั้นเป็นอย่างไร คนที่ทำศพอย่างนี้เป็นอย่างไร แล้วก็เล่าขานต่อกันมา เพราะชาวมอญหรือรามัญนั้นมีความศรัทธาในบรรพบุรุษศาสนาอยู่แล้ว บวกกับมีความเคารพ ยำเกรงในผีบรรพบุรุษอีกด้วย จึงทำพิธีกรรมทั้งสองอย่างให้สอดคล้องกันไป จากนั้นเป็นการกล่าวเรื่องในคัมภีร์โลกนิติ^{๑๒}

๓.๔.๑ พระมหากัสปะจัดพิธีเผาศพ พระเจ้าสุทโธทนะ

๑. พึงด้วยหลักธรรมอริยะสัจ ๔ จึงปักเสาไว้ ๔ ต้น^{๑๓}

๒. พึงด้วยโลกุตรธรรม ๘ ใช้พื้น ๘ ท่อนซ้อนเรียงไว้ใต้โลงศพ คือเรียงพื้นไว้แล้วยกโลงศพยกโลงศพขึ้นตั้งบนนั้น

๓. พึงด้วยขันธ ๕ ใช้พื้น ๕ ท่อน ทับซ้อนใส่ในหีบหีบศพคนตาย

๔. เอน้ำมะพร้าวล้างหน้า กลับศพคว่ำหน้าแล้วเอามือโพล่หลังหักคืนทับมือ เอาพื้นวางทับลงไป แล้วใส่ไฟเผา

๓.๔.๒ ศพตายทั้งกลมนั้นเผาได้

๑. ตอนจะเผา จะผ่าเอาแต่อกออกหรือไม่ผ่าก็ได้ ท่านให้ตัดเอาต้นกล้วยยาว ๑ ศอกกับ ๔ นิ้ว วางไว้ข้างศพแม่แล้วเผา

๒. ในขณะที่เอาศพไปวัด ให้สามีของศพนั้นแบกมิดดาบเดินไปข้างหน้า พอถึงป่าช้าให้ตัดเอาหนามปักสระไว้ ปากทางที่จะเข้าหมู่บ้าน

^{๑๒} พระมหาจรัญ ญาณจารี (จอกสมุทฺธ) แปล. ใบลานโบราณ, ๒๕๔๑.

^{๑๓} ลานพุทธศาสนา, พุทธประวัติ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.larnbuddhism.com/puttaprawat/tassaru/29.html> [๑๓ พ.ย. ๒๕๕๘].

๓. ในขณะที่จะเผา ให้ผู้คนตายพูดขึ้นดังนี้ นายกับเราได้ตายจากกันแล้ว ทั้งลูกและเสื้อผ้า นายก็เอาไปหมดแล้ว ขอย่มาได้กลับไปบ้านอีก เราขาดกันแล้วนับแต่นี้ พูดแล้วให้เอามีดดาบฟันที่ปากโลง แล้วเดินจากไป อย่าหันกลับมามองอีก ก่อนเดินออกไป ให้เอาตะปูหรือเข็มก็ได้ผูกข้อมือ ข้อตีน ทั้ง ๒ ข้าง แล้วเดินออกไป คนออกลูกตายนั่น ทำอะไรได้หรือไม่ได้ดังนี้

- ๑) เผาศพได้
- ๒) เลี้ยงพระในอารามได้
- ๓) เลี้ยงพระในบ้านไม่ได้
- ๔) เก็บศพค้างคืนในบ้านไม่ได้
- ๕) คนออกลูกตายเพราะรกไม่ออก ทำแบบเดียวกันนี้

๓.๔.๓ ศพตาย ๒ คนในหมู่บ้านเดียวกัน

- ๑) คนที่ตายก่อนให้เอาไปไว้ที่หลัง
- ๒) คนตายทีหลัง เอาไปก่อน

เวลาเผา

- ๑) คนตายก่อน เผาทีหลัง
- ๒) คนตายทีหลัง เผาก่อน

๓.๔.๔ คนตายที่ห้ามเผาห้ามเก็บค้างคืน

- ๑) คนเป็นลมบ้าหมู
- ๒) คนบ้าคลั่งตาย
- ๓) คนที่เป็นโรคบวม
- ๔) หมาบ้ากัด
- ๕) คนงูกัด
- ๖) คนถูกฟ้าผ่า
- ๗) คนเป็นลมพิษ
- ๘) คนเป็นฝีดาษ
- ๙) คนพุพอง
- ๑๐) คนตายปัจจุบัน
- ๑๑) คนผูกอาวุธตาย(ตายโหง) ห้ามทำบุญเลี้ยงพระในบ้านและห้ามสวด
- ๑๒) ศพเด็กอายุไม่ถึง ๑๐ ขวบห้ามเผาเด็ดขาด ถ้าเผาก็พินาศล่มจมถึง ๗ ชั่ว

เศรษฐีมีภูมิลูกทาสเป็นตัวอย่าง มีทรัพย์มาก หลังจากเผาศพลูกอายุไม่ถึง ๑๐ ขวบ ภายหลังยากจน เป็นคนขอทาน เมียเศรษฐีตาย หลังจากเผาศพลูกแล้วไม่นาน

๓.๔.๕ ห้ามเก็บศพค้างคืน

- ๑) คนตายวันอามะวัตร คือวันพระกลางเดือน วันพระสิ้นเดือน
- ๒) วันสงกรานต์ ขึ้น-ลง

๓.๔.๖ ข้อปฏิบัติในงานศพ

- ๑) ศพยังไม่ได้เผา หรือศพยังอยู่ในบ้านห้ามทะเลาะวิวาทกัน
- ๒) การชักศพ หรือเอาศพออก ตะวันตรงหัว ห้ามเอาศพเคลื่อนที่ออก
- ๓) ท่านห้ามยกย้ายศพไปมา ถ้าจะเก็บที่ใดให้เก็บที่นั้นก่อนจะเก็บควรจะดูความเหมาะสมก่อน หลังจากอาบน้ำศพแล้ว เอาด้ายมัดตราสังแล้ว จะเก็บที่ใด ก็เก็บที่นั้นห้ามยกย้ายไป ๆ มา ๆ
- ๔) ห้ามส่งเงินให้เจ้าภาพ ในขณะที่ยังอยู่ในป่าช้า ไม่ว่า ศพนั้นจะเผาหรือฝังก็ตามไม่ได้ ท่านห้าม

๓.๔.๗ ต้นไม้ไม่ควรปลูก

ต้นโพธิ์-พุ่มเรียง-ธิดาน-นุ่น-จามจุรี ห้ามปลูกใกล้บ้านไม่ดี หน้าบ้านห้ามปลูกต้นกล้วย-ต้นโพธิ์

๓.๔.๘ เด็กตาย

- ๑) ถ้าเด็กอายุ ยังไม่ถึง ๑๐ ขวบ ห้ามเผาเด็ดขาด “เศรษฐีลูกทาสีเผาศพลูก ภายหลังเป็นคนขอทาน” และห้ามสวดพระอภิธรรม
- ๒) คนที่ตายนอกบ้าน ห้ามเอาเข้าในบ้าน ตายข้างล่างห้ามเอาขึ้นข้างบนบ้าน
- ๓) บ้านที่คนตายไม่รู้ ไม่ควรอยู่ ยกให้วัดเสีย

๓.๔.๙ ทำโลงศพ

- ๑) ทางด้านทิศตะวันออกของบ้านห้ามทำโลงศพเด็ดขาด(เว้นแต่พ่อ-แม่เท่านั้น)
- ๒) ห้ามยกโลงขึ้นบ้าน

๓.๔.๑๐ ทำซุ้มศพคนตาย (ใจ้แหนะ)

- ๑) จะต้องใช้ผ้ายาว ๑๑ เมตร
- ๒) ด้าย ๙ เมตร
- ๓) ไม้ไผ่ ๒ ลำ

- ๔) ไม้ฟากยาว ๑๖ อัน ใช้ไม้ยาว ๓ ศอกคืบ
- ๕) ไม้ขวางยาว ๑๖ อัน ใช้ไม้ยาว ๓ ศอกคืบ
- ๖) ลูกตั้ง ๓ คู่ ๖ อัน ใช้ไม้ยาว ๓ ศอกคืบ
- ๗) ขาส่าย ๘ อัน ใช้ไม้ยาว ๓ ศอกคืบ
- ๘) ไม้ขนาน ๒ อัน ใช้ไม้ยาว ๓ ศอกคืบ
- ๙) เพดาน ๑ อัน ใช้ไม้ยาว ๔ ศอกคืบ

๓.๔.๑๑ ที่บ้านคนตาย

๑) หลังจาก นำศพคนตายไปเก็บหรือเผาแล้วก็ตาม ที่ ๆ นอนของคนตายนั้น ควรจะนำเอาเสื้อผ้าของคนตายนั้น ไปไว้ที่ ๆ คนตายนั้นนอน ๑ ชุดถ้าเป็นผู้ชาย ให้เอากางเกง-เสื้อ-ผ้าขาวม้าปูเรียง ไว้ที่นอนนั้น จนครบทำบุญ ๗ วันแล้ว ถึงจะเก็บได้ ถ้าเป็นผู้หญิง ก็เอาชุดของผู้หญิงไป

๒) เสื้อผ้านั้น จะเอาชุดที่เขาตายก็ได้ จะเอาชุดที่เขาเคยใส่ก็ได้

๓.๔.๑๒ ถ้าคนอยู่หมู่บ้านเดียวกันตายพร้อมกัน

๑) คนที่ป่วยก่อน ถ้าตาย จะต้องเอาออกไปก่อน

๒) ถ้าคนป่วยพร้อมกันตายพร้อมกัน ก็ต้องเอาคนที่ป่วยอาการหนักกว่า เอาไปก่อน เผาก่อน

๓) ฟืนที่เตรียมไปเพื่อจะเผาศพคนแรกจะเอามาเผาศพคนที่หลังไม่ได้

ผู้หญิงที่มีท้อง คือตั้งท้องแล้วห้ามไปเผาศพเป็นอันขาด ห้ามไปแม้แต่บ้านคนตาย

๓.๔.๑๓ ไม้ฟากปูในโลง

- ๑) ถ้าเป็นศพผู้ชาย ใช้ไม้ฟาก ๗ ซีกปู
- ๒) ถ้าเป็นศพผู้หญิง ใช้ไม้ฟาก ๖ ซีกปู

๓.๔.๑๔ ศพอยู่ที่บ้าน

๑) ก้นม่าน ที่ศพ ถ้าจะเป็นม่านสีขาวก็ดี ถ้าไม่มีสีที่ไม่ฉูดฉาดก็ใช้ได้

๒) เวลาที่ก้นม่านนั้น ให้กลับเอาข้างบนลงข้างล่าง เอาข้างล่างขึ้นข้างบน

๓) เอาพระพุทธรูป เก็บไว้บนหัวนอนของศพนั้น

๔) ตามไฟ คือมีตะเกียงจุดไว้บนหัวนอน หรือปลายเท้าก็ได้

๕) เตรียม หม้อดิน-เตา-ใส่ซามกะละมังก็ได้ สาแหรก ถ้าศพจะเผา ให้เตรียม ปอกมะพร้าวไว้ ๑ ลูกใส่ถาดไว้ โกวเก็บกระดูก-ขม้นผง-ผ้าขาว-สำหรับห่อกระดูกด้วย

๓.๔.๑๕

ศาลพระภูมิถ้าจะเปลี่ยนใหม่ ควรเท่าเดิม ไม่ควรเล็กกว่าเดิม ศาลเจ้าก็แบบเดียวกัน

๓.๔.๑๖ ธาตุในตัวคน

- ๑) ธาตุดินมี ๒๐ ใช้ตีปี่แก้ม
- ๒) ธาตุน้ำมี ๑๒ ใช้ชะพลู
- ๓) ธาตุไฟมี ๔ ใช้เจตมูลเพลิง
- ๔) ธาตุลมมี ๑๐ ใช้ชิงแก่

ธาตุในตัวคนทุก ๆ ธาตุนั้นมีเต็มเพียง ๔ เท่านั้น คนป่วยถ้ากินยาไม่ถูกกับโรคไม่ว่าจะกินยาอะไรไม่หาย บางทีคนนั้นอาจธาตุขาด ธาตุไม่ปกติ จำเป็นจะต้อง ดูธาตุคนป่วยนั้นถ้าธาตุใดขาด ก็ใช้ตัวยานั้นเพิ่ม ขาดธาตุใดเท่าใด ก็ชื้อยานั้น ๆ ตามจำนวนที่ขาดไป เอามาต้มกิน เพื่อให้ธาตุปกติเสียก่อน จึงจะกินยาให้ถูกกับโรคนั้นได้

๓.๔.๑๗ วิธีคูณธาตุ

ท่านให้อาอายุตั้ง แล้วเอาจำนวนธาตุมาบวกกับอายุ ได้เท่าใด ให้เอา ๕ หาร ถ้ามีเศษเท่าใดให้จดไว้ (เศษนั้นแหละคือธาตุที่ขาดไป) เช่น ธาตุดิน ถ้ามีเศษ ๑ คงจะคูณไป ๒ คือขาดไป ๓ ถ้าชื้อยาที่ต้องเอาน้ำหนัก ๓ บาท ตามจำนวนธาตุ นั้น ๆ ที่ขาดไป

๓.๔.๑๘ คนมีกรรม

ถ้าคนในบ้านมีท้อง ท่านห้าม ไม่ให้ทำงานทำการมงคล เช่น แต่งงานขึ้นบ้านใหม่โกนจุก ปลุกบ้านใหม่ ฯลฯ รวมทั้งลูกสะใภ้ด้วย

เผาศพแล้วยังไม่ถึง ๑ ปี เมื่อเผาศพแล้ว ถ้ายังไม่ทันข้ามปี ท่านห้ามไม่ให้ทำงานมงคลต่าง ๆ แต่งงาน หมั้น-โกนจุก ขึ้นบ้านใหม่ ปลุกบ้านใหม่ ฯลฯ ทั้งนี้รวมทั้งศพที่ตายแล้ว และยังไม่ได้เผาด้วย ถ้ายังไม่ได้เผาก็แม้จะข้ามปีไปแล้วก็ยังทำงานไม่ได้

๓.๕ บทสรุป

ประเพณี และวัฒนธรรม ส่วนใหญ่ที่มีการยึดถือและปฏิบัติสืบต่อกันมาส่วนใหญ่แล้วจะมีความสอดคล้องกับพระพุทธศาสนา หรืออาจจะกล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นบ่อเกิดประเพณี เช่นกันในเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่ทำให้คนเกิดความทุกข์ใจ หรือสุขใจก็ดี ก็ย่อมต้องหาที่พึ่งพิงของจิตใจ เมื่อเกิดความทุกข์ ไม่ว่าจะเกิดจากการพลัดพรากจากบุคคลที่เคารพรัก การพลัดจากญาติมิตร หรือเกิดความไม่สบายใจในเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ประสบมา หลักธรรมในพระพุทธศาสนาก็คือยาที่จะบรรเทาความไม่สบายใจในสิ่งเหล่านั้น ซึ่งชาวมอญ หรือชาวยุโรปก็เช่นกัน เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่

เรียกว่าไม่สบายใจในที่กล่าวมาข้างต้น ก็ต้องหยาแวกก็คือหลักธรรมในพระพุทธศาสนา และเมื่อปฏิบัติตามดีแล้วก็เกิดความสบายใจ ความสุขใจ ทำให้สามารถใช้ชีวิตได้อย่างสงบสุข ก็มีการเรียบเรียงหลักธรรมเหล่านั้น ให้สามารถปฏิบัติตามอย่างมีแบบแผนกันในกลุ่ม หรือชุมชนของตนเองซึ่งเป็นสิ่งที่เรียกว่าคติความเชื่อ และได้รับการยอมรับและสืบทอดกันมาในกลุ่มชนชาตินั้น ๆ ก็ดี คติความเชื่อใดเมื่อยังสามารถรองรับความเปลี่ยนแปลงในชีวิตได้ ความเชื่อเหล่านั้นก็จะถูกรักษาและคงได้รับการปฏิบัติกันอยู่ในชุมชน

บทที่ ๔

การจัดการพิธีกรรม ใจ้แห่ง ตามคติความเชื่อของชุมชนวัดบางกระดี่

ชุมชนมอญวัดบางกระดี่ เป็นชุมชนมอญที่มีความเหนียวแน่นทางวัฒนธรรมกลุ่มใหญ่ กลุ่มหนึ่งในกรุงเทพมหานคร ชุมชนแห่งนี้มีความน่าสนใจอยู่ที่ว่า อยู่ท่ามกลางกลุ่มคนไทยแต่กลับรักษาวัฒนธรรม แบบแผนประเพณีได้อย่างเหนียวแน่น

เมื่อความเป็นชุมชนมีขนาดใหญ่เรื่อง เกิดแก่ เจ็บ ตาย เป็นเรื่องธรรมชาติ ที่มนุษย์ไม่ว่า จะอยู่ที่ไหนวัฒนธรรมแบบใด หรือ ชนชาติใด ต่างก็มีพิธีกรรมที่จะต้องเกี่ยวข้องกับเรื่องเหล่านี้ทั้งนั้น โดยเฉพาะในเรื่องของความตาย ซึ่งจะได้เห็นได้ชัดเจนว่าแต่ละวัฒนธรรม มีวิถีประเพณีและความเชื่อที่ แตกต่างกันไป อย่างเช่น พิธีกรรมการตายของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยรามัญหรือชาวมอญที่มีพิธีกรรม เกี่ยวกับการทำศพที่น่าสนใจ มีธรรมเนียมปฏิบัติที่เคร่งครัดมากกว่า และมีข้อห้ามที่ต้องระมัดระวัง มากหลายข้ออีกด้วย จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจ ตามลำดับต่อไปนี้

๔.๑ การจัดทำใจ้แห่ง

๔.๒ การบำเพ็ญกุศลศพคนมอญ

๔.๓ บทสรุป

๔.๑ การจัดทำใจ้แห่ง

ตามธรรมเนียมคนบางกระดี่เมื่อผู้ป่วยหรือคนชราเมื่อใกล้ถึงกาลมรณะ ลูกหลานตลอด จนถึงญาติพี่น้องจะมาเฝ้าเพื่อดูใจ้และคอยบอกทางแก่ผู้ที่จะตายโดยโดยปกติถ้าเป็นผู้ใหญ่หรือผู้ป่วย ส่วนมากแล้วจะนอนที่โถงกลางบ้านซึ่งสะดวกกับการรับแขกผู้มาเยี่ยมโดยหัวนอนของผู้ป่วยจะตั้ง พระพุทธรูปให้ผู้ป่วยได้มองเห็นพระพุทธรูปซึ่งเป็นตัวแทนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ป่วย จะได้เจริญพุทธานุสสติเป็นต้น

เมื่อผู้ป่วยถึงอาการตรึงตง ตามธรรมเนียมชาวบางกระดี่จัดเตรียมดอกไม้ธูปเทียนและ ของหมากพลูใส่มือผู้ตายไว้เพื่อให้ผู้ตายได้ไปสักการะพระจุฬามณีที่อยู่บนสวรรค์ตลอดจนถึงจะนำผ้า ขาวพาดตั้งแต่หมอนไปที่หน้าต่าง เพื่อเป็นทางไปสวรรค์ของผู้วายชนม์อีกประการหนึ่งคตินี้ก็คือว่า เมื่อญาติพี่น้องหรือคนที่รู้จักเห็นผ้าขาวที่พาดที่หน้าต่างแล้วก็จะรับรู้ว่ขณะนี้คนป่วยใกล้จะถึง กาลเวลาแล้วจะได้เร่งมาเยี่ยม และมาขอโหสิกรรม ซึ่งกันและกัน

๔.๑.๑ ขั้นตอนการเตรียมการ

๑. การจัดการเกี่ยวกับศพ

- ๑) เมื่อคนป่วยหมดลมหายใจ ให้จุดเทียนขี้ผึ้งหนึ่งบท โดยรอจนกว่าเทียนจะลามหมดเล่ม
- ๒) เตรียมรดน้ำศพ สมัยนี้แค่เตรียมน้ำอบไว้รดแต่ที่มือ (แต่สมัยก่อนจะอาบน้ำอุ่นกับน้ำเย็น) แล้วประแป้ง หวีผมใส่น้ำมันให้เรียบร้อย
- ๓) เตรียมเสื้อผ้าที่ผู้ตายชอบ มาสวมให้กับร่างของผู้ตาย (สมัยก่อนจะเตรียมสองชุดโดยชุดแรกจะนุ่งชายพกไว้ข้างหลัง และใส่เสื้อให้سابเสื้ออยู่ด้านหลัง และชุดที่สองใส่ตามปกติ) และพาดผ้าขาวม้า หรือผ้าสไบเฉียงบ่าให้กับผู้ตาย จัดแต่งให้เรียบร้อย
- ๔) แผ่ขี้ผึ้งขนาดพอปิดปาก ติดเหรียญไว้ที่ขี้ผึ้ง แล้วเอาทางด้านที่ติดเหรียญไว้ปิดปากผู้ตาย (โบราณ จะตำหมากใส่ปากและใส่เหรียญลงในปากเลย)
- ๕) เตรียมดอกไม้รูปเทียนใส่ที่มือศพ (สมัยก่อนจะทำกรวยใส่ดอกไม้ รูปเทียน หมากพลู คล้าย ๆ กรวยขอมาของนาคน) ในมือจะใส่กรวยดอกไม้รูปเทียนและหมากพลูเพื่อให้ผู้ตายได้ไปสักการะพระจุฬามณีบนสวรรค์
- ๖) ยกศพวางบนผ้าขาว จับมัดห่อตราสัง ให้เรียบร้อย (ตามธรรมเนียมถ้าจะต้องตั้งศพที่บ้านจะต้องมัดห่อให้เรียบร้อย) ผูกด้ายสายสิญจน์ ที่ชายผ้าปลายกระหม่อมของศพ
- ๗) เมื่อต่อแคร่พร้อมแล้วก็ยกศพขึ้นวางบนแคร่ต่อไป

๒. การเตรียมแคร่วางศพ

- ๑) การตัดไม้ไฟ การเลือกใช้ไม้ไฟมาทำโง้งแหนะ โดยธรรมเนียมแล้วจะเลือกเอา กอใดกอหนึ่งซึ่งจะไม่ตัดสะเปะสะปะจากหลาย ๆ กอ เพราะมีความเชื่อว่าไม้ไฟกอนั้นจะเสียคือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ข้อดำ ไม้ไฟกอนั้นจะใช้ประโยชน์ได้น้อยคือไม่สามารถ เอามาทำเครื่องจักรสานได้เพราะว่าข้อมันจะหัก เพราะฉะนั้นการตัดไม้จึงต้องระวังให้ดี
- ๒) เมื่อได้ไม้ไฟมาแล้ว ทำการตัดไม้ ยาว ๔ ศอก และ ยาว ๑ ศอก ในกรณีถ้าเป็นคนตัวใหญ่จะขยายขนาด ก็ต้องเพิ่มเศษทั้งความกว้างและความยาว สมควรวัดให้เศษเป็นศูนย์^๑ ทำการผ่าไม้ และเหลาให้เรียบร้อย ให้ครบตามจำนวนที่ใช้งาน และการทำโง้งแหนะ จะทำคาค้างคืนก็ได้ ถ้าเริ่มทำแล้วก็ต้องทำให้เสร็จในวันนั้น

^๑ จวน เครือวิชฌยาจารย์, วิถีชีวิตชาวมอญ, (กรุงเทพมหานคร: ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๑๘๒-๘๒.

๓) การประกอบโองาณเษ มีลำดับดังนี้

๑. นำไม้ยาว ๒ อันวางขนานกัน และห่างเท่ากับควมกว้างของเตียง นำไม้สั้นมา ๔ อันผูกหัว กลาง ท้าย เรียงระยะให้เท่า ๆ นับว่าเป็น ๑ชั้น โดยทำซ้อนกัน ๔ ชั้น
๒. เมื่อได้ฐานซ้อนกัน ๔ ชั้นแล้ว ผูกเสาเตียงทั้ง ๖ เสา โดยให้อยู่ตรงมุม ๔ ต้น ตรงกลางสองข้าง ๆ ละต้น
๓. เอาไม้ขนาด ๕ ศอก มัดปลายเสาทั้งสองฝั่ง แล้วเอาไม้สั้น ยาว ๒ ศอก อีก ๔ อัน มัดหัวกลางท้ายโดยเรียงระยะให้ใกล้เคียงกัน แต่เผื่อตรงกลาง ระยะให้อยู่ประมาณตรงกับท้องของ ศพเพื่อที่จะได้ผูกเชือก ห้อยแหวนกับกรรไกร
๔. ใช้ไม้สองอันทำเป็นรูปกากบาทปะกับเสา ค้ำกันเสาขยับ โดยมัดกับหัวเสาของมุม ทั้งสี่
๕. ทำปากปูพื้น กำหนด ชาย ๗ ซี หึง ๖ ซี
๖. เหลาไม้แผ่นบาง ๆ ๒๐ ซี ปูเพดาน แล้วใช้ผ้าขาวคลุมเพดาน ระยะชายผ้าให้ สวยงาม และผูกม่านที่เสาทั้ง ๖ ต้น
๗. ที่มุมด้านบน แขนงกรวยดอกไม้ โดยใช้ใบพลูทำกรวยแต่ละกรวยใส่ดอกไม้ ๓ ดอกแขวนห้อยด้านละ ๒ กรวย
๘. ยกไปตั้งตามตำแหน่งที่กำหนด (หรือจะทำตรงที่กำหนด) เตียงศพจะต้องตั้งในที่ เหมาะสม ห้ามเคลื่อนย้ายอีก
๙. การทำโองาณเษ จะต้องทำให้เสร็จภายในวันนั้น ห้ามทำค้างวัน
๑๐. เมื่อยกโองาณเษ มาตั้งเรียบร้อยแล้ว ก็เอาเชือกด้ายดิบ ตัดยาว ๓ ศอก ๔ เส้น วางพาดขวางไว้ เป็นระยะ ๆ สี่ระยะ (เอาไว้มัดตอนที่ยกศพออก)
๑๑. ใช้เสื่อ (ชุมชนบางกระดี่จะใช้เสื่อกกที่สานเองเตรียมไว้) ปูทับเชือกด้ายดิบ แล้วก็ ยกศพขึ้นนอนบนเตียง
๑๒. ใช้ผ้าขาว หรือผ้าเช็ดหน้า ปิดหน้าศพ แล้วใช้ผ้าขาวหรือผ้าห่มคลุมศพทั้งหมด
๑๓. เตรียมพลู หนึ่งจิบ มัดด้ายเป็นสามเปลาะ ผูกเชือกแขวนไว้กลางเพดาน
๑๔. ผูกแหวน และกรรไกร โดยให้ปลายกรรไกรจรดตรงท้องศพพอดี
๑๕. ผูกด้ายสายสิญจน์ที่ชายผ้าปิดหน้าไว้เชื่อมต่อกับภูษาโยง
๑๖. ได้ถุนบ้านตรงที่ตั้งศพ ให้หาไม้ไผ่ทำเสาค้ำตรงรอดหรือตง ที่ตรงกับแคร่วางศพ
๑๗. เมื่อเสร็จจากพิธีกรรมการทำแคร่และนำศพมาวางแล้วเจ้าหน้าที่จึงให้ญาตินำ อุปกรณ์ที่ให้เตรียมไว้โดยมีกะละมังวางลงแล้วใส่ก้อนเส้าไป ๓ ก้อนแล้วจึงวางพินที่จุดไฟติดแล้วลงไป แล้วยกหม้อดินมาวางลงไปในก้อนเส้า แล้วจึงนำน้ำเทลงไปในที่มีข้าวสารอยู่ในหม้อ สมมติว่าหุงข้าว ให้ผู้ตาย (แต่โบราณจะหุงจริง ๆ) แล้วจึงนำของที่วานี้ไปตั้งไว้ปลายเท้าของศพต่อจากนั้นให้นำ

เครื่องใช้ของผู้ตายมีเสื้อผ้า กระຈก หวี รูปของผู้เสียชีวิต น้ำมันมะกอก ลูกมะพร้าว(ปอก และเกลาไว้ ใช้ล้างหน้าศพตอนก่อนเผา) ขมิ้น ปูนแดงที่กินกับหมาก และเปิงมอย ผ้าขาวสำหรับห่อกระดูกด้วย ทั้งหมดนำมาใส่ลงในกระบุงแล้วนำมาวางข้าง ๆ ศพ

๑๘. ตามไฟ คือมีตะเกียงจุดไว้บนหัวนอน หรือปลายเท้าก็ได้

๑๙. เตรียมตะเกียงน้ำมันพร้อมกระถางรูปและรูปพร้อมจุดเพื่อให้ญาติ พี่น้องที่มา จะได้จุดขอขมาในสิ่งที่ได้ล่วงเกินกับผู้เสียชีวิตไป

การเตรียมสถานที่ในการบำเพ็ญกุศล

๑. เก็บของ ปัดกวาดทำความสะอาดบ้าน ให้สะอาดเรียบร้อยสถานที่ และสิ่งของ ที่จะต้องใช้ทุกอย่างในการที่จะรดน้ำศพ

๒. นิมนต์พระมาสวด นิยมนิมนต์พระ ๔ รูป พร้อมกับขอยืมเครื่องใช้ที่จำเป็นจาก วัด เช่น กาน้ำร้อน-ชาม-และสิ่งของที่จำเป็น (ปรึกษากับเจ้าอาวาส ในเรื่องงานศพนี้) พร้อมทั้งนิมนต์ พระในวันทำบุญ ๗ วันด้วย

๓. เวลาจะกั้นม่าน ที่ศพ ถ้าจะเป็นม่านสีขาวก็ดี ถ้าไม่มี เลือกสีที่ไม่ฉูดฉาดก็ใช้ได้

๔. เวลาที่กั้นม่านนั้น ให้กลับเอาข้างบนลงข้างล่าง เอาข้างล่างขึ้นข้างบน

๕. จัดสถานที่ ๆ จะสวด ตั้งโต๊ะหมู่ประดิษฐานพระพุทธรูปพร้อมเครื่องบูชา ตั้งโต๊ะ วางหีบพระอภิธรรม ปูเสื่อปูอาสนะที่พระจะมานั่งสวดพระอภิธรรม

๖. เตรียมเครื่องน้ำร้อน น้ำเย็น ไว้ถวายพระสงฆ์

๗. เตรียมเครื่องไทยธรรม ไว้สำหรับถวายพระสงฆ์

๘. รับและส่งพระที่สวด

หน้าที่เจ้าภาพหญิง

๑. เตรียมที่ตั้ง หมากพลู-บุหรี-เครื่องดื่ม-น้ำร้อนน้ำชา ไว้ต้อนรับแขกที่มาในงาน

๒. คอยต้อนรับแขก พร้อมกับข้าว คาว-หวาน อาหาร ต้องเตรียมไว้ให้พอ อย่าให้ ขาดเหลือ เพราะงานศพมีข้อถือว่าถ้าหมดห้ามทำเติม หมั่นสำรวจดูแลความเรียบร้อยภายในครัว อย่า ทำกับข้าวที่มีข้อห้ามในงานศพ เช่น วั่นเส้น ขนมหุ้น ผอยทอง จนตลอดดูแลงานเลี้ยงพระตอนเช้า หรือเพล ตามแต่จะเหมาะสม

๔.๒ การบำเพ็ญกุศลศพคนมอญ

การบำเพ็ญกุศลในงานศพของชาวมอญ วัดบางกระดี่ก็จะคล้ายกับถิ่นอื่น ๆ อาจจะต่าง จากคนไทยก็ตรงที่สำเนียงการสวดของพระสงฆ์จะเป็นภาษามอญที่อาจจะไม่คุ้นหูสำหรับคนหลาย ๆ คน ซึ่งลำดับการสวดพระอภิธรรมก็พอจะแสดงได้ดังนี้

การรับรองพระเมื่อมาถึง

๑. เจ้าภาพเตรียมน้ำล้างเท้าพระสงฆ์ที่หัวบันไดบ้าน ผ้าเช็ดเท้าให้พร้อม
๒. เมื่อพระสงฆ์มาถึงบ้าน เจ้าภาพนิมนต์พระเข้าบ้าน ล้างเท้า และเช็ดเท้าถวายท่าน
๓. นำน้ำร้อน-น้ำเย็น หมากรุก ที่เตรียมไว้เข้ามาประเคนถวาย
๔. เมื่อพร้อมดีแล้ว เจ้าภาพเริ่มพิธีโดย เริ่มจุดธูปเทียนที่หน้าพระพุทธรูป และหน้าหีบพระธรรม ลูกหลานเข้าไปจุดธูปหนึ่งดอกบอกให้ศพไหว้พระรับศีล ฟังธรรม
๕. พิธีกรเริ่ม กล่าวคำไหว้พระ อาราธนาศีล สมาทานศีล-อาราธนาธรรม เป็นภาษารามัญ ดังนี้

คำไหว้พระ

อาและฮอง ซอมมา ซอมปุดโทว แพะแกะแว้ย

ปุดโทง แพะแกะว๋นตอง อะกิแว้ยเตมี

ชะวักค์คาคาว แพะแกะแวงตา โทมโมว

โทมมอง เนะโมตซามิ

เข้าปะต้อยปอนโนว แพะแกะแวงตา

ซาแวงกะซองโคว ซองโคง เนะแม่มยมิ

คำอาราธนาศีล

เอ้ากาชะ (สามครั้ง) แม่โยงผ่องเต วิเซิง วิเซิง แหรงคะโนตถาเยยะ ต้อยชะระเนเนะ
ชะฮะ ปอนจะ ซอยแล้ย นิเยยะจาแม่

ตุต้อยโย่มป้อย แม่โยงผ่องเต วิเซิง วิเซิง แหรงคะโนตถาเยยะ ต้อยชะระเนเนะ
ชะฮะ ปอนจะ ซอยแล้ย นิเยยะจาแม่

ตุต้อยโย่มป้อย แม่โยงผ่องเต วิเซิง วิเซิง แหรงคะโนตถาเยยะ ต้อยชะระเนเนะ
ชะฮะ ปอนจะ ซอยแล้ย นิเยยะจาแม่

ฮอนชะระนะ แกะแม่เนะป้อย ซอยแม่ซอน กอโปยเดจเตอะหฎิกามหล่าน เกอะ
อาตสะเก็นสะเกตแมงมั่วโล่ ตะวี้ะโดงโท่ ต้อยละแม่หม่มกอปอนซัดกรอย หฎิระอาว

๖. ประธานสงฆ์ ให้ศีลตามลำดับข้อ และสรุปศีล

แนะโม่ว ต้อยดชะ แพะแกะแวงตา อะและหะตาว ซอมมา ซอมปุดโถดชะ (สามครั้ง)

ปุดโถ่ง ชะระเนนง โกตซามิ โทมมองชะระเนนง โกตซามิ ซองโค่งชะระเนนง โกตซามิ

ตุต้อยโย่มป้อย ปุดโถ่ง ชะระเนนง โกตซามิ ตุต้อยโย่มป้อย โทมมอง ชะระเนนง
โกตซามิ ตุต้อยโย่มป้อย ซองโค่งชะระเนนง โกตซามิ

ตุต้อยโย่มป้อย ปุดโถ่ง ชะระเนนง โกตซามิ ตุต้อยโย่มป้อย โทมมองชะระเนนง
โกตซามิ ตุต้อยโย่มป้อย ซองโค่งชะระเนนง โกตซามิ

ต้อยชะระนะ แกะแม่โน่ง โนตถ้อยตอง

เอ้ากาซะ อาแมะนันทะ

ปานา ต้อยปาตา เวระแมะน้อย เชิดคา ปะโต้ง ซะแมยติเยียมี่

อะตั้นแนย ต่ายแนย เวระแมะน้อย เชิดคา ปะโต้ง ซะแมยติเยียมี่

กาเม่ เซามิดชา จารา เวระแมะน้อย เชิดคา ปะโต้ง ซะแมยติเยียมี่

มู่ชา แว่ยแต่ย เวระแมะน้อย เชิดคา ปะโต้ง ซะแมยติเยียมี่

เข้รา เม่ระเยียะ โมดจะปะแมะ โตดทาแนย เวระแมะน้อย เชิดคา ปะโต้งซะ
แมยติเยียมี่

ซาถู ๆ ต้อยซะระเน่แนะซะซะ อีโหม่งปอนจะ ซอยโล่ง ซาถูกองก็อตตะวา อ้อปะ
มาเตแนะ ซอมมาแทรกคอยต้อโป่ง ซอยเลแนะ เชิกกะเต็น โย่นต้อย ซ้อยเลแนะ โฝวแกะซอมปะ
แต่ย ซ้อยเลแนะนิปป่ายโน่ง โย่นต้อย ต้อดซะมา ซอยโล่ง วิชาวทะเย

๗. พิธีกรกล่าวคำอาราธนาธรรม

ป้อมมาจะเล่อกา ทิปะต้อย ซะฮ้อมปะตอย

ก็อดอนแจะหลี่ อนติแะระรอง อะเยียจาละ

ซอนตอย แะซ้อดตำ ประแจ็กกะแจ๋ย

ต้อยกา เตเซ่ต้อย ธ่อมม่องอะนุกอมปะม่อง ปะจ่อง

๘. พระสงฆ์เริ่มสวดพระอภิธรรมไปตามลำดับ จบ

เก้าซะแลย โทมมา อะเก้าซะแลย โทมมา อ้อบเยียกะตา โทมมา กะตะเม โทมมา เก้า
ซะแลย โย่ดซะเมน ซะแมะเยกาแม่แะวะจะรอง เกาซะรอง จิตตอง อุบปอนโน่ง ฮาวต้อย ซาวแมะ
โนดซะ ซะซะแกะตอง แหญ่นะซอมปะยุ่ตตอง รูปาโรมแมะนอง แว่ย ซอดแต่ย โรมแมะนอง แว่ย
โกนแทย โรมแมะนอง แว่ย แะระสา โรมแมะนอง แว่ย โฝดทอปแปย โรมแมะนอง แว่ย โทมมาโรม
แมะนอง แว่ย โยง โยงแะย ปะแนย โรบแพะ ต้อดซะเมน ซะแมะเย โฝดซาว ฮาวต้อย อะเวิกเซ่ปาว
ฮาวต้อย เย แว่ย ปะแนะ ต้อดซะเมน ซะแมะเย ออนหญ่ป้อย ออดถ้อย ปะดีดจะซะมุบปอนแนย
อะรูป้อยโนว โทมมา อีเม โทมมา เก้าซะแลย

ปอนจักคอนแทย รูปักคอนโทว เวทะแนกนคอนโทว ซอนหญ่กคอนโทว ซังคาร์กคอนโทว
วินหญ่ญ่นักคอนโทว ต้อดทะ กะตะโมว รูปักคอนโทว โย่งกินจี รูปอง อะตอยตาแนย แกะตะปอดจุ
ปอนโน่ง ออดโซ่ตตอง แว่ย แปะฮึดแทย แว่ย อาวราร้อยกอง แว่ย เข้เข้าม่อง แว่ย ฮอยนอง แว่ย
ปะนอยยตอง แว่ย โยงตุ่เร แว่ย ซอนตอนเก แว่ย ตะเตก้อดโจ่ง อะพีซอนหญ่หิตะวา อะพีซังซ้อยปิด
ตะวา อะโยง วุดจะต้อด รูปักคอนโทว

ซังแกะฮาว อะซังแกะฮาว ซังแกะฮ้อยเตแนะ อะซังแกะฮ้อยตอง อะซังแกะฮ้อยเตแนะ
ซังแกะฮ้อยตอง อะซังแกะฮ้อยเตแนะ อะซังแกะฮ้อยตอง ซอมปะโยวโกว วิปะโยวโกว ซอมปะยุ่ดเต
แนะ วิปะยุ่ดตอง วิปะยุ่ดเตนะ ซอมปะยุ่ดตอง อะซังแกะฮ้อยตอง

ฉะ ปอนหญอดด้อยโยว ซ่อนทะปอนหญอดด้อย อาเยี้ยะตะแนะปอนหญอดด้อย แพ้ยเต้า
 ปอนหญอดด้อย ซอดเจี้ยะปอนหญอดด้อย อินทรีย์เยี้ยะปอนหญอดด้อย เปิกกะระปอนหญอดด้อย
 กิตตาแวงตา เปิกกะแล้ยโนง เปิกกะระปอนหญอดด้อย ซะมะเยี้ยะวิมุตตาว อะซะมะเยี้ยะ
 วิมุตตาว กุปะโทมโมว อะกุปะโทมโมว ปะรือยฮาณะโทมโมว อะปะรือยฮาณะโทมโมว เจตะ
 แนะโพบโปว อะนุรักซะแนะโพบโปว เปาทุดแจะโนว โกวตะระพุ แพะยูปะระระดาว อะแพะยูปะระ
 ดาว โพบแปยกะมะโนว อะโพบแปยกะมะโนว นิเยยะดาว อะนิเยยะดาว ปะด้อยปอนแนะกา
 ฝะเล่ดท้อยดาว อะระฮา อะระฮอดตาเยี้ยะ ปะด้อยปอนโนว

เปิกกะโลว อุปะโลบแพะด้อย ซอดฉ้อยกอดทะปะระโมัดเทแนะด้อย อาโมนตาโยว
 ซอดฉ้อยกอดทาว ปะระโมัดทาว ตะดาวชาว เปิกกะโลว อุปะโลบแพะด้อย ซอดฉ้อยกอดทะปะ
 ระโมัดเทแนะด้อย แนะเฮอองโวัดต๊อบเป อาแจ้ยแนะฮ้อย เนิกกะฮองฮอนจี เปิกกะโลว อุปะโลบ
 แพะด้อย ซอดฉ้อยกอดทะปะระโมัดเทแนะ เตแนะ แวงตาเร โวัดต๊อบเป โยวซอดฉ้อยกอดทาว
 ปะระโมัดทาว ตะดาวชาว เปิกกะโลว อุปะโลบแพะด้อย ซอดฉ้อยกอดทะปะระโมัดเทแนะด้อย
 มิดชา

เย เกจี เก้าชะแล้ย โทมมา ซอปเป้ เต เก้าชะและมู่แล้ย เยแว้ย ปะแนะ เก้าชะและ มู่แล้ย
 ซอปเป้ เต โทมมา เก้าชะแล้ย เย เกจี เก้าชะแล้ย โทมมา ซอปเป้ เต เก้าชะและมู่แล้ย
 เยแว้ย ปะแนะ เก้าชะและ มู่แล้ย เอกะมู่แล้ย ซอปเป้ เต โทมมา เก้าชะแล้ย

เห่เตาปอดจะโยว อาโรม่แมะนะปอดจะโยว อะที่ปะด้อยปอดจะโยว อะโนนตะระปอดจะโยว
 ซะมะโนนตะระปอดจะโยว ซะสะแจ้ยตะปอดจะโยว ออนหญะโมนหญะปอดจะโยว นิดสะเยี้ยะปอด
 จะโยว อุปะนิสสะเยี้ยะปอดจะโยว เป้าเรแจ้ยตะปอดจะโยว ปอดชาแจ้ยตะปอดจะโยว อาเซวะแนะ
 ปอดจะโยว กอมมะปอดจะโยว วิปากะปอดจะโยว อาฮาระปอดจะโยว อินทรีย์เยี้ยะปอดจะโยว
 แฉ้ยแนะปอดจะโยว แม็กกะปอดจะโยว ซอมปะยุตตะปอดจะโยว วิปะยุตตะปอดจะโยว ออดถ้อย
 ปอดจะโยว โนัดถ้อยปอดจะโยว วิกะตะปอดจะโยว อะวิกะตะปอดจะโยว ฮาวตอยด้อย

๙. พิธีกรคลี่สายโยงมาหน้าพระสงฆ์ เจ้าภาพทอดผ้าบังสุกุล และถวายเครื่องไทยธรรม

๑๐. พระสงฆ์สวดอนุโมทนา เจ้าภาพกรวดน้ำ กลางคี่มีญาติมิตรมาอยู่เป็นเพื่อนศพ
 โดยมีการละเล่น หรืออ่านหนังสือมอญเป็นเพื่อนศพด้วย

๑๑. ตอนเช้าพระสงฆ์มารับฉันเช้า เจ้าภาพต้องเตรียมจัดอาหารใส่ภาชนะไปถวายไว้
 เพื่อตอนเพลด้วย

การทำศพลักษณะนี้ตามปกติแล้วจะเก็บศพไว้ในบ้านไม่เกิน ๓ วันหรือสมัยก่อนเมื่อศพ
 อืดจนท้องขึ้นดันปลายกรรไกรที่ห้อยจนเชือกหย่อน ก็จะต้องนำศพออกเผา ในวันเผาเตรียมหีบศพตั้ง
 ไว้บริเวณนอกบ้าน (บางครั้งจะคว่ำหีบไว้ก่อน) ห้ามนำหีบศพเข้าบ้านเด็ดขาด เพราะถือว่าเป็นเสนียด
 จัญไร เตรียมบันไดสี่ชั้น หรือบันไดผี ฟิงไว้ที่บันไดบ้าน (สมัยโบราณจะรื้อฝาหลัง) ในการเคลื่อนศพมี

พิธีปฏิบัติดังนี้ หลังจากทำบุญเลี้ยงพระเพลเสร็จแล้ว การเคลื่อนศพออกจากบ้านจะทำกันในช่วงบ่าย เรียกว่า “บ่ายควาย” (ตะวันยามบ่ายที่ร่มเงาของบ้านทอดยาวพอให้ควายนอนได้ ๑ ตัว) โดยการรื้อผ้าขาวที่คาดทำเพดานและแหวนที่ผูกไว้ออกก่อนแล้วจึงนำเสาแคร่ทั้ง ๖ ต้นออกมาเมื่อเจ้าหน้าที่พร้อมผู้ช่วย ช่วยกันมัดศพโดยด้ายดิบมัดไปพร้อมกันกับเสือกกเลย

เมื่อพร้อมแล้วจึงอุ้มศพขึ้นด้วยการนำเอาด้านปลายเท้าออกก่อนพระเดินตามหลังศพ ขณะที่นำศพลงมาแล้วให้หญิงอาวุโสราดน้ำส้มป่อยผสมขมิ้นตามด้วยน้ำเปล่า เมื่อศพเคลื่อนถึงพื้นดินจะโยนหม้อน้ำส้มป่อยให้แตกบริเวณหน้าบันไดบ้าน ส่วนหม้อน้ำให้คว่ำไว้ เมื่ออุ้มมาถึงบันไดของบ้านนั้นจึงนำบันไดสี่ที่มีแค่ ๔ ขั้นที่เตรียมเอาไว้นำมาทอดวางรับศพที่กำลังลงมาพร้อมกับแคร่ที่วางศพออกตามมาด้วยจนพ้นจากชายคาบ้าน ผู้ที่อยู่บนบ้านนำไม้กวาดกวาดน้ำบนบ้านไล่ น้ำที่ราดออกมาด้วย

เมื่อนำศพออกมาข้างนอกแล้ว เจ้าหน้าที่จะหงายโลงขึ้น ทำการเบิกโลง พรหมน้ำขมิ้น ส้มป่อย ที่เชื่อว่าเป็นการทำความสะดวก แล้วจึงนำศพลงไปในโลงที่เตรียมไว้ เมื่อนำศพใส่โลงเรียบร้อยแล้ว สมัยก่อนจะเอาโจ้งแหนะ วางไว้ที่ปากโลง แต่สมัยนี้อนุโลมนำไปรอที่วัดก่อนได้ เครื่องใช้ของผู้ตายมีเสื้อผ้า กระจก หวี รูปของผู้เสียชีวิต น้ำมันมะกอก ลูกมะพร้าว(ปอกและเกลาไว้ใช้ล้างหน้าศพตอนก่อนเผา) ขมิ้น ปูนแดงที่กินกับหมาก และเปิงมอย ผ้าขาวสำหรับห่อกระดูก ใส่กระบุงแล้ว ให้ลูกคนสุดท้ายต้อนงูขาวหม่นขาวถือกระบุงอุ้ม หรือทูนไว้บนศีรษะ เดินนำขณะงูศพออกจากบ้านไปโดยไม่ต้องเหลียวหลัง ถ้าจะดูข้างหลังให้ใช้กระจกส่องเอาห้ามเหลียวหลังกลับมาดูโดยเด็ดขาด การงูศพมีพระภิกษุสงฆ์ถือสายสิญจน์นำขบวน เรียกขบวนนี้ว่า “ขบวนนำศพ” ตามด้วยลูกหลานเป็นขบวนส่งศพ คนที่ทูนกระบุงต้องแต่งตัวนุ่งผ้าขาว เสื้อสีขาว ผ้านวมศีรษะสีขาว (สมัยโบราณจะรู้ว่าคนนี้เป็นคนรับผิดชอบงานนี้) เมื่อแห่ศพไปถึงศาลาวัด ยกศพขึ้นตั้งบนโจ้งแหนะเหมือนเดิมเช่นเดียวกับการตั้งศพที่บ้าน ให้นำเอาหม้อดินที่ใส่น้ำตั้งไว้ปลายเท้าศพนั้นมาตั้งไว้ด้วย แล้วนิมนต์พระสงฆ์มาให้ศีล เชิญผู้ร่วมงานรับศีลโดยทั่วกัน รอกการฌาปนกิจศพต่อไป ครั้นเวลากลับบ้านต้องเทน้ำตมในหม้อที่เอามาด้วยทิ้ง และให้ผู้ถือกระบุงเครื่องใช้ที่นำมาจากบ้านคว่ำทิ้งเสียที่สุสานหรือป่าช้านั้นด้วยเป็นอันเสร็จพิธี

๔.๓ บทสรุป

ชาวมอญมีความเชื่อในการทำพิธีใด ๆ ของชาวมอญหรือรามัญนั้น เป็นเรื่องที่ชาวมอญหรือรามัญให้ความสำคัญมากเรื่องหนึ่งเพราะมีการจดบันทึก ขนบธรรมเนียมประเพณี ตัวอย่างเช่น คัมภีร์โลกสมมติ โลกสิทธิ โลกนิติ ซึ่งถือว่าเป็นแม่แบบแห่งความเชื่อถือเป็นบรรทัดฐานในความประพฤติปฏิบัติ ทำให้สังคมของชาวมอญมีความสงบสุขร่มเย็น และได้ส่งผลสู่สังคมไทยโดยรอบข้าง เช่นพระธรรมศาสตร์ ที่เป็นแม่บทกฎหมายในสมัยโบราณ เรียกได้ว่าประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนา

และอยู่วิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย เพราะชาวมอญหรือรามัญมีความเคร่งครัดในพระพุทธศาสนาเชื่อในเรื่องบุญ – บาป ตามคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยเชื่อว่ารับพระพุทธศาสนามาก่อนใครจึงทำให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีความเกี่ยวข้องกับหลักธรรมของพุทธศาสนาเรียกได้ว่าตั้งแต่เกิดจนตาย อีกทั้งให้ความเคารพยกย่องตั้งในความเชื่อที่ยกมาตั้งแต่ต้น และคนมอญมีความเชื่อว่า การทำใด ๆ ถ้าทำไม่ถูกต้องแล้วจะมีผลต่อชีวิต หรือชีวิตความเป็นอยู่ที่ย่ำแย่ลง ทำกินไม่ขึ้น หรือถึงกับวงศ์ตระกูลศูนย์สิ้นไปเลยทีเดียว ความเชื่อนี้เองชาวมอญหรือรามัญ จึงต้องเคร่งครัดในขนบธรรมเนียมประเพณี จะผิดพลาดไม่ได้ ขณะเดียวกันถ้าได้กระทำการที่ถูกต้องแล้วก็จะเกิดบุญกุศล ความดีงามและส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ญาติพี่น้องวงศ์ตระกูล ก็จะได้อันสืบไปด้วย

ในมุมมองความตายเป็นสิ่งที่เราทุกคนหลีกเลี่ยงไม่ได้ทุกคนก็ต้องประสบพบความตายไม่ว่าจะเป็น การเสียชีวิตของญาติพี่น้องเพื่อนฝูงคนที่เรารู้จักและทางศาสนาหรือชาติพันธุ์ต่าง ๆ ก็มีวิธีการจัดการเกี่ยวกับความตายตามประเพณีและวัฒนธรรมของตนเองชนชาติมอญก็เช่นกันก็มีวิธีการจัดการศพ หรือการจัดการหลังความตายโดยมีระเบียบแบบแผนดังที่ปรากฏในคัมภีร์โลกสมมติเพราะเชื่อว่าการจัดการเกี่ยวกับงานศพนี้ ถ้าทำถูกต้องตามตำราหรือความเชื่อแล้วก็จะเกิดความสมบูรณ์พูนสุขแก่ลูกหลานที่อยู่ภายหลังก่อนที่เราทำไม่ดีหรือไม่ถูกต้องย่อมก่อให้เกิดความวิบัติความเดือดเนื้อร้อนใจแก่ผู้ที่อยู่เบื้องหลังเพราะฉะนั้นการจัดการศพจึงต้องทำให้ดีให้สมควรและเหมาะสม

การทำศพที่ตายดี หรือตายด้วยเหตุธรรมดานั้นเก็บไว้ที่บ้านได้และนิยมเอาศพไว้บนเตียงไม้ไผ่ชนิดหนึ่งที่ทำขึ้นเฉพาะศพนั้น ๆ เรียกโจ้งแหนะแปลตามคำว่ายางนอนคือให้ผู้ตายเอาชนะต่อภูมิทั้ง ๔ ได้แก่ อบายภูมิ ๔ สุกตภูมิ ๗ รูปภูมิ ๑๖ อรูปภูมิ ๔ เป็นต้น ซึ่งเมื่อพิจารณากันดี ๆ แล้วโจ้งแหนะคือการจำลองจักรวาลหรือไตรภูมิ มาให้เห็นแบบชัดเจน เข้าใจได้ง่าย ไม่ต้องอธิบายรูปร่างจากในคัมภีร์ จุดหมายสูงสุดของคติไตรภูมิจักรวาลที่ใช้ในการอธิบายให้เห็นสัจธรรมต่าง ๆ ของจักรวาล ชาติภพ ภพภูมิทั้งสามนอกจากการเวียนว่ายตายเกิดที่เป็นอยู่ในภพภูมิทั้งสามแล้ว ยังเน้นเป้าหมายสูงสุดของการเวียนว่ายตายเกิด คือ “นิพพาน” ความดับสนิทแห่งกองกิเลสและกองทุกข์ มีหนทางไปถึงได้ด้วยการทำความดีตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา อันได้แก่การรู้ถึงอริยสัจ ๔ ความจริงอันประเสริฐ และมรรค ๘ สิ่งที่ควรประพฤติเพื่อความรู้แจ้งเห็นจริง

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาและวิจัยเรื่อง “ศึกษาหลักธรรมและคติความเชื่อในพิธี ไจ้แหนะ ของชุมชนชาวมอญวัดบางกระดี่ กรุงเทพมหานคร” ตามวัตถุประสงค์ที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้นั้น คือ ๑) ศึกษาความเป็นมาและประวัติของ “ไจ้แหนะ” ๒) ศึกษาหลักธรรมและคติความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับ “ไจ้แหนะ” ๓) ศึกษาการจัดการพิธีกรรม “ไจ้แหนะ” ตามคติความเชื่อชุมชนวัดบางกระดี่ โดยวิธีการเก็บข้อมูลชั้นปฐมภูมิจากคัมภีร์พระไตรปิฎก คัมภีร์ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ จากคัมภีร์โลกสิทธิ โลกสมมติ และเอกสารโบราณภาษามอญ จากงานวิจัยวิทยานิพนธ์และหนังสือตำรางานวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและนำเสนอเรียบเรียง ซึ่งพอจะสรุปประเด็นได้ ดังนี้

ความเชื่อเป็นลักษณะความคิดอย่างหนึ่งของมนุษย์ มีความเชื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวเพื่อความมั่นคงทางจิตใจ เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงให้มีชีวิตอยู่ได้ ความเชื่อที่เป็นระบบก่อให้เกิดพิธีกรรม ประเพณีเป็นส่วนเชื่อมโยงที่สำคัญในสังคม จึงเกิดเป็นศาสนาขึ้นมาความเชื่อและศาสนามีอิทธิพลต่อสถาบันสำคัญ เช่น การปกครอง กฎหมาย การศึกษา ทำให้ความเชื่อและศาสนาแสดงถึงวัฒนธรรม ประเพณีต่าง ๆ สอดประสานกันไปอย่างแยกไม่ออก การจะเข้าใจและเข้าใจถึงสภาพความคิดของสังคมชาวมอญและศิลปวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องเข้าใจลักษณะความเชื่อและการนำหลักธรรมทางศาสนาพุทธของชาวมอญมาประยุกต์ให้เข้ากันโดยที่ความเชื่อนั้นไม่ใช่ความงมงาย แต่มีหลักธรรมสอดแทรกอยู่ในองค์ประกอบที่รอให้ผู้มีปัญญามาขบคิดต่อไปด้วยซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ได้ตั้งประเด็นไว้ดังนี้ คือ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ จึงพบว่า “ไจ้แหนะ” เป็นการจำลอง ภพภูมิ ดังที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก กิติ ในคัมภีร์ต่าง ๆ ก็พบว่า “ไจ้แหนะ” เป็นการจำลองเอาภพภูมิต่าง ๆ มาสร้างให้เป็นรูปธรรม จากเดิมที่เป็นนามธรรมเพื่อที่จะได้ถ่ายทอดการที่จะอธิบาย ให้ผู้ที่เขาสนใจได้เข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธเจ้า เป็นแนวทางที่จะศึกษา และปฏิบัติตามในหลักธรรมคำสอน เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง แก่ส่วนรวมเมื่อตนได้ทำความดี ก็จะมีความสุขสงบร่มเย็น และจะส่งผลดีแก่คนรอบข้างให้ได้รับความร่มเย็นในคุณธรรมที่ได้ประพฤติปฏิบัติต่อไป

ประเพณี และวัฒนธรรม ส่วนใหญ่ที่มีการยึดถือและปฏิบัติสืบทอดกันมาส่วนใหญ่แล้วจะมีความสอดคล้องกับพระพุทธศาสนา หรืออาจจะกล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นบ่อเกิดประเพณี เช่นกันในเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่ทำให้คนเกิดความทุกข์ใจ หรือสุขใจก็ดี ก็ย่อมต้องหาที่พึ่งพิงของจิตใจ เมื่อเกิดความทุกข์ ไม่ว่าจะเกิดจากการพลัดพรากจากบุคคลที่เคารพรัก การพลัดพรากจากญาติ มิตร หรือเกิดความไม่สบายใจในเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ประสบมา หลักธรรมในพระพุทธศาสนา ก็คือยาที่จะบรรเทาความไม่สบายใจในสิ่งเหล่านั้น ซึ่งชาวมอญ หรือชาวมอญก็เช่นกัน เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่เรียกว่าไม่สบายใจในที่กล่าวมาข้างต้น ก็ต้องหายาแก้ก็คือหลักธรรมในพระพุทธศาสนา และเมื่อปฏิบัติตามดีแล้วก็เกิดความสบายใจ ความสุขใจ ทำให้สามารถใช้ชีวิตได้อย่างสงบสุข ก็มีการเรียบเรียงหลักธรรมเหล่านั้น ให้สามารถปฏิบัติตามอย่างมีแบบแผนกันในกลุ่ม หรือชุมชนของตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่เรียกว่าคติความเชื่อ และได้รับการยอมรับและสืบทอดกันมาในกลุ่มชนชาตินั้น ๆ ก็คือ คติความเชื่อใดเมื่อยังสามารถรองรับความเปลี่ยนแปลงในชีวิตได้ ความเชื่อเหล่านั้นก็จะถูกรักษาและคงได้รับการปฏิบัติกันอยู่ในชุมชนชาวมอญมีความเชื่อในการทำพิธีใด ๆ ของชาวมอญหรือรามัญนั้น เป็นเรื่องที่ชาวมอญหรือรามัญให้ความสำคัญมากเรื่องหนึ่งเพราะมีการจดบันทึก

ขนบธรรมเนียมประเพณี ตัวอย่างเช่นคัมภีร์โลกสมมติ โลกสิทธิ โลกนิติ ซึ่งถือว่าเป็นแม่แบบแห่งความเชื่อถือ เป็นบรรทัดฐานในความประพฤติปฏิบัติ ทำให้สังคมของชาวมอญมีความสงบสุขร่มเย็น และได้ส่งผลสู่สังคมไทยโดยรอบข้าง เช่นพระธรรมศาสตร์ ที่เป็นแม่บทกฎหมายในสมัยโบราณ เรียกได้ว่าประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและอยู่ในวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย เพราะชาวมอญหรือรามัญมีความเคร่งครัดในพระพุทธศาสนาเชื่อในเรื่องบุญบาป ตามคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยเชื่อว่ารับพระพุทธศาสนามาก่อนใครจึงทำให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีความเกี่ยวข้องกับหลักธรรมของพุทธศาสนาเรียกได้ว่าตั้งแต่เกิดจนตาย อีกทั้งให้ความเคารพยกย่องดังในความเชื่อที่ยกมาตั้งแต่ต้น และคนมอญมีความเชื่อว่า การทำใด ๆ ถ้าทำไม่ถูกต้องแล้วจะมีผลต่อชีวิต หรือชีวิตความเป็นอยู่ที่ย่ำแย่ลง ทำกินไม่ขึ้น หรือถึงกับวงศ์ตระกูลศูนย์สิ้นไปเลยทีเดียว ความเชื่อนี้เองชาวมอญหรือรามัญ จึงต้องเคร่งครัดในขนบธรรมเนียมประเพณี จะผิดพลาดไม่ได้ ขณะเดียวกันถ้าได้กระทำการที่ถูกต้องแล้วก็เกิดบุญกุศล ความดีงามและส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ญาติพี่น้องวงศ์ตระกูล ก็จะได้อันสืบไปด้วย

ตามคติความเชื่อของคนมอญเมื่อมีการเสียชีวิตลง ก็จะมีประเพณีการทำศพของคนมอญมีทั้งพิธีการ และข้อห้ามที่ไม่ควรกระทำเกี่ยวกับศพมากมายหลายประการโดยแบ่งลักษณะการตายออกเป็น ๒ อย่างคือตายดีกับตายไม่ดี เหตุการณ์ ตายดี ได้แก่โรคราหรือป่วยมานาน และเป็น การตายที่ญาติทั้งหลายรู้เห็นหมายความว่าก่อนจะสิ้นลมญาติทั้งหลายได้มาพร้อมหน้าพร้อมตากัน เพื่ออำลาครั้งสุดท้ายซึ่งตามความเชื่อคนมอญเชื่อว่าเป็นการตายดีเป็นต้น การตายไม่ดีได้แก่ โรคปัจจุบันเช่นอหิวาตกโรค ฝีดาษ กาฬโรค โรคเรื้อน ถูกฟ้าผ่า ต้องอาวุธ จมน้ำ ตกต้นไม้ งูกัด สัตว์กัด

ตายฆ่าตัวตายเป็นบ้าตายทั้งกลมตายอยู่คนเดียวโดยไม่มีผู้รู้เห็นรวมทั้งศพเด็กที่อายุต่ำกว่า ๑๐ ขวบ ไม่ว่าจะตายด้วยเหตุใดศพเหล่านี้จะไม่มีการเผามีแต่ฝังอย่างเดียวและต้องเอาออกจากบ้านอย่างรีบด่วน จะไม่มีการทำบุญเลี้ยงพระที่บ้านจะมีแต่การให้ทานอาหารได้ เช่นข้าวสารอาหารแห้งเกลือพริกเป็นต้นหรือถ้าอยากทำบุญก็ต้องพ้น ๗ วันไปแล้วหรือในเดือนปีถัดจากนั้นไป บางครั้งการจัดการศพที่ถูกฟ้าผ่าตายหรือผูกคอตายคนมอญจะฝังในทำย็น เป็นต้น

การทำศพที่ตายดีหรือตายด้วยเหตุธรรมดานั้นเก็บไว้ที่บ้านได้และนิยมเอาศพไว้บนเตียงไม้ไผ่ชนิดหนึ่งที่ทำขึ้นเฉพาะศพนั้น ๆ เรียกโจ้งแหนะแปลตามคำว่าเตียงชนะคือให้ผู้ตายเอาชนะต่อภูมิทั้ง ๔ ได้แก่อบายภูมิ ๔ สุกตภูมิ ๗ รูปภูมิ ๑๖ อรูปภูมิ ๔ เป็นต้น ซึ่งเมื่อพิจารณากันดี ๆ แล้ว โจ้งแหนะคือการจำลองจักรวาลหรือไตรภูมิ มาให้เห็นแบบชัดเจน เข้าใจได้ง่าย ไม่ต้องอธิบายรูปร่างจากในคัมภีร์ จุดหมายสูงสุดของคติไตรภูมิจักรวาลที่ใช้ในการอธิบายให้เห็นสัจธรรมต่าง ๆ ของจักรวาล ขาดิภพ ภพภูมิทั้งสามนอกจากการเวียนว่ายตายเกิดที่เป็นอยู่ในภพภูมิทั้งสามแล้ว ยังเน้นเป้าหมายสูงสุดของการเวียนว่ายตายเกิด คือ “นิพพาน” ความดับสนิทแห่งกองกิเลสและกองทุกข์ มีหนทางไปถึงได้ด้วยการทำความดีตามหลักธรรมคำสอนของศาสนา อันได้แก่การรู้ถึงอริยสัจ ๔ ความจริงอันประเสริฐ และมรรค ๘ สิ่งที่ควรประพฤติเพื่อความรู้แจ้งเห็นจริง

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้

พิธีกรรมต่าง ๆ มุ่งเพื่อแสดงความยึดถือ ความนอบน้อมจากคำสอนของบรรพบุรุษ มีระบบความคิด ขนบธรรมเนียมความเชื่อในศาสนาและความเชื่อของตน ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในสังคม ทำให้สังคมมีการขยับเขยื้อน เป็นเครื่องกำกับความคิดความอ่าน เป็นเครื่องบังคับพฤติกรรมของมนุษย์ ศาสนาจึงเป็นสถาบันหลักสถาบันหนึ่งในสังคม เพื่อประโยชน์แก่การเข้าใจพฤติกรรมด้านความเชื่อของคนในสังคม ความรักและความสมัคปรองสามัคคี ในคติความเชื่อของคนมอญส่วนใหญ่ต้องการให้ผู้เข้าร่วมพิธีมีส่วนร่วม ญาติทุกคนต้องร่วมรับผิดชอบจนกว่าพิธีจะสำเร็จเรียบร้อย ซึ่งเมื่อวิเคราะห์แล้ว ก็คือการสอนโดยอาศัยอุปกรณ์ ถ้าพูดแบบสมัยใหม่เหมือนกับการสอนแบบสามมิติ ทำให้มองเห็น และเกิดการเข้าใจได้ง่าย มีกระบวนการแบบไหน เมื่อเห็นจนชินตา ก็จะเกิดการจดจำ จนนำไปใช้ได้

ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องการเคารพ การไม่ดูถูกดูหมิ่นจึงจะเกิดผลดี ที่ เกิดเป็นประเพณีปฏิบัติต่อกันด้วยความเคารพ คติความเชื่อต่าง ๆ ในวรรณคดีก็มาจากทางพุทธศาสนา เช่น เรื่องคำสอนศิษย์วัด มีหลายบทที่แสดงแนวคิดทางพุทธศาสนา เมื่อเกิดปัญหาในสังคม ปัญหาคนนิยมวัตถุมากเกินไป ก็ยังมีความพยายามที่จะหาคำตอบจากหลักการในความเชื่อ และพุทธศาสนายู่

ความขัดแย้ง หรือกระบวนการต่าง ๆ การเสาะหาคำตอบได้จากความเชื่อ และพุทธศาสนา จึงแสดงให้เห็นว่า ความเชื่อและพุทธศาสนายัง "มีชีวิตร" อยู่และยังสามารถนำมาใช้ได้อยู่ในชีวิตประจำวัน

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

สังคมชาวมอญร่วมกับคนไทยสมัยที่ดำรงอยู่ในขณะนี้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมาก ทำให้เกิดช่องว่างทางความคิดและแสวงหาสิ่งยึดเหนี่ยวใหม่ ๆ ส่งผลต่อเนื่องกระแสของความเชื่อใหม่ ๆ หรือแนวคิดใหม่ ๆ ในความเชื่อหลักแต่เดิมเมื่อเกิดปัญหาในสังคม เช่น เรื่องปัญหาสภาพแวดล้อม ปัญหาคนนิยมวัตถุมงคลมากเกินไป ก็ยังมีความพยายามจะหาคำตอบจากหลักการในความเชื่อ และพุทธศาสนาอยู่ ความขัดแย้ง หรือกระบวนการต่าง ๆ การเสาะหาคำตอบจากความเชื่อ และพุทธศาสนา จึงแสดงให้เห็นว่า ความเชื่อและพุทธศาสนายัง "มีชีวิตร" อยู่จึงมีข้อเสนอในการวิจัยในหัวข้อที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

๑. ศึกษา ใจ้แนะ ในสังคมของชาวมอญท้องถิ่นอื่น ๆ
๒. ศึกษาผลกระทบความเจริญมีผลกระทบต่อการใช้ใจ้แนะบ้างหรือไม่

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ตำราโลกสิทธิ ภาษามอญ

လောကသိဒ္ဓိ

ပဏာမဂါထာ

ကွံင်ထံက်ကလိုတဲပွီသိသံ ၊ ဗုဒ္ဓဓမ္မသံဃံဒေဝါ ၊ မိအာစာလ္လောင်ကွာတဲ
 ၊ ဒွေတ်လိုက်ဗာပညာဒ်တဲ ၊ ပညာနွံတဲဒ်ဒဲတဲဇန် ၊ ယံပညာအောန်လုတ်လောန်
 ဒိုဟ်ဒး ၊ ညာဏ်ဟံစီကွးချပ်ဒးလုတ်အာ ၊ ဟိုတ်အောန်ပညာဒးဒိုက်အာကို
 ဟိုတ်ဂှ်ဂါနင်တင်တင်ဗို ခိုင်ပွာင်တိုင်ထင်မပွန်လင်ကို ၊ ဝေါဟာဂစဲနဲကဲဂှ်ဟို
 နဲမဒ်သိတ်လအိတ်ဂှ်ဟို ၊ နဲမဒ်ဗျိုန်ဒ်ဒုဟ်တင် ၊ ပိုဂှ်ဟိုနုဗ္ဗံးပင်မှိုင်ညိ ၊ ဟိုလင်လိက်မဲ့
 ပွဲရးမန်ပိ ၊ ယမုလိက်ရောလောကသိဒ္ဓိ ၊ ဒတဲလိုက်ပိမဉ္ဇိအံသင် ၊ ပွန်ဇမန်လင်
 ပအံသင်ရောင် ။

ကိုန်ဒိုဟ်လာတ်

ဒိုဟ်မအာသွံဂွံလာပ်ဟိုတံ ၊ အဒိုတ်သမ္ဗုဒ္ဓကျာစန်ဗာယပ်သွတ် ၊ အဇ္ဈာမ္မုဂ်
 တံဒိုဟ်ဗမံက် ၊ ဗုဒ္ဓဝါစီနေရတိဩက် ၊ ဗြဟ္မတိလံက်စံက်ဗြဟ္မာန်အာ ၊ သိုက်အဂ္ဂလင်
 သိုသင်သွပ်ကျာ ၊ ဒိုဟ်ဂွံမြာလာပ်သကာဟောင် ။

ကိုန်ဂပ်ဝ်စှေဝေင်

ဒိုဟ်ကိုစှေဝေင်လောင်လက်သန် ၊ အဒိုတ်သွပ်ကျာအာဟံဂွံပွန် ၊ စန်နေရတိ
 သတြုထိက္ခန် ၊ ဗြဟ္မာန်အဇ္ဈာအာဒးဘဲဒန် ၊ ဗုဒ္ဓပုဗ္ဗလပပြာပ်ညန် ၊ ဗြဟ္မတိပွန်
 အဂ္ဂလင်လင် ၊ သိုက်သမ္ဗုဒ္ဓကျာသိုတ်ပလိုတ်သိုသင် ၊ ယံအာဒဲဒိုတ် ဟိုတ်ဂှ်နုကင်
 အာစာတံလင်သိုက်သွပ်ရောင် ။

ကိုန်ဒိုဟ်အာဂွံဇူး

ဒိုဟ်ဇူးဂှ်ဟိုတံမဲ့တောင် ၊ တဲအဒိုတ်ရောင်ဂေါင်အဂ္ဂကွာ ၊ တဲစန်ဆတ္တင်
 လင်သမ္ဗုဒ္ဓကျာ ၊ အဇ္ဈာပလိုတ်စိုတ်ပါင်အာစာ ၊ ဗုဒ္ဓဝါဂှ်တံဒိုဟ်သွပ်ကျာ ၊ တဲဗြဟ္မတိ
 ရေနတိမှာ ၊ သိုက်ဗြဟ္မာန်ဟောင်လောင်ဒိုဟ်လအာ ၊ သိုသင်မဲ့မံက်ဗမံက်ယာကြာ
 ဒိုဟ်ဇူးကွာအာစာတံရောင် ၊ ဂလာန်ဂွံထပ်စုတ်ရောင် ။

ကိုန်မြိုဟ်ပဝ်ချန်

မြိုဟ်ပဝ်ချန်ဂေါင်မွဲတောင်သိုက်ဂွံ ၊ ဒကုတ်ဒမင်ပဒစာံစွံ ၊ ပိသ္မောတ်
ဍုက်ထောံမသုန်စွံကေတ် ၊ ဂြိုင်ပိုန်နာံသေတ်ဒ်ကွေတ်အာစာ ။

ကိုန်မြိုဟ်တရင်

ပိုဟိုလဝ်ဒိုဟ်မြိုဟ်တရင်ကွာ ၊ ပိစသျောန်ပြဲကိုမ္မဲကတာ ၊ ဝံမြိုဟ်တရင်
မကွေ်အညာ ၊ ပမိက်အာစာမဟာဂုရု ၊ ရပ်ဂတေက်ဂဲါဂြိုသျှော်သတြု ၊ ဗွံဒဗ္ဗ
ရုရုပေက်အာ ၊ မြိုဟ်တရင်သွတ်ဒးသ္မောတ်အာစာ ၊ ညးမ္တုပညာပြာကတ်လဝ်ရောင်

ကိုန်ဒုဟ်ဂအောင်သို

ဒုဟ်ဂအောင်သိုဟိုဟိုတံမွဲတောင် ၊ သွပ်ကျာဇာသန်ဗမံက်သုန်ထောင်
ဌာန်ပိဝံကွာသတ်အာပြရောင် ၊ သမ္ဗုင်ကျာပလိုတ်ယဲချိုတ်ဟံယောင် ၊ ဗာယပ်အဂ္ဂ
ဒဒိုက်မွဲတောင် ၊ နေရတ်သွတ်ကမ္ဘတ်ဖသျောင် ၊ သိုမသုန်ဒိုဟ်သပ်ဟံဒိုဟ်ရောင်
ဂအောင်သျှော်ရံတးညံင်မုက်ဖံ ၊ ဂြိုယသပတ်ရတ်မွဲကိုက္ခံ ၊ စးကွဟ်ခဲ ရပ်တံင်လောင်
ညံင်ဂိတုပေင်ဂွံပူဇ်သို ၊ ဂအောင်စိုပွဟ်လယှ်တိုင်တိုင် ၊ ညးဟိုပိုမိင် ဂအောင်စးချေံ
ယာံဒးမံင်ခေံတုပတ်ကွေံရ ၊ ဂအောင်သျှော်ရံင်ဇိုက်ညံင်တိဗု တုက်ဗရဲဍုင်သတ်ဝံမွဲပ
ဒိုတ်ဒုဟ်သဗ္ဗဗ္ဗးရဇာပ်တန် ။

ကိုန်ဂိတုသိုင်သို

ဂိတုသိုင်သိုတုန်ဂိတုပသတ်ခွဲသိုကထိုန်ပုဟ်ဖပ်ရဂိုန် ဂိတုမသုန်ဝံသိုင်သိုမဂး
ဗ္ဗးဒုဟ်တုကလိဂွံပိုန်ဟာန်ရ ၊ ဂိတုစဲတုဇှော်ဒဂိုန်ဘတ်ဂြိုမြေကွာသိုမာ် သိုင်သိုမဂး
နွံကိုဒုဟ်ဟံဒိုဟ်ရ

ကိုန်နာ်ဂေတ်တုန်

ကွိုပ်နာ်ဂွံနာ်ကွာ်ဗစာရဏာ (၁) ဖပ်ရဂိုန်စဲပသတ်ပြဖာ ၊ ကွိုပ်ပလိုတ်ရ
ဗတပုဗ္ဗာ ၊ ဂွံသွပ်ကျာသအးစးသမ္ဗုင်ကျာထဲ ၊ နင်ဒယိုင်ရနုဒိုဟ်အဂ္ဂ ။

(၂) ဧဋ္ဌိအသတ်ညဉ်သဝန်မဲ့တဲ ၊ ကျိပ်သွပ်ကျာရဗတသမ္ဘင်ကျာပြဲ
စးပလိုတ်သကဲဂွံဗွဲဗမံက် ၊ နင်ဒယိုင်သြိုက်နူဒိုဟ်ဗျာန် ။

(၃) ဘတ်အသုတ်ကြိုက်ကထိုက်မံက်ပကာန် ၊ ကျိပ်ဗမံက်ဟာန်ဗတဌာန်
ပလိုတ် ၊ ဂွံသမ္ဘင်ကျာစးသွပ်ကျာသိုတ် ၊ နင်ဒယိုင်အိုတ်နူဒိုဟ်ဗာယပ်

(၄) မြေကွသိုပုဟ်မာ်ကွာ်လုပ်မဲ့သာ ၊ ကျိပ်သမ္ဘင်ကျာရဗတသွပ်ကျာ
ဂွံပလိုတ်ဒးစးဗမံက်ဏာ ၊ နင်ဒယိုင်ကွာ်နူနောရတိ ။

ထစးခါကတိုင်ဂစိုတ်နာ်

ယဝ်ညးမဲ့စိဒ်တဲအိုတ် ၊ ရပ်တို့ပဝိုတ်ကျိပ်နာ်ပျိုလပ် ၊ ဗုဒ္ဓဆတ္တဝ်ပျိုလပ်ဗတ
ဗြဟ္မတိရခါပရိဟ်ဂွံ ၊ ခါကျိပ်ဗတအိုတ်သကန်ရအံ ၊ ခါဒးစးနာ်ဂြိုင်သတ်ယဲတ်
ဟိုတ်ဂ်သတ်ဂွံနာ်ကိုခါ ၊ သွောံပိုန်စရဲဂွံအာဲဗလ ၊ တိဂွံးပတိုန်ရဗတနာ်လပ်
သတ်ဂွံပဒးဗွဲဒုဟ်ဆတ္တဝ် ၊ သိုက်သိုက်သွပ်သမ္ဘိလပ်ခေံ ။

ကိုန်ဖျေဟ်ဒယိုင်သို့တုန်

ကာလဖျေကတိုင်ဒယိုင်ဂ်ကွံ ၊ ဒယိုင်ဂ်မာခါဒတုံစှ် ၊ တလသို့ချိုတ် ကောန်စ
ချိုတ်ကွံ ၊ ဟိုတ်ဂ်ဒယိုင်ပဂိုင်ပတုမ်ဖျေ ၊ ဒယိုင်ဂ်ကွံကိုစှ်သာသာ ၊ ဂွံဒ်လွတ်
ကွေတ်ညးတမ္ဘာ ။

ကိုန်ဗိုဂွံလွိုင်ဏာဒယိုင်သို့

ဒိုဟ်လွိုင်ဖျိုင်ဒယိုင်ဂ်မာ ၊ ပိုဟ်ကိုစိပင်ပိုင်ညိကွာ ၊ ဒိုဟ်ဗမံက်သွံဂွံလဝ်ဏာ
ပြဲလောန်ကွင်သွံပိုန်ဘိုက်ဂွံမြာ ၊ ဒိုဟ်အဂွံသွတ်တူဗွတ်ကွာ ၊ နောရတိသွတ်
ကမ္ဘတ်ဂွံဏာ ၊ ဒိုဟ်သွပ်ကျာဟောင်ဒိုက်လောင်သောင်ဟာ ၊ သမ္ဘင်ကျာပလိုတ်
ဒိုဟ်သတိုတ်ပြဲဗာ ၊ ဗာယပ်ဗျာန်ပိုန်ဟာန်သွောံမြာ ၊ ဒိုဟ်လဝ်ဟောင်ဒယိုင်
သောင်ဟာ ။

ကိုန်တဲသိုင်သို့ခိုဟ်ဟံ့ခိုဟ်

အဒိုတ်သိုင်သို့သုခိလာဘ । စန်ဒးဒိုက်ကွာလာဘ်မြာပွဲကြံ । အဇ္ဈာတူရ
ဗုဒ္ဓဒိုက်တံ । ကွာဒိုက်နွံလာဘ်ကြပွန် । ဂုရုလာဘ်ကြသုခညန် । တဲသိုက်ဒိုက်ကွာ
ကြသုခါတုန် । သို့သဝ်သိုင်သို့မြဲဒးဘဲဒန် । အာစာဂကန်ဒုဟ်ပါခွန်ညီ ။

ကိုန်လွေင်ဒိတ္တိသွက်ဂွံပတဲကာ

ဒိတ္တိတုန်အိုဒိုက်တံကိုကွာ । ဒိတ္တိတုန်လင်ပွက်ကိုစာ । မံက်ပိုက်ကွေံမွဲစွက်လံင်
မွဲကွာ । စကုထပ္ပသိုက်ဟံ့သေင်ဟာ । သွေဟ်မွဲပါပဗာလဝစာ । ပိကောလုဝ
ပန်တေဇကွာ । မသုန်ဂးမာပကာရုဏာ । တရဲလအိတ်ဂးဝါဏိဇ္ဇေ । သုန်ယုတ်မာပ
ကရိုန်ဒိတ္တိ । နဲသဝ်ဂွံမာသမ္ဘိကွာပညီ ။

ကိုန်ပါပဉ္စနကးသော်ကျောန်ကွီ । ဗာလဝပညီတိုန်သို့လုပ်ချင် । ဒုင်မွိုင်ခိုဟ်
ဗြိုပ်ဟုမ်ခိုဟ်ပညင် । ကောလုဝတဲဂဉဲကျောန်သုင် । ကျောန်ဂဉဲပညင်ခိုဟ်ကျင်
ဇွာပ်ရာ । တေဇတန်အံတဇ္ဇေတ်လွဲကွာ । တဇ္ဇေတ်ကွဲလွဲခိုဟ်တသေင်ဟာ
သွတရင်ခိုဟ်ပြကိုဟ်လှံဂါ । ဝံခဏ်ဟေင်ခိုဟ်သန်သေင်ဟာ । ကာရုဏာအိုတိုလို့
ခိုဟ်ကွာ । သိုင်သိုန်ကွတ်ဒးဗွတ်ကျောန်ကာ । ဝါဏိဇ္ဇသွံပဗ္ဗိကံမြာ । ပသေက်သိုပ်ပြ
သွက်ကရေဲကွာ । ဒိတ္တိတုန်ဟေင်ကရိုန်သေင်ဟာ । ဇွာပ်ကာပကျောန်
ယံကျောန်လေင်အာ । ကောန်သမ္ဘာချိုတ်ဒြပ်အိုတ်ဖြာဖြာ । ဝေင်သအးဗွးအာ
မြာပိုန်တို့ ။

ကိုန်သွက်ဂွံဗြဲပွင်တိ

ပွင်တိသွံသိုက်ဂွံမွဲတောင် । ပွဲမမံက်ရောင်တန်ဂြိုင်စိုသုန် । ပွဲစွက်ဂှ်တန် စ
ာဇှောပျုန် । ဇိုတ်ဒိတ္တိသွတ်သွေဟ်ဇိုတ်စိုတုန် । သွေဟ်ပွင်တိဒိမ္မဟိုပျုန် । အဒိုတ်
မင်တိသိုင်သို့လေင်သုန် । စန်မင်နွံဂုန်အဇ္ဈာသုန်အာ । ဗုဒ္ဓဂုရုပြုပ္ပဟာ । သို့သဝ်ရာဟု
မြိုတ်ကျုဒိဿာ । ပွင်တိဟေင်ဟံ့ခိုဟ်သေင်ဟာ । ကိုတ်မင်ပြသန်စန်စွက်ပါကွာ
တဲသိုက်ခိုဟ်ဗြဲသိုင်သို့ဘုတ်ဘာ । ပွင်တိကွာအာစာတံရောင် ။

ကောန်ဂကူတံသိုင်သို့ဘုတ်ဘာမး ၊ ပွင်တိဂပ်ဒးရဲရောင်နဲၤပွင်တိတုန်
 ဗွဲမမံက်ယဝ်ဒ်မး တန်လပ် ၁၅ ၊ ဗွဲစွက်ယဝ်ဒ်မး တန် ၂၀ ၊ ရိုဟ်ဒိတ္တိ
 မံက်စွက်တဲ ဂွံလွဟ်မံက်ကိုဒ် ၊ ဂွံလွဟ်စွက်ကိုဒ် ယဝ်ဒ်လဟ်မံက်မး နက်ကွေံနု
 ၁၅ ဂ်ရ ၊ ယဝ်ဒ်လဟ်စွက်မး နက်ကွေံနု ၂၀ ဂ်ရ ၊ သွေဟ်ဂြိုဏ်နုမး
 နက်ကွေံအ်ဗျုန် ၊ သွေမ္မဲ အဒိတ်မင်တိ ၊ သွေစာ စန်မင်တိ ၊ သွေပိ အဇ္ဈာမင်တိ
 သွေပန် ဗုဒ္ဓဝါမင်တိ ၊ သွေမသုန် ဗြဟ္မတိမင်တိ ၊ သွေတြ သိုက်မင်တိ ၊ သွေထပုံ
 သို့သင်မင်တိ ၊ သွေဒစာ ရာဟုမင်တိ ၊ သွေဒစိတ် ကိုတ်မင်တိ ၊ သွေစိုဏ်ကျူ
 ဟံ့ခိုဟ် ၊ ဗွဲစွက်ဂ် စန်ပါကွေံညိ ။

ကိုန်ဂိတုတိုပ်သုက်

ကောန်ဇုာ်သက်သိုဟ်ဒ်မ္မဲတောင် ၊ ဖပ်ရဂိုန်ရောင်ဂေါင်စဲပသ် ၊ တိုပ်သုက်
 သွက်ကျာမြာပိုန်လမာ် ၊ ဇွေအသတ်ညန်သဝန်ခပ်ပြာတ် ၊ ပလိုတ်တိုပ်သုက်
 အာယုက်ဂြိုဏ်ကွာတ် ၊ ဘတ်ဂ်ကထိုန်သမ္မုဏ်ကျာတိုန်ညာတ် ၊ မြေကွာ်သိုပုဟ်
 မာ်လုတ်ခပ်ပြာတ် ၊ ဗမံက်တိုပ်သုက်ပိုန်အာယုက်ညာတ် ၊ တိုပ်သုက်သေသတ်
 ဟိုကွာတ်လပ်ရောင် ။

ကိုန်တဲတို့

တဲတဏီအိုတံ့ကိုမ္မဲတောင် ၊ အဒိတ်ပသ်စန်ကွာ်ဇွေရောင် ၊ အဇ္ဈာမ္မဲတောင်
 ဂေါင်အသတ်စိ ၊ ဗုဒ္ဓသဝန်ဘတ်ဗျုန်ဂုရု ၊ သိုက်ဂ်မေခုတဏီအာ ၊ သို့သင်
 ကထိုန်တဏီဗိုန်ကွာ ၊ တဲအဒိတ်အိုမြေကွာ်သိုမာ ၊ စန်ပွဲပုဟ်ကွာ်အာဇ္ဈာပွဲမာ်
 ဗုဒ္ဓဝါဗိုန်ဖပ်ရဂိုန်ဗျုာ် ၊ ဂုရုလမာ်စဲပါပြီအာ ၊ ဝံတဲတဏီသမ္မိပမာ ။

ကိုန်တဂ်တဲတဏီ

တဲတဏီဗျုာ်ပကွာ်တရံ ၊ ကွးဗိုက်ရာန်ပြေင်ပြဟ်ခွေဝေင်ဒ် ၊ ဂိုင်ဒေပ်ထပ်သြန်
 ဟံ့တန်ကြန်တံ ၊ ကိုန်တဲတဏီသမ္မိလပ်အံ ။

ကိုန်တွဲဂတဝ်

တွဲဂတဝ်ကွာဟိုအာဂတ । တွဲအဒိုတ်သွတ်စဲဘတ်ဟိုဗ္ဗ । အသုက်စန္ဒြကထိုန်
အဇ္ဇာ । ပသ်မြေကွသိုရဗုဒ္ဓဝါ । ဇေန်ကိုပုဟ်ဂညိဗြဗတိကွာ । အသတ်မာ်သွတ်
သိုက်ဂတဝ်အာ । သိုသဝ်သဝန်ဗလ္လဂုဇ္ဇာ । ဣဝံတွဲကွာဂတဝ်အာရ ။

ကိုန်တဝ်တွဲဂတဝ်

တွဲဂတဝ်ဖျာ်မှတ်ကွာ်တရံ । ကွဲးဒိုက်ရာန်ပြေင်ဟံဂံဝေင်ဒံ । ဂိုင်ဒေပ်ထပ်သြန်
ဂံတန်ကြန်တံ । ကိုန်ဝံတုတ်ညင်သွံသေင်ဟာ ။

ကိုန်ဒလင်တတ်

အဒိုတ်ဗုဒ္ဓဟိုဗ္ဗတွဲစာ । ဒလင်တတ်ခိုဟ်စန်တတ်ခိုဟ်ကွာ । ဂုရုရေက်ကောံ
သိုက်ဇိုင်သွောံအာ । ဗ္ဗးဝေဒနာလာဘ်မြာဆတ္တဝ် ။

ကိုန်ရေက်သော်

ယဝ်ရေက်သော်ဗုန်ဂကန်အာစာ । စန်ဗုဒ္ဓသကဲပါကျောံတွဲစာ । တွဲအဒိုတ်
သကဲသိုတွဲအဇ္ဇာ । ဗြဗတိရသိုက်ကြသောရော । သိုတွဲမသုန်ဇွော်ဂုန်ပြာသာ
ယာံရေက်သော်သွံပိုန်ဟာန်ဂံမြာ । တလပညာသမ္ဘိကွာညိ ။

ကိုန်ရေက်သွံတဲ

ရေက်သွံတဲဂးမွဲလင်္ကာံ । သိုသဝ်ဝေင်သတိုတ်အဒိုတ်အဇ္ဇာ । ရေက်သွံတဲကို
ကျာ်သြိုလီအာ । စန်ဗုဒ္ဓဂိုဗြဗတိကွာ । သိုက်မွဲပြသန်တွဲပန်ဝံမာ । ရေက်သွံတဲကွာ
ကျာ်သြိုဗြာဟ္မာ । တလပညာသမ္ဘိကွာညိ ။

ကိုန်ကတ်ဗောန်

ကတ်ဗောန်ဂိုဟိုတွဲဂတ । အဒိုတ်သိုက်ကတ်ဆမဇ္ဈိဗ္ဗ । ဗြဗတိမွဲကတ်ပြညာဏ
စန်အဇ္ဇာလဝ်သိုသဝ်ဗုဒ္ဓ । ကတ်ဒိုက်ယဲခိုဟ်မွဲဇဏ္ဍာန် । ဒစာံမက်စွက်ဒုဟ်သေက်ဟိုဗ္ဗ

ယဝ်ကတ်ဂွန်ကွာဒးဒိုက်အာရ ၊ မံက်စွက်စိုပ်နိကွးဒးဒန်ပွ ၊ စိုပ်မံက်စွက်ရ
ကတ်စမွဲတန် ၊ အစာသိုကွးမဒးဘဲဒန် ၊ သီဗပေင်ရဒးမိမ္မဉ် ၊ ကိုဝေင်ဇွပ်တန်
ဒုဟ်ကတ်ဂွန်ရောင် ။

ကိုန်တဲဇိုက်ဗု

တဲဇိုက်ဗုဟိုဟံမွဲတောင် ၊ အဒိုတ်ဇိုက်ဗုသိုက်တုင်မရောင် ၊ စန်ဒြာတ်
မွဲတောင်ဗုဒ္ဓဂေါင်ရတ် ၊ တဲအဇ္ဈာဗိုန်မှတ်ပွါန်အဆတ် ၊ တဲသိုသပ်ညီသိုဖရိသုတ်
ဗြဲဗတိန်ပေါ်ဟင်ပေင်ကွတ် ၊ ရံင်တဲဒးဗွတ်တိုလွီသုတ်ပ ။

ကိုန်တဲဟဂပ်ပတိတ်ဒြပ်

တဲအဒိုတ်ရသံပတိတ်ပေါ် ၊ စန်ယိုက်ဂိုင်ပေါ်ပစောပ်ကိုညး ၊ ပသဲအဇ္ဈာ
ပဏာသမ္ဘိ ၊ ဗြဲဗတိအိုမတ်ပကိုညး ၊ သိုက်ပတိတ်ပွန်ထပ်ဩန်ဗဲး ၊ သိုသပ်
ရန်ပြေင်ဝေင်ပကိုညး ၊ သပ်ဝံမဂးမွဲဝေင်တူရ ၊ တဲအဒိုတ်သံပွါန်ဩာံသိုတူ
စန်ဗိုက်ယာတ်အိုဒုဟ်ဂိုင်ပူဆာ ၊ အဇ္ဈာဒါတ်လွဟ်ဒိုလေင်ဖြာဖြာ ၊ ဝေင်ညီမွဲတံ
ပသပ်သာ ၊ သဂံဝေင်မဂးဂတခိုဟ်အာ ၊ သပ်ဝံတုန်ကွာဟိုဟံအာရောင် ။

ကိုန်တဲဂပ်ရန်ဒြပ်

အဒိုတ်ဩာံရန်စန်ရန်ယာတ်ကွာ ၊ ရန်တိအဇ္ဈာဗုဒ္ဓဝါကွးဒိုက် ၊ ဗြဲဗတိ
သုတ်ရန်မတ်မနိက် ၊ သိုက်သုတ်ရန်ထပ်ဟိုလပ်ပမိက် ၊ သိုသပ်ရန်ဉ်ရန်ဖျ
ညံင်ပိက် ၊ တဲခိုဟ်ထမိက်သိုက်ဟိုပကာန်ရောင် ။

ကိုန်မြိုတ်ကျု

တဲမြိုတ်ကျုဟိုဟံမွဲတောင် ၊ တဲဒတ္ထိရောင်မွဲတောင်ဟိုအာ ၊ တဲအဒိုတ်ဂှ်
ဒတ္ထိစာ ၊ စန်စိုပ်ညာတ်စိုက်ကွာတ်အဇ္ဈာ ၊ ဒစိတ်ဗုဒ္ဓအဇ္ဈာဂုရ ၊ တဲသိုက်တုန်ဂှ်
ထပ်မေရ ၊ သိုသပ်တရ်ဒိုမြိုတ်ကျု ၊ ကွာ်တိုက်သိုက်ဉ်စက်လင်သတြ ၊ ပြေင်ကောန်
ဒးဩာံကွာဲမွဲဇကု ၊ ဒတ္ထိမြိုတ်ကျုဇကုသကန်မှာ ။

တုံ့မြိုက်ကျွန်ကွာကြတိုက် ၊ ချိုက်ရှင်ကွင်ကွောံစီဒဲးဘဲသတြရောင် ၊ ပြင်ဝိဝါဟ
ဒဲးကွဲဒ်ရောင် ၊ ပမဇ္ဈိသအာင်လေဝ်ဝေင်ပါညိ ။

ကိုန်ဗီလာ

ဂတဝံပညိဒိတ္ထိဗီလာ ၊ အဒိုတ်တရစန်သွပ်နကွာ ၊ ဒိတ္ထိဒစံဝေင်သွာံအဇ္ဇာ
ဗုဒ္ဓထပှ်ဂုရုစာ ၊ သိုက်ဒစိတ်ဝေင်သိုသဝ်စှ်ကွာ ၊ တုံဒိတ္ထိကွာဗီလာဝေင်ညိ၊ ယံဒဲး
ဗီလာအစာဟိုဗျိ ၊ သိုင်သိုယဲတ်ကွာ်တရံမြိ ၊ လပကွောန်ညိဝေင်ညိဇှပ်ကာ ။
ဒဲးတုံဗီလာမဂးပကာဝါမဇ္ဈိ ၊ သိုင်သိုဌာန်ဒ်ယဲ ၊ ကွာ်တရဒဲးမြိထဒိုရောင်
ဇှပ်ကာဝေင်ကွေံညိ ။

ကိုန်ကာကာပ်

ဂတဝံကိုကာကာပ်ဟိုအာ ၊ ဖပ်ရဂိုန်စဲမသုန်ထဲဏာ ၊ ပသ်ဇှ်အတရ
သေင်ဟာ ၊ အသတ်သဝန်မွဲတန်ဝေင်ကွာ ၊ ဘတ်အသုတ်ပညိဝေင်ဒိတ္ထိဇာ
မြေက္ကသိုဗိုန်ကထိုန်ပိကွာ ၊ ပုဟ်ကီမာ်ဍုန်ဒိတ္ထိပန်မြာ ၊ ကာကာပ်ဒဲးလေင်သ
အဲးဖြာဖြာ ၊ တိုက္ခဟံဉာတ်တိုဗြာတ်ဩဲအာ ၊ ဇိက်ဗူဩဲသြဲပြေင်ကောန်ကွဲခြာ
လုပ်ဂြိုပ်သကန်နီကွောံစီဗြဲအာ ၊ ဟိုတ်ဂိုက်ဝေင်ကာကာပ်သေင်ဟာ ။

ဒဲးတုံကာကာပ်မဂး ဇှပ်ကာကောန်ဒ်လေင် ၊ တိုက္ခဟံဉာတ်တိုဗြာတ် လေင်ဩဲ
၊ ဇိက်ဗူဩဲသြဲပြေင်ကောန်ကွဲ ၊ လုပ်ဂြိုပ်ဆိုဘဲသတြကွောံဉာ်ဗြဲရောင်

ကိုန်ဒဿကြိုတ်

ဒဿကြိုတ်ဂတတံအာ ၊ အဒိုတ်မွဲကွာစန်ပန်ဌာန ၊ အဇ္ဇာဗ်ပတိတ်ဒစိတ်ဗုဒ္ဓ
ဂုရုတရသိုက်ပိစဗ္ဗ ၊ သိုသဝ်ထပှ်ဒိတ္ထိဂှ်ရ ၊ ဒဿကြိုတ်ဟေင်ဇှပ်ကာဝေင်ဗ္ဗ
ပတဲကာလေင်ရဝေင်ညိပခွန် ။

ကိုန်ဂွဲရိုတ်

ဒဲးဂွဲရိုတ်ရဂတဟိုဗ္ဗန် ၊ ဗွဲမမံက်ကွာစှ်စာစှ်ပန် ၊ ဇာပန်ဒစံဂါလုပ်တန်တန်

ဗွဲစွက်ဂ်ပိထပ္ပုန် ၊ ဒစိတ်စိပ်္ပရိုက်ဂညိပတန် ၊ ဒိတ္ထိဂ္ဂိုက်ပြင်ကောန် အိုတ်သကန်
 ၊ သိုင်သို့တူအာဇ္ဇာပကာဝေင်ခွန် ၊ အစာဂကန်ဒုဟ်ဇွော်သန်ရောင်

ကိုန်တဒ္ဓါတ်

ဒိတ္ထိတဒ္ဓါတ်စိုတ်ဟိုဂတ ၊ စဲသဝန်အိုမြေက္ကသိုဗ္ဗ ၊ ဒိတ္ထိထပ္ပသုတ်ဝေင်ပြဟ်ရ
 ပသ်ဇှေဗျံမာ်ဒစံဂျ ၊ အသတ်ဘတ်ပုဟ်ဒစိတ်ဒုဟ်ဟိုဗ္ဗ ၊ အသုတ်ကထိုန်
 ဖပ်ရဂိုန်ရ ၊ ဒိတ္ထိစိုတ်ဒးတဒ္ဓါတ်ဗ္ဗ ၊ ပကာအိုတ်ဒဲဂြိုက်ကိုဘဲလူ ၊ ဘဲဂတးဗျံ
 ဘဲကျံဘဲကွ ၊ ယဝ်ဟွံဝေင်ရဒုဟ်ဘဲပလေင် ၊ စိုစာစိုပန်တဲစန်ပပေင် ၊ သိုင်သို့
 ညးမွေင်သိုင်ဇြပ်လေင်အာ ၊ ဇိက်ဗူသွံတြာ်ပြင်ကောန်ကွဲအာ ၊ လုပ်ဂြိုပ်သကန်နီ
 ကွောံစီဗြဲအာ ၊ တဲစန်ပပေင်ကွောန်ကာလေင်အာ ၊ ဇွပ်တဂ်ကာဝေင်အာတို့
 ဒးကာတဒိတ်မဂး ပကာဝါမဇ္ဈိလေင်ဒိုက်ချိုတ်ဒ်ဒးဘဲဒန်ယဲဒိုက်ဂြိုက်ရ

ကိုန်ပြာပ်ဗဒါ

ပြာပ်ဗဒါရဂတဟိုကို ၊ စဲသဝန်ကိုသိုမြေက္ကသို ၊ ဗြဲဗတိယးသို့သဝ်ဂးကို
 ဒးပြာပ်ဗဒါတဲစာဝံအို ၊ ပသ်ဘတ်အိုပုဟ်ဂးကိုကွာ ၊ ဗုဒ္ဓသိုက်သကဲဒးဒုဟ်တဲ
 စာ ၊ ဇှေဗျံမာ်ဗုန်အိုတ်စန္ဒြာ ၊ အသတ်ကထိုန်ဖပ်ရဂိုန်နာ ၊ ရာဟုဝေင်ထဲ
 သိုတဲအဇ္ဇာ ၊ ယံဒွံဒးဗိုန်ကိုန်ပြာပ်ဗဒါ ၊ ကွာ်တိုက်ချိုက်ဂြိုက်ဒက်ချင်သိုင်ဘာ
 သိုင်သို့ဇိက်ဗူဝိဝါဟကွာ ၊ ဒ်လေင်စုတိအမူမြိပါ ၊ ပြာပ်ဗဒါဟေင်သုတ်ဝေင်ဇွပ်ကာ
 တလပညာသမ္ဘိကွာညိ ။

ကိုန်မြိုတ်ဓဇိုက်

မြိုတ်ဓဇိုက်ပညိဒိတ္ထိဂးမာ ၊ အဒိုတ်ဒစံစန်ဂါပိကွာ ၊ အဇ္ဇာထပ္ပဗုဒ္ဓဂ်စာ
 ဗြဲဗတိပန်သိုက်မဲ့ပတန်ကွာ ၊ သို့သဝ်မသုန်ဇွော်ဂုန်ပြာသာ ၊ မြိုတ်ဓဇိုက်ပညိ
 ဒိတ္ထိဂးမာ ၊ မူးသုတ်ပတဲကာပိုန်ဂုံမြာရောင် ။

ဒးမြိုတ်ဓဇိုက်မဂး ပတဲကာဒ်ညင်စိုတ် ဘဲသတြုထဒိုဟဲ့ရ ။

ကိုန်တဲမိတ်

တဲဒ်မိတ်အိုတံ့ကိုမဲ့တောင် ၊ မိတ်အဒိတ်စိဗြဲတိရောင် ၊ စန်ဗုဒ္ဓဂေါင်
မိတ်ရောင်ဇာတိ ၊ အဇ္ဇာကိုသိုက်ဗျိုက်ပင်ဟိရိ ၊ ရာဟုသို့သပ်မိတ်နူကပ်ပိ
တဲဒ်မိတ်စိဒိတံ့ရောင် ။

ကိုန်တဲသတြ

တဲသတြဂံညွန်မဲ့တောင် ၊ တဲအဒိတ်ရောင်ဂေါင်တဲအဇ္ဇာ ၊ စန်ဗြဲတိသတြမြိပါ
သိုက်သို့သပ်ဟောင်သတြသေင်ဟာ ၊ ဗုဒ္ဓရာဟုသတြဖြာဖြာ ၊ ဝံဒ်မဲ့သုတ်သတြ
သေင်ဟာ ၊ တလပညာဿန္တိကွာညိ ။

ကိုန်ဖြိုဟ်ချင်ဖြိုဟ်ကွာန်

ဖြိုဟ်ချင်ဖြိုဟ်ကွာန်ဖြိုဟ်ဒပ်ပွာန်ကွာ ၊ ဇေမိုင်အနာံဟတ်ဗျာံတဲမာ ၊ ပိပမင်ရ
ဒစာံစအာ ၊ သေ့မဲ့ယုတ်မာစာဇွောံသွောဲလး ၊ ပိပွာန်လဟဲပန်ပြဲဇွေး ၊ ဖြိုဟ်မသုန်
သအးစိုတ်ဗျိုန်ဒေးသွတ် ၊ တရဲလာဘထပ်ဆဗ္ဗတ် ၊ သုန်ဟံ့ခိုဟ်ဟောင်မွဲဝေင်အဆတ်
ပန်ကွင်သုတ်ပွန်ဒဒိုက်လောန်သွတ် ၊ ဒပ်ဂိုင်လောန်ဗ္ဗတ်ချိုတ်ဖတ်တ်ဟောင် ၊ အတုံ
ဇွောံမာန်စးစိုတ်ဟံ့လးလေင် ၊ ဇွောံမဂးကျအာညးရောင် ၊ မုက်ဇွောံဇွေးဂြိုင်
စိုတ်ခိုင်သတးသတောင် ၊ ချတ်ဒပ်ဇွောံဟောင်စိုတ်ဗျိုန်သေင်ဟာ ၊ ဒပ်ချင်ကွာန်အို
ဖြိုဟ်ပကိုမှာ ၊ တသိုက်ဂံမြာအစာဟိုပညျင် ။

ကိုန်ဒဂေတ်လိုက်

ဒဂေတ်လိုက်ကိုသုတ်ပိုဟိုပညျင် ၊ ကာလတောံပုင်ပလင်ဂံ့က် ၊ ပုင်ဟာပ်
လမံက်သွေဟ်လှက်မဲ့တန် ၊ ပဂိုင်စုတ်ဆာဲမဲ့တမာဲပွန် ၊ ဆစရုမ်ဂပ်စုတ်ပညပ်
မဲ့တန် ၊ ဇေဗြဲဆတ်ဂွံစတ်ပိုန်အောန် ၊ ခုင်နင်သွင်ဂိုင်ပကြာတ်ဇိုင်ပွန် ၊ ခုင်သွေဟ်
ကြာတ်ဇိုင်ပဂိုင်ပလန် ၊ ဂြိုက်ယာတ်ပသွံဖယာတ်ဗြဲပွန် ၊ ထမိုင်ဒက်တဲကြဲထဲပလန်
ယာတ်ထမိုင်ပွန်ဟတန်ဒက်ဂိုင် ၊ ပဂီဇုက်တောင်ဒလေင်ပဂွန် ၊ ဗြဟာပ်ပုင်မံက်

ပဆင်လုပ်ဉ်း ၊ ကမိုဉ်းပုန်စပုန်အောက်ရောင် ၊ တူထဝါပြတိက်တဲတောင်
ယာတ်လးသာလင်ဂပ်တိက်ရောင် ၊ သွက်ချပ်လင်ယာတ်လင်ဒေသောင်၊ ချ်နှင်
သွင်ရပ်ကီတဲရောင် ၊ ဟိုအရောင်ညးပုန်စူးဒြပ်ယောင် ၊ ဒးဂရိုဟ်ပညိညးမွဲသီရောင်
သဒးကွေလက်ပညိကမိဟံယောင် ၊ ပုန်ဘိုက်ဟတ်ဉ်းဒုဟ်ဒွေသန်ရောင် ၊ ပလီပလန်
ဟိုဉ်းမွဲတောင် ၊ ကျ်သြီယုတ်သန်ပုန်ဘိုက်အောက်ရောင် ၊ ဇုတ်ဇုတ်ပြဒေသောင်
တိက်ဟံကြာတ်ဇိုင်ဒိုက်ဂြိုင်တောင် ၊ တိက်ကွပ်သွင်ကျာဏာဒ်လမောင် ၊ ဟံကွပ်
ပညိဟံလင်မက်ရောင် ၊ ကျ်သြီပင်ယုတ်ကွန်ဟတ်မွဲတောင် ၊ သော်ဂြိုင်ဇုတ်
ဟရက်ပုန်ယောင် ၊ ယာ်သွံတောံပုန်ဒုတ်စဲရောင် ၊ ဒိုက်ဂြိုင်တောင်ရောင်အာစာကး
မွဲတံပွဲလိုက်ဒိုက်သိုက်ဗူး ၊ ဇှော်ဝေင်ဒိုက်သဒးတဲသွေံဗူးရောင်

ကိုန်မြို့ဟ်

ဇှော်မိဉ်း ဇာဟတ်မွဲမိဟ်ပကိုသိုညိ ၊ မက်ဇာဟတ်ဂြိုင်ဒုသတ် ၊ ကျောန်စုံပုန်
စိုတ်စိုတ်လဂူ ၊ ဟံတူဟတ်ကမတ်ဟံတိုန် ၊ ပြိုဟ်မသုန်ဗိုန်နံပုန်သတ် ၊ မူးကျောန်မညိ

ကိုန်မြို့ဟ်ဇင်ဟာပ်ပုင်

ဇှော်ဇင်ပုင် မွဲဟတ်ပညင်ပညိပိလဟ်ဂြိုင် ၊ မက်ဇာမိဟ်စိဒုမဟာဇာလဟ်
သွတ် ၊ ဇင်ဟာပ်ပုင်ပုန်ဟာန်ကွင်စိုပ် ၊ ကြိုပ်ယသပတ်ပြိုဟ်မသုန်သွတ်
သွေံတံဇင်ပုင်ဂြိုင်ဂိုင်သမ္မိညိ ။

ကိုန်သွေံဟဂပ်တီဗိုင်သို

ဗမံက်သိုရ သွေံတောံသွံပတီဒုမိ ၊ သမ္မင်ကျာသိုပတီညိသွတ် ၊ သတ်ဇုတ်
ဇဲဟေင်သွင်ကျာလှိုင် ၊ ကွန်ပလိုတ်အိုဒိုဟ်ကိုဝေင် ၊ ယာ်ဟံဇှော်ဝေင်ကသုကွေင်
သိုက်တိုင်ဒးဒိုက်ညိ ။

ကိုန်တွံဆုဂပ်တီဗိုင်သို

ဗမံက်ပြာတ်ပြ ဗိတ်ဇုသန်ပလိုတ်ဌာန်ဗဒပ် ၊ သမ္မင်ကျာကြက်ထပ်

သွပ်ကျာတလဲ ၊ တီတဲသိုင်သို့ဗာယပ်စုန္ဒရိုက် ၊ သဘိက်အဂ္ဂဲနဲမဂညိ ၊ ပွဟ်နေရတိ
ဒမ္မိကိုတိုသိုက်တို့ကပ် ။

ကိုန်ပရေင်နူကွာဟွံတိုန်သို့တို

နူကွာဟွံတိုန်သို့ဌာန် ၊ ဂလာန်အာစာတံဗကန် ၊ ချူဖျက်ချ်စလန်
ပိတန်ကိုဒက်မွေံတို့န် ၊ ပါင်တရင်မဟိန်ဗိန်ပန်ဇလထပ်ဏာင် ၊ နင်တမ်မဂေါင်သာင်
ချ်လောင်ထိုမြမောင် ၊ ဖုန်သဗ္ဗိဂ္ဂိသကပ်လးလပ်မမူကွပ် ၊ ဗွဲဒိုဟ်ဗမံက်ဆတ္တင်
ကိုလောင်ကျပ်စပ်သင် ၊ ဗွဲဒိုဟ်သမ္ပင်ကျာကွပ်ဂြင်လောင်မိကိုမ ၊ ဗွဲဒိုဟ်ပလိုတ်ရ
ကိုလောင်ဘုမ္မဇီ ၊ ဗွဲဒိုဟ်သွပ်ကျာအိုကိုလောင်တွသို့အံ ၊ ဒယိုင်ပန်ပွေန်ပွာင်သွ
ကာလဂ်ဒြပ်စတန် ၊ မိင်ဟာနဲတပ်ဝန်သွက်ဇန်ပွဲလောက ၊ ကိုန်ဂွံနူတမ္ဘာ
အာစာတံတုံစွံလပ်ရောင် ။

ကိုန်တဲတိုန်သို့

အဒိုတ်တိုန်သို့သွတ်ကျပ်ရတ်ကိုပတိုန်ကွာ ၊ သကပ်ဂ္ဂိကိုပတိုန်ကွာခါဂ်ဒိုတဲစန်
အဇ္ဈာယပ်တိုန်ပွန်ထပ်ဩန်ပတိုန်ကွာရောင် ၊ စဟပ်တဲဒိုရဗုဒ္ဓတုံဟွံယောင်
မြမောင်စပ်သွရောင်မွဲတောင်တဲပြဗတိ ၊ တဲသိုက်ယပ်တိုန်သို့မိမကိုတိုန်ကွာ
သို့သပ်လပတိုန် တိုင်ကိုန်ဟောရာ ၊ တိုန်သို့သို့ဒးတူဒးဩဒ်နူမိမစာ ၊ သေက်ဇီ
ဒိုကယျာန်ဒးတုန်သို့ရင်ဌာန်စာ ၊ လွေင်ကိုန်တိုန်သို့ပွန်စီဇန်ညင်သောင်သွာ ၊ မြိုတ်
ဇေက်ဂွံမြာန်မိတ်သွဲဟပါမြိ ၊ ဝံရကိုန်တိုန်သို့သမ္ပိညိလပမ္မာ ။

ကိုန်တိုန်သို့တိုစွောန်ထွးဒွဲစွံဒြပ်

တိုန်သို့တမိအဂ္ဂိသျှဩဩံ ၊ ဗမံက်စွံကွာထဗျိုင်တုမာ ၊ အဂ္ဂဏာပညာင်
သမ္ပင်ကျာတုံ ၊ ဓရီသကပ်ပလိုတ်လပ်ပွန် ၊ ပညာသိပ်ဇွဲသွေတ်ဗိုက်သကံ
အိုတ်တုံညးဟိုထိုင်သးတ် ၊ ဇ္ဈာန်ပညာင်လပ်ပုင်ကလောံ ၊ သွပ်ကျာကေတ်နင်
ကျသင်စွံ ၊ ဗာယပ်တုန်သွံပက်ချ်စွံလပ် ၊ ပိုန်ဟာန်ဇွော်မောင်ဝံလပ်ဒေါင်သို့

ပြင်ဌာသက်လက်ဒက်လင်သွင်သို့ ၊ သွေဟ်ပိန်ဣဒ္ဓိရတ်ပိဂုံယိုက် ၊ ဂုံဒ်တသျှိုက်
သိုက်တို့ကင်ရောင် ။

ကိုန်ဒယိုင်သို့

စုံဒယိုင်သွတ်ဗမံက်ယင်သွတ် ၊ ဩရတ်လင်စိအဂ္ဂသွတ်စိ ၊ သိုကမ္ဘတ်ကျင်
သမ္ဘင်ကျာချိုတ် ၊ နေရတ်သွတ်ဩရတ်ဗိုက်သကံ ၊ သိုက်လံခိုတ်အိုတ်သွတ်စုံ
ပလိုတ် ၊ အိုတ်လာဘ်သကာဂုံဟောင်ဇာတိ

ကိုန်ညာတ်နိမိတ်ဟုံခိုတ်

ဆမက္ခာတ်တိတ်ညာတ်နိမိတ်က္ခာတ် ၊ ညာတ်ညးမချိုတ်ညာတ်မှိုတ်ကျိပ်ပိုတ်
ဟိုတ်ဇွေလအိတ်ညာတ်မိတ်ညာတ်ကျွေ ၊ ဇြဲမာကြတ်ညာတ်မှတ်ပအာ
ယံအာဒးလင်ဟုံဒေါဟုံအောင် ၊ လင်ရောင်သင်ဟာပါဘဲဂစိုတ် ။

ကိုန်ညာတ်နိမိတ်ခိုတ်

တိတ်နူသိုတုန်ညာတ်ဖျန်ကလောံ ၊ ဂုံလာဘ်မပြညာတ်ပြင်ဇွေဝဲ ၊ ညာတ်ဘဲ
တိတ်ကျင်နင်သိုဂုံညာတ် ၊ ညာတ်ကခတ်ဌာဗမ်ကောန် ၊ တွေင်လောန်သေသာတ်
ယံအာဂုံညာတ် ၊ က္ခာတ်တရသွံဂုံလာဘ်မပြ ။

ကိုန်ဗြဲဂူ

တုန်သက္ကရာဇ်ညာတ်ဇိုတ်ကျွေပိ ၊ စကိုပိသွတ်သျှေမွဲယင်သဒ် ၊ စ်နဂးဟောင်
ဟသောင်မသုန် ၊ သေဟ်စာပန်နပိနဂးလင် ၊ ကိုန်ဗဝင်ဂုဏ်ယင်ရေညေသုန် ၊ ဝုန်
ကဒါတ်ကွဲ ၊ ပွဲကိုသွာံဂုံပြဟ်ဌာလင်ရ

ကိုန်ထအဟ်

ထအ်ဗမံက်စံက်ဂါအာသွံ ဂုံလာဘ်မပြ ၊ ထအ်အဂ္ဂဒွာတ်ပမတ် ၊ တူဗုတ်သွာ်

ထအ်ဂးမာ ၊ ဒိုဟ်သမ္ဗုဒ္ဓကျာ်ဂံၤမ္ၤဖူး ၊ နေရတိသ္တုးညးထအ်သုတ် ၊ မွဲသတြဲဝဲ
ထအ်မခိုဟ် ဒိုဟ်ပလိုတ်အ်လဘ်ဃ်ဃိုပ်တဲ ၊ ဗာယပ်မပြဲညးမဲ့ထအ် ၊ လဘ်ကတိ
ဒ်ကွာ်ဗွဲဒိုဟ်သုတ်ကျာ် ၊ ထအ်တုန်မာလဘ်သကာဂံၤ ၊ ဒိုဟ်ဗုဒ္ဓသန်သံထအ်
ဂံၤမိင်လဘ်သုတ်ဃိုပ်တဲ ၊ ထအ်သုတ်ကိုဓာတ်လိပျီသုတ် ၊ သိုၣ်ဖလုတ်ဒဲလတူအမဲ့
ညးမဲ့ထအ်လဘ်ကွာ်ဒ်ကွာ် ၊ ထအ်ဂံၤသံသေဝံဝေင်ပါ ၊ ဇွာ်ဒွဲအရာကွံကို
ဂွန်အာ ၊ ဒိုတ်ဟောရာၣ်ကျဲထအ်မဲ့ ။

ကိုန်ဂရီဗြ

အတးတိုန်တဲစိနကြိသမ္ဘိလင်ကွာ် ၊ ဂရီဗြဗမံက်အိုဩသ္တုဂြိုဩကိုယဲဒိုက်
ဂရီဗြအဂ္ဂေဒုန်အိုတ်ဒဲစိ ၊ သမ္ဗုဒ္ဓကျာ်ဗြဂြိုဩစိနေရတိပွာန်စိုပ်ဟပိုတ် ၊ ဂရီဗြပလိုတ်
ဂစိုတ်ရေင်သကံ ။

ကိုန်ကွာ်တရရံင်မူစိလံစိုပ်

တြဲကွာ်တရံ ဗြဗကံကရောံ မူပယာမ်စိုပ် ၊ ရပ်ဗုင်ရပ်ကွီုပ် စိုပ်ရအာရံင်
ကလေင်ဒိုင်ဌာန် ၊ ရပ်ကတောဝ်စိ ညိဟံဂွံစံ တရအဓာန် ၊ ကံတဲမဲ့ဟာန်
ဌာန်ဒေါင်တရံ လံညိစိုပ် ၊ ရပ်ဗုင်ဟံ ပြဟ်တောံလပ်ပုင် စိုပ်ကွာ်တဲရံ၊ ယပ်ရပ်အင်
စိုပ်ကွာ်တဲရံ လပဒက်စိုတ် ၊ ရပ်ကွံင်ဇိုင်ပကာန် ဌာန်ဒေါင်တရံ လံညိစိုတ်
ဗလာကာဗိုတ် ဆေ့စိုတ်ရပ် ချပ်ဟိုကိုရံ ။

ภาคผนวก ข

รูปภาพ โจ้งหนะ และพิธีกรรม

ภาพที่ ๑-๒ ศพผู้ตายที่วางบนแคร่วางศพ (โจ้งแหนะ)

ภาพที่ ๓-๔ ชุดหม้อหุงอาหาร (โป้ดตุลเปิงพะ) กระบุงวิญญาณใส่ของใช้ของศพผู้ตาย (แหนะจู้ดเกริบหนีซ้อด)

ภาพที่ ๕-๖ เจ้าหน้าที่พร้อมผู้ช่วย ช่วยกันมัดศพผู้ตายพร้อมเสื่อกก

ภาพที่ ๗-๘ ลูกหลานเตรียมยกศพผู้ตาย และแคร่วางศพ (โจ้งแหนะ) ลงจากบ้าน
ลูกหลานยกศพผู้ตายลงจากบ้าน เดินทางทางบันไดฝึที่เจ้าหน้าที่เตรียมไว้

ภาพที่ ๙-๑๐ เหน้าล้างบ้านและกวาดทำความสะอาดบ้านตามหลังศพผู้ตายที่ยกออกมา ลูกคนเล็กมีหน้าที่อุ้มกระบุงวิญญาณของผู้ตาย

ภาพที่ ๑๑-๑๒ พระสงฆ์ผู้ตายเดินนำออกจากบ้าน พร้อมบุตรธิดาและญาติ ๆ
เดินส่งศพผู้ตายเข้าวัดลูก ๆ ช่วยกันนำสิ่งของ ๆ ผู้ตายออกจากบ้าน มาตั้งบำเพ็ญกุศลที่วัด

บรรณานุกรม

๑. ภาษาบาลี-ไทย:

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กรมศิลปากร. ไตรภูมิภคฉบับถอดความ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๕๕.

คัมภีร์ใบลานมอญของวัดคงคาราม จ. ราชบุรี. คัมภีร์กาละกาฬี. แปลโดย พระมหาจรัญ ญาณจารี จวน เครือวิชฌาจารย์. วิธีชีวิตชาวมอญ. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๓๗.

ชมรมเยาวชนมอญกรุงเทพ. จดหมายเหตุชาวไทยเชื้อสายมอญ บำเพ็ญกุศลถวายสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ตามลัทธิธรรมเนียมมอญ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลาคม, ๒๕๕๑.

พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท ธนธการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๓.

พระไพศาล วิสาโล. ระลึกถึงความตายสายนัก. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: แคนนากราฟฟิค, ๒๕๕๒.

พระมหาจรัญ จอกสมุท. รามัญรักษ์. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเทคโนโลยีชั่น แอนด์ แอดเวอร์ไทซิ่ง _____ . คัมภีร์กาละกาฬี (พิธีศพมอญ). (แปล). ใบลานโบราณ, ๒๕๔๑.

พระมหาช่วง โชติปาโล. วัฒนธรรมประเพณีมอญ. อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูปฐมธรรมโชติ (บุญไทย โชติปาโล). กรุงเทพมหานคร: บริษัทเทคโนโลยีชั่น แอนด์ แอดเวอร์ไทซิ่ง จำกัด, ๒๕๔๐.

พิศาล บุญผูก. ประเพณีการทำศพมอญ. จดหมายเหตุชาวไทยเชื้อสายมอญ บำเพ็ญกุศลถวายสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ตามลัทธิธรรมเนียมมอญ. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลาคม, ๒๕๕๑.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. **บทนำพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์**.

พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๓๙.

ศูนย์ภูมิภาคโบราณคดีและวิจิตรศิลป์ในองค์การรัฐมนตรีศึกษาแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.

พระอาจารย์อะเฟะเทพกวีศรีรามัญ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์ลิซซิ่ง จำกัด, ๒๕๕๘.

องค์ บรรจุน. **วัฒนธรรมสองฝั่งน้ำ. หนังสือที่ระลึกครบรอบ ๒๐๐ ปี ปทุมธานี**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์ลิซซิ่ง จำกัด, ๒๕๕๘.

(๒) วิทยานิพนธ์:

เกตุอัมพร ชื่นอินทร์งาม. “การศึกษาพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายของชาวมอญเกาะเกร็ด”.

วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๐.

นางสาวพรพรรณ เลหาศิรินาถ. “ความสำคัญของมอญ พม่า และสุโขทัย ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐”. **ศิลปะศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๙.

พระครูปลัดสุพรรณ สันทรักษ์. “แนวทางการพัฒนาเครือข่ายชุมชนผ่านพิธีศพของชาวมอญ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์ มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๓.

สุภาพร มากแจ้ง. “การศึกษาวิถีชีวิตของชาวมอญบางขุนเทียน “วัดบางกระดี่”. **งานวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๔๐.

อรสา เงินฉาย. “การศึกษาสภาพวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด **สารนิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย)**. (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย: ศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๐.

(๓) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

สุรินทร์ ทัพรอด. **พิธีกรรมการจัดงานศพ (เผ่าช้าง) กลุ่มชาติพันธุ์มอญ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.sac.or.th/databases/ethnic-groups/ethnicVideo/9> [๑ ก.พ. ๒๕๖๐].

เรื่องเล่า ภาพเก่า ในอดีตราชบุรี. **พิธีศพชาวมอญ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.facebook.com/Ratchabui/posts/449101935254642:0> [๑ ก.พ. ๒๕๖๐].

มะลิวัลย์ เจิมจ่อหอ. **ประเพณีการทำศพ**. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://kumaliwan2.blogspot.com/2013_03_01_archive.html [๑ ก.พ. ๒๕๖๐].

ภูมิปัญญาไทยรามัญ. **ด้านคติความเชื่อ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://oknation.nationtv.tv/blog/notredame/2009/01/12/entry-7> [๑ ก.พ. ๒๕๖๐].

ลานพุทธศาสนา. **พุทธประวัติ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.larnbuddhism.com/puttaprawat/tassaru/29.html> [๑๓พ.ย.๒๕๕๘].

สุรินทร์ ทับรอด. **พิธีกรรมการจัดงานศพ (เผะซ่าง) กลุ่มชาติพันธุ์มอญ**. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.sac.or.th/databases/ethnic-groups/ethnicVideo/9> [๑ ก.พ. ๒๕๖๐].

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	: พระครูโสภณธนสาร [สมบัตร อุชฺจาโร (เตียเป็น)]
ว/ ด/ ป เกิด	: ๑๕ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๑๘
สถานที่เกิด	: กรุงเทพมหานคร
การศึกษา	: น.ธ.เอก ปี พ.ศ. ๒๕๔๓ สำนักเรียน เขตบางขุนเทียน : ป.บส. รุ่นที่ ๙, พธ.บ. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา รุ่นที่ ๖๒ วิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม
ประสบการณ์การทำงาน	: ๑-๒ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๔๔ ได้ผ่านการอบรมหลักสูตรโครงการพัฒนา จริยธรรมและสร้างค่านิยมทางศาสนา : ๑๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ รับการแต่งตั้งเป็นครูสอนปริยัติธรรม : ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๖ ผ่านการอบรมพระนักเทศน์ ของคณะสงฆ์ หนกลางและหนใต้ : ๑๓-๑๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๘ ผ่านหลักสูตร พระสงฆ์ผู้นำการพัฒนา สังคมไทยที่ยั่งยืน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์สำนักเสริมศึกษาและ บริการสังคม : ๑๖-๒๗ มกราคม พ.ศ.๒๕๔๙ ได้ผ่านการฝึกอบรมวิปัสสนาตาม หลักสูตรการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๔๙ ศูนย์ปฏิบัติธรรมโมลี อุปสมบท : ๑๒ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๓๙ สังกัด : วัดบางกระดี่ แขวงสามตำ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร หน้าที่ : พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ปีที่เข้าศึกษา : พุทธศักราช ๒๕๕๗ ปีที่สำเร็จการศึกษา : พุทธศักราช ๒๕๖๑ ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดบางกระดี่ เลขที่ ๔๐ ม.๘ ถ.พระราม๒ ซ.ชุมชนบางกระดี่ แขวงสามตำ เขตบางขุนเทียน กทม. ๑๐๑๕ หมายเลขโทรศัพท์ ๐๘๖-๖๖๓-๐๒๔๐ email address pbs90026@gmail.com